

ББ.ВІ
д.ВЗ

В. В. Лісничий

**Політичні
та адміністративні
системи
зарубіжних країн**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

В. В. ЛІСНИЧИЙ

**ПОЛІТИЧНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ
СИСТЕМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

2-ге видання, виправлене

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ - 2004

ББК 66.01

Л 63

Рецензенти:

Ю. І. Римаренко, головний науковий співробітник

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,

доктор філософських наук, професор, академік Української академії політичних наук

В. О. Румянцев, доктор юридичних наук, професор

Національної юридичної академії ім. Я. Мудрого

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

як навчальний посібник

для студентів вищих навчальних закладів

Лісничий В.В.

Л 63 Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн: Навчальний посібник. — 2-ге видання, виправлене. — К.: ВД «Професіонал», 2004. — 336 с.

ISBN 966-8556-56-9

Автор навчального посібника на досвіді восьми провідних країн світу — Великої Британії, Іспанії, Республіки Польща, Росії, США, Франції, ФРН, Японії — показує функціонування у кожній з них політичної та адміністративної систем. Детальна характеристика подається від часів становлення системи, на широкому історичному тлі, що дозволяє побачити явище в цілому з усіма його багатомірними складовими. Книга має особливу цінність для України, оскільки, детально висвітлюючи державотворчий процес, дозволяє використати його у себе для розбудови нашої незалежної держави.

Розрахована на викладачів і студентів вищих закладів освіти, які готують фахівців для державного управління, працівників державної служби та місцевого самоврядування, державних службовців різного рівня, депутатський корпус та політичних діячів.

ББК 66.01

© Лісничий В. В., 2001

© ВД «Професіонал», 2004

ISBN 966-8556-56-9

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет у закордонних справах

Шановний читачу!

Україна має тисячолітню історію, багаті національні ресурси, унікальні традиції та величезну духовну спадщину. Державотворчі процеси на українській землі започатковувалися досить складно і драматично. В той час, коли Українська держава почала формувати свій самостійний шлях розвитку, більшість країн світу уже нагромадили значний досвід державотворчих процесів і зараз плідно працюють над його вдосконаленням та інтегруванням у європейське та світове співтовариство.

Україна повинна ліквідувати тяжку спадщину тоталітарної системи, створити демократичні державні інститути та запровадити ефективні механізми їх функціонування, взявши за основу принципи верховенства права, увійти повноправним членом у спільний європейський дім, сформувати політичну самосвідомість, відстоювати національні інтереси та плекати політичну культуру свого народу.

Книга В. В. Лісничого «Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн» присвячена висвітленню діяльності державних владних інститутів, органів місцевого самоврядування, політичних партій 8 країн Європи, Азії та Північної Америки щодо забезпечення ефективного управління суспільно-політичними та соціально-економічними процесами. Автором обрана досить приваблива і доступна читачеві форма подання інформативного матеріалу, коли за допомогою схем та лаконічно систематизованого тексту розкриваються механізми функціонування елементів політичної та адміністративної систем.

Зібрані та систематизовані у цій роботі фактичні матеріали дозволяють за короткий термін оволодіти необхідними знаннями про діяльність органів виконавчої, законодавчої та судової влади, органів місцевого самоврядування проаналізованих автором країн.

Книга буде корисною для ознайомлення та використання політичними та громадськими діячами різного рівня у їхній практичній діяльності щодо реформування адміністративної системи України та радикальної демократизації українського суспільства.

З повагою

Голова комітету у закордонних справах
Верховної Ради України

І. Остащ

ПЕРЕДМОВА

Розбудова незалежної України ввійшла в таку стадію, коли одних розмов про здійснення віковичної мрії українського народу жити у власній державі вже замало. Потрібні конкретні позитивні зміни, які б відчули люди за роки незалежності. Здавалося б, в Україні прийнято Акт незалежності, затверджено нову конституцію, створені відповідні державні інститути, розбудовано автономну систему самоврядування. Але владні механізми суттєво не змінилися, як і раніше, панує свавілля бюрократії, адміністративна реформа буксує, владні структури не стали прозорими та підконтрольними народу, демократія має здебільшого фасадний характер.

Кожний народ сам створює власну державу. У цьому процесі неможливо когось повторювати чи наслідувати, ніхто ще не використовував чийсь досвід державотворення в його чистому вигляді. Але світовий досвід діяльності державних інститутів, способи їх легітимізації, форми та процедури проведення виборів, механізми та інструменти реформування конкретних політичних систем конче потрібні для визначення власних методів державотворчого процесу. В розбудові власної держави нічого неможливо автоматично перенести та запозичити, оскільки не можна, наприклад, привезти в країну, де грають у європейський футбол, зірок американського футболу і спробувати започаткувати євро-американський футбольний гібрид. Але ж це не виключає, що на європейському континенті неможливо запровадити американський футбол з його умовами та правилами гри, так само, як і європейський на північноамериканському континенті.

Історія розвитку державотворчого процесу знає виняткові приклади успішного використання окремими країнами досвіду інших держав. Наприклад, Польща при реформуванні пенсійної системи досконало вивчила світовий досвід і запровадила у себе три моделі пенсійних фондів: шведську, чилійську та аргентинську.

Удосконалення владних механізмів в Україні та руйнування старих радянських, тоталітарних стереотипів також неможливо без глибокого вивчення і використання світового досвіду. Україна переживає той відповідальний період, коли стали досить відчутні помилки державотворення, в яких виразно проявилась гібридизація тоталітарних радянських стереотипів з новими державотворчими процесами.

Авторський задум ставить за мету зруйнувати цю невиправдану логіку розвитку політичних процесів і запропонувати нові підходи у цій справі шляхом всебічного висвітлення механізмів функціонування політичних та адміністративних систем зарубіжних країн.

Вибір країн (а це Велика Британія, Іспанія, Республіка Польща, Російська Федерація, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка, Японія) зовсім не випадковий. Кожна з них має свою унікальну історію, власні традиції та умови функціонування того чи іншого елемента їх політичних та адміністративних систем. Країни добиралися не на засадах їх якоїсь відповідності заангажованим уявленням, а насамперед за оригінальними відмінностями та певними унікальностями кожної країни, які можна хоч би частково адаптувати та використати у державотворчих процесах в Україні.

Британська політична історія не може похвалитись якимись дійсно винятковими за значимістю прикладами, але індивідуальність її традиціоналізму заслуговує на всіляку увагу: тут панують право та закон, а віковична традиція живе й управляє суспільними процесами. Країна, яка зберегла монархію і створила оригінальні демократичні засади, дала світові багатий досвід діяльності політичних партій і розвитку парламентаризму.

Сучасна Іспанія продемонструвала світові унікальну можливість еволюційної трансформації тоталітарної спадщини в демократичну форму державного устрою, де унітарність уживається з широкою автономією об'єднань, а демократичні традиції пробивали собі шлях через гострий опір тоталітаризму. Розбудова демократичної держави на підґрунті франкістського сорокарічного тоталітаризму є красномовним прикладом для здійснення українських реформ на сучасному етапі.

Першою країною, яка звільнилася від «дружніх обіймів» соціалістичного табору, була Польща – країна, де реформи принесли очікувані результати і де вперше запроваджено «договірну демократію» пануючої партноменклатури і опозиційної «Солідарності», де самоврядування стало інструментом руйнування тоталітаризму і механізмом створення демократії, де економічні реформи та інтеграція в європейські структури зумовили суттєві зміни в укладі життя людей, створили цілковито відмінний від колишнього соціалістичного новий демократичний державний устрій, сформуvalи нові поняття про добробут і справедливість. У культурно-історичному, соціально-економічному, геополітичному відношенні Польща найбільш споріднена з Україною. Польський досвід – переконливе свідчення того, як запровадження дійсних реформ змінює життя на краще, як соціалістичні тоталітарні механізми системи владних відносин гинуть і зникають під тиском всебічного реформування.

Вибір Росії обумовлений не стільки геополітично як сусіда, з яким Україна має найдовші кордони та трьохсотлітні зв'язки, скільки змістом та сутністю тих реформ, що відбулися у цій країні. Росія була першою радянською республікою, яка офіційно проголосила свою незалежність. Їй належить виняткова роль у призупиненні комуністичного путчу, після якого країна стала на рейки істотного реформування. У свою чергу це значною мірою сприяло процесам здобуття Україною незалежності. Російські реформи яскраво показали, що стара партноменклатура спроможна не тільки створювати демократично діючі механізми державного устрою, а одночасно обмежувати їх діяльність в окреслених нею умовах. Росія демонструє унікальну форму союзу опозиційної комуністичної партноменклатури і нових олігархів, унікальний гібрид демократії і політичного плюралізму з яскраво насиченим посттоталітарним змістом їх реалізації та своєрідною «модернізацією» постімперіальних стереотипів з досить специфічними формами федералізму. Діючі механізми президентської влади в Росії та її законодавче стримання здебільшого оригінальне пострадянськими абсурдами. Росія – це досвід протистояння імперіальній владі центру та своєрідна форма руйнування централізму. Незважаючи на все це, Росія є стратегічним партнером України, з яким завжди треба співпрацювати і знаходити відповідний простір для взаємодії.

Сполучені Штати Америки – країна першої в світі конституції, яка витримала більш як двохсотлітнє випробування. Тут вперше створені зовсім нові демократичні інститути, запроваджені найдієвіші для свого часу механізми демократичного формування владних

структур. Ефективність американської системи стримування і протидія здебільшого пов'язана з реалізацією принципу індивідуалізму, котрий батьки-засновники поклали в основу своєї конституції. На відміну від європейської традиції американські законодавці досить своєрідно трактували людину, як істоту грішну, тому вони прагнули не покращити її природу, а насамперед обмежити її можливості, щоб вона не створювала зла іншим і самій собі. Унікальний американський досвід переконливо показує, як батьки американської демократії на сторінках журналу «Федераліст» змогли здійснити плідну роз'яснювальну роботу про переваги американського конституціоналізму та побороти недовіру більшості населення до прийнятої конституції. Історія довела правомірність обраних шляхів розбудови дійсно незалежної держави.

Федеративна Республіка Німеччина вражає розмахом реформ та перетворень, які відбулися за досить короткий термін і вивели країну на одне з провідних місць у світі. Німцям вдалося позбутися фашистської тоталітарної спадщини, зробити правильні висновки зі своєї історії і знайти гідне місце у світовій та європейській інтеграції. Особливе значення для України мають форми та методи ліквідації тоталітарних пережитків та створення міцної соціальної правової та федеративної демократичної держави на німецькій землі.

Специфіка шляху, обраного Францією, обумовлена тим, що країна після Другої світової війни відмовилася від прийняття деголівської моделі державного устрою з авторитарною владою. Протягом 12 років вона шукала можливості ефективного розвитку в Четвертій Республіці кабінетно-парламентського типу, а в 1958 році перейшла до запропонованої генералом Шарлем де Голлем П'ятої Республіки президентського типу. Державний устрій Франції має багато спільного з сучасною українською моделлю, але існують суттєві відмінності в механізмах функціонування структур державної влади. Тому аналіз французького досвіду є корисним для розвитку державотворчих процесів в Україні.

Вибір Японії має як суб'єктивні, так і об'єктивні умови. Свого часу ця країна вразила автора своїми масштабними економічними досягненнями, які йому пощастило спостерігати безпосередньо.

Це був дійсний зразок економічного розквіту. Японія не залишила байдужими дослідників індивідуальної оригінальності, яка проявилася в здатності політичних структур ефективно використовувати азійський колективізм і пристосовувати його до сучасних умов виробництва, формувати власну виробничу та політичну демократію. Країна, яка майже не має корисних копалин, яка прогнала війну і втратила свого часу незалежність, за два десятиліття виборола суверенітет завдяки потужному економічному потенціалу і примусила світову співдружність визнати себе як могутню авторитетну державу. Країна має сучасні транснаціональні корпорації, які ефективно співпрацюють з малими виробниками-надомниками. Тут сформувався могутній середній клас, створені умови запобігання розвиткові «тіньового» бізнесу. Безпосередньо у Японії, можливо, нема чого запозичувати, але на досвіді цієї країни потрібно вчитися як адаптувати та застосовувати кращі світові досягнення.

При підготовці книги широко використовувалися писані та неписані конституції перелічених вище країн та Основний закон ФРН, а також законодавчі акти цих країн, які регулюють діяльність державних структур, органів самоврядування та політичних партій. Особливу увагу автор зосередив на монографіях та підручниках з конституційного права

зарубіжних країн, на літературі з порівняльної політології, де чільне місце посідає книга Жака Зіллера «Політико-адміністративні системи країн ЄС».

При роботі над політичною системою конкретної країни використовувалися підручники з історії та теорії політичних систем кожної країни, зокрема типу Hartwich Horu Grosser SCA *effler. Politik, im 20. Jahr hundert*, Berlin, 1987; *Reviewing U. S. History and Government*. Andrew pliser Michael Serber, New York, 1997, PUMA, *Public management: oecd country profiles* OECD, 1997, B. Guy Peters. *Administracja publizsna w systemie politucznum*, Warszawa, 1999.

Використана інформація мережі Інтернет, досить різнобарвна і не менш складна. Перш за все ми наштовхнулися на суттєві розбіжності, що ускладнювало систематизацію та узагальнення матеріалу. Особливі проблеми викликали реферативні матеріали мережі Інтернет, котрі потребували дуже критичного ставлення до їх змісту. На думку автора, більш ретельного використання заслуговують офіційні сайти відповідних державних інститутів названих країн.

Запропонована форма висвітлення навчального матеріалу здебільшого опирається на американську та німецьку методику подання інформації, коли головна увага зосереджується не на інформаційному роз'ясненні навчального матеріалу, а на його виразному змістовному висвітленні. Наочність та стислість інформації дозволяє побачити явище в цілому з усіма його багатомірними складовими.

Усі країни подані за їх офіційними назвами, за алфавітом, окрім того, у посібнику правомірно вживається і їх тотожна скорочена назва: Об'єднане Королівство Великої Британії і Північної Ірландії та Велика Британія, Республіка Польща і Польща, Російська Федерація і Росія, Французька Республіка і Франція.

Кожну з країн представлено в єдиній систематизованій схемі, де наочно висвітлений фактичний матеріал розкриває істотну сутність того чи іншого інституту політичної та адміністративної системи. Однакова систематизація дозволяє вийти на більш високий рівень аналітичного засвоєння дидактичного матеріалу, коли інформацію про діяльність відповідного державного інституту конкретної країни можна порівняти з діями подібної структури в інших країнах. Таким засобом ми досягаємо більш глибоких знань про даний соціальний інститут в цілому. Цим досягається формування знань та навичок у споживачів інформації з порівняльної політології.

Структура висвітлення інформації має свою внутрішню логіку, яка включає територіально-адміністративний поділ та наочно висвітлює важливі історичні події розвитку тієї чи іншої країни. Важливе місце посідають характеристики глави держави, інститутів виконавчої, законодавчої та судової влади, розкриваються характерні особливості партійних систем та органів самоврядування, а в країнах з федеративним державним устроєм аналізується специфіка їх федералізму.

По 4 країнах подається загальна схема державного устрою, по трьох пропонується механізм «стримання та противаги».

Чільне місце займає підсумковий коментар по кожній із країн, де подається загальне бачення політичної та адміністративної систем кожної країни, а також відповідні підсумкові дані про ту чи іншу систему.

Для більш змістовного опрацювання великої кількості фактичного матеріалу запропоновано глосарій, понятійний апарат якого значно поглибить знання та допоможе зрозуміти й засвоїти відповідну кількість інформації про ту чи іншу систему.

Навчальний посібник може широко використовуватись при вивченні політології та конституційного права зарубіжних країн. Він надасть допомогу слухачам та студентам вищих навчальних закладів, які готують фахівців для державного управління, державної служби та місцевого самоврядування. Матеріали посібника можуть широко використовуватися державними службовцями різного рівня, депутатським корпусом та політичними діячами.

Навчальний посібник підготовлено на кафедрі державної політики Академії державного управління при президенті України (Харківський філіал). Авторській подяки заслугує допомога колег по кафедрі в процесі опрацювання цього посібника, насамперед доцентів Лебця В. С., Нікітіна В. В., співробітника Степаненко М. Д., аспірантів Устинова А. В., Солових В. П., а також слухачів Академії Сосонного О. В., Дзівульського Г. А., Гривко І. В., які допомогли у комп'ютерному оформленні матеріалів. Слова вдячності автор висловлює Лісничому А. В. за опрацювання інформації в мережі Інтернет та допомогу у підготовці глосарія.

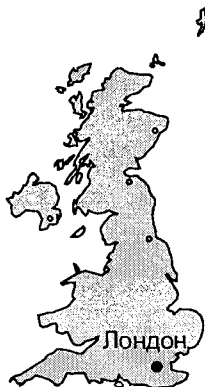
Особливої подяки заслугує професор Ребало В. А. за постійну підтримку і корисні поради.

**ОБ'ЄДНАНЕ
КОРОЛІВСТВО
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
І ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ**

1	Адміністративно-територіальний поділ	11
2	Важливі віхи політичної історії	12
3	Конституційний процес	15
3.1	Особливості конституції	15
3.2	Структура конституційних джерел	15
3.3	Складові частини конституції	16
3.4	Специфіка правового регулювання особи	16
4	Державний устрій	18
5	Глава держави – монарх	19
5.1	Загальні положення	19
5.2	Ролевий статус та функції монархічної влади	19
5.3	Королівські пріоритети	20
5.4	Обмеження монархічної влади	20
6	Законодавча влада	21
6.1	Структура парламенту	21
6.2	Характеристика Палати громад	21
6.3	Структура та специфіка діяльності Палати лордів	25
6.4	Механізм прийняття законопроектів	26
7	Виконавча влада	27
7.1	Формування уряду	27
7.2	Прем'єр-міністр та його повноваження	28
8	Судова влада	30
8.1	Загальна характеристика	30
8.2	Судова система Англії та Уельсу	31
8.3	Судова система Шотландії	32
8.4	Судова система Північної Ірландії	32
9	Партійна система	33
9.1	Принципи та цілі політичних партій	33
9.2	Діяльність партійних організацій під час підготовки і проведення виборів	34
9.3	Загальна характеристика найбільш впливових політичних партій	35
10	Місцеве самоврядування	38
10.1	Загальна характеристика та структура	38
10.2	Особливості місцевого самоврядування в Англії та Уельсі	39
10.3	Особливості місцевого самоврядування в Шотландії	40
11	Підсумковий коментар	42

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

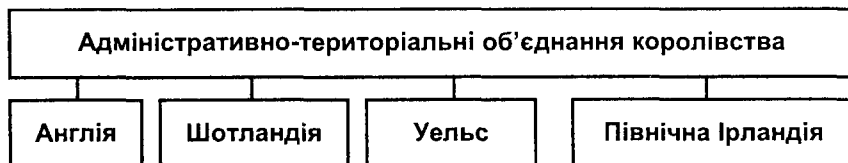
Територія – 244,2 тис. кв. км.

Населення – 60,114 млн. чол. (2002 р.)

Столиця – Лондон.

Велика Британія – унітарна держава.

1 АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

Території, залежні від Корони

Острів Мен, Нормандські острови

Мають широку внутрішню автономію. Уряд Великої Британії несе відповідальність за оборону і зовнішні стосунки. Місцеве законодавство територій підлягає схваленню у Міністерстві внутрішніх справ Великої Британії.

Території, пов'язані з Великою Британією

Мають власні державні інституції, володіють внутрішньою автономією. Уряд Великої Британії відповідає за оборону і міжнародні стосунки.

10 колоній: острови Кайман, Бермуди, Гібралтар, Фолклендські острови, острови Монсеррат, острови Піткертн, Святої Єлени, Теркс і Кайкос, британські Віргінські острови.

Чотири території без постійного населення, де уряд Великої Британії володіє незалюдненими територіями: Ангіль, Південні Сандвічеві острови і Південна Георгія, британська Антарктика і британська територія в Індійському океані.

2 ВАЖЛИВІ ВІХИ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ

В британській історії відбулося поступове еволюційне удосконалення форм державного устрою країни. Її по праву можна вважати автономним взірцем еволюційного визрівання політичних удосконалень та перетворень.

- 1042 р. Початок політичної історії країни, коли вона позбавилася від гегемонії Данії.
- 1066 р. Завоювання Англії нормандським герцогом Вільгельмом Завойовником, що стало початком формування класичної політичної системи.
- 1215 р. Іоанном Безземельним підписана (Magna Charta) Велика хартія вольностей, яка давала відповідні гарантії баронам, лицарям, городянам. У сучасній трактовці це вважається першим актом конституційного значення.
- 1265 р. Виникнення англійського парламенту. Він називався радою, на засідання якої запрошувалися духовні та світські магнати, по два лицарі від графства та по два представники від найбільших міст.
- 1297 р. Прийнято «Confirmatio Chartarum» (затвердження міських вольностей), згідно з якими покладено початок місцевому самоврядуванню в Англії.
- Середина XIV ст. Визначається нова структура парламенту. Він поділяється на верхню та нижню палату. До верхньої – Палати лордів – входили духовні та світські феодалі, яких запрошували до палати від імені короля. Пізніше запрошення скасовується, а присутність у палаті передається на засадах спадкоємності. В нижню – Палату громад – обирають представників від графств і міст.
- 1625 – 1649 рр. Розширюється роль парламенту. Пропозиції, прийняті парламентом, набувають статусу законопроектів, які король не міг відхилити або змінити. Він міг їх тільки затвердити.
- 1649 – 1653 рр. Започаткована республіканська форма управління, яка закінчується протекторатом (диктатурою Кромвелля) та насильницьким приєднанням Ірландії та Шотландії.
- 1660 р. Закінчилося існування Республіки, відновлена монархічна влада, значно розширена політична роль парламенту та уряду. 1707 р. – до складу Об'єднаного Королівства остаточно включена Шотландія. З цього часу затверджується назва Об'єднане Королівство Велика Британія.

- 1688 р. «Славна революція» в Англії: затвердження «великого історичного компромісу» між представниками старої феодальної аристократії і нової буржуазії – основи стабільності англійської політичної системи.
- 1707 – 1714 рр. На британській політичній арені сформувались дві політичні партії – торі та віги.
- 1763 р. Перемога на виборах вігів сприяла значному зростанню авторитету парламенту та уряду. Вони стають більш самостійними державними інститутами, значно зменшується їх залежність від короля. Політичні реформи XVIII століття ліквідують королівський абсолютизм, на зміну якому приходять управління держави з парламентським устроєм, де значуще місце займає міністерська відповідальність за колективні дії уряду.
- Початок XIX ст. З розширенням Британської імперії зростає обсяг адміністративних функцій, що потребує виділення особливої професійної адміністративної діяльності, яка стає державною службою в Англії. На перших етапах державної служби широке розповсюдження отримали сенекури – продаж державних посад в обмін на подальшу підтримку цих службовців під час виборів до нижньої палати парламенту.
- 1832 р. Частково запроваджено прийом на роботу в адміністрацію деяких міністерств через систему екзаменів, що сприяло становленню системи державної служби.
- 1853 р. Запроваджено три комісаріати цивільної служби, які скасували призначення політичного характеру і замінили їх відкритим конкурсом. З цього часу в Великій Британії державні службовці призначаються на конкурсній основі.
- 40 – 50 рр. XIX ст. На основі партії вігів створюється Ліберальна партія, децю пізніше партія торі трансформується в Консервативну партію.
- 1884 р. Створюється «фабіанське співтовариство», яке намагається побудувати «муніципальний соціалізм».
- 1888 р. Прийнято закон про місцеве управління, згідно з яким запроваджується система спрощень та уніфікацій, місцева влада наділяється загальною відповідальністю за всі місцеві служби, що діють на її території.
- 1922 р. Ірландія отримує незалежність і стає незалежною державою. Північна Ірландія залишається у складі Об'єданого Королівства.
- 1947 – 1948 рр. Отримують незалежність Індія, Бірма, Цейлон та інші країни Британської імперії.

- Кінець 40 – початок 50 рр. XX ст. Розпад Британської імперії. На її уламках створюється Співдружність, до якої входять країни, що за традицією співпрацюють з Британською Кораною (Канада, Австралія, Нова Зеландія та інші), інші користуються авторитетом британського права або підтримують добровільні зв'язки з могутньою Британською банківською системою. До Співдружності входить близько 40 країн з населенням до 1 мільярда чоловік.
- 1972 р. Скасовано Північний Ірландський парламент у зв'язку із зіткненням в Ольстері між католиками та протестантами.
- 1982 р. Прийнято Акт про самоврядування.
- 1999 р. Реформа Палати лордів передбачає значне скорочення спадкоємних лордів та створення парламенту у Шотландії, Уельсі та відновлення роботи парламенту у Північній Ірландії.

3 КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

3.1 Особливості конституції

Конституція має комбінований характер. Вона складається з писаної і неписаної частин, кожна з яких має свої власні джерела.

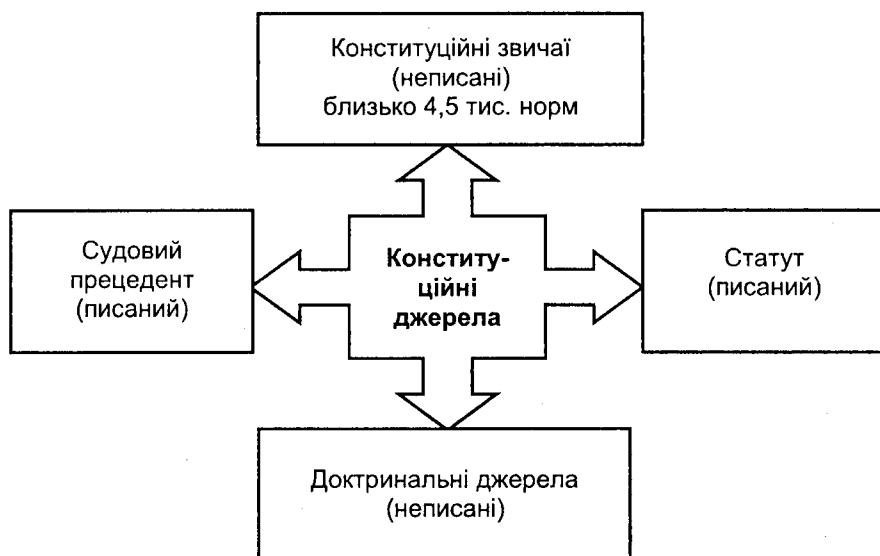
Неписана конституція – досить гнучка, що дозволяє адаптувати її до указів, що постійно змінюються.

Усі закони, прецеденти та конституційні звичаї мають однакову силу, якихось особливих умов їх змін та доповнень не існує.

Сила впливу конституційного джерела вимірюється тільки його авторитетом.

Неписані конституційні звичаї регулюють несуттєві питання, наприклад, ще з часів Кромвеля було заведено розпочинати засідання парламенту з пошуку там діжок із порохом, або коли обраного спікера ведуть під руки на його місце в палаті громад, оскільки в давні часи ця посада була ризикованою. Він представляв монарху прийняті парламентом рішення, що інколи було загрозою для життя.

3.2 Структура конституційних джерел

3.3 Складові частини конституції

Статут

Велика хартія вольностей 1215 року. Прийнята без участі парламенту, якого ще не було, і регулює відносини монарха та його підлеглих, насамперед знаті.

Конституційні акти, закони, прийняті обома палатами парламенту і підписані королем. До них відносяться: акт 1679 року, *білль про права*, який передбачав судові гарантії особистої свободи; акт 1701 року про престолонаслідування; 1706 року – про об'єднання з Шотландією; 1911 та 1949 років – про Палату громад; 1976 року – про народне представництво; 1982 року – про місцеве самоврядування.

Існує декілька десятків актів, у яких відображені конституційні положення.

Судовий прецедент

Рішення конституційних питань Апеляційного суду та Вищого суду. Рішення приймаються на замовних та інших судових прецедентах, які набувають у подальшому конституційного значення. Це стосується здебільшого привілеїв та деяких прав громадян.

Конституційні звичаї

Близько 4,5 тис. конституційних норм, які склалися в процесі практичної діяльності вищих державних органів, судів. Наприклад, не використане монархом право вето, порядок формування уряду та інші.

Конституційні звичаї мають більш суттєве значення, ніж судові прецеденти. Ними частіше користуються, вони завжди є дійовими і визначають роль важливих державних інститутів, як Кабінет міністрів, статус міністрів.

Доктринальні джерела

Думки відомих вчених юристів з питань конституційного права, на які зсилаються в разі конституційної потреби. При необхідності до доктринальних джерел звертаються члени парламенту, а також судді, коли їм потрібно визначити якесь конституційне регулювання.

3.4 Специфіка правового регулювання особи

Правовий статус особи здебільшого витримується не писаними юридичними нормами, а відповідними традиціями. Людина має право робити все, що не заборонено правовими нормами.

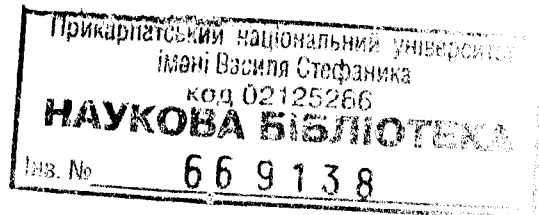
У конституційному арсеналі існують відповідні спеціальні закони перш за все «*Білль про права*» (1679 р.), сюди також відносяться судові прецеденти та конституційні звичаї.

Після Другої світової війни були прийняті законодавчі гарантії соціально-економічних прав, але самі права ніде не закріплені.

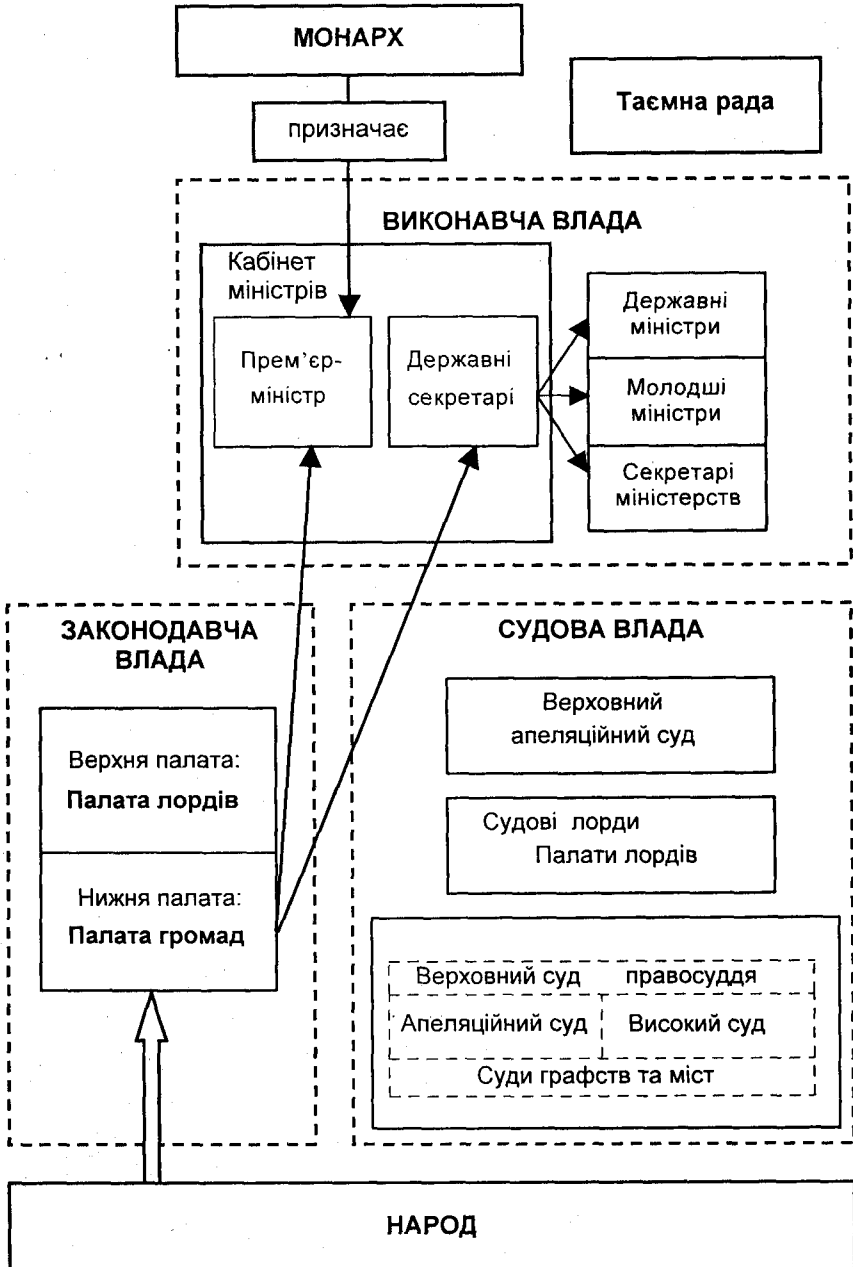
Політичні права – свобода слова, зборів, мітингів, демонстрацій регулюються здебільшого звичаями. Тут існують тільки деякі нормативні вимоги, яких потрібно дотримуватися при організації зборів, мітингів, демонстрацій. Наприклад, повідомити поліцію про проведення мітингу, демонстрації та отримати згоду поліції на їх проведення.

Особисті права мають конкретне правове регулювання, пов'язане в основному з актами процесуальних дій, та судовими прецедентами. Існують відповідні обмеження прав громадян, пов'язані з актами боротьби проти тероризму.

Правовий захист особистості забезпечують такі парламентські інститути: комісари, омбудсмени та уповноважені з справ адміністрації.

4 ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

5 ГЛАВА ДЕРЖАВИ – МОНАРХ

5.1 Загальні положення

Монарх займає свою посаду за кастівською системою спадщини, що означає передачу трону старшому сину, а в разі його відсутності старшій дочці. Монарх – символ єдності нації та гарант стабільності у суспільстві.

Монарх – особа недоторканна. Він не підлягає арешту, адміністративній, громадській відповідальності, не може бути затриманим.

Монарх політично нейтральний, він не може бути членом будь-якої політичної партії, не підлягає політичній відповідальності, за нього відповідають міністри. У сфері реального управління **влада монарха обмежена:** законом наділення ради, законом заохочення, законом обережності.

5.2 Ролевий статус та функції монархічної влади

Функції монарха:

- представницька;
- номінальна;
- церемоніальна;
- символічна.

Монарх – складова частина парламенту, але перебувати в парламенті може тільки за спеціальним запрошенням. Він відкриває щорічну сесію парламенту, виступає із тронною промовою, яку йому готує прем'єр-міністр.

При монарху існує **таємна рада.** До неї входять прем'єр-міністр, усі члени Кабінету міністрів, колишні члени Кабінету, інші особи, що призначаються монархом за рекомендацією прем'єр-міністра (близько 300 осіб), його кворум – 3 особи. Рішення ради оформляється наказом, який видає монарх від імені ради. Ці накази оформляють рішенням Кабінету міністрів.

Монарх має такі **королівські регалії:** корону, трон, мантію, скіпетр, титул, королівський двір, до якого входять люди, що обслуговують королівську сім'ю, цивільний лист, що складається з носіїв, які щорічно виділяються парламентом на утримання короля та його двору.

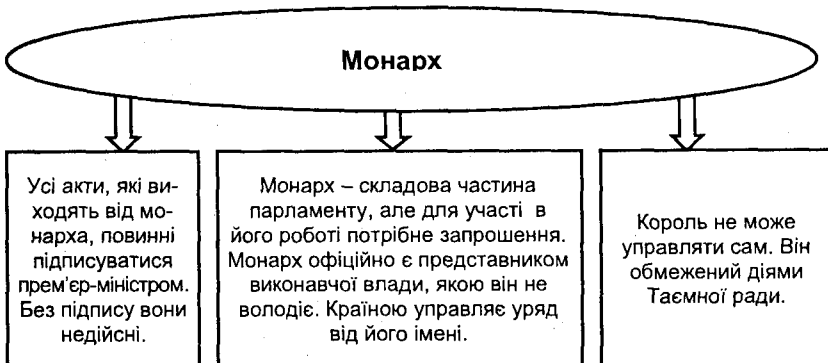
Монарх володіє нерухомою власністю, яка приносить йому прибуток, але не має права продавати майна.

Монарх – глава Британської Співдружності. У рамках Співдружності монарх **призначає в одних країнах генерал-губернаторів,** у других – **пролонгує конституції,** в третіх – **погоджується з офіційною незалежністю,** яку отримують відповідні країни.

5.3 Королівські пріоритети

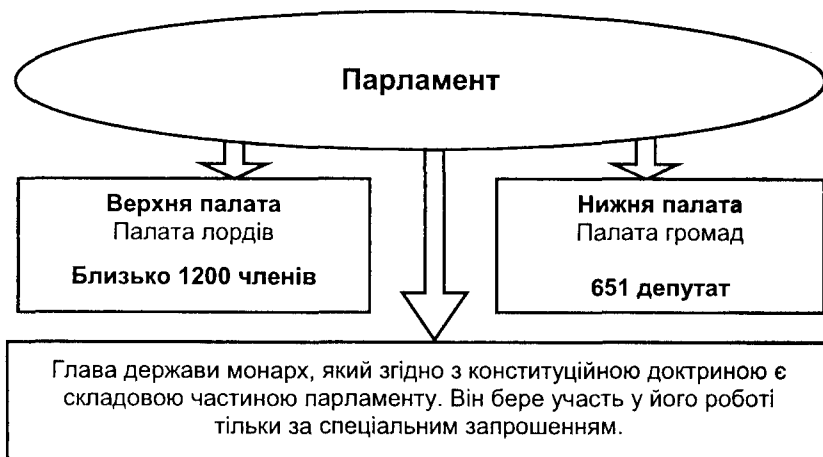
5.4 Обмеження монархічної влади

6 ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

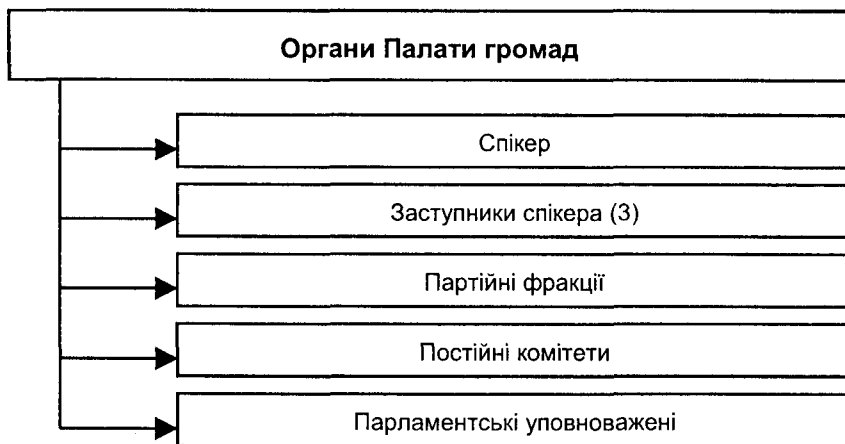
Законодавча влада здійснюється парламентом.

6.1 Структура парламенту

6.2 Характеристика Палати громад

Структура Палати громад

Вибори та статус депутата Палати громад

Обирається 651 депутат на основі рівного, прямого, таємного голосування за мажоритарною системою відносно більшістю терміном до 5 років.

Термін дії парламенту визначає монарх за пропозицією прем'єр-міністра, який обирає час виборів залежно від вигідних умов на користь його партії, або в разі неможливості прийняття рішень у Палаті громад.

Депутатом може бути обраний громадянин Великої Британії, який досяг 21-річного віку. Не мають права обиратися пери, духовенство, пенсіонери, судді, державні службовці, військові, поліцейські.

Для реєстрації кандидата потрібна заява виборців та зalog 150 фунтів стерлінгів.

Депутати володіють індемнітетом.

Депутати володіють обмеженим депутатським імунітетом на період сесії, а також протягом 40 днів до її початку і після завершення.

Депутати працюють на професійній основі і дуже активно діють у своїх виборчих округах, регулярно проводять зустрічі з виборцями, використовуючи для цього суботи та неділі.

Депутат у середньому витрачає 60 годин на тиждень на дебати, засідання комітетів, роботу в округах, партійні збори.

Депутат одержує дотацію на утримання його допоміжного апарату.

Функції Палати громад:

- усі рішення парламенту стають законами, бо нема механізмів, які б спростували прийняті парламентом акти;
- законотворча діяльність;
- розробка та вирішення питань загальнодержавного характеру;
- судові функції у випадках «злочинів проти парламенту»;
- формує звинувачення і порушує справу імпичменту;
- формування уряду.

Спікер Палати громад

Обирається із складу партії більшості на першій сесії новообраної палати.

Обирається на весь термін роботи палати.

Після обрання спікер є політично нейтральною особою. На термін головування в палаті виходить із партії.

Забезпечує організацію роботи палати.

Головує на сесійних засіданнях палати.

Після обрання на посаду спікера під руки ведуть два найбільші депутати, що пов'язано з британською традицією. Коли спікери вручали рішення парламенту королю, це інколи було небезпечно навіть для життя.

Має право коментувати виступи депутатів.

Спікер не голосує, але в разі однакової кількості голосів «за» і «проти» його позиція стає вирішальною.

Заступники спікера

Обираються разом із спікером у кількості 3 чоловік.

Допомагають спікеру в організаційно-управлінській діяльності в палаті.

У разі відсутності спікера один із заступників його заміщає.

Партійні фракції

Партійні фракції створюються на підставі партійної приналежності депутатів. Вони розділяють своїх представників за відповідними комітетами.

Визначають виняткових організаторів (батоів), які забезпечують виконання партійної дисципліни членами фракцій при голосуванні.

Постійні комітети нижньої палати

У Палаті громад існує 5 постійних комітетів, які не мають постійної спеціалізації. До складу комітетів входить до 50 депутатів. Комітети не мають назви, існує літерне позначення А, В, С ...

Додатково існує 12 спеціалізованих постійних комітетів, які функціонують паралельно з відомствами уряду. У тому числі комітети: з оборони, з сільського господарства, внутрішніх справ та інші. Їх основне призначення – визначення головних пріоритетів уряду у зовнішній та внутрішній політиці.

Вони збирають інформацію і мають право зажадати від будь-якого міністра чи державного службовця звітувати про використання бюджетних ресурсів та про результати реалізації державної політики.

Комітети проводять велику роботу по обговоренню законопроектів.

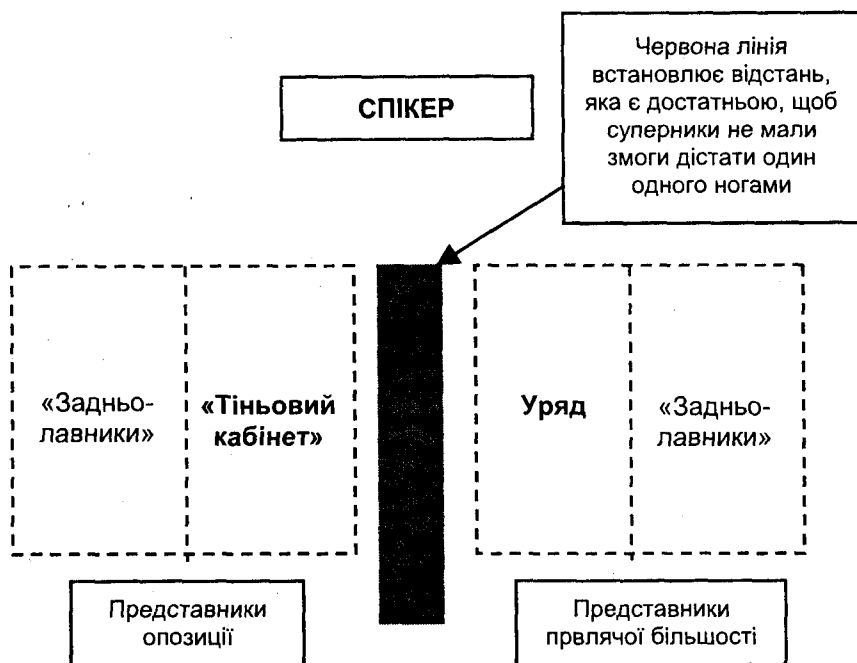
Парламентські уповноважені

Призначаються урядом із складу авторитетних політиків, які мають великий досвід політичної та державної служби. Призначаються при досягненні віку 65 років.

Уповноважені проводять розслідування правопорушень діяльності урядових структур та інших відомств виконавчої влади.

Скарги одержують від населення або через депутатів відповідного виборчого округу. Займаються тільки тими скаргами, з якими неможливо звернутися до адміністративного суду.

Регламент Палати громад

Палата громад засідає 170–180 днів на рік. Приміщення, де вона засідає, нараховує лише 437 сидячих місць.

Тільки члени уряду і «тіньового кабінету» мають право виголошувати промови, стоячи перед столом, розташованим біля спікера. Інші члени парламенту повинні говорити із своїх місць у задніх лавах, оскільки їх називають «задньолавниками».

Повсякденну діяльність парламенту організують члени парламенту, яких називають «батогами», – приблизно по 10 осіб від правлячої і опозиційної партії.

«Батоги» повинні:

- інформувати членів парламенту від своєї партії з питань, що будуть розглядатися у Палаті громад;

- забезпечити присутність членів своєї партії під час голосування;
- виконувати роль зв'язкових між лідерами партії і членами фракції.

6.3 Структура та специфіка діяльності Палати лордів

Палата лордів формується в основному за спадкоємною ознакою. Близько 2/3 Палати складають пери, які мають титул не нижче барона, 1/3 – довічні пери.

Склад Палати лордів

До Палати лордів входять:

- лорд-канцлер – голова палати;
- 26 духовних лордів;
- архієпископ та єпископи англіканської церкви;
- 800 спадкових перів Королівства;
- 300 довічних перів, яким титул подарований королевою за поданням прем'єр-міністра – видатні люди, представники сфер бізнесу, науки, профспілок. Титул не передається у спадщину;
- 30 судових лордів засідають окремо;
- усього близько 1200 депутатів. Кожного року їх кількість змінюється. Найбільше членів верхньої палати було у 1989 р. – 1244 члени Палати.

У 1999 році з ініціативи уряду Палата лордів прийняла рішення про модернізацію палати. Кількість місць для наслідних перів скорочено на 542.

Особливості діяльності Палати лордів

Існування палати – певною мірою данина історичним традиціям. Вона не є представницьким органом.

Застосовується невиборний спосіб заміщення депутатських місць.

Палата лордів у більшості формується за принципом спадкового походження.

Виконує функцію суду останньої інстанції, виступає як Вищий апеляційний суд.

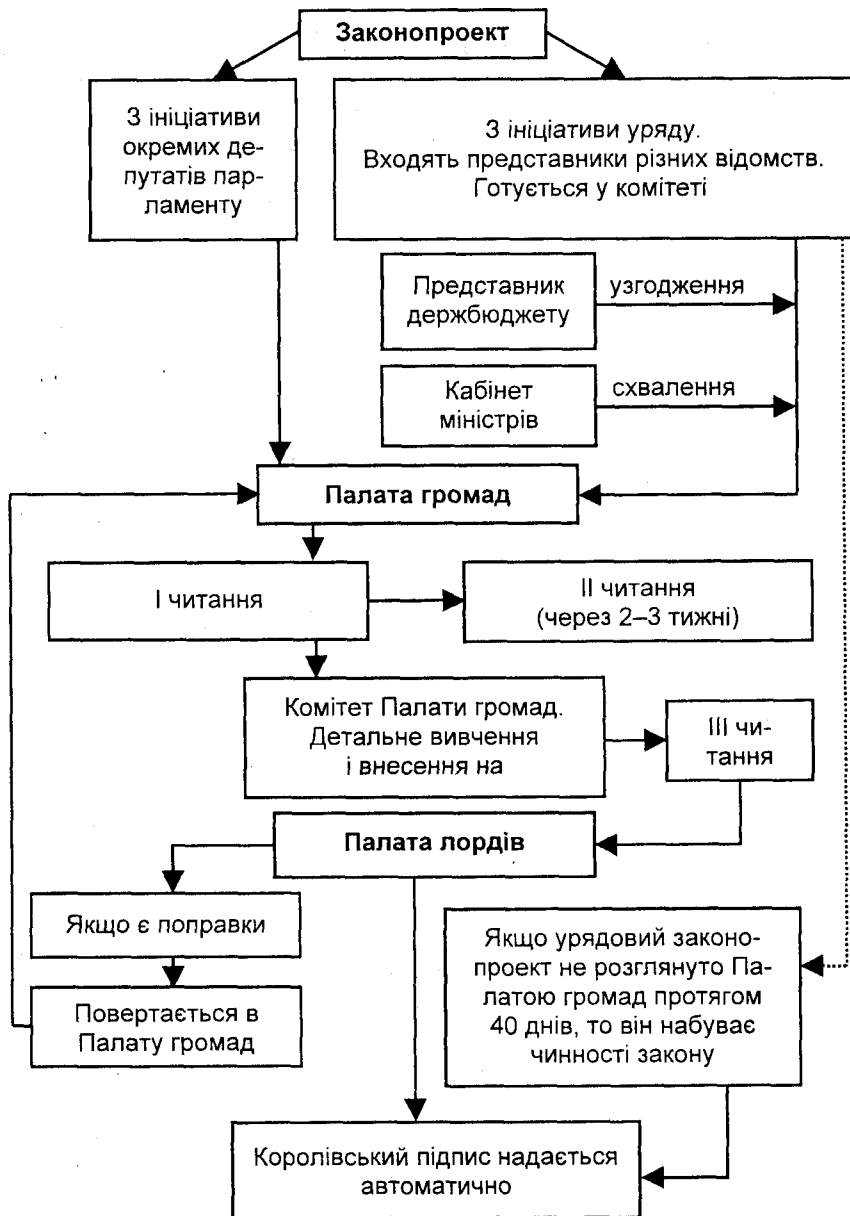
Розглядає справи при процедурі імпичменту і виносить остаточне рішення.

Низька законотворча роль.

Уряд Великої Британії не підзвітний Палаті лордів.

Роботу палати очолює голова Палати лордів – лорд-канцлер.

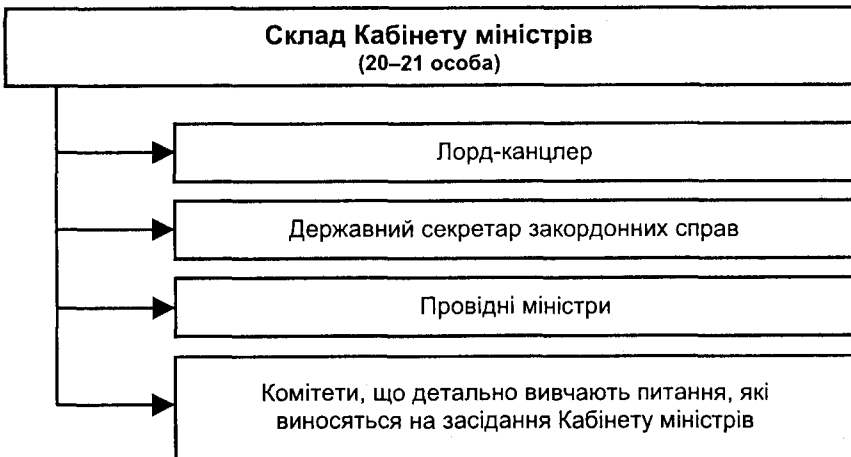
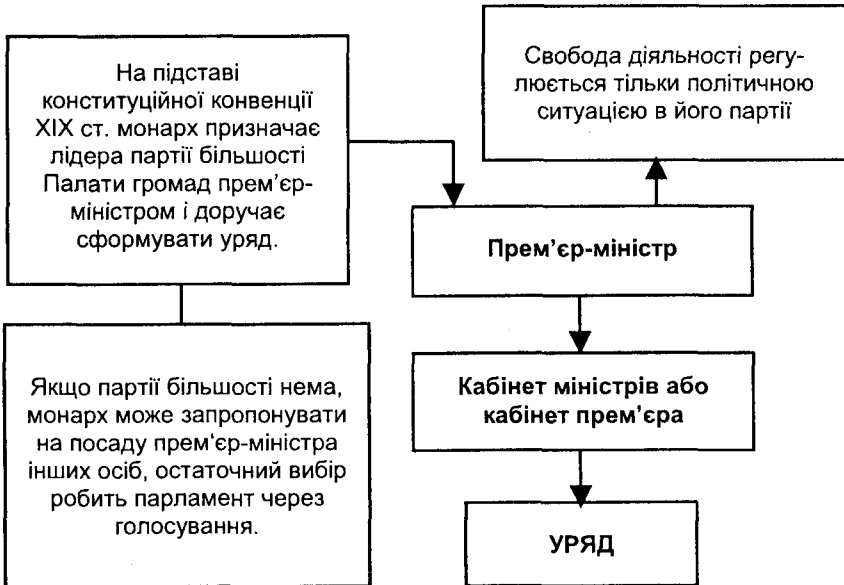
6.4 Механізм прийняття законопроектів

7 ВИКОНАВЧА ВЛАДА

Фактично реальна виконавча влада здійснюється урядом.

7.1 Формування уряду

Склад уряду

Уряд складається із 80 – 100 осіб. До нього входять міністри департаментів, деякі з них називаються державними секретарями.

Вони очолюють відповідні відомства, недепартаментські міністри займають традиційні посади (лорд – голова, лорд – охоронець печатки, генеральний казначей; міністри без портфеля; лорд-канцлер та голови судових відомств; державні міністри, призначені для допомоги департаментським міністрам; «молодші міністри» – заступники державних секретарів та парламентських секретарів, які заміщають старших міністрів у парламенті).

90 % міністрів – члени партії більшості. На посаду їх призначає лідер партії, який є водночас прем'єр-міністром.

Функції уряду:

- **координаційна** – узгодження завдань і робіт, що провадяться у відповідних сферах (освіта, праця, соціальний захист);
- **політична** – члени уряду є одночасно і членами Палати громад;
- **адміністративна** – пов'язана з питаннями управління в окремих галузях;
- **регулююча** – управління господарською діяльністю, соціальною і оборонною сферами;
- **зовнішньополітична діяльність;**
- **реалізація законів.**

7.2 Прем'єр-міністр та його повноваження

Особливості інституту прем'єр-міністра

Прем'єр-міністра призначає формально монарх, але фактично ним стає лідер політичної партії, яка отримала більшість місць у Палаті громад.

Лідер політичної партії отримує мандат довіри партії на щорічній партійній конференції, де він представляє свою політичну програму.

Політична програма стає стратегією діяльності уряду і ним реалізується.

Прем'єр-міністр – ключова фігура в системі державного управління, через широкі повноваження впливає на усі сфери життя країни.

Особисто очолює роботу уряду. Майже одноосібно приймає рішення, оскільки члени Кабінету міністрів зустрічаються з ним в резиденції на Даун-Стріт, 10.

Ввечері щочетверга прем'єр-міністр знаходиться на аудієнції у монарха. Він інформує офіційного главу держави про рішення, прийняті у Палаті громад, та про діяльність уряду.

Прем'єр-міністр є Лордом казначейства та міністром з громадської служби. Він призначає на вищі державні посади.

Прем'єр-міністр відіграє визначну роль у діяльності парламенту. З одного боку, цього він досягає через членів уряду, які одночасно є членами Палати громад і займають там передні лави. З іншого боку, він є впливовою особою через систему партійних механізмів, коли діяльність партійної більшості підпорядкована реалізації партійної програми лідера. Уся діяльність партійних функціонерів парламентської більшості («багатів») підпорядкована цьому.

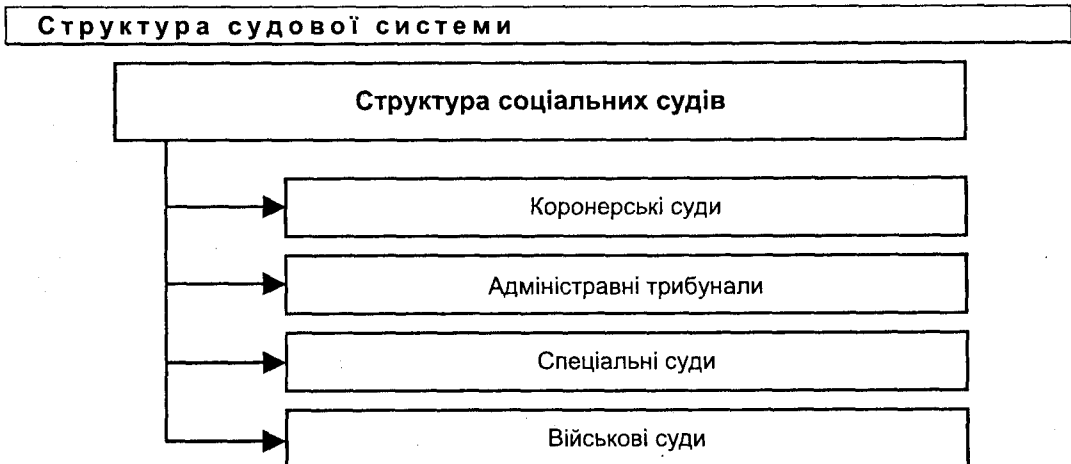
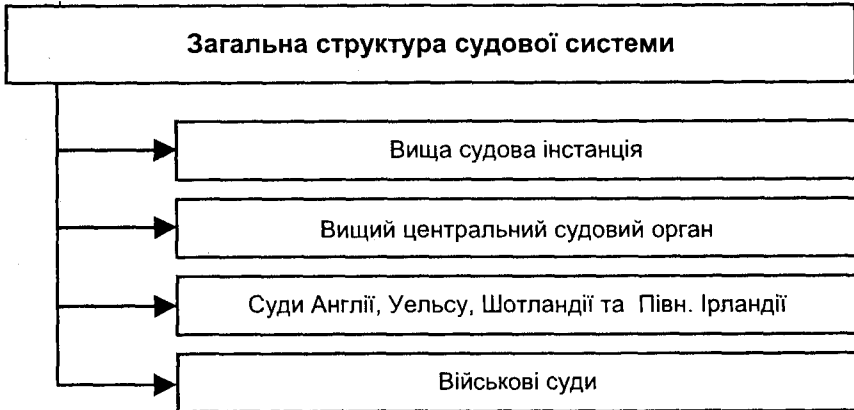
8 СУДОВА ВЛАДА

8.1 Загальна характеристика

У Великій Британії нема єдиної судової системи. Фактично в країні існує декілька судових систем з варіаційною децентралізацією.

Судова система неодноразово реформувалась та спрощувалась, але вона залишилась занадто складною.

У систему поділу та децентралізації покладено два принципи. З одного боку – це адміністративно-територіальний поділ, коли існують судові системи Англії, Уельса, Шотландії. З іншого боку – суди поділені в залежності від вартості позову.

Судді усіх судів призначаються королем, за винятком військових суддів, які призначаються військовим командуванням з числа офіцерів.

Вищою судовою інстанцією є Палата лордів.

Вищі центральні судові органи – Верховний суд,

Високий суд та Апеляційний суд.

Вища судово інстанція

Апеляційний комітет Палати лордів складається із 20 призначених Короною (насправді урядом) судових лордів, які розглядають справи.

Судові лорди можуть створювати судовий комітет «Таємної ради», який розглядає апеляції на членів судів Британської Співдружності.

Вищий судовий орган

Суд Корони створений у 1971 році. Він діє у різних формах. Справу може розглядати окружний суддя спеціального судового округу. У випадках, коли його звинувачення не визнають, створюється колегія присяжних.

Вищий суд складається з трьох відділень: королівської лави, очолюваної лордом та віце-канцлером з сімейних справ, та судді головуєного з різних справ. Вони розглядають різні цивільні та кримінальні справи.

Апеляційний суд, до складу якого входить 18 суддів («лорди справедливості»). Він створюється на колегіальній основі у складі не менше трьох суддів. Колегія розглядає апеляції на рішення відділень Високого суду.

Спеціальні суди

До них відносяться:

- Коронерські суди, які скликаються для визначення причин насильницької смерті.
- Адміністративні трибунали, які розглядають суперечки між приватними юридичними особами і органами державної влади.
- Військові суди і їх юрисдикція розповсюджується на осіб, які знаходяться на військовій службі, та членів їх родин, якщо вони знаходяться за кордоном.

8.2 Судова система Англії та Уельсу

Першою інстанцією з кримінальних справ є магістерський суд, який розглядає до 90 % усіх кримінальних справ. Він працює в складі 2 – 7 мирових суддів, які не є фаховими юристами і виконують свої обов'язки на громадських засадах. У великих містах на посаду мирових суддів призначають професійних юристів, які отримують заробітну плату і єдиноособово розглядають справи.

У містах і графствах не менше 4 разів на рік проводяться сесії мирових суддів, які розглядають найбільш важливі кримінальні справи з участю присяжних.

Суди асизів – виїзні суди, є відділенням Високого суду. Звинувачення з цих справ оголошується мировими суддями.

У Лондоні існує Центральний кримінальний суд, який розглядає справи про злочини, скоєні у Великому Лондоні, апеляції на вироки мирових суддів подаються до Високого суду.

Перша інстанція з цивільних справ у Англії, Уельсі розглядається одноособово одним суддею, але за вимогами однієї із сторін може розглядатися і з участю присяжних.

Високий суд є першою апеляційною інстанцією з цивільних справ. Апеляції з важливих справ розглядаються громадським відділенням Апеляційного суду, а в окремих випадках – Палатою лордів.

8.3 Судова система Шотландії

У Шотландії судами першої інстанції з кримінальних справ є поліцейські суди у містах, у графствах – мирові та шерифські суди.

Особливо важливі справи розглядаються Високим судом юстиціарію.

Вища інстанція – Сесійний суд, який є судом апеляційним. Рішення цього суду можна обжалувати тільки у Палаті лордів.

8.4 Судова система Північної Ірландії

У Північній Ірландії перша інстанція з кримінальних і цивільних справ – суди графств та суди сумарної юрисдикції.

Вища судова інстанція – Верховний суд, який складається з Високого суду та Кримінального апеляційного суду.

9 ПАРТІЙНА СИСТЕМА

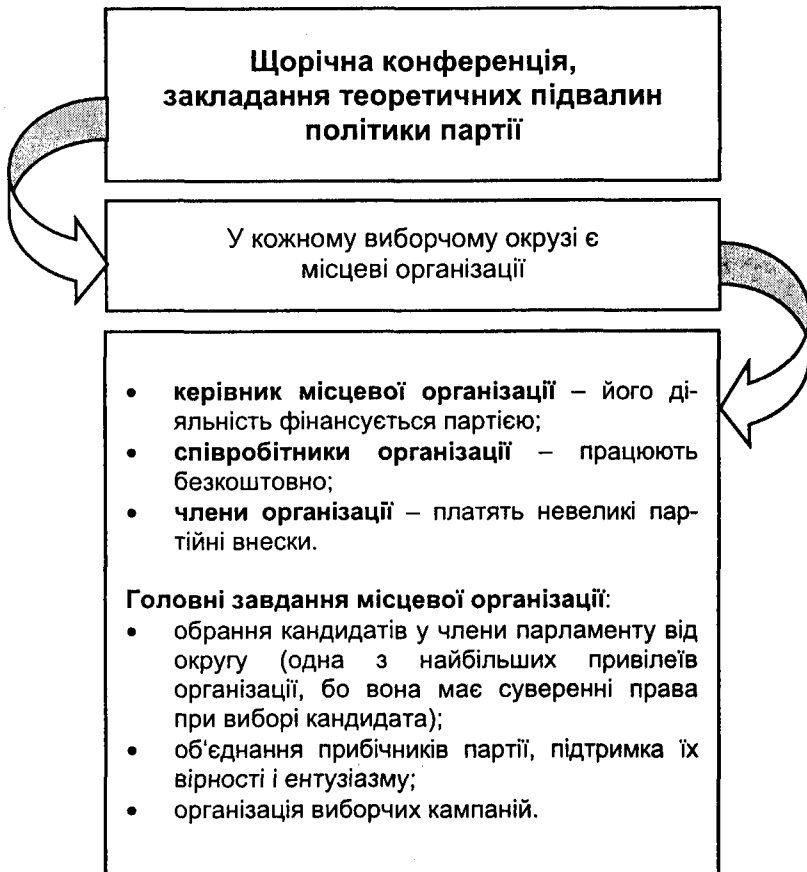
Становлення партійної системи проходило у XVIII – XIX століттях.

Спочатку партії сформувалися в межах парламенту, як парламентські угруповання, які пізніше переросли в організації по всій країні, що забезпечувало перемогу на виборах для двох партій: торі і вігі (пізніше – консерватори і ліберали).

9.1 Принципи та цілі політичних партій

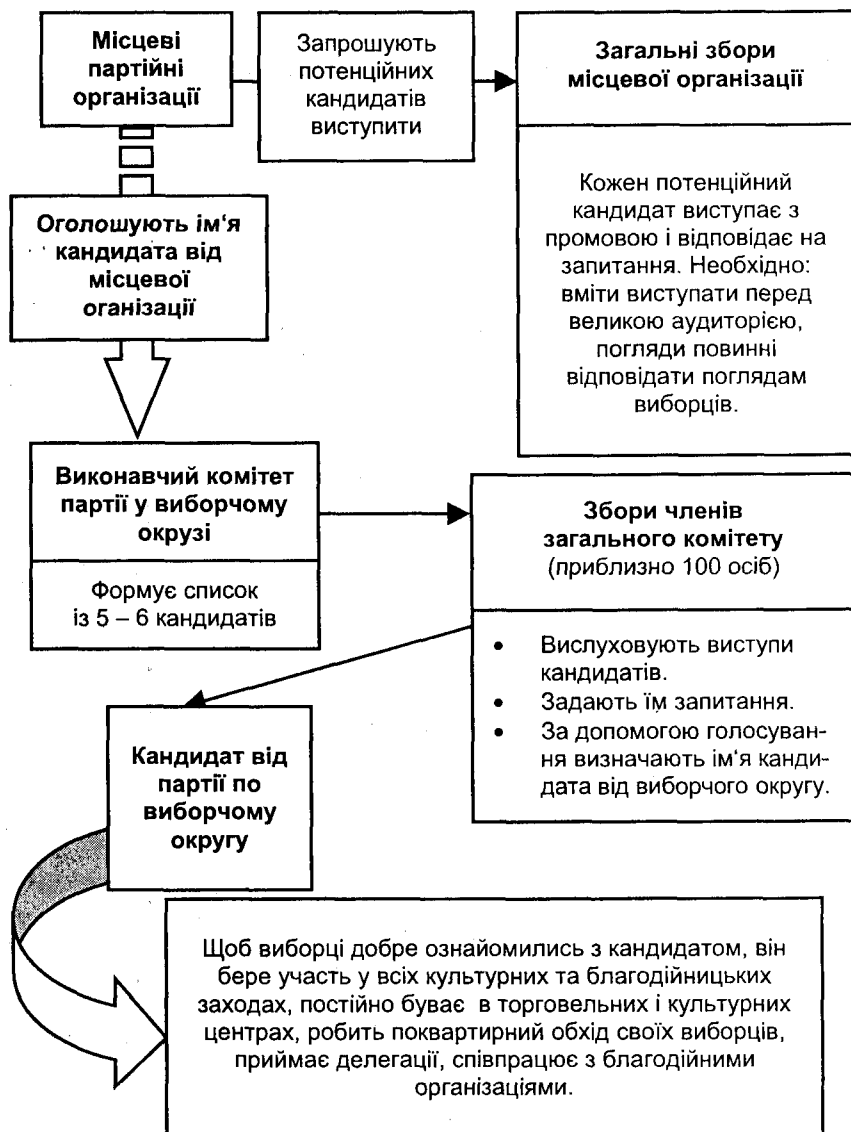
Історія партій Великобританії – історія взаємодії двох цілей:

- перемога на виборах;
- мобілізація власних сил у парламенті.

9.2 Діяльність партійних організацій під час підготовки і проведення виборів

Кожний член парламенту є представником виборчого округу – певного району країни, які можуть відрізнятися між собою за територією і кількістю мешканців. Середня кількість виборців – 70 000 осіб.

9.3 Загальна характеристика найбільш впливових політичних партій

Консервативна партія

Офіційна назва Національний союз консервативних організацій.

Організаційно оформилась як політична партія у 1867 р. Партія не має статуту та програми. Чисельність партії близько 3 млн. Партійні квитки та членські внески відсутні. Офіційно членство в партії не оформлюється, організаційно партія складається із 650 місцевих асоціацій, які функціонують у виборчих округах.

Вищий орган партії – щорічна партійна конференція, яка затверджує програму лідера партії, обирає центральну раду та виконавчий комітет.

Найбільш дієвий механізм партії є діяльність партійної фракції в Палаті громад.

Політичні цілі партії пов'язані з широким використанням ринкових саморегулюючих механізмів, скороченням соціальних витрат, підтримкою помірної участі у загальноєвропейському інтеграційному процесі.

Партія десятиріччями була правлячою: у 1951 – 1964 рр., у 1970 – 1974 рр. та у 1979 – 1988 роках. З 1988 р. є опозиційною партією.

Лейбористська партія

Заснована у 1900 р. за ініціативою британських профспілок. Партія не має свого статуту, існує подвійне членство. У її складі налічується близько 7 млн. членів. Серед них близько 6,4 млн. – колективні члени. Серед колективних членів 46 профспілок та 9 різних асоціацій та спільнот.

Створено 633 організації, які діють у виборчих округах. Головна увага їх діяльності – всіляко сприяти діяльності депутатського корпусу від партії та проводити роботу по забезпеченню авторитету партії у виборчих округах на майбутнє. Партійні організації в окрузі установлюють відсутний контроль за діяльністю депутатів від партії в парламенті. Вони використовують механізм відмови підтримки на наступних виборах для депутатів, які неефективно працюють в окрузі.

Вищий орган партії – щорічна партійна конференція, яка обирає лідера партії, затверджує його програму дій та обирає національний виконком у складі 25 осіб. На конференції обирають лідера, голову партії та генерального секретаря.

Особливе місце в діяльності партії посідає партійна фракція в нижній палаті. Саме її діями реалізується програма лідера, затверджена на щорічній конференції.

Якщо раніше лідера партії обирав тільки депутатський корпус партійної фракції, то з 1981 р. він обирається членами фракції, а також представниками профспілок та місцевих партійних організацій.

Партія є членом Соціалістичного Інтернаціоналу і відстоює ідею розширення ролі держави в соціально-економічному розвитку країни, посилення державного впливу на розвиток економіки, розширення соціального партнерства та соціального забезпечення освіти, охорони здоров'я.

Партія була правлячою у 1945 – 1951 рр., у 1964 – 1970 рр., у 1974 – 1979 рр. У 1998 р. партія отримала перемогу на виборах і зараз є правлячою.

Ліберальна партія

Одна із найстаріших партій. Сформувалась як політична партія в 1832 р. До початку Першої світової війни була однією із правлячих та авторитетних політичних партій Великої Британії. Після втрати вагомого політичного впливу в партійній ієрархії посідає третє місце, судячи з кількості місць, які отримує ця партія на парламентських виборах. Від 10 до 25 депутатів у різні періоди обираються від партії до Палати громад.

Партія нараховує близько 200 тис. членів. Вона не має програми. Вищим органом є щорічна конференція, яка обирає: лідера, президента, голову партії та генерального секретаря. Організаційною основою партії виступають асоціації виборчих округів. У деяких округах ліберальна партія постійно перемагає.

Доктринальною основою партії є ідея «третьої сили» в британському політичному житті. В залежності від ситуації партія блокується то з консерваторами, то з лейбористами.

Соціал-демократична партія

Створена у 1981 р. в результаті виходу із лейбористської партії частини представників правого напрямку. Нараховує близько 50 тис. членів.

Вищий орган – щорічна конференція, яка обирає лідера та національного секретаря.

Партія має орієнтацію на послаблення «жорсткої політики» консерваторів та більш ліберальної – лейбористів. На виборах отримує від 3 до 8 міст у Палаті громад.

Уельська національна партія

Заснована в 1925 році з метою утворення незалежного Уельсу, об'єднує понад 40 тис. членів.

Вищий орган – щорічна конференція, яка обирає керівників партії та її виконком. Організаційна основа – комітети виборчих округів. Представники цих комітетів входять до національної ради.

Партія відстоює ідею національної автономії, національної мови та культури.

Має 2 – 3 місця на виборах до нижньої палати.

Шотландська національна партія

Заснована у 1934 р., нараховує близько 40 тис. членів. Проводить щорічні конференції. Є голова партії, президент та національний секретар, національний комітет та виконком.

Головне завдання партії – досягти автономного самоврядування в рамках Британської Співдружності та установити контроль над ресурсами, насамперед нафтою, яку видобувають у Шотландії.

Організаційну основу партії становлять самостійні партійні організації, які збираються лише в період виборів. До них приєднуються автономні асоціації виборчих округів.

Партії Північної Ірландії

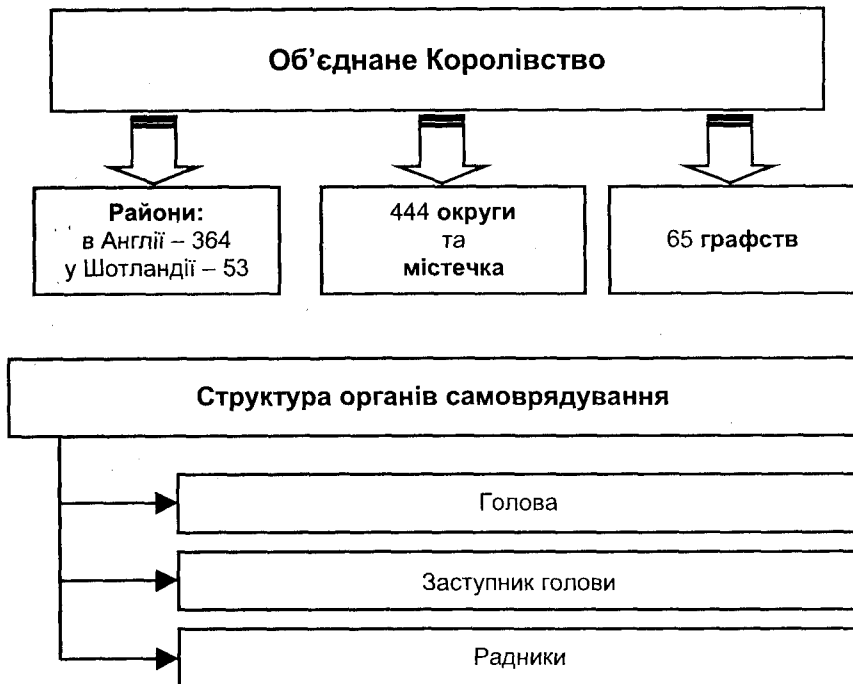
У Північній Ірландії створено 9 політичних партій: демократична юніоністська партія, комуністична, лейбористська, народно-юніоністська, офіційна юніоністська партія Ольстера, партія альянсу, робітничка партія Ірландії, соціал-демократична лейбористська партія, тимчасова Шін Фейн.

Серед них слід виділити партії, які борються за возз'єднання Північної Ірландії з Ірландією в єдину державу: народно-юніоністська, робітничка партія Ірландії, тимчасова Шін Фейн. Соціал-демократична лейбористська партія відстоює поступове об'єднання з Ірландією та партнерство між протестантами та католиками. Партія альянсу, юніоністська партія Ольстера та лейбористська партія Північної Ірландії виділяють, окрім вирішення проблеми Північної Ірландії, питання підтримки відносин у рамках Об'єданого Королівства.

10 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Самоврядування здійснюється на основі Парламентського акту про місцеве самоврядування.

10.1 Загальна характеристика та структура

Функції ради графства

- Управління поліцією, протипожежною службою, дорогами;
- управління бібліотеками, ліцеями, соціальними службами, опікування старих.

Рада графства, районні ради у Шотландії обираються у складі від 60 до 100 осіб за мажоритарною системою на 4 роки. Рада обирає голову на 1 рік.

Ради існують лише у сільській місцевості та у деяких містах. Загальна кількість приходів – близько 11 тисяч. Управляють ними загальні збори жителів, рішення на яких ухвалюють більшістю голосів.

Базовою громадою майже повсюди є округ, який має різні значення. В Уельсі – одна категорія округів, в Англії – інша, у Лондоні є два типи округів – місто з містом-Сіті та

36 метропольних. У Шотландії існує 53 округи, із яких 50 районної структури, 3 округи – острови, мають районні острівні органи влади.

Головні функції районних органів влади:

- Місцеве планування;
- утримання у належному стані міських шляхів;
- місцевий транспорт;
- проблеми житла і прибирання сміття;
- деякі повноваження є спільними з радами графств, такі як управління спортивними та культурними закладами;
- ліквідація ради великого Лондона призвела до того, що довелось створити відповідні організації, які займаються освітою.

Специфіка виконавчих органів місцевих адміністрацій

Місцеві владні органи організовують виконавчі органи та адміністрації у довільній формі. Найчастіше створюються спеціалізовані виконавчі комісії, дві третини яких складаються з осіб, яких залучають на засадах їх спеціалізованих знань чи досвіду роботи у відповідних сферах.

У комісії виділяється головний адміністратор, якого призначає рада. Він виступає головним координатором робіт без галузевої відповідальності і є одним із керівників команди, обраною до ради. Він є головним політичним радником обраної ради.

Місцеві влади зобов'язані подавати звіти і приймати періодичні інспекції. У разі необхідності уряд може замінити ради на комісарів, що трапляється дуже рідко. В основному державні структури контролюють потреби територіальних асигнувань.

За діяльністю місцевих органів влади існує контроль судів.

10.2 Особливості місцевого самоврядування в Англії і Уельсі

Англія поділена на 39 графств, Уельс – на 9. Місцеві райони не входять до їх складу і є самостійними адміністративними одиницями, поділеними на округи. Робота ради не оплачується, а здійснюється на добровільних засадах.

Функції ради графства

1 група

- Стратегічне планування та управління.
- Розробка структурних планів розвитку територій.
- Управління системою дорожнього руху, утримання доріг.
- Управління службами пожежної охорони та поліції.
- Управління суспільним транспортом.
- Захист прав споживачів.
- Переробка відходів.

2 група

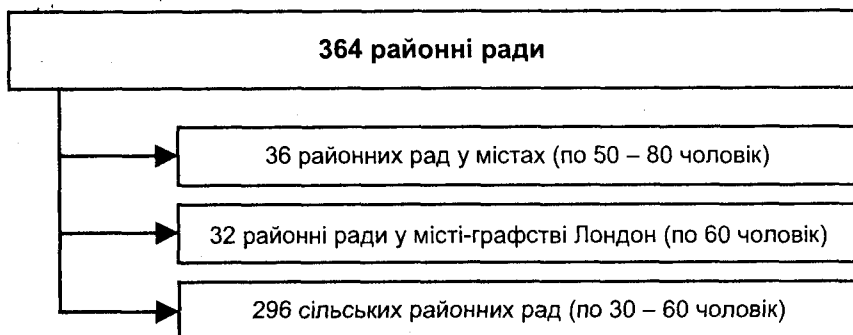
- Ефективне використання спеціалізованих закладів.
- Початкові та середні школи.
- Спеціальні школи.
- Утримання закладів для престарілих.
- Соціальні послуги.

3 група

- Послуги загального характеру, що надаються тільки на місцевому рівні.
- Утримання музеїв.
- Організація виставок та ярмарок.
- Утримання зон відпочинку та соціально-культурних об'єктів.

Специфіка місцевого самоврядування в Англії

Нижній рівень органів місцевого управління Англії будується за районним принципом.

Функції районних рад

- Місцеве планування.
- Видача дозволів на реалізацію планів розвитку.
- Відновлення міського житлового фонду.
- Утримання доріг місцевого значення.
- Послуги по парковці транспортних засобів.
- Благоустрій території.

10.3 Особливості місцевого самоврядування в Шотландії

Шотландія поділена на 9 округів та 53 райони.

Функції окружних рад

- Стратегічне планування.
- Управління системою транспорту.

- Забезпечення житлово-комунальними послугами.
- Управління системою освіти.
- Діяльність у соціальній сфері.
- Захист прав споживачів.

Функції районних рад

- Місцеве планування.
- Регулювання і контроль будівництва.
- Контроль за станом довкілля.
- Збір і утилізація відходів.
- Захист прав споживачів.
- Забезпечення діяльності соціально-побутових об'єктів.

11 ПІДСУМКОВИЙ КОМЕНТАР

Політична система Великої Британії продемонструвала найбільшу серед європейських держав стабільність, ставши класичним зразком конституціоналізму і парламентаризму у світі. Серед причин цієї стабільності:

- реалізація «великого історичного компромісу», що забезпечило гарантію прав політичної опозиції, можливість ефективної взаємодії різних соціальних сил в політичному житті держави, поступову інтеграцію лідерів опозиції у вищий ешелон політичної еліти;
- найбільш розвинена в Європі система місцевого самоврядування і, як наслідок, найменш розвинена управлінська бюрократія;
- розвинена система ліберальних цінностей, стійка традиція поваги прав особистості, поступове, але неухильне, поширення особистих прав і свобод від обмеженого кола спадкової аристократії на весь народ.

Британська конституція єдина в своєму роді. Вона складається з писаних і неписаних джерел, кожне з яких має несистематизований характер. Компоненти, що входять до неї, можуть змінюватися з дотриманням традиційних процедур, пов'язаних з прийняттям рішень в парламенті, а також коригуватися в залежності від змін судочинства.

У політичній системі цієї країни відсутні інститути конституційного контролю, тому неможливо порівняти та співставити судові рішення з законами або звичаєві норми з висновками чи аналізом юристів-дослідників. Важко визначити ієрархію юридичної сили того чи іншого конституційного джерела чи якогось окремого правового компоненту, тому відсутня конституційна юстиція.

Структура британської політичної та адміністративної системи також досить своєрідна та унікальна. Багато інститутів цієї системи створені декілька століть тому і вони офіційно залишилися в незмінному вигляді, хоч реальний статус їхньої діяльності суттєво змінився. Взяти, наприклад, інститут монарха. Він нібито має досить широкі повноваження. При інституті створена «таємна рада», яка повинна допомагати монарху управляти країною. Насправді, монарх не впливає навіть на формування цієї ради. Вона формується поза волею монарха.

У країні усі владні структури формально отримують владу із рук монарха, але сам монарх не управляє країною. Управління реалізується урядом, а точніше прем'єр-міністром, в партійній підлеглості якого знаходяться до 90 членів парламенту, які включені до складу уряду. Прем'єр-міністр має величезні повноваження і займає виключне місце в системі державних органів. Він є главою уряду, Лордом казначейства, міністром у справах громадської служби. Йому надані важливі повноваження з призначення вищих посадових осіб, він підбирає членів Кабінету міністрів, фактично сам формує вищий склад англіканської церкви, висуває вищих судових осіб, вищих чиновників громадської адміністрації. При цьому слід зауважити, що усі ці дії прем'єр-міністр здійснює від імені монарха і через його формальне затвердження.

Механізмом реалізації владних відносин виступають королівські пріоритети, що охоплюють майже усі сфери управління, залишаючись важливим інструментом інституту

монарха. Проте пріоритети це не управління, а навпаки його відсутність. У той же час це дань традиції, це конкретна форма символічності та церемоніальності. Особливо це виразно видно на ролі монарха в парламенті. Він сам є особливою структурою парламенту, може брати участь у роботі Палати громад як окремий церемоніальний і офіційний інститут, який оголошує тронну промову, офіційно називає кандидатуру прем'єр-міністра, але брати участь у роботі парламенту монарх може тільки за спеціальною церемонією його запрошення до сесійної зали.

Британський парламент – засновник парламентаризму і майже за 700 років свого існування дещо втратив класичні форми парламентської діяльності. Палата громад, будучи важливим інститутом державної влади, не має незалежності при вирішенні державних справ, оскільки більшість реальних дій у палаті відбувається під керівництвом Кабінету міністрів через механізм партійного контролю. Саме у парламенті відбувається взаємодія політичної та адміністративної систем. Лідер партії на щорічних партійних конференціях отримує мандат партійної підтримки через затвердження його програми. Вони реалізуються урядовими діями або «тіньовим кабінетом» в залежності від реальної розстановки політичних сил у Палаті громад. Перемога на виборах дає змогу більшості запровадити відповідну політичну програму в реальну діяльність уряду. Тому можна стверджувати, що британський парламент – це не класичний інститут, що реалізує відповідну політичну стратегію, а здебільшого інструмент та засіб запровадження політичної стратегії партії, схваленої на конференції через програму лідера, котру він реалізує адміністративними діями уряду. Партійні функціонери – «батого» – та відповідні інструкції допомагають лідеру партії проводити свою ідею через парламентську діяльність. В парламенті створилась така ситуація, що законопроекти можуть прийматися тільки за пропозицією уряду, котрий є єдиним носієм законодавчої ініціативи, оскільки в умовах партійного протистояння пропозиції опозиції чи окремих депутатів не можуть отримати більшості при голосуванні, і їх поява є тільки марнотратством часу.

Нібито консервативний малозмінний британський парламент поступово адаптується до нових умов. У 1967 р. була запропонована посада парламентського комісара по контролю за діяльністю адміністрації, котрий розглядає спори по управлінню державними справами, якщо цього вимагають члени Палати громад. У 1979 р. була запроваджена реформа комітетів Палати громад. Більшість із них було ліквідовано і створена нова структура комітетів, які відповідають міністерським структурам.

Велика Британія за територіальним устроєм є унітарною країною. В історичній традиції вона об'єднувалася як унія, про що підтверджують відповідні правові акти: 1707 року – акт про об'єднання з Шотландією, два акти – 1532 р. і 1542 р. – про Уельс, 1901 р. – акт про унію з Ірландією. У 1921 р. Ірландія отримала незалежність і стала самостійною країною, а в рамках британського державного об'єднання залишилась тільки Північна Ірландія, яка з 1972 р. знаходиться під прямим управлінням британського уряду.

Слід зауважити, що Шотландія і Уельс у 1979 р. виносили на референдум питання про свою самостійність, але цю ідею підтримало усього 40 % виборців. Реформа,

запропонована лейбористським урядом Тоні Блейра, передбачає створення в Шотландії та Уельсі своїх парламентів з обмеженими повноваженнями та створення органів виконавчої влади, підпорядкованих цим парламентам.

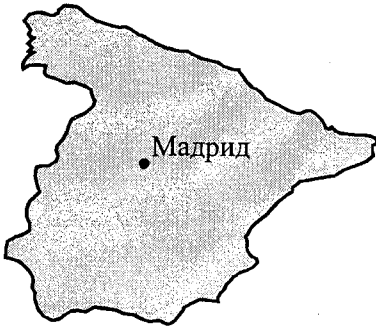
Важливим фактором об'єднання цих національно-територіальних формувань стала європейська інтеграція. Вступ Великої Британії до Євросоюзу потребував уніфікації законодавчої бази та створення відповідних інститутів на державному і міждержавному рівнях.

ІСПАНІЯ

1	Адміністративно-територіальний поділ	47
2	Важливі віхи політичної історії	48
3	Етапи переходу від тоталітаризму до демократії	50
3.1	Перший етап (липень – грудень 1976 р.)	50
3.2	Другий етап (грудень 1976 – червень 1977 рр.)	50
3.3	Третій етап (червень 1977 – 1979 рр.)	51
4	Характеристика конституції	53
4.1	Основні положення конституції	53
4.2	Основи конституційного устрою	54
5	Державний устрій	55
6	Глава держави – король	56
6.1	Особливості королівської влади	56
6.2	Повноваження короля	57
7	Виконавча влада	58
7.1	Структура уряду	58
7.2	Склад та повноваження уряду	58
8	Характеристика законодавчої влади	61
8.1	Структура та регламент парламенту	61
8.2	Структура та повноваження Сенату	62
8.3	Структура та повноваження Конгресу депутатів	64
8.4	Механізм прийняття законів	67
9	Судова влада	69
9.1	Структура судів	69
9.2	Загальна характеристика судів	69
10	Партійна система	72
10.1	Особливості партійної системи	72
10.2	Класифікація політичних партій	72
11	Специфіка автономних об'єднань	74
11.1	Особливості іспанської автономізації	74
11.2	Державний контроль за діяльністю автономних громад	74
11.3	Повноваження автономних об'єднань	75
11.4	Система владних структур автономного об'єднання	76
12	Характеристика самоврядування	77
12.1	Самоврядування в провінції	77
12.2	Самоврядування муніципалітетів	78
12.3	Сфера повноважень муніципалітетів	79
13	Підсумковий коментар	80

ІСПАНІЯ

Територія – 504,7 тис. кв. км.

Населення – 40,409 млн. чол. (2002 р.)

Столиця – Мадрид.

Іспанія – конституційна монархія.

1 АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

Країна басків	Естремадура	Нова Кастилія
Каталонія	Адміністративно - територіально поділена на 50 провінцій, з них 47 – півострівні, 3 – на островах. Провінції об'єднані в	Галісія
Леон		Ріоха
Канарські острови	17 автономних об'єднань.	Мурсія
Балеарські острови	В Іспанії знайдена особлива форма державності – «держава автономій», коли автономним об'єднанням надається частковий федеративний характер.	Валенсія
Стара Кастилія		Арагон
Андалузія	Астурія	Наварра
		Мадрид

2 ВАЖЛИВІ ВІХИ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ

- 1492 р. Завершення визволення іспанських земель від арабських завойовників, яке продовжувалось майже 800 років. Утворення єдиної держави – Іспанії.
- Кінець XV ст. Виникнення світової Іспанської колоніальної імперії, епоха гегемонії Іспанії у Європі.
- 1525 р. Придушення повстання міських комун. Утвердження абсолютизму королівської влади, посилення католицької реакції.
- 1588 р. Найбільша військово-морська поразка Іспанії (розгром Англією іспанської «Непереможної армади»), початок політичного і економічного занепаду Іспанії.
- XVI–XVIII століття Королівська влада здійснює безконтрольне маніпулювання колосальними ресурсами іспанських колоній, що законсервувало відсталу феодальну політичну і економічну систему, зупинило демократичні перетворення у міських комунах.
- 1812 р. У ході національно-визвольної війни іспанського народу проти наполеонівської агресії приймається перша конституція, що відзначалася високим рівнем демократизму. Після неї у XIX столітті було прийнято багато різних актів конституційного характеру, в яких закріпилися радикальні перетворення, що відбувалися в країні.
- Перша чверть XIX ст. Розпад світової Іспанської колоніальної імперії, період глибокого соціально-економічного і політичного занепаду Іспанії.
- 1936 р. Перемога Народного фронту на загальнонаціональних виборах, формування ліводемократичного республіканського уряду, початок громадянської війни в Іспанії.
- 1873 – 1875 рр.
1931 – 1939 рр. Існування республіканської форми правління. Решта історичного розвитку країни – монархічна форма правління, або диктатура.
- 1939 – 1975 рр. Франкистська диктатура. За цей час промульговано сім основних законів, остаточне оформлення франкистської конституції закріплено у восьмому основному законі, який визначав концепцію державного устрою – участь народу в управлінні державою через «органічні одиниці»: сім'ю, муніципалітети, «вертикальні профспілки», при цьому домінувала монополія фалангістів, прихильників Ф. Франко.
- 1957 р. Міжнародний валютний фонд та Міжнародний банк реконструкції та розвитку сприяли реформуванню економічних відносин у країні, лібералізації економіки та запровадженню ринкових механізмів, що

сприяло підвищенню ефективності економіки, зменшенню інфляції та скороченню безробіття. Перетворення в економічній сфері створили сприятливі умови для подальшого реформування соціальної та політичної сфери країни.

1959–1960 рр.

Відбулися істотні зміни у розвитку регіональної автономії, запроваджені деякі елементи демократизації на регіональному рівні. Це виразно проявилось в Каталонії та Країні басків, де активізували свою діяльність локальні політичні партії.

1969 р.

Введено інститут монархії, королем став Хуан Карлос II.

Листопад
1975 р.

Смерть диктатора Ф. Франко створила сприятливі умови для суттєвого реформування політичної системи суспільства. Ліквідовано посаду каудильо – вождя іспанського народу.

1976 р.

18 листопада франкистськими кортесами, а 15 грудня на референдумі прийнято закон «Про політичну реформу». Закон визнавав суверенітет народу, загальне виборче право, передбачав ліквідацію основних франкистських інститутів: корпоративних кортесів, судових органів надзвичайного характеру (трибунали громадського порядку, які використовувались для переслідування політичних противників). Розпущені вертикальні профспілки та визнано право вільно об'єднуватись у профспілки; значно скорочується чисельність армії, військових позбавлено можливості брати участь у державних структурах. Ліквідовано інститут прокурадорів (посередників між органами глави держави та низовими структурами «органічної демократії»), замість них введено інститут депутатів.

15 червня
1977 р.

Обрані нові Генеральні кортеси на демократичних засадах, в яких брали участь усі версти населення. Першим завданням кортесів стала розробка нової конституції Іспанії. Розпочатий конституційний процес в цілому завершував важливий етап політичних реформ у країні.

27 грудня
1978 р.

Прийнята діюча конституція Іспанії (десята). Вона закріпила ідеологічні та політичні засади іспанської держави. Повністю ліквідовані структури, які були в основі франкистської моделі. Встановлено принцип національного суверенітету, який належить іспанському народу. Нова конституція стала підсумком консенсусу політичних партій, представлених у парламенті. Кожною з палат кортесів внесено більш як по тисячі поправок до законопроекту, який підготовлено комісією з представників різних політичних партій.

1 березня
1979 р.

Відповідно до прийнятої конституції відбулися нові парламентські вибори.

1986 р.

Приєднання Іспанії до Європейського співтовариства.

3 ЕТАПИ ПЕРЕХОДУ ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО ДЕМОКРАТІЇ

3.1 Перший етап (липень – грудень 1976 р.)

Сутність перетворень

- Відбулися внутрісистемні перетворення. У них не брали участі опозиційні сили, оскільки радикальні перетворення здійснені правлячою елітою.

Характеристика засобів перетворень

- Прем'єр-міністром країни того часу А. Суаресом були обрані виняткові форми та методи політичного реформування. У вересні 1976 р. він провів нараду з вищими офіцерськими чинами, на якій отримав «патріотичну підтримку» уряду щодо проведення істотних змін у суспільстві «в межах конституційного ладу». Спочатку Суарес пообіцяв військовим дотримуватись франкістських законів. Потім досяг компромісу з франкістськими кортесами. Такі дії отримали підтримку майже 415 членів депутатського корпусу. Противниками Суареса залишились тільки ортодоксальні прибічники франкістського режиму.
- Значну підтримку політичні реформи Суареса одержали в лавах правлячої еліти: армії, державній адміністрації, з боку церкви. Це забезпечило легітимність уряду, хоч його всіляко критикувала антифранкістська опозиція, яка закликала навіть до бойкоту референдуму. В подальшому і ці опозиційні структури погодились на поступове реформування.

Результати перетворень

- У ході цих перетворень виникло близько 150 політичних партій, зросла активність робітничого руху. Суарес та його уряд всіляко нейтралізують противників реформ в армії, кортесах, фалангістських об'єднаннях. Поступове впровадження демократичних перетворень логічно завершується прийняттям антидемократичними франкістськими кортесами закону «Про політичну реформу» та винесенням його на референдум. 15 грудня цей закон було схвалено більшістю населення країни.

3.2 Другий етап (грудень 1976 – червень 1977 рр.)

Сутність перетворень

- Результати реформ забезпечували поступове створення нової політичної системи.

Характеристика засобів перетворень

Відбуваються:

- двосторонні контакти з опозицією, в ході яких забезпечується відповідна підтримка уряду, визначається легітимність виборів до кортесів;
- легалізація компартії, що призвело до загострення відносин з армією. Але протистояння не становило загрози і його можна було нейтралізувати широкою підтримкою народу та короля, як головнокомандуючого збройними силами;
- залучення до політичного життя усіх реально діючих політичних сил країни;
- повна нейтралізація армії та її політичне заспокоєння;
- створення А. Суаресом власної політичної партії центристської орієнтації – Союзу демократичного центру;
- вибір форм та способів діяльності, які б відповідали вимогам, правилам минулого та майбутнього режимів, коли в управлінні значною мірою використовувалися авторитарні механізми. При цьому створюються умови для демократичних процедур і механізмів;
- нейтралізація старорежимних механізмів з одночасним стримуванням лівоопозиційних вимог радикального характеру, що не призвело до загострення соціальної напруженості у суспільстві;
- вільні демократичні вибори дозволили створити нову політичну систему і надати владним структурам відповідну легітимність;
- перетворення сприяли формуванню умов для запровадження компромісу та консенсусу між різними політичними силами в іспанському суспільстві.

Результати перетворень

- Скасовані трибунали громадського порядку (надзвичайні судові органи, що використовувалися для ліквідації опозиції).
- Легалізовані політичні партії та виникла нова політична система, приймаються декрети про нову виборчу систему.
- Ліквідовані франкістські рухи та прийняті декрети про політичну і профспілкову діяльність у збройних силах.
- Батько короля Хуана Карлоса II офіційно відмовився від свого права на престол. Король офіційно проголошує суверенітет іспанського народу та обмежує власні владні повноваження. Це стало реальним проголошенням конституційної монархії, де уряд формується парламентом, а король лише формально його призначає.
- Розпочинається співпраця уряду з опозицією, яка є реальною політичною силою.

3.3 Третій етап (червень 1977 – березень 1979 рр.)

Сутність перетворень

- Розробка та прийняття у грудні 1978 року нової конституції та проведення на її основі у березні 1979 року парламентських виборів.
- Формування нової системи державних органів та забезпечення їх широкої легітимності.

Характеристика засобів перетворень

- Запроваджено виборчі механізми, які дали можливість політичним партіям центристського спрямування прийти до влади. Створено умови для розумного компромісу при розробці конституції.
- Техніка консенсусу визначила механізми взаємодії еліт на етапі переходу до демократії. Особливо це проявилось під час роботи над текстом конституції. До конституційної комісії ввійшли представники:
 - Союзу демократичного центру (3),
 - Іспанської соціалістичної робітничої партії (1),
 - Комуністичної партії (1),
 - Національного альянсу (1),
 - Каталонських націоналістів (1).Це забезпечило розробку такої конституції, яка не викликала нових розходжень.
- Авторитарні методи уряду все більше втрачали свою авторитарність і насичувались новим демократичним змістом. Державний апарат та чиновники переходили від командування та контролю до надання послуг населенню. Діяльність державних структур підпадала під громадський контроль і залежала від громадської думки.
- Використані методи перетворень не носили закінченого характеру, в них була закладена перспективна змінність та доопрацьованість. Особливо це виявилось у конституційних положеннях, які передбачали подальше розширення та вдосконалення нових законів.

4 ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУЦІЇ

Конституція складається з 10 розділів, 169 статей.

4.1 Основні положення конституції

Конституція проголошує:

- Іспанія є соціальною та демократичною державою, яка керується законом;
- свободу, справедливість, рівність та політичний плюралізм головними цінностями країни;
- національний суверенітет, який сповідує народу і який є джерелом усієї державної влади;
- Іспанію конституційною монархією з королем як главою держави, що є символом єдності та стабільності влади.

Конституція встановлює:

- двопалатний законодавчий орган – Генеральні кортеси, котрі формуються загальними прямими виборами при таємному голосуванні;
- незалежну судову систему, яка є незалежною, самостійною владою і має відповідну структуру судів;
- основні політичні та соціально-економічні права громадян, які всі є рівними перед законом незалежно від віку, національності, статі та віросповідання;
- універсальне виборче право у віці 18 років та відхиляє смертний вирок, за виключенням воєнного часу.

Конституція окреслює:

- роль політичних партій та вимагає, щоб вони дотримувались демократичних структур та процедур.

Конституція надає

- статус автономії складовим частинам Іспанії та розподіляє компетенції між центром та автономними об'єднаннями.

Конституція гарантує:

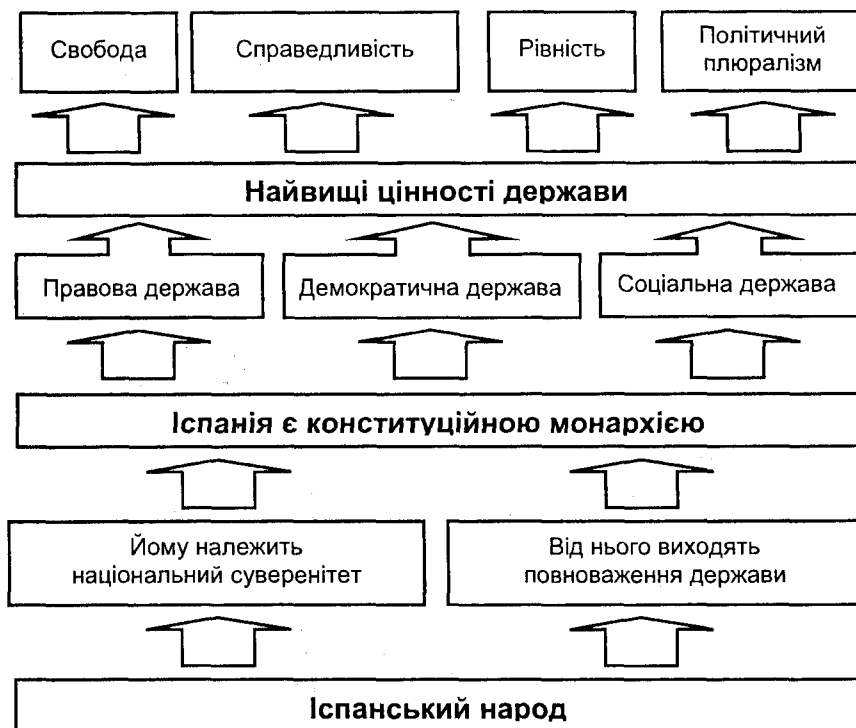
- відповідні пенсії для кожного, захист інвалідів, опікунство та надає державі головну роль в організації охорони здоров'я та добробуту народу;
- свободу релігій, зборів, об'єднань та визначає, що громадяни можуть подавати індивідуальні та колективні петиції уряду;
- індивідуальні свободи, права створювати профспілки, приєднуватись до них, страйкувати.

Конституція поєднує

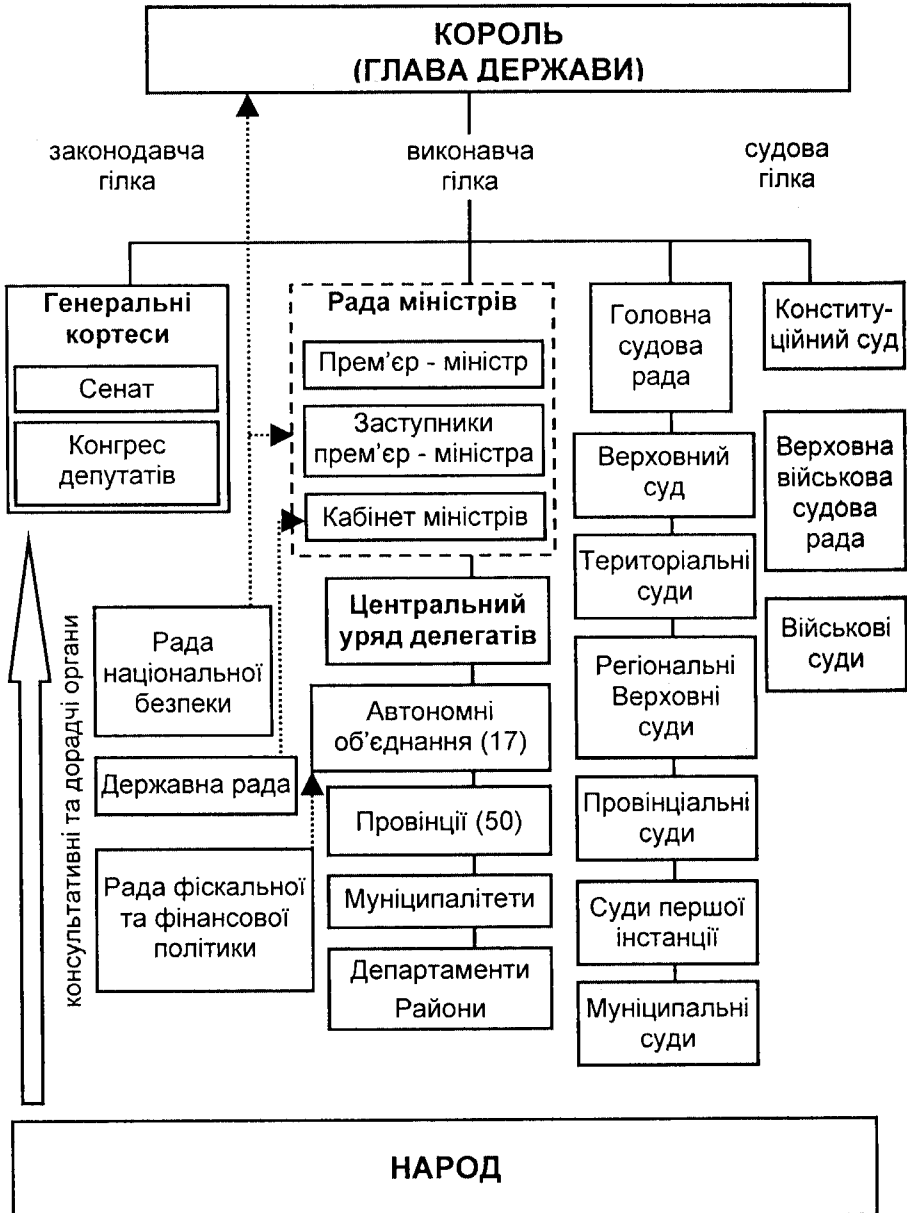
- право на працю з обов'язком працювати, одержувати винагороду, достатню для задоволення власних потреб та потреб сім'ї без статевої дискримінації.

4.2 Основи конституційного устрою

5 ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

6 ГЛАВА ДЕРЖАВИ – КОРОЛЬ

Згідно з другим розділом конституції главою держави є король.

6.1 Особливості королівської влади

Монарх – символ єдності і стабільності держави.

Арбітр і гарант функціонування державних інститутів.

Вищий представник держави в міжнародних відносинах.

Особа недоторканна і не несе відповідальності.

Королівська влада передається на засадах первородства, більш близького родства спадкоємця; в разі однаковості ліній перевага надається чоловікам, у випадку половой однаковості перевага надається старшому за віком.

Правильність престолонаслідування контролюють Генеральні кортеси.

У випадку визнання неповнолітнього короля запроваджується регентство. Воно запроваджується згідно з конституцією та відповідним законодавством.

Опікуна неповнолітнього короля визначає король своїм заповітом, в разі його відсутності опікуна визначають Генеральні кортеси.

У випадку нездатності короля виконувати свою владу (ця нездатність визначається тільки Генеральними кортесами) спадкоємний принц, якщо він повнолітній, відразу приступає до виконання регентських функцій. При відсутності особи, яка має право на регентство, Генеральні кортеси визначають одну, три або п'ять осіб, котрі будуть здійснювати регентство.

Король при його коронації приносить присягу перед Генеральними кортесами.

Королівські акти скріплюються підписом голови уряду, а у випадку необхідності – підписом відповідних міністрів. Ті, що підписують, і несуть відповідальність за королівські акти.

Король утримується з державного бюджету. Кількість витрат на утримання його сім'ї і двору вирішується самим королем.

Король сам призначає на посади військових і цивільних службовців свого двору та звільняє їх.

6.2 Повноваження короля

Загальні повноваження

- Символ держави. Королівська влада уособлює єдність держави у протилежність розподілу влад серед судових, законодавчих та виконавчих органів. Королівська влада також символізує єдність держави стосовно урядів автономних об'єднань.
- Представництво у міжнародних відносинах.
- Арбітражна функція, яка сама по собі складна у визначенні і може ускладнюватись індивідуальністю монарха.

Специфічні повноваження

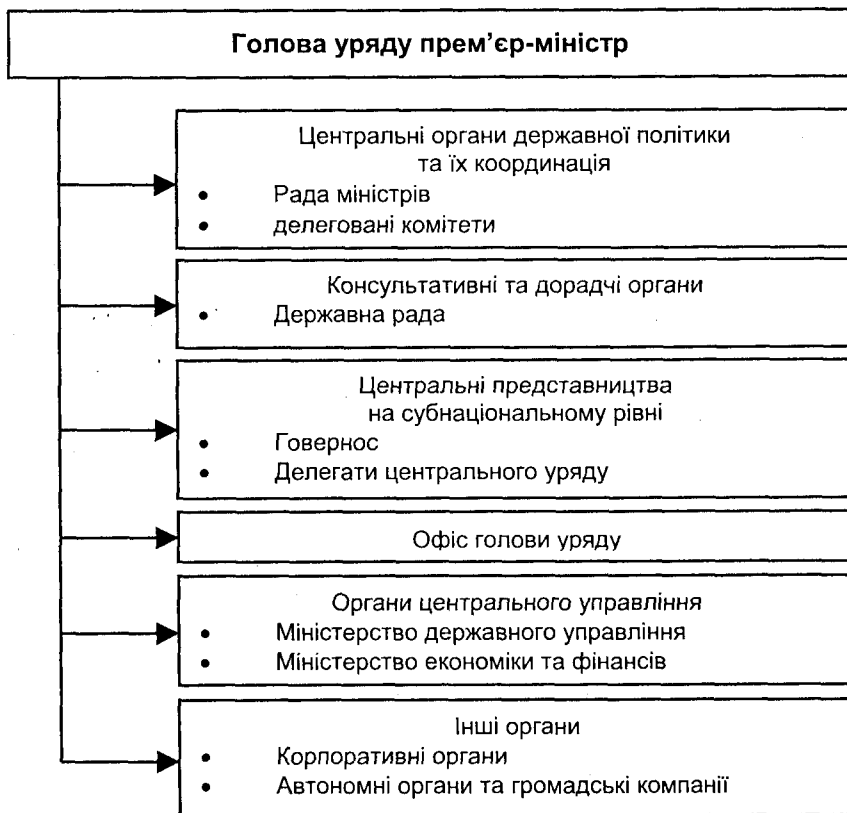
- Погоджує та оголошує акти Генеральних кортесів.
- Скликає та розпускає кортеси, призначає загальні збори. Така роль регулюється конституційно і має формальний характер без будь-якої свободи дії.
- Оголошує проведення національних референдумів відповідно до конституції, але підписує постанову про проведення без владної сили та владних відношень.
- Пропонує та формально призначає прем'єр-міністра уряду та звільняє його відповідно до конституції. Пропозиція адресується кортесам після консультації з політичними партіями, призначення має обов'язково бути таємно погоджене з нижньою палатою.
- Призначає та звільняє членів уряду за пропозицією прем'єр-міністра, дотримуючись тільки його пропозицій.
- Ратифікує постанови, за узгодженням з Радою міністрів. Акти короля мають бути підписані прем'єр — міністром і, при необхідності, компетентними міністрами. Король формально призначає громадські та воєнні посади, вручає нагороди.
- Може бути інформований стосовно національних справ і очолювати Раду міністрів при відсутності прем'єр — міністра.
- Король є головнокомандуючим збройними силами, хоч його влада є формальною і він не може приймати рішення самостійно.
- Правосуддя здійснюється від імені короля.
- Має право надання пільг відповідно до чинного законодавства.

Інші повноваження

- Король призначає президентів регіональних виконавчих органів.
- Оголошує війну за згодою з Генеральними кортесами.
- Акредитує іноземних послів.
- Може виражати згоду країни з міжнародними зобов'язаннями відповідно до іспанської конституції.

7 ВИКОНАВЧА ВЛАДА

7.1 Структура уряду

7.2 Склад та повноваження уряду

Голова уряду

Голова уряду отримує титул **президента уряду** (прем'єр — міністра) та є головою Ради міністрів. Пропонується та формально призначається королем після погодження з політичними партіями. На практиці призначається той, хто отримав довіру нижньої палати парламенту.

До його функцій відносяться забезпечення основних керівних принципів, політики уряду, координації та спрямованості діяльності уряду. Має право призначати та звільняти усіх міністрів та пропонувати розпуск кортесів.

Офіс голови уряду

До нього входять:

- Кабінет президента уряду (прем'єр-міністра).
- Віце-президент уряду.
- Міністерство із взаємовідносин з кортесами та генеральний секретаріат уряду. Цей міністр – секретар Ради міністрів, відповідає за усі законодавчі та нормативні акти, які проходять через уряд.
- Міністерство представників уряду.

Центральні органи державної політики та координації

Рада міністрів – вищий орган виконавчої влади, який приймає рішення. Рада міністрів здійснює управління внутрішньою та міжнародною політикою, управління суспільною та збройною сферами, захистом держави.

Рада міністрів складається з урядових міністрів (з портфелем та без).

Функції Ради міністрів:

- політична (спрямовує внутрішню та міжнародну політику);
- регулятивна (відповідає за прийняття постанов, у т. ч. законодавчих, урядових законопроектів перед їх пропонуванням кортесам). Законопроекти схвалюються Радою міністрів, котра передає їх у Конгрес депутатів з визначенням мотивацій всіх попередніх уточнень;
- адміністративна та економічна (призначення та звільнення найвищих адміністративних чиновників, пропозиція основного бюджету).

Рада міністрів може працювати у повному складі або через делеговані комітети уряду, які складаються з відповідних міністрів.

Їх функції поєднують у собі справи різних відділів комітету. Комітети готують справи, які потребують спільної пропозиції Ради міністрів та координаційної діяльності різних відділів щодо загальних питань.

Делеговані комітети:

зовнішньої політики; державної безпеки; з питань економіки; регіональної політики; державної політики у сфері освіти, науки та культури.

Органи центрального управління

Уряд здійснює управління в основному двома підрозділами – **міністерством державного управління та міністерством економіки та фінансів**.

Міністерство державного управління готує пропозиції та здійснює політику уряду стосовно взаємовідносин між регіональними та місцевими урядами, до його компетенції відноситься робота державних установ, питання статутів та заробітної плати державних службовців. Міністерство державного управління діє також як центральне агентство персоналу та контролює Національний інститут державного управління.

Міністерство економіки та фінансів готує проекти державного бюджету, є останньою інстанцією з усіх питань стосовно державних видатків, включаючи заробітну плату державних службовців.

Консультативні та дорадчі органи

Найважливіший консультативний орган – **Державна рада**. Вона висловлює свою думку щодо необхідності того чи іншого закону на прохання уряду, його членів або президентів автономних об'єднань. Дає висновки на звіти та окремі питання. Вони носять рекомендаційний характер.

Думка Державної ради є юридично необхідною при розробці і затвердженні національного законодавства, з багатьох незначних питань (зміна планів використання земель та т.ін.).

Інші органи

Репрезентують важливу частину державного сектора у межах їх розпорядження власними ресурсами. Вони численні та різноманітні за своїми юридичними статутами, ступенями незалежності від уряду та фінансовими ресурсами. Головна частина законодавства, що стосується цих органів на національному рівні, це «Акт про державні автономні організації» (1958), хоч існують організації, які виходять за межі його дії, підпадаючи під дію законів управління приватними компаніями.

Інші органи можна класифікувати на:

- **корпоративні органи** – складаються з груп людей, які вільно регулюють діяльність організації, хоч вони – суб'єкт оцінки держави та належать до проміжного сектора. Вони задовольняють загальні інтереси своїх членів (наприклад, асоціації адвокатів, торговельні палати). Такі організації виконують громадські функції;
- **автономні організації та громадські компанії** – дві різні групи, які відрізняються юридичними засадами. Теоретично громадські компанії мають більш комерційну природу, але практично важко помітити різницю між цими двома формами. Їх діяльність охоплює у широких межах такі сфери, як тютюнова монополія, управління повітряним сполученням, громадська охорона безпеки, підтримка зовнішньої торгівлі, наукові дослідження, центральні статистичні служби. Вони працюють на ринку та регулюються законодавством про приватні компанії.

Центральні представництва на субнаціональному рівні

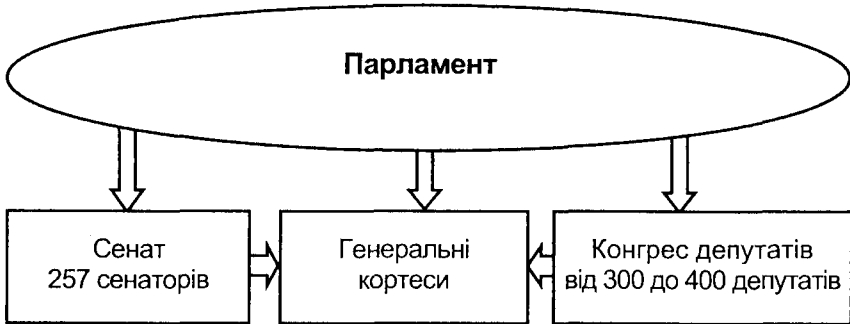
Традиційно державне представництво на місцевому рівні діяло через *говернос* (орган регулювання), який схожий з діями наполеонівських префектів. У кожній провінції є громадський *говернос*, якого призначає Рада міністрів і який формально приписаний до міністерства внутрішніх справ. Він – постійний представник центрального уряду у провінції і є головою усіх державних служб, які знаходяться на території провінції. З появою регіональної держави важливість *говерносу* була дещо знижена, сьогодні його основна функція пов'язана з громадською безпекою та надзвичайними ситуаціями.

У кожному автономному об'єднанні є делегат центрального уряду. Він не має владних повноважень над регіональними адміністраціями, його функції складаються з координації діяльності державних громадських організацій у провінції, у рамках обмежень автономного об'єднання.

8 ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ

Згідно з третім розділом конституції законодавча влада належить Генеральним кортесам.

8.1 Структура та регламент парламенту

Регламент та повноваження Генеральних кортесів

Сесії парламенту скликаються два рази на рік – з вересня по грудень та з січня по червень.

Палати працюють окремо, а також збираються разом на спільні засідання Генеральних кортесів.

Президент Конгресу депутатів головує, коли засідають обидві палати разом.

Палати можуть збиратися на надзвичайні сесії на прохання уряду або абсолютної більшості однієї з палат. Надзвичайні сесії розглядають тільки питання, визначені порядком денним, після чого закриваються.

Генеральні кортеси збираються для законотворчої діяльності:

- дають згоду на укладання договорів політичного чи військового характеру, договорів щодо територіальної цілісності держави та договорів, які передбачають фінансові зобов'язання держави, а також договорів, які вбачають відміну якогось закону або, навпаки, його прийняття.

Генеральні кортеси розробляють закони, запропоновані

- урядом,
- Конгресом депутатів,
- Сенатом,
- автономними об'єднаннями,
- народною ініціативою.

Затверджують, коригують державні бюджети.

Контролюють діяльність уряду.

Беруть активну участь у контролі міжнародної політики уряду та розвитку міжпарламентських відносин.

8.2 Структура та повноваження Сенату

Вибори сенаторів та їх статус

Сенат є палатою територіального представництва у складі 257 осіб і працює незалежно від Конгресу депутатів.

Має власний регламент, бюджет та свою структуру управління.

До Сенату кожна провінція обирає 4-х сенаторів, кожний головний острів – 3-х сенаторів; другорядний острів або група островів – одного; міста Сеута та Мелілія – по 2 сенатори; автономні об'єднання також призначають по одному сенатору та додатково мають по одному сенатору на кожний мільйон мешканців.

Вибори відбуваються на засадах загального рівноправного таємного голосування на підставі раніше визначених квот від провінцій. Таким чином обирається 208 сенаторів, 49 повноважних представників призначається законодавчими асамблеями автономних об'єднань відповідно до визначеної квоти пропорційного представництва.

Кандидатами на виборах до Сенату можуть бути усі іспанці, які досягли відповідного віку (не менше 25 років), окрім членів Конституційного суду, високоуповноважених посадових осіб, практикуючих суддів, прокураторів, омбудсменів, професійних військових, службовців поліції та сил безпеки, членів виборчих комісій.

Сенатори не можуть одночасно бути членами Конгресу депутатів, але можуть бути депутатами регіональних асамблей.

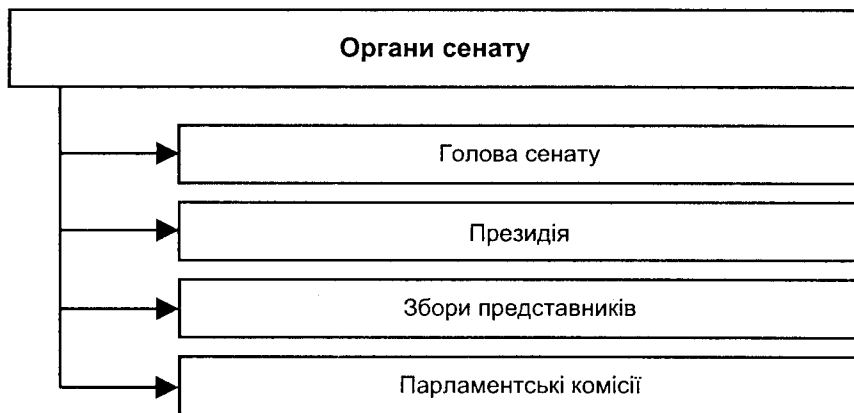
Сенатори мають імперативний мандат і користуються депутатським імунітетом, але можуть бути заарештовані на місці скоєння злочину, в іншому випадку на притягнення їх до відповідальності необхідно мати згоду палати.

Сенатори користуються індемнітетом.

Повноваження Сенату

- Головною функцією Сенату є територіальне представництво.
- Сенат забезпечує для автономних об'єднань можливість реалізації їх інтересів, а також дотримання автономними об'єднаннями власних законів та конституційних обов'язків.

- Загальнонаціональний уряд за згодою абсолютної більшості Сенату може здійснити примусові засоби для встановлення у автономному об'єднанні відповідності між діями та обов'язками органів об'єднання.
- Має право законодавчої ініціативи.
- Бере участь у розробці і прийнятті законів та затвердженні державного бюджету.
- Контролює діяльність уряду.
- Володіє правом законодавчого вето, яке має слабкий ефект, оскільки долається простою більшістю Конгресу депутатів.

Голова Сенату

- обирається на першому засіданні палати абсолютною більшістю голосів;
- є представником Сенату, гарантом його роботи, здійснює контроль та підтримує порядок у ході дебатів, застосовує заходи щодо парламентської дисципліни;
- трактує норми та заповнює проміжки в регламенті Сенату.

Президія

- складається з голови Сенату, 2-х заступників та 4-х секретарів;
- є регулюючим органом Сенату, вирішує питання, пов'язані з роботою парламенту, ініціативами та внутрішнім управлінням;
- координує роботу різних органів Сенату;
- готує проект бюджету Сенату на кожний рік.

Збори представників

- складаються з голови Сенату та представників різних парламентських груп;
- у засіданнях можуть брати участь представник уряду та до двох представників територіальних груп однієї парламентської групи;
- вирішують питання, пов'язані з порядком денним пленарних засідань, які визначаються головою Сенату за згодою президії палати.

Характеристика комісій Сенату та їх повноваження

- Органи підготовки рішень пленарних засідань.

- Кількість їх членів, які розподіляються пропорційно до складу парламентських груп, визначає Президія.
- Кількість членів кожної комісії – 25.
- Члени комісії обирають власні комітети, які складаються з керівника, 2-х заступників і 2-х секретарів.
- Комісії можуть призначати органи звіту для детального розгляду законодавства, вивчення та дослідження звітів.
- Комісії бувають двох типів – законодавчі та незакондавчі.
- Законодавчі вивчають та готують висновки на законодавчі проекти, можуть брати участь у здійсненні контролю за роботою уряду.
- Незаконодавчі беруть участь у роботі законодавчих комісій.
- Постійна депутатська комісія має виняткові повноваження. Вона тимчасово виконує повноваження Сенату у випадку його дострокового розпуску.

Перелік законодавчих комісій Сенату:

- конституційна;
- із сільського господарства, тваринництва та рибальства;
- із закордонних справ;
- з питань оборони;
- з економіки та фінансів;
- з освіти та культури;
- з промисловості, торгівлі та туризму;
- з громадських робіт та зайнятості;
- з юриспруденції;
- з охорони довкілля;
- з транспорту та телекомунікацій;
- бюджетна;
- з охорони здоров'я та соціальних проблем;
- з праці та соціального захисту;
- у справах автономних об'єднань.

Перелік незакондавчих комісій Сенату:

- із справ іberoамериканців;
- з несумісності;
- з петицій;
- з регламенту;
- з прохань.

8.3 Структура та повноваження Конгресу депутатів

Вибори депутатів нижньої палати та їх статус

Конгрес депутатів має більшу законодавчу владу стосовно Сенату. Володіє власним приміщенням у Мадриді, затверджує власний регламент та має власний бюджет. Може складатись з кількості від 300 до 400 членів, хоч виборчі закони встановлюють норму 350 депутатів.

Депутати обираються загальним рівноправним таємним голосуванням, пропорційним представництвом кожні 4 роки, окрім випадків розпуску парламенту главою держави.

Виборчим округом є провінція. Міста Сеута та Мелілія представлені кожне одним депутатом. Закон розподіляє загальну кількість депутатів, забезпечуючи одного представника від кожного виборчого округу, решта місць визначається пропорційно чисельності населення.

Кандидатами до Конгресу депутатів можуть бути усі іспанці, які досягли відповідного віку (не менше 25 років), окрім членів Конституційного суду, високоуповноважених посадових осіб, практикуючих суддів, прокураторів, омбудсменів, професійних військових, службовців поліції та сил безпеки, членів виборчих комісій.

Депутати не можуть одночасно бути членами Сенату та депутатами регіональних асамблей.

Депутати мають імперативний мандат, користуються депутатським імунітетом, але можуть бути заарештовані на місці скоєння злочину, в іншому випадку на притягнення їх до відповідальності необхідно мати згоду палати.

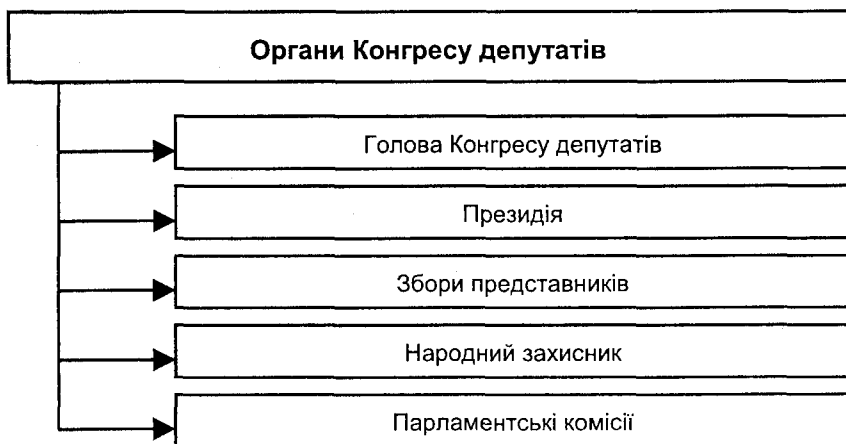
Депутати користуються індемнітетом.

Повноваження Конгресу депутатів

- Конгрес депутатів абсолютною більшістю голосів висловлює підтримку запропонованому королем кандидату на посаду голови уряду. Підставою для пропозицій короля є його попередні консультації з представниками політичних партій парламенту. Король пропонує голові Конгресу депутатів кандидата на посаду прем'єр — міністра.
- Має право законодавчої ініціативи.
- Бере участь у розробці і прийнятті законів та затвердженні державного бюджету.
- Володіє повноваженнями ратифікувати або відхилити постанови уряду, дає згоду на введення надзвичайного стану. Конгрес депутатів відповідає при необхідності, за звинувачення прем'єр-міністра та його міністрів, за зраду або злочини проти держави.
- Прем'єр-міністр може вимагати вотуму довіри Конгресу депутатів у будь-який час. Якщо він його не отримує, обидві палати розпускаються та оголошуються нові вибори. Конгрес депутатів має потенційно значнішу владу, ніж виконавча. Може голосувати за звільнення прем'єр-міністра прийняттям пропозиції про недовіру абсолютною більшістю.

Голова Конгресу депутатів

- обирається палатою на початку легіслатури. Його висуває партія, що отримала абсолютну більшість мандатів;
- скликає пленарні засідання і головує на них;
- затверджує порядок денний разом зі зборами представників;
- слідує за порядком та вирішує суперечки;
- завіряє підписом пропозицію чи призначення королем голови уряду, голови президії, зборів представників, комісії з регламенту та постійної депутатської комісії палати.

Президія

Керівний орган та колегіальне представництво палати.

До президії входять голова Конгресу, чотири заступники та чотири секретарі.

Займається внутрішнім управлінням та організацією палати.

Збори представників

- складаються з голови Конгресу, представників усіх парламентських груп, які мають повну свободу для призначення свого представника;
- визначають порядок денний на пленарних засіданнях.

Народний захисник

Високоуповноважений Генеральних кортесів, який призначається ними для охорони конституційних прав та обов'язків, може здійснювати нагляд за діяльністю адміністрацій та автономних об'єднань у межах своєї компетенції. Обирається на 5 років Генеральними кортесами, які керують його діяльністю через голову Конгресу депутатів та голову Сенату.

Характеристика комісій Конгресу депутатів та їх повноваження

- Органи підготовки рішень пленарних засідань.
- Кількість їх членів, які розподіляються пропорційно до складу парламентських груп, визначає президія.
- Кількість членів кожної комісії – 25.
- Члени комісії обирають власні комітети, які складаються з керівника, 2-х заступників і 2-х секретарів.
- Комісії можуть призначати органи для детального розгляду законодавства, вивчення та дослідження звітів.

- Комісії бувають двох типів **законодавчі** та **незаконодавчі**.
- **Законодавчі комісії** вивчають та готують висновки на законодавчі проекти, можуть брати участь у здійсненні контролю за роботою уряду.
- **Незаконодавчі комісії** беруть участь у роботі законодавчих комісій.
- Постійна депутатська комісія має виняткові повноваження виконання функцій пленарного засідання Конгресу депутатів у випадку розпуску палати або закінчення терміну її повноважень.

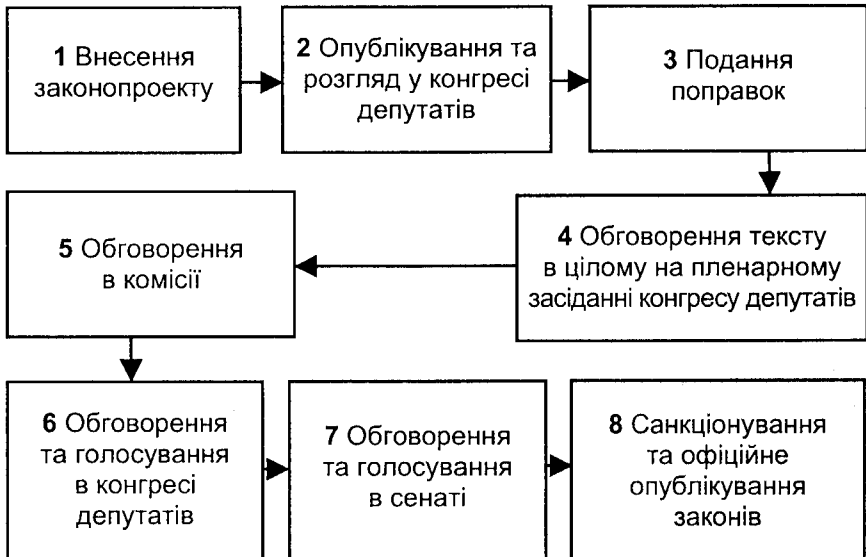
Перелік законодавчих комісій Конгресу депутатів:

• Конституційна;	• бюджетна;
• із закордонних справ;	• з сільського господарства;
• з юстиції та внутрішніх справ;	• тваринництва та рибальства;
• з питань оборони;	• з промисловості;
• з освіти та культури;	• з громадських робіт та зайнятості;
• з економіки;	• з режиму громадської адміністрації.
• з торгівлі та фінансів;	

Перелік незаконодавчих комісій Конгресу депутатів:

- комісія з регламенту;
- зі статусу депутатів;
- з петицій.

8.4 Механізм прийняття законів

1 Внесення законопроекту

Законодавча ініціатива належить уряду, Конгресу депутатів та Сенату. Існує також «народна» ініціатива, яка потребує 500 тис. підписів, які в подальшому підтверджуються спеціальною ініціативою автономних об'єднань.

2 Опублікування та розгляд у Конгресі депутатів

Обговорення та голосування відносно доцільності та принципів проекту або законодавчої пропозиції. Цій процедурі не підлягають проекти уряду і законодавчі пропозиції Сенату.

3 Подання поправок

Після опублікування проекту закону або розгляду законодавчої пропозиції встановлюється 15-тиденний термін для внесення поправок. Поправки до тексту в цілому можуть бути сформульовані тільки парламентськими групами.

4 Обговорення на пленарному засіданні Конгресу депутатів тексту в цілому

Після внесення поправок і обговорення тексту в цілому проект чи законодавча пропозиція відхиляється або повертається до компетентної комісії.

5 Обговорення в комісії

Компетентна комісія призначає консультативну комісію, яка збирається при зачинених дверях, вивчає подані поправки і готує доповідь для компетентної комісії. Після доповіді, яку робить компетентна комісія, починаються постатейні обговорення. У них можуть брати участь члени комісії і депутати, які представляли поправки. Після обговорення комісія приймає резолюцію.

6 Обговорення та голосування у Конгресі депутатів

Після закінчення обговорення і голосування передбачена правка стилю компетентною комісією з метою покращити редакцію прийнятого тексту.

7 Обговорення та голосування у Сенаті

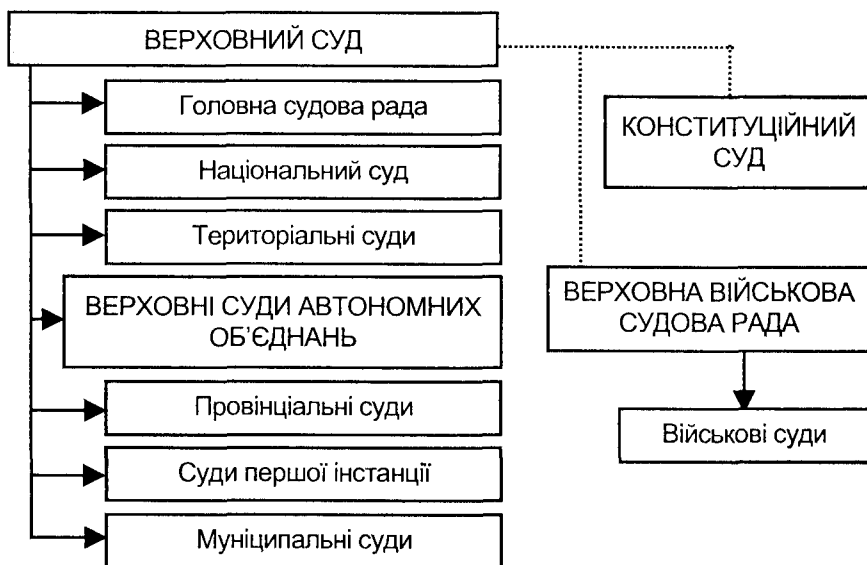
Сенат у двохмісячний термін може мотивованим посланням накласти вето або внести поправки до тексту. Вето приймається абсолютною більшістю голосів. У випадку використання вето для передачі проекту до схвалення королем потрібне затвердження першопочаткового тексту абсолютною більшістю голосів у Конгресі депутатів або затвердження простою більшістю після двох місяців від дня його пропонування, заяви Конгресу депутатів про прийняття або відхилення поправок, які прийняті простою більшістю голосів. Текст закону в остаточному вигляді розглядає і схвалює Конгрес депутатів.

9 СУДОВА ВЛАДА

Судова влада виходить від народу і здійснюється від імені короля суддями та магістратами, які представляють цю владу і є незалежними, незмінними, відповідальними та підпорядковуються виключно закону.

Судова система є універсальною для усієї країни, але організована на регіональних засадах, і кожний регіон має власну кількість судів, включаючи регіональний Верховний суд (Вищий суд автономного об'єднання), чиї рішення не завжди підлягають оскарженню у Верховному суді країни.

9.1 Структура судів

9.2 Загальна характеристика судів

Верховний суд

- Голова Верховного суду, який одночасно є головою головної Судової ради, призначається королем за пропозицією членів головної Судової ради та за погодженням з прем'єр-міністром.
- Верховний суд засідає у Мадриді та здійснює юрисдикцію на всій території Іспанії.
- Є найвищим судовим органом в усіх сферах законодавства, за виключенням конституційних гарантій.
- Складається з громадянської палати, палати карних злочинів, палати судового контролю над адміністративною діяльністю, трудової палати, військової палати.

Конституційний суд

- До складу суду входять голова та 11 членів, які призначаються королем.
- Органи Конституційного суду: голова суду, віце-голова, пленум та дві палати.
- До складу пленуму Конституційного суду входять усі члени суду, його роботою керує голова суду, який також є головою першої палати. Віце-голова суду керує роботою другої палати.
- Конституційний суд вирішує питання стосовно конституційності законів, нормативних розпоряджень або актів, які мають силу закону; розглядає заяви щодо захисту порушених прав або громадянських свобод; вирішує суперечки про розмежування встановленої конституцією компетенції між державою та автономними об'єднаннями або між самими об'єднаннями; вирішує суперечки між органами держави, які встановлені конституцією; здійснює попередній контроль за конституційністю.

Характеристика головної судової ради

Склад: голова та 20 радників, які призначаються королем: 12 – з числа суддів та членів судів усіх категорій, 4 – за пропозицією Конгресу депутатів, 4 – за пропозицією Сенату.

Органи головної судової ради: голова, пленум, постійна комісія, дисциплінарна секція, кваліфікаційна секція.

Повноваження головної судової ради: вносить пропозиції про призначення голови Верховного суду, членів Конституційного суду; підбирає, змінює та підвищує на посаді, регулює адміністративний статус та дисциплінарний режим суддів і членів судів, секретарів судів та трибуналів; виступає з ініціативами про визначення меж судових округів та внесення до них змін; встановлення порядку оплати та штатного розкладу суддів, членів судів, секретарів та обслуговуючого персоналу судової адміністрації; проекти законів з процесуальних питань, організаційної структури та діяльності судів та трибуналів, правового статусу суддів та членів судів.

Національний суд

- Засідає у Мадриді, здійснює юрисдикцію на всій території Іспанії.
- Розглядає питання виключного значення, особливо в галузі карних злочинів.
- Складається з палати карних злочинів, палати судового контролю над адміністративною діяльністю, трудової палати.
- Національний суд включає **центральні слідчі суди**, уповноважені розслідувати справи, визначені палатою карних злочинів Національного суду, та **центральні карні суди**, які заслуховують справи, визначені законодавством.

Регіональні суди

- Займають найвищий рівень судової організації на території кожного автономного об'єднання, від якого вони беруть свою назву і над яким здійснюють юрисдикцію без втрат юрисдикції Верховним судом.
- Є заключними апеляційними судами стосовно використання законів певного автономного об'єднання.
- Складаються з палати карних злочинів, палати судового контролю над адміністративною діяльністю, трудової палати.

Провінціальні суди

- Здійснюють громадянську та карну юрисдикцію.
- Засідають у столицях провінцій, від яких вони беруть свою назву і над якими здійснюють юрисдикцію.
- Судді заслуховують питання стосовно злочинів, здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю, розглядають питання стосовно трудової сфери, тюремного нагляду та ін. Юрисдикція суддів може розповсюджуватись на один чи більше районів у середині провінції, а також на різні провінції у складі одного автономного об'єднання, коли цього вимагають справи.

Суди першої інстанції

- Один чи декілька судів першої інстанції і слідчі суди можуть засідати у столиці кожного району, де вони здійснюють юрисдикцію.
- Ці суди одного судді беруть свою назву від муніципалітету, де вони розташовані.
- І суди першої інстанції, і слідчі суди можуть окремо запроваджуватись у районах юрисдикції, де кількість муніципалітетів цього вимагає.

10 ПАРТІЙНА СИСТЕМА

10.1 Особливості партійної системи

Основні засади організації та функціонування іспанської партійної системи визначаються конституцією Іспанії та законом «Про політичні партії» (1982 р.).

Політичні партії діють за принципом політичного плюралізму. Їх створення та активність є вільними за умови поваги до конституції та законів.

Беруть участь у формуванні та виявленні волі народу.

Є основним проявом політичної активності народу.

Створення політичних партій визначено в деталях, описані критерії, які забезпечують їх демократичну діяльність. Основним критерієм є парламентське представництво.

До сьогодні жодна політична партія не була заборонена або розпущена судовою владою.

Встановлюються основні правила публічного фінансування діяльності політичних партій.

До основних національних партій та їх регіональних представництв (філій) партійна система включає партії, які беруть участь у регіональних виборах та, якщо це крупні партії, у національних виборах.

10.2 Класифікація політичних партій

Соціалістичні партії

- Іспанська соціалістична робітничка партія.
- Іспанська соціалістична партія молоді.
- Партія соціалістичної дії.

Ліві партії

- Народна партія.
- Об'єднані ліві.
- Комуністична партія Іспанії.
- Революційна робітничка партія.
- Демократична партія нових лівих.
- Ліві республіканці.

Партії ліберально-демократичного напрямку

- Гуманістична партія Іспанії.

- Партія незалежності.
- Партія зелених.
- Курс активної демократії.
- Партія згоди та єдності.

Партії правого напрямку

- Націоналістична партія басків.
- Націоналістичний блок Валенсії.
- Націоналістичний блок Галісії.
- Націоналістична партія Валенсії.

Регіональні

- Демократична єдність Каталонії.
- Ліві республіканці Каталонії.
- Союз Майорки.
- Союз Валенсії.
- Законодавча ініціатива Каталонії.
- Канарська коаліція.
- Демократичний союз Каталонії.
- Гуманістична партія Каталонії.

11 СПЕЦИФІКА АВТОНОМНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

11.1 Особливості іспанської автономізації

Децентралізація системи управління на регіональному рівні розпочалася у роки Іспанської республіки, коли у 1932 році Каталонія отримала статус автономії, а у 1936 році – Країна басків. Громадянська війна 1936 – 1939 рр. призупиняє цей процес. У 80-х роках він знову відновлюється, і територія Іспанії розділяється на 17 автономних громад (об'єднань). Окремі громади створювались за ініціативою рад провінцій, котрі мали спільні культурні, історичні та економічні характеристики. Унії створювались на основі їх острівної територіальної спільності, а решта користувалася історичним регіоналізмом.

Умовою створення автономних об'єднань була ініціатива двох третин муніципалітетів островів або провінцій, які виражали думку більшості населення, що мешкає на відповідній території.

У процесі формування автономних громад особливу роль відіграв парламент, який формував громади на територіях, що не увійшли до відповідної провінціальної структури.

Процес об'єднання відбувався обов'язково з урахуванням позиції мешканців та місцевих владних структур, але конституційно було визначено, що автономні об'єднання не можуть створювати федерацію, а об'єднуються виключно на засадах спільної домовленості на підлеглій території для більш ефективного управління та надання відповідних послуг населенню.

У кожному автономному об'єднанні існують регіональні асамблеї. До їх складу входять депутати, обрані за системою пропорційного представництва від кожного регіону на 4 роки.

Ці асамблеї прийняли, в першу чергу, регіональні конституції, які ухвалили на загально-регіональних референдумах та затвердили в кортесах.

Кожна регіональна конституція враховує індивідуальні соціально-економічні та культурні особливості регіону і обов'язково відповідає усім вимогам конституції Іспанії.

Прикордонні провінції із загальними історичними, культурними та економічними ознаками.

Острівні території та провінції, які представляють історичну регіональну одиницю, можуть отримати самоврядування та створювати автономні об'єднання згідно з конституцією та відповідними статутами.

Кожне автономне об'єднання керується власним статутом автономії.

Автономні об'єднання мають власний фінансовий бюджет і базову політичну структуру.

11.2 Державний контроль за діяльністю автономних громад

Конституційний суд

- Контролює конституційність прийнятих громадами регулюючих положень, які мають характер закону.

Уряд

- Контролює діяльність владних структур автономних об'єднань на підставі консультацій з державною радою.
- На регіональному рівні урядом призначаються державні представники, які відповідають за управління відділеннями державної адміністрації та координацію їхньої діяльності.

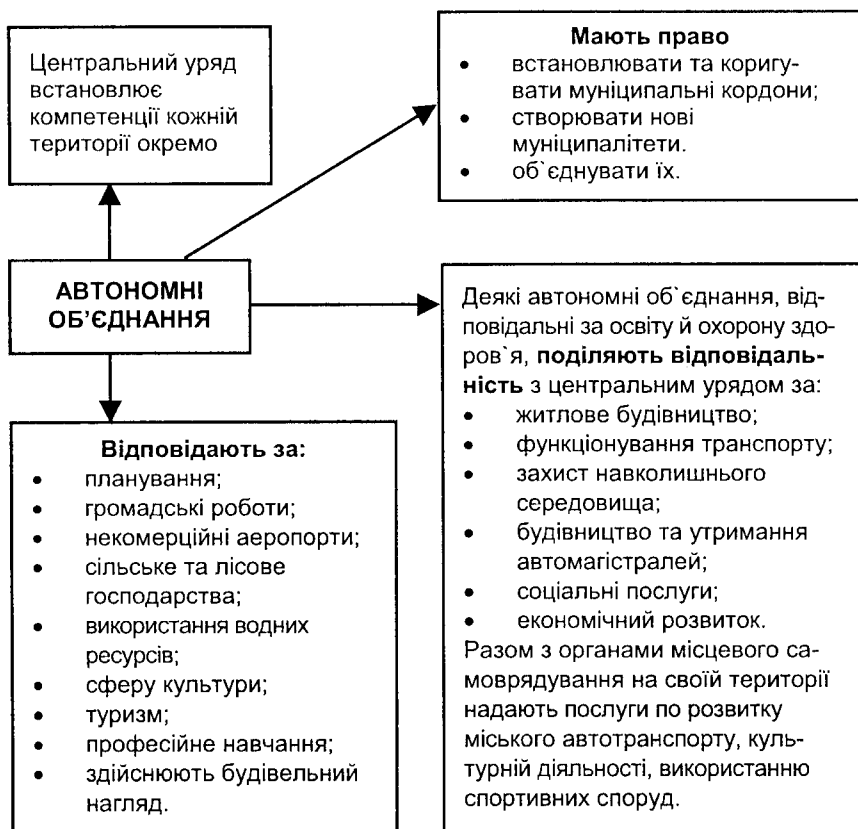
Адміністративні судові органи

- Контролюють питання регіонального управління та виконання законів.

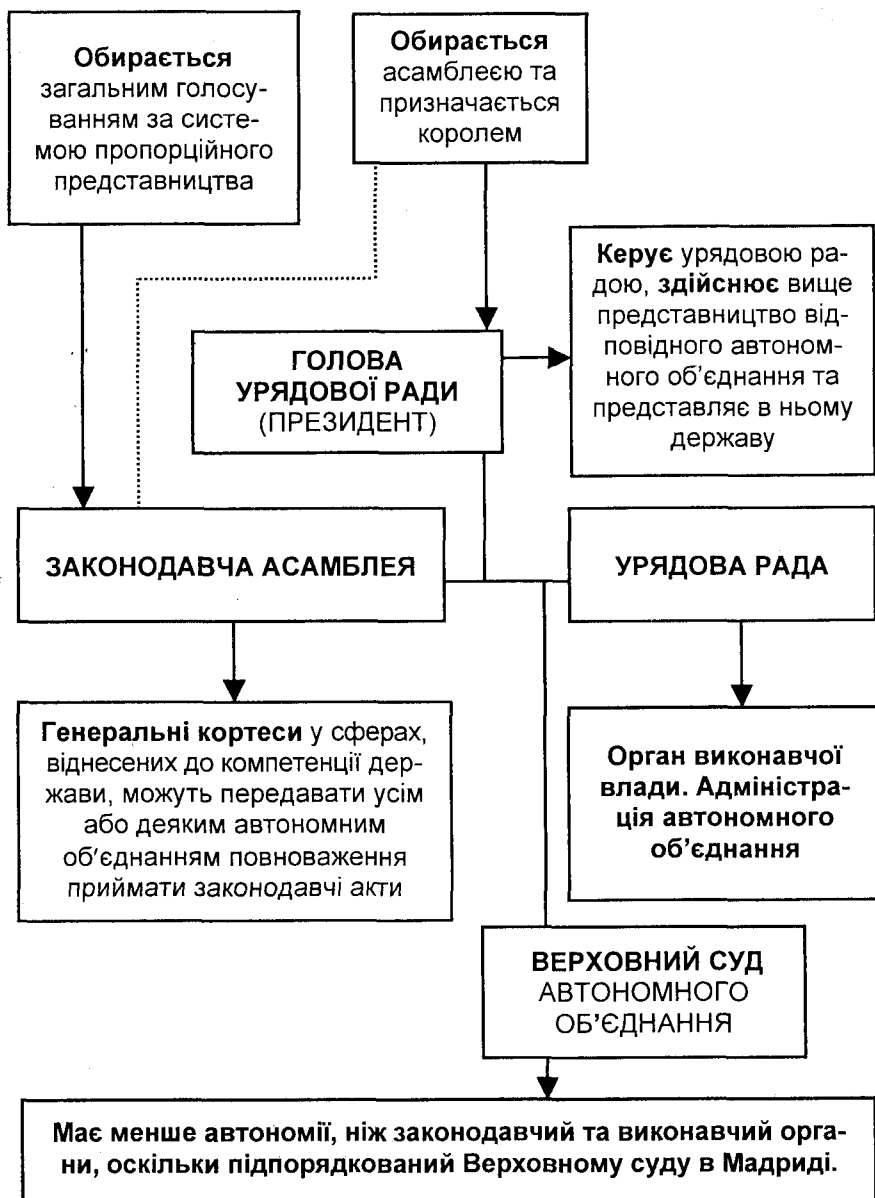
Ревізійний суд

- Контролює фінансові та бюджетні питання. Здійснює контроль цілеспрямованості витрат на підставі скарг на президента автономної громади у зв'язку з порушеннями конституційних або правових вимог, які вступають у протиріччя із загальнонаціональними інтересами.

11.3 Повноваження автономних об'єднань

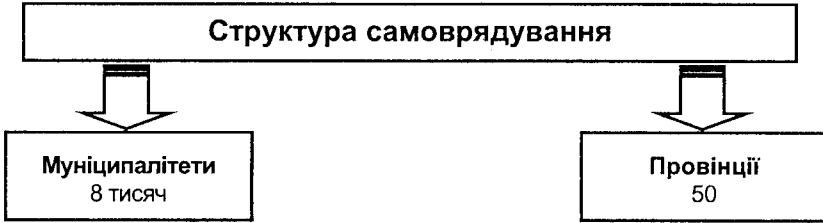

11.4 Система владних структур автономного об'єднання

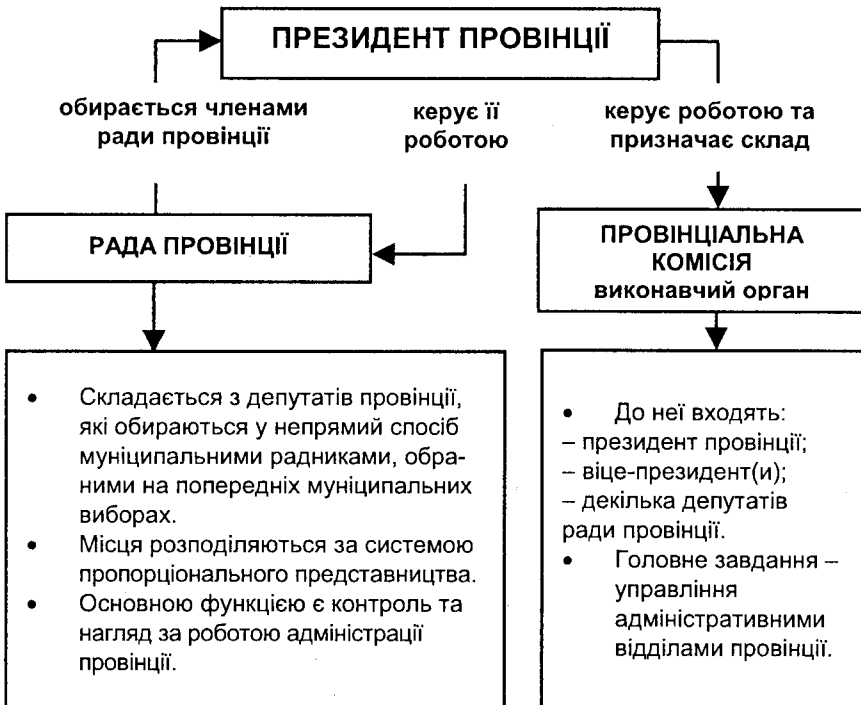
12 ХАРАКТЕРИСТИКА САМОВРЯДУВАННЯ

- Конституцією визначені лише два рівні місцевого самоврядування – провінціальний та муніципальний.
- Місцеве управління здійснюється на підставі закону 1985 року.

12.1 Самоврядування в провінції

Провінція виконує функції координації комунальних послуг, юридичної, економічної, технічної допомоги і співпраці з дрібними муніципалітетами і надання міжмуніципальних послуг.

12.2 Самоврядування муніципалітетів

- Кожний муніципалітет формує раду в залежності від кількості населення.
- На 250 мешканців обирають 5 осіб, на 100 тисяч – 25 осіб. Далі на кожні 100 тисяч додається по одному депутату. Їх обирають прямим таємним голосуванням терміном на 4 роки. Зі складу ради обирають мера. Ним стає, як правило, лідер фракції, яка набрала найбільше голосів. При відсутності фракції створюється політичне угруповання, яке має найбільше мандатів, і його лідер стає мером.
- Мер скликає засідання ради та головує на сесії. Він готує бюджет і балансовий звіт, видає санкції на використання бюджету, керує повсякденною роботою муніципальних службовців.
- Повноваження муніципалітетів: підтримання чистоти, функціонування водопроводу та каналізації, освітлення, утримання парків, садів, цвинтарів, пляжів, управління муніципальною власністю, робота міського транспорту, міської дорожньої поліції, участь у міському плануванні та житловому будівництві, у розвитку культури, освіти, туризму.
- Основні види доходів: податок на прибутки від власності, відрахування від індивідуальних послуг, державні дотації, які носять більш загальний характер.
- Муніципалітети створюють міжмуніципальні асамблеї, які на добровільних засадах займаються питаннями суспільного планування та виконання громадських послуг. Витрати на утримання апарату, що здійснює цю роботу, поділяються за попередньою домовленістю.
- 4 міські території: Мадрид, Барселона, Валенсія, Більбао мають свої спеціальні органи з повноваженнями, необхідними для управління цими інфраструктурами.

12.3 Сфера повноважень муніципалітетів

• Освітлення в громадських місцях.• Утримання цвинтарів.• Видалення сміття.• Прибирання вулиць.	• Каналізація.• Виїзд на автошляхи.• Впорядкування вулиць.• Контроль за якістю напоїв та продуктів споживання.• Постачання.

Муніципалітети, де кількість мешканців перевищує 5000 чол., повинні утримувати:

- громадські парки; громадські бібліотеки,
- ринки,
- очищати стічні води.

Муніципалітети, що мають понад 20 000 мешканців, утримують:

- пожежні служби,
- поліцію,
- громадські установи.

Муніципалітети, де проживає понад 50 000 мешканців, займаються:

- міським транспортом,
- охороною навколишнього середовища.

13 ПІДСУМКОВИЙ КОМЕНТАР

В історичній та політичній традиції розвитку Іспанії досить широке використання знайшли авторитарні механізми. З часу прийняття першої конституції (1812 рік) і до кінця ХХ століття у країні всього 10 років існувала республіканська форма правління (1873 – 1875, 1931 – 1939 роки). Основний відрізок історії розвитку Іспанії пов'язаний з монархією різного типу.

У системі авторитарної влади в Іспанії особливе місце займає франкістський режим. Майже за 40 років існування фашистської диктатури була створена специфічна тоталітарна система органічної демократії. Вона мала відповідне правове забезпечення у формі восьми органічних законів, котрі виконували конституційну роль. Демократія декларувала про участь народу в управлінні державою через сім'ю, муніципалітети, вертикальні профспілки та інші органічні одиниці. Громадяни не мали можливості впливати на владні органи, структура яких вміщалась у своєрідне пірамідальне формування, внизу якого знаходилась сім'я, на середньому рівні – місцеві та професійні спільноти, на вершині піраміди знаходилась держава.

Держава визначила правила та умови діяльності органічних структур, які називалися «живими організмами». Наприклад, у державі були створені кортеси. До них входили прокуратори, які представляли різні верстви франкістської еліти. 125 місць в кортесах займали члени уряду та інші високопоставлені посадові особи. 25 прокураторів призначав глава держави, 114 були представниками від провінціальних депутацій, 156 – від профспілок, 150 – від професійних корпорацій та 4 ректори вузів, 104 – представники сімей, яких обирали глави сімей та заміжні жінки. Це була єдина виборча група. Після смерті Франко, у листопаді 1975 року, в Іспанії виникає досить своєрідна ситуація. Владні структури старого режиму, які трималися на авторитеті диктатора, не могли вже реалізувати владні відносини у незмінному вигляді, оскільки опозиційна діяльність нещадно заборонялася. Необхідність реформ ні в кого не викликала сумніву. Проте постає головне питання: якими засобами їх запроваджувати? Уряд А. Суареса обрав поступові еволюційні перетворення, які радикально змінювали державно-політичний устрій країни. Спочатку уряд запропонував ряд змін демократичного характеру. На підставі програми було розроблено закон «Про політичну реформу». Проект закону узгоджений з усіма державними інститутами франкістського спрямування. Закон підтримали навіть представники монополю-правлячої партії – іспанської фаланги. У ньому вони вбачали засіб демократизації їх тоталітарної системи. Авторитарні кортеси теж прийняли закон «Про політичну реформу», а в грудні 1976 року його затверджено 94 % виборців, що взяли участь у референдумі.

На підставі нового закону 15 червня 1977 р. відбулися демократичні вибори до нових кортесів, які вже приступили до розробки нової конституції. Її було затверджено на всенародному референдумі в грудні 1978 року – 87,6 % голосуючих сказали «так».

Невипадково у розділі, присвяченому Іспанії, так детально розглядається саме перехід від тоталітаризму до демократії. Це пов'язано з тим, що іспанський досвід реформ має виняткове значення для України. У моделі органічної демократії і соціалістичної демократії дуже багато спільних рис. Вони стосуються як загальної пірамідальності

політичної системи, так і монополізму єдиної політичної сили, відсутності опозиції та встановлення структурами влади тотального контролю над людьми. Єдина відмінність у тому, що в іспанській моделі економіка залишилась більш незалежною сферою, де широко використовувались ринкові механізми. Геніальність реформ А. Суареса пов'язана з тим, що вони можуть вважатися взірцем і еталонністю за їх еволюційністю та радикальністю, котрі проявилися в радикальному знищенні тоталітарної спадщини без репресій та судових справ.

Істотна відмінність реформованої політичної та адміністративної системи Іспанії в тому, що на підставі довготривалої традиції функціонування авторитарних механізмів державного устрою там залишили монархію як символ, як дань традиції, решту становлять суто демократичні засоби. Їх переконливо можна продемонструвати. У конституції розроблена дуже чітка система юридичних гарантій, прав громадянина. Декілька статей безпосередньо гарантують право людини відповідно до «Всезагальної демократії прав і свобод», 50 стаття навіть передбачає матеріальні гарантії на пенсійне забезпечення. Відмінністю іспанської людини є те, що гарантії прав можуть бути відстояні у Конституційному суді в порядку процедури «ампаро», яка колись існувала в конституції 1931 року. Конституційний суд захищає права людини від посягань на її права з боку держави та владних структур, автономних спільнот, юридичних осіб та державних службовців. Стаття 17 (п.4) передбачає процедуру «habeas corpus» як специфічну форму захисту особистих прав, коли передбачено негайну передачу в розпорядження суду осіб, затриманих «незаконно». У політичній системі передбачено інститут Народного захисника, якого призначають Генеральні кортеси. Цей інститут захищає тільки ті права людини, які зазначені в першому розділі конституції. Слід відзначити іспанську специфіку Народного захисника, коли він має право порушувати в Конституційному суді з мотивів неконституційності в порядку процедури «ампаро».

Другий важливий бік істотної демократизації політичної та адміністративної систем Іспанії полягає в етнотериторіальних проблемах. Національна проблема завжди в Іспанії була загострена. Франкізм вирішував етно-національні проблеми двома способами. Перший – ідеологічний, коли було проголошено етно-політичну уніфікацію єдності націй в умовах розквіту незалежності Іспанії. Цілісність батьківщини – вища вимога національної спільноти. Другий спосіб – жорсткий унітаризм. Це протистояння вимогам національних автономій і насамперед найбільших регіонів – Країни басків та Каталонії.

У процесі реформ національна проблема була вирішена шляхом запровадження демократичного об'єднання етно-національних та територіально-адміністративних структур. Між центрами та автономними спільнотами перерозподілені компетенції та повноваження. В унітарній країні розбудовано унікальну форму державного устрою. Вона не має аналогів у світовій практиці. Територія країни поділена на муніципалітети як органи самоврядування провінцій та автономних спільнот. Ці територіальні, етно-національні структури управляються своїми органами. Кожна автономна спільнота розробляє свій власний статут. Єдина вимога – він повинен відповідати іспанській конституції та законам країни. 149 стаття конституції визначає конкретно перелік сфер регулювання, в яких держава має пріоритет та що вирішують безпосередньо автономні спільноти.

У рамках об'єднання існують різні правові засади, які регулюють відносини центру та автономних спільнот. Наприклад, Каталонія, Країна басків, Галісія, Андалузія мають особливі повноваження та компетенції, характерні тільки для них. У їх відносинах з центром держава має менше пріоритетів ніж у відносинах з іншими автономними спільнотами.

**РЕСПУБЛІКА
ПОЛЬША**

1	Адміністративно-територіальний поділ	85
2	Важливі віхи політичної історії	86
3	Перехід від тоталітаризму до демократії	90
4	Конституційний процес	91
4.1	Історія прийняття конституції	91
4.2	Загальна характеристика конституції	93
4.3	Порядок внесення змін до конституції	94
5	Глава держави – президент	95
5.1	Спосіб легітимізації президентської влади	95
5.2	Повноваження президента	95
5.3	Структура апарату управління президента	97
6	Виконавча влада	99
6.1	Структура та повноваження Ради міністрів	99
6.2	Структура урядових закладів	100
6.3	Структура державних органів на регіональному рівні	101
7	Законодавча влада	102
7.1	Структура та термін дії парламенту	102
7.2	Структура та повноваження Сейму	102
7.3	Структура та повноваження Сенату	105
7.4	Скорочення строку діяльності Сейму та Сенату	107
7.5	Роль Сейму і Сенату в загальнонаціональному референдумі	108
7.6	Механізм прийняття законопроектів	108
8	Судова влада	109
8.1	Структура та особливості судової влади	109
8.2	Загальна характеристика судів	110
9	Партійна система	112
10.1	Особливості партійної системи	112
10.2	Характеристика партійної системи	112
10.3	Масові партії	114
10.4	Партії, представлені в парламенті	114
10	Місцеве самоврядування	116
10.1	Особливості самоврядування	116
10.2	Самоврядування воєводства	116
10.3	Самоврядування повіту	118
10.4	Самоврядування громади	119
11	Підсумковий коментар	122

ПОЛЬЩА

Територія – 312,68 тис. кв. км.

Населення – 38,633 млн. чол. (2002 р.)

Столиця – Варшава.

Польща – унітарна держава.

1 АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

Великопольське	Дальношльонське	Західнопоморське
Шльонське	<p>Польща була поділена на 49 воеводств та столицю Варшава, яка мала особливий статус привілейований до воеводства. В результаті адміністративно-територіальної реформи 1998 р. у Польщі створено</p> <p>16 воеводств,</p> <p>у столиці Варшаві – особлива структура самоврядування – виділена громада Варшава - центральна та 11 громад, які діють на околиці міста та його прилеглих територіях.</p>	Куявсько-Поморське
Свєнето-кшриське		Лодзьке
Поморське		Лубуське
Підлаське		Любельське
Підкарпатське		Мазовецьке
Опольське	Варвинсько-Мазурське	Малопольське

2 ВАЖЛИВІ ВІХИ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ

- Кінець X – початок XI ст.
966 р. Утворення древньопольської держави.
Хрещення Польщі за католицьким обрядом.
- 1000 р. Виникає самостійне Гнєзненське архієпископство, що фіксує початок інтеграції Польщі в західноєвропейську культуру.
- 1025 р. Великий князь Болеслав I Хоробрий з династії Пястов приймає королівський титул. Проти цього виступили німецький імператор і Папа Римський.
- 1138 р. Після смерті короля Болеслава III древньопольська держава розділяється на самостійні князівства, які лише формально об'єднані першістю (сеньоратом) краківського великого князя.
- 1177 р. Перший випадок обрання короля. З XIV ст. це відбувалося на основі договору, що обмежував права монарха.
- 1210 р. Визнання королівською владою автономії установ католицької церкви.
- XIII ст. Початок поширення у Польщі міського самоврядування на засадах «Магдебурзького права». Спочатку це використовувалось для міст з переважно німецьким патріціатом.
- Перша половина XIV ст. Відновлення єдиної Польської держави. У 1526 – 1529 рр. ліквідована остання автономія Мазовії.
- 1331 р. Скликання королем перших Загальнопольських зборів депутатів, що означало початок роботи Сейму.
- 1349 р. Захоплення Галицької Русі.
- 1385 р. Династична Кревська унія, що об'єднала Польщу і Литву під владою литовської династії Ягелонів (розірвана у 1398 р., відновлена у 1401 р.)
- 1454 р. Нешавські статuti (польська Велика хартія), що передбачала визнання королем шляхетських прав і свобод, затвердження виняткових прав Сейму у прийнятті законів, введенні податків, оголошенні війни та встановленні миру.
- XV ст. Остаточне формування двопалатного Генерального сейму королівства (Сенат як Королівська рада, посольська палата як Палата депутатів виключно від шляхетського стану) і воєводських сеймиків.

- 1533 р. Встановлення принципу обов'язкового мандату депутатів при голошуванні у Сеймі.
- 1569 р. Остаточне возз'єднання Польщі і Литви і створення першої Республіки Польща, яка проіснувала до третього розділу Польщі у 1795 р.
- 1764 р. Під прямим тиском Росії обирається останній польський король Станіслав-Август Понятовський; невдача спроб політичного реформування Польщі у напрямі посилення королівської влади; встановлення фактичного протекторату Росії над Польщею.
- 3 травня 1791 р. Прийняття Сеймом першої у Європі конституції, що передбачала визнання католицизму державною релігією; встановлення спадковості королівської влади; передача виконавчої влади королеві і відповідальним міністрам; скасування *liberum veto*; спроба розділення влади між королем, Сенатом і Палатою депутатів, затвердження міського самоврядування.
- 1772, 1793, 1795 рр. Три розподіли польських земель між Пруссією, Австрією і Росією, що призвели до ліквідації першої Республіки Польща.
- 1794 р. Національне повстання у Польщі за збереження незалежності.
- 1807 – 1814 рр. Існування Великого герцогства Варшавського під протекторатом Наполеона I. У цей час діяв конституційний Статут, що передбачав свободу совісті. Згідно з ним створювалась Державна рада на чолі з герцогом (як орган виконавчої влади) та двопалатний Сейм. Він складався: з Сенату, що призначався герцогом, і Палати депутатів, яка обиралася сеймиками і громадами на 9 років з ротацією кожні 3 роки.
- 1814 – 1846 рр. Створюється Краківська республіка під протекторатом Австрії, яка після повстання 1846 р. включена до складу Австрійської імперії.
- 1814 – 1915 рр. Створюється Конституційне Королівство Польське у складі Російської імперії: характер і обсяг державної автономії Польщі був значно обмежений після національних повстань 1830 – 1831 рр. і 1863 – 1864 рр.

Друга Республіка Польща

- Жовтень – лютий 1917 р. Відречення російського імператора від престолу, розпад імперії та соціалістична революція в Росії сприяли тому, що для Польщі склалися виняткові умови для створення на польських землях незалежної держави.
- Листопад 1918 р. Проголошено другу Республіку Польщу. Виняткову роль у цьому процесі відіграв Юзеф Пілсудський, якого пізніше офіційно проголосили Начальником держави.

- 17 березня 1921 р. Прийнята конституція другої Республіки Польщі. Вона офіційно закріпила польський суверенітет. Спочатку це було тільки внутрішнє визнання суверенітету, оскільки ще не були визнані навіть кордони нової держави. Конституція передбачала створення двопалатного парламенту – Сейму та Сенату, закріплювала природні права людини і свободу слова та вводила інститут президентства – глави держави.
- 18 березня 1921 р. Підписано мирний договір з Радянською Росією, на підставі якого визначилися кордони Польщі та Росії.
- 20 березня 1920 р. Проходить польський плебісцит, який схвалює включення до польської території Гірського Шльонська.
- 12 –14 травня 1926 р. Відбувся переворот, здійснений прибічниками Пілсудського. Вони встановили «санаційний» режим, який суттєво обмежував демократичні засади в молодій республіці. Значно ослаблено роль Сейму і Сенату, суттєво розрізнено повноваження президента та уряду.
- Квітень 1935 р. За ініціативою правлячих сил запроваджується нова конституція, яка відходить від принципу розподілу влади, розширено роль президента, який відповідає «перед Богом та історією». На перше місце виходить Сенат, де третину сенаторів призначає президент.
- Серпень 1939 р. Існування країни опинилося під загрозою в результаті угоди 1939 р.– пакту «Молотов – Робінтроп», яку уклали між собою Радянський Союз та гітлерівська Німеччина. Польща потрапляє під сферу впливу німецької сторони.
- 1 вересня 1939 р. Почалася окупація Польщі німецько-фашистськими військами. Офіційний польський уряд 17 вересня 1939 р. іммігрував до Великої Британії.
- 5 жовтня 1939 р. Польща була повністю окупована гітлерівськими військами.

Польська Народна Республіка

- 1944 р. Після визволення радянськими військами польської території від німецько-фашистських загарбників розпочинається розбудова нової моделі польської державності.
- 1944 р. На підставі Ялтинської угоди на заході Польщі кордони було перенесено до річок Одер і Нейсе, а на сході Польща утратила велику територію, яка відійшла до Радянського Союзу.
- 1944 – 1946 рр. Радянський Союз всіляко стримував можливості розвитку польської державності у самостійному, незалежному руслі. Радянська сторона всіляко затримувала повернення із імміграції польського уряду та насаждала прорадянську модель державності.

- 1946 р. У визначенні польської державності особливої уваги заслуговують результати референдуму 1946 року. Полякам запропоновано визначитися з таких трьох питань: про нові кордони Польщі; про відношення до націоналізації; про відношення до другої палати парламенту – Сенату. Прокомуністичний польський уряд фальсифікував результати референдуму, зазначивши, що 1 та 2 питання підтримало більше 70 % поляків та приблизно стільки ж проголосувало «проти» відновлення роботи Сенату. Архіви Берута показали, що більше 80 % поляків підтримало 1 питання, по 2 було співвідношення 50:50, за Сенат проголосувало більше 70 % поляків.
- 1946 – 1947 рр. Під радянським диктатом створюється Польська Народна Республіка. Главою держави стає президент Б. Берут, обраний на цю посаду польським Сеймом.
- 1946 – 1956 рр. Диктатура Б. Берута трималась у класичній сталінській формі з єдиною відмінною ознакою – без запровадження повальної колективізації.
- 1956 р. Броніслава Берута змінив Владислав Гомулка, який проголосив польський шлях до соціалізму. Це призвело у 1969 році до страйків та протестів робітників-металістів великих міст. Найбільший страйк проходив у місті Познані, де сутички між страйкарями та урядовими силовими структурами призвели до значних людських жертв.
- 1969 – 1979 рр. Період правління Е. Герека, пов'язаний з новою спробою модернізувати польський соціалізм за рахунок використання західних інвестицій. Це призвело до великої заборгованості Польщі перед західними країнами і закінчилося економічним хаосом та широкомасштабними страйками робітників, студентів та інтелігенції. Їх очолив опозиційний рух «Солідарність», який об'єднав тоді до 10 млн. поляків.
- 13 грудня 1981 р. Запроваджено військовий стан, котрим комуністичний режим намагається зупинити опір «Солідарності». Більшість лідерів «Солідарності» була інтернована, профспілка «Солідарність» заборонена, заборонені також страйки та діяльність опозиційних профспілок та опозиційних політичних рухів.
- 1980 – 1989 рр. Комуністичний уряд Польщі намагається відшукати нову «гібридну форму соціалізму». Вона поєднує прорадянську модель соціалізму з керівною роллю Польської Об'єднаної Робітничої Партії та самовладними структурами югославського типу. Спроба закінчилась глибокою економічною та соціальною кризою.
- 18 грудня 1988 р. Створюються Громадські комітети на чолі з Лехом Валенсою, які виступають організаторами демократичних перетворень в країні.
- Перша половина 1989 р. Комуністичний уряд Польщі втратив всіляку суспільну підтримку і мусив шукати форми взаємовідносин з польською опозицією, авторитет і популярність якої була досить виразною.

3 ПЕРЕХІД ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО ДЕМОКРАТІЇ

Мудрість політичних еліт Польщі кінця 80-х років полягає в тому, що представники опозиції і представники правлячих політичних кіл пішли на діалог та пошук розумного компромісу. Таким чином, на політичній авансцені світу з'являється «договірна демократія». В її основу покладено рішення «круглого столу», підписане 5 квітня 1989 року.

Рішення «круглого столу»:

- скасувати керівну роль Польської Об'єднаної Робітничої Партії;
- створити другу палату парламенту – Сенат з кількістю 100 місць, вибори до якого провести на вільних демократичних засадах;
- запровадити інститут президента, обрати якого на спільному засіданні Сейму та Сенату;
- частково змінити вибори до Сейму, залишивши 291 місце за представниками прокомуністичних сил, 169 депутатів обрати через систему вільних демократичних виборів;
- дозволити реєстрацію незалежних профспілок та політичних партій.

Реалізація рішень «круглого столу»:

7 квітня 1989 року останній комуністичний Сейм затвердив рішення «круглого столу» та надав їм конституційну значимість.

На початку червня 1989 року у Польщі відбулися напіввільні вибори до парламенту, у ході яких усі вільні мандати здобули представники «Солідарності» за винятком 1 мандату до Сенату, який виграв незалежний підприємець.

Трансформаційні перетворення

Влітку 1989 року на спільному засіданні обох палат парламенту обрано президента Республіки Польща В. Ярузельського – лідера комуністичної еліти.

У вересні 1989 уряд Польщі очолив один з представників «Солідарності» Тадеуш Мазовецький.

У січні уряд Мазовецького розпочинає у Польщі суттєві економічні реформи, ідеологом яких став Лешек Бальцерович.

У травні 1990 року відбулися перші демократичні вибори до органів самоврядування, на яких цілковиту перемогу отримали Громадські комітети, які очолювала «Солідарність».

У грудні 1990 року відбулися демократичні вибори президента, на яких переміг лідер «Солідарності» Лех Валенса.

У 1991 році пройшли перші вільні демократичні вибори до 2-х палат польського парламенту. Вони завершили перехід Польщі від тоталітаризму до демократії.

Розпочався етап становлення третьої Республіки Польща.

4 КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

4.1 Історія прийняття конституції

- 3 травня
1791 р. Польський Сейм прийняв першу в Європі конституцію Польської республіки. З 1989 року ця дата оголошена національним святом.
- 20 лютого
1919 р. У конституційному процесі Польщі є специфічна традиція Малої конституції. Вперше Малу конституцію було прийнято 20 лютого 1919 р. під час створення другої Республіки Польща. Цей конституційний акт носив тимчасовий характер і визначав повноваження Юзефа Пілсудського як Начальника держави.
- 17 березня
1921 р. Конституція другої Республіки Польща визначала основні принципи функціонування органів державної влади та форми державного управління. У 1935 році ця конституція була дещо доповнена та деякі її положення замінені. Дія конституції другої Республіки Польща була призупинена німецькою окупацією 1 вересня 1939 р.
- 22 липня
1952 р. Прийнята конституція закріплювала соціалістичну систему державного устрою. Більшість її положень відтворювали в польських умовах систему сталінської конституції 1936 р., зокрема декларувалися переваги народовладдя, де переважали люди праці міста і села, закріплювалися права людини на працю, освіту і соціальне забезпечення. У 1976 р. до конституції внесено доповнення про керівну роль Польської Об'єднаної Робітничої Партії.
- 7 квітня
1989 р. Дія соціалістичної конституції частково призупинена рішеннями польського Сейму, суттєво змінювалась структура та механізми функціонування державної влади. Нові доповнення та зміни внесено 29 грудня 1989 р., 8 березня та 27 вересня 1990 р. Вони передбачали запровадження реального політичного плюралізму, децентралізацію влади, створення механізмів самоврядування та суттєві реформи в економіці.
- 17 жовтня
1992 р. За ініціативи президента Л. Валенси прийнято знову Малу конституцію. Вона затверджувала нову систему організації державної влади та нові владні механізми, чітко визначала відношення глави держави з іншими органами влади, закріплювала нову політичну практику, виразно окреслювала компетенцію уряду, його взаємодію з регіональними структурами управління та узаконила реформу судової системи.
- 2 квітня
1997 р. Прийняття конституції третьої Республіки Польща, яку затвердили на всенародному референдумі більшістю голосів. Діюча конституція Республіки Польща – це відповідний компроміс між правими та лівими політичними силами.

Структура та зміст конституції

Вступ включає найбільш узагальнену характеристику конституційних положень, де зокрема підкреслюється, що польський народ має справжні права та наслідую найкращі традиції першої та другої Республік, прагне до миру, підтримує загальнолюдські цінності, а також стверджує про офіційне визнання третьої великої Республіки Польща.

Перший розділ присвячений загальній характеристиці Республіки Польща, яка об'єднує усіх громадян, які проживають на її території. У 28 статтях цього розділу наведені основні ознаки республіканського устрою у країні.

Другий розділ присвячений правам і обов'язкам людини та громадянина. Конституційні гарантії мають форму безпосередньої правової дії, що знайшло відтворення у 50 відповідних статтях.

Третій розділ вміщує 8 статей, які розкривають і обґрунтовують джерела конституційних прав.

Четвертий розділ присвячений Сейму та Сенату, їх повноваженням та способам діяльності, що розкриваються у 29 статтях. Одна стаття розділу присвячена референдуму.

П'ятий розділ включає 20 статей, в яких характеризується інститут президентства Республіки Польща.

Шостий розділ присвячений Раді міністрів та урядовій адміністрації. 17 статей розділу розкривають структуру урядових органів, їх взаємодію з президентом, парламентом та регіональними владними структурами.

Сьомий розділ включає 10 статей, які розкривають основні принципи організації територіального самоврядування у Польщі.

Восьмий розділ присвячений системі судової влади, характерні ознаки та принципи діяльності якої розкриваються у 28 статтях.

Дев'ятий розділ характеризує органи державного контролю та захисту прав людини, зокрема 6 статей присвячені Вищій контрольній палаті, 5 статей розкривають ролевий статус уповноваженого з прав людини, у 3 статтях йдеться про Державну раду з радіомовлення та телебачення.

Десятий розділ присвячений польській фінансовій системі, яка характеризується у 12 відповідних статтях.

Одинадцятий розділ висвітлює умови та ситуації, пов'язані з введенням надзвичайного стану в країні, що викладається у 7 статтях.

Дванадцятий розділ складається із однієї статті, в якій описано порядок внесення змін до конституції.

Тринадцятий розділ включає 8 статей, де даються заключні та перехідні положення.

4.2 Загальна характеристика конституції

Загальні конституційні положення

Конституція є найвищим законом Республіки Польща.

Вища влада належить народу.

Конституція має форму безпосереднього правового документа.

Устрій Польщі опирається на розподіл і рівновагу влади законодавчої, виконавчої і судової.

Влада законодавча представлена Сеймом і Сенатом.

Влада виконавча представлена президентом і Радою міністрів.

Влада судова представлена судами та трибуналами.

Конституційні принципи та гарантії

Принципи правової держави.

Гарантія прав людини.

Легальність діяльності державних структур.

Державна цілісність та єдність.

Ринкова економіка.

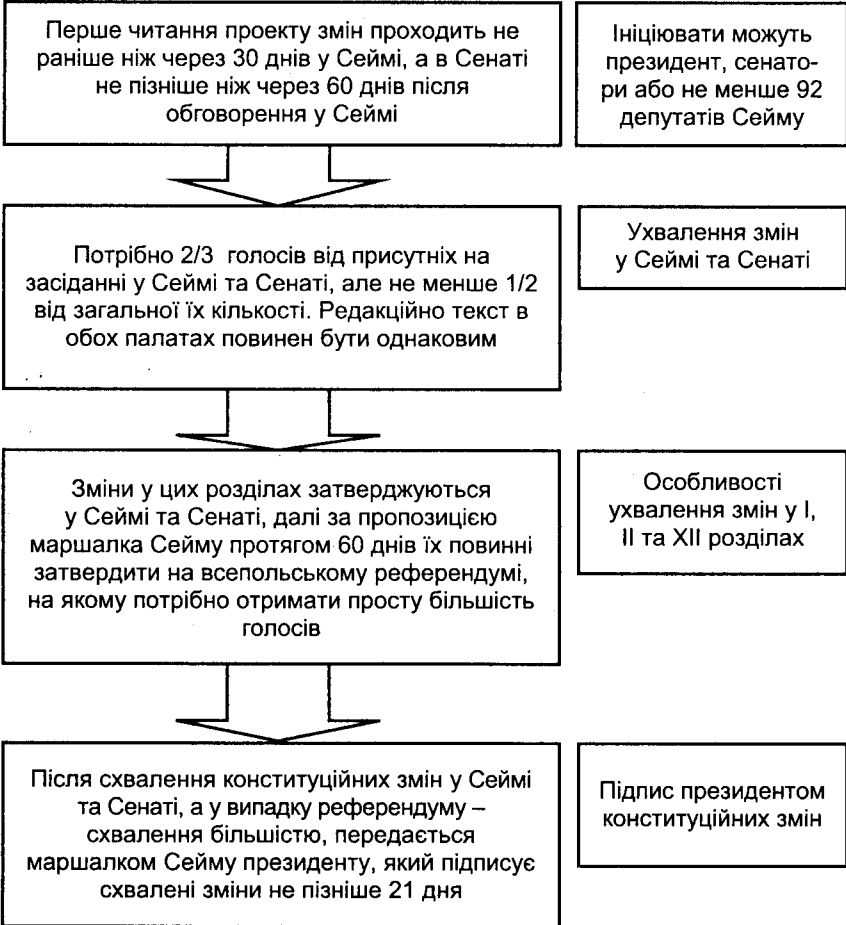
Охорона культури і народних традицій.

Конституція відповідає загальносвітовим тенденціям конституційного процесу. Вона не суперечить міжнародним угодам та загально-світовій практиці гарантій прав людини.

Конституція створює правові засади функціонування держави, які відповідають вимогам Європейського Союзу.

Конституційні норми конкретні і безпосередні. Конституція складається з 243 статей, які характеризують усі сторони суспільного життя Польщі.

4.3 Порядок внесення змін до конституції

5 ГЛАВА ДЕРЖАВИ – ПРЕЗИДЕНТ

Згідно зі 126 статтею конституції президент є найвищим представником Республіки Польща і гарантом цілісності державної влади.

5.1 Спосіб легітимізації президентської влади

Президента Польщі обирають на підставі загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування терміном на 5 років, і він може бути знову обраний тільки один раз.

Кандидатом у президенти має бути громадянин Польщі, якому на день виборів виповнилося 35 років і який має право бути обраним до Сейму, а також отримав підтримку не менш ніж 100 000 громадян, які мають право обирати до Сейму.

Право висувати кандидатів на посаду президента мають політичні і громадські організації та виборці. Президентом стає той кандидат, який отримав більше половини голосів із числа виборців, що взяли участь у виборах, якщо ніхто із претендентів не набирає більше 50 % плюс один голос, в іншому випадку президента обирають в другому турі виборів, який проходить через 14 днів після першого туру. В ньому беруть участь два претенденти, які зайняли, відповідно, перше та друге місце.

Відлучення президента від влади відбувається на підставі рішення, прийнятого 2/3 голосів від загальної кількості членів Національних зборів. Пропозицію про усунення президента з посади ініціюють не менше 140 членів Національних зборів. Остаточне рішення про усунення президента від виконання обов'язків здійснюється Державним трибуналом.

Голова Сейму тимчасово до виборів нового президента виконує обов'язки президента Республіки Польща у випадку:

- смерті президента,
- відречення президента від посади за його особистою заявою,
- визнання виборів недійсними або з інших причин неможливості виконання обов'язків, пов'язаних з виборами,
- визнання Національними зборами непрацездатності президента Республіки Польща у зв'язку із станом здоров'я.

5.2 Повноваження президента

Повноваження глави держави

- Гарант суверенітету та незалежності Польщі, непорушності її території.
- Ратифікує і несе відповідальність за міжнародні угоди, про що повідомляє до Сейму і Сенату.

- Призначає та усуває уповноважених представників Республіки Польща в інших державах і міжнародних організаціях.
- Приймає акредитованих дипломатів інших держав і міжнародних організацій.
- В галузі зовнішньої політики співпрацює з головою Ради міністрів і відповідними міністрами.
- Надає польське громадянство та згоду на припинення громадянства.
- Має право помилування, проте воно не стосується осіб, які засуджені Державним трибуналом.
- Виконує повноваження головнокомандуючого збройними силами та є гарантом національної безпеки.
- У мирний час президент Республіки Польща керує збройними силами за допомогою міністра оборони. Він призначає начальника генерального штабу.
- Національну безпеку забезпечує через Раду національної безпеки.

Повноваження по забезпеченню рівноваги гілок влади

- Регулювання відносин з парламентом (Сеймом та Сенатом).
- Регулювання відносин з урядом.
- Регулювання відносин із судовою владою.

Інші повноваження

- Утворення організаційних структур державного устрою.
- Удосконалення внутрішнього державного устрою.
- Управління президентською канцелярією та іншими підлеглими органами, які існують при президенті республіки.

Вплив президента на законодавчу владу

Президент може звертатися з посланнями до Сейму, Сенату або до Національних зборів.

Згідно з конституційними нормами має право скоротити термін роботи Сейму, Сенату, оголосивши дострокові вибори.

Підписує та оголошує прийняті закони.

Звертається до Сейму з пропозицією притягнення до відповідальності в Державному трибуналі члена Ради міністрів.

Оголошує згідно з законом за згодою Сенату (не менше половини, 51 голос) всепольський референдум.

Пропонує Сейму призначення голови Польського національного банку.

Оголошує не пізніше як за 90 днів до закінчення терміну роботи Сейму, Сенату про вибори до двопалатного парламенту.

Вплив президента на виконавчу владу

Президент видає урядові укази, які підписуються головою Ради міністрів, і тим самим останній несе відповідальність перед Сеймом.

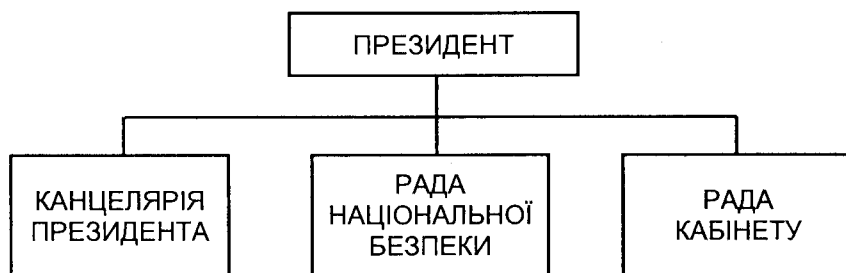
Призначає та звільняє голову Ради міністрів за згодою Сейму.

Призначає членів Грошової ради.

Призначає членів Ради з радіомовлення та телебачення.

При відставці голови Ради міністрів виконує тимчасово його обов'язки.

5.3 Структура апарату управління президента

Канцелярія президента

Допоміжний орган, який забезпечує умови для організаційно-технічного виконання президентом своїх повноважень.

- Президент затверджує відповідний статус діяльності канцелярії та особисто призначає її керівника та звільняє його.
- Канцелярія веде всю систему діловодства президента.
- Канцелярія готує та надає президенту відповідну консультативну та інформаційну допомогу.
- Канцелярія проводить необхідну господарську діяльність по забезпеченню функціонування інституту президента.

Рада національної безпеки

Дорадчий орган президента з питань внутрішньої та зовнішньої безпеки держави.

- Тематична та організаційна підготовка засідань Ради національної безпеки разом з постійною групою консультантів при Раді національної безпеки.
- Оцінка пропозицій, доктрин і проєктів, законодавчих актів, які регулюють проблематику внутрішньої та зовнішньої безпеки держави.

- Проведення моніторингу з питань забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки країни.
- Виконання систематичних аналізів, які стосуються міжнародної ситуації і зовнішньої безпеки, якщо для країни виникає якась загроза.
- Аналіз політичних аспектів інтеграції Республіки Польща в НАТО разом із формуванням позицій діяльності президента Польщі і пропозицій для Ради національної безпеки у необхідному обсязі.
- Організація обслуговування і тематика робіт Консультативного комітету президентів Польщі та України.
- Виконання систематичних міждисциплінарних аналізів, які стосуються зовнішньої безпеки і загроз, які виникають.

Рада кабінету

- Створюється Радою міністрів. Президент виконує в ній особливу місію головуючого, під керівництвом якого можуть проходити засідання Ради кабінету.
- Рада кабінету ні в якому випадку не підміняє Ради міністрів і не зменшує компетенції Ради міністрів.

6 ВИКОНАВЧА ВЛАДА

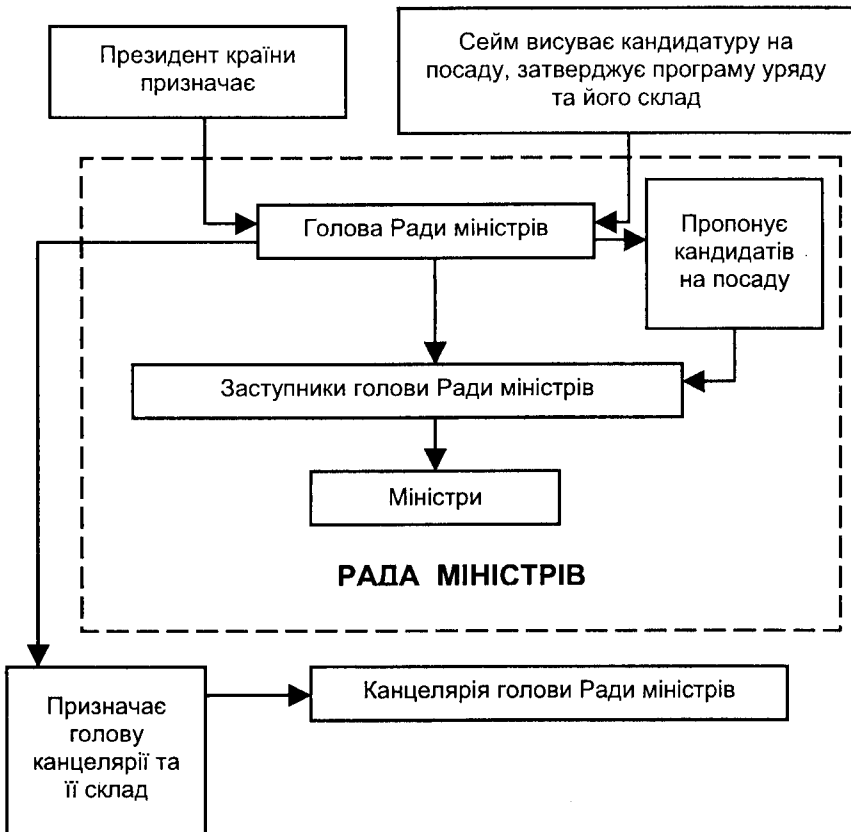
Згідно з главою 6 конституції виконавча влада здійснюється Радою міністрів і урядовою адміністрацією.

На діяльність уряду значний вплив має президент. Він призначає прем'єр-міністра, якого затверджує Сейм.

Прем'єр-міністр після консультації з президентом призначає міністра оборони, міністра закордонних справ, міністра внутрішніх справ.

Прем'єр-міністр призначає воєводів, як представників державної адміністрації на регіональному рівні. Згідно з адміністративною реформою 1998 року обсяг державних повноважень в регіоні значно скоротився.

6.1 Структура та повноваження Ради міністрів

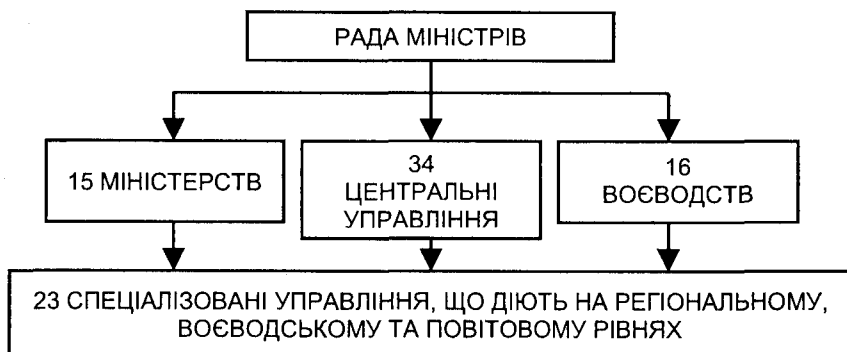
Рада міністрів:

- формує зовнішню і внутрішню політику Польщі;
- видає державними справами, які не стосуються інших органів, а також органів місцевого самоврядування;
- розробляє законопроекти;
- забезпечує виконання законів;
- видає розпорядження;
- координує та контролює роботу органів адміністрацій;
- захищає інтереси країни;
- розробляє проект бюджету, забезпечує його виконання;
- гарантує внутрішню безпеку, у тому числі громадський порядок;
- здійснює загальне керівництво взаємодією з іншими державами і міжнародними організаціями;
- здійснює загальне керівництво обороною країни;
- затверджує міжнародні угоди, які потребують ратифікації;
- визначає організацію і плани своєї роботи.

Повноваження голови Ради міністрів:

- репрезентує Раду міністрів;
- керує роботою Ради міністрів;
- видає розпорядження;
- розробляє та пропонує програму діяльності уряду на засіданнях Сейму;
- забезпечує виконання політики уряду;
- координує і контролює роботу Ради міністрів;
- виступає вищою посадовою особою для державних службовців усіх рівнів;
- здійснює нагляд за місцевим самоврядуванням у межах і формах, зазначених конституцією і законами;
- з власної ініціативи або з ініціативи Ради міністрів може створювати комітети, ради, які виконують консультативну роль.

6.2 Структура урядових закладів

Перелік міністерств

- Міністерство народної освіти.
- Міністерство фінансів.
- Міністерство економіки.
- Міністерство культури та мистецтва.
- Міністерство зв'язку.
- Міністерство національної оборони.
- Міністерство охорони довкілля, корисних копалин та лісових ресурсів.
- Міністерство праці та соціальної політики.
- Міністерство сільського господарства.
- Міністерство державної скарбниці.
- Міністерство юстиції.
- Міністерство внутрішніх справ та адміністрації.
- Міністерство закордонних справ.
- Міністерство транспорту та морського господарства.
- Міністерство охорони здоров'я.

6.3 Структура державних органів на регіональному рівні

Воєвода	Представник Ради міністрів у воєводстві; начальник об'єднаної адміністрації управління; представник державної скарбниці весь час та на підставі виключних ситуацій. Воєводу призначає та усуває голова Ради міністрів за пропозицією міністра, компетентного з питань державного управління.
Колегія радників	Заступники воєводи, генеральний директор воєводського правління, комендант поліції воєводства, комендант державної пожежної охорони воєводства, інші.

Перелік спеціалізованих управлінь, які діють на регіональному, воєводському та повітовому рівнях

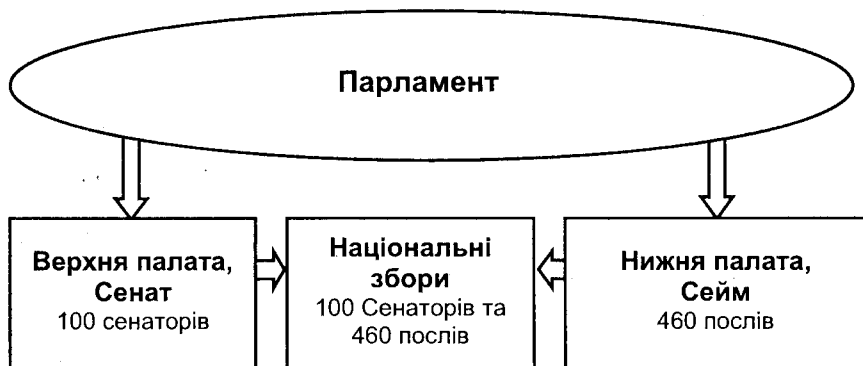
- Воєводські інспекторати з охорони довкілля.
- Воєводські інспекторати із закупівлі та переробки сільсько-господарської продукції.
- Воєводські інспекторати з ветеринарії.
- Воєводські інспекторати інспекцій насіння.
- Воєводські інспекції з охорони здоров'я.
- Воєводські інспекторати інспекцій торгівлі.
- Воєводські санітарні інспекції.
- Окружні та обласні управління.
- Регіональні відділи каси сільсько-господарського соціального страхування.
- Воєводські управління статистики та їх відділи.
- Кураторство освіти.
- Воєводський охоронець давнини.
- Дирекція окружних громадських шляхів.
- Палати скарбниці та управління скарбниці.
- Управління митниць.
- Управління морського пароплавства.
- Місцеві представництва державної скарбниці.
- Місцеві відділи управління енергетики.
- Воєводські та повітові управління праці.
- Інспекторати технічного нагляду.
- Окружні управління шахт.
- Окружні управління мір.
- Воєводські інспекторати з нагляду за фармакологією.

7 ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

Згідно із статтею 95 конституції законодавчу владу реалізує Сейм та Сенат.

7.1 Структура та термін дії парламенту

Законодавча влада у Республіці Польща належить Сейму та Сенату.

Національні збори

У їх складі 460 послів Сейму та 100 сенаторів.

Вони працюють під керівництвом маршалку Сейму та його заступника, роль якого виконує маршалк Сенату.

Заслуховують звернення президента.

Офіційний вступ президента на посаду відбувається на засіданні Національних зборів.

Затверджують внесення змін до конституції та результати референдуму про зміни до конституції.

7.2 Структура та повноваження Сейму

Повноваження Сейму

- Законотворча діяльність.
- Ініціювання законопроектів.
- Контроль за діяльністю уряду.

- Внесення змін до конституції.
- Ініціювання проведення референдуму.
- Реалізація політичної стратегії.
- Згода на призначення голови Ради міністрів.
- Затвердження програми уряду.
- Затвердження щорічного бюджету.

Вибори до Сейму та статус послів Сейму

Обирають 460 послів терміном на чотири роки загальними безпосередніми виборами на пропорційній основі.

Кандидат до Сейму повинен мати вік не менше 21 року.

Послом Сейму стає представник тих політичних партій, які набрали не менше 5 % голосів виборців, мандати між представниками політичних партій розподіляються на засадах системи д'Одонта.

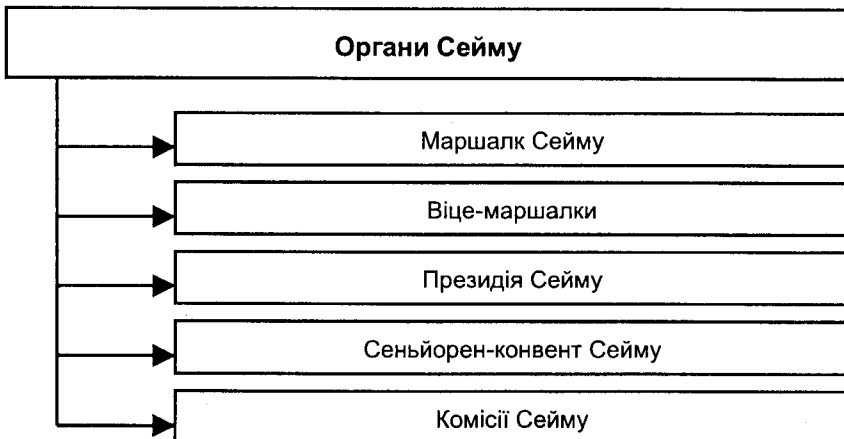
Кандидатів можуть висувати політичні партії або окремі виборці.

Посли Сейму мають депутатський імунітет. Їх не можуть заарештувати та притягнути до кримінальної відповідальності без згоди Сейму.

Посли мають вільні мандати.

Посли володіють індемнітетом.

Посли працюють на професійній основі.

Вибори та повноваження маршалка Сейму

- Голова нижньої палати обирається на пленарному засіданні Сейму простою більшістю голосів від загального складу нижньої палати;
- керує засіданнями Сейму та роботою президії;
- охороняє права, стоїть на варті честі і гідності Сейму;
- представляє Сейм у всіх його відносинах;
- скликає сеньйорен-конвент і керує його засіданнями;
- дає хід законодавчим та постановчим ініціативам разом з пропозиціями державних органів, спрямованих до Сейму відповідно до рішення президії Сейму;
- здійснює владу у сфері миру й порядку на всій території Польщі і видає накази, які стосуються порядку;
- співпрацює з Сенатом, з парламентами інших країн;
- у випадку відставки президента виконує функції глави держави.

Повноваження президії Сейму

- Президія Сейму складається з маршалка Сейму та віце-маршалків, які керують її роботою;
- затверджує план роботи Сейму з урахуванням пропозицій сеньйорен-конвенту;
- затверджує так звані щотижневі засідання паперу на 3 місяці;
- допрацьовує звіти регламенту Сейму після урахування думок регламентної комісії;
- допрацьовує пропозиції, внесені маршалком Сейму;
- організовує спільну роботу комісій Сейму;
- затверджує основи організації наукових рад у Сеймі та його органах, скликаючи - радників Сейму та враховуючи думки їх експертів;
- вирішує інші питання, що впливають з регламенту Сейму.

Повноваження сеньйорен-конвенту Сейму

У засіданнях сеньйорен-конвенту бере участь з правом голосу шеф (голова) канцелярії Сейму.

Сеньйорен-конвент у виключних випадках пропонує:

- планові проекти роботи Сейму;
- проекти порядку денного виключних засідань та їх час;
- вирішення виборчих питань через органи Сейму;
- завдання та термін роботи канцелярії Сейму;
- інші питання, внесені через маршалка або президію Сейму.

Повноваження комісій Сейму:

- розглядають та готують справи, питання на розгляд Сейму;
- висловлюють думку у справах, які доручені на їх розгляд через Сейм, його маршалка або президію;
- є органами контролю в обсязі, який окреслено конституцією та законами.

Повноваження постійних комісій Сейму

- Обговорення законопроектів.
- Проведення парламентських слухань.

- Розслідування у відповідних ситуаціях окремих питань.
- Діяльність Ради міністрів.

Перелік постійних комісій Сейму:

- Адміністрації та внутрішніх справ.
- Територіального самоврядування та регіональної політики.
- Оборони.
- Освіти, науки та молоді.
- Депутатської етики.
- Громадських фінансів.
- Європейської інтеграції.
- Господарства.
- Фізичної культури та туризму.
- Культури та засобів масової інформації.
- Соціальної політики.
- Малих та середніх підприємств.
- Національних меншин.
- 3 питань державного контролю.
- Конституційної відповідальності.
- Охорони конкуренції та підприємців.
- Охорони навколишнього середовища та лісу.
- Політики розвитку нових земель та будівництва житла.
- Зв'язку з поляками за кордоном.
- Регламенту депутатських питань.
- Сім'ї.
- Прав людини.
- 3 питань спеціальних служб.
- Закордонних справ.
- Казначейства та приватизації.
- Сільського господарства та розвитку села.
- Транспорту та комунікацій.
- Здоров'я.

7.3 Структура та повноваження Сенату

Повноваження Сенату

- Законотворча діяльність.
- Підтримка пропозиції президента щодо проведення загальнонаціонального референдуму.
- Внесення змін до конституції.
- Законодавча ініціатива.
- Реалізація політичної стратегії в цілому та відстоювання інтересів регіонів.
- Призначення відповідних посадових осіб у державні органи влади.

Вибори до Сенату та статус senatorів

Сенат складається із 100 senatorів, яких обирають терміном на 4 роки безпосередньо під час виборів, по 2 senatorи від кожного із 49 воєводств та 2 – від Варшави (таке представництво було до адміністративно-територіального поділу 1998 р.)

Кандидат у senatorи повинен мати вік не менше 30 років і відповідати виборчим правилам. Кандидати можуть виступати від політичної партії або бути висунутими безпосередньо виборцями.

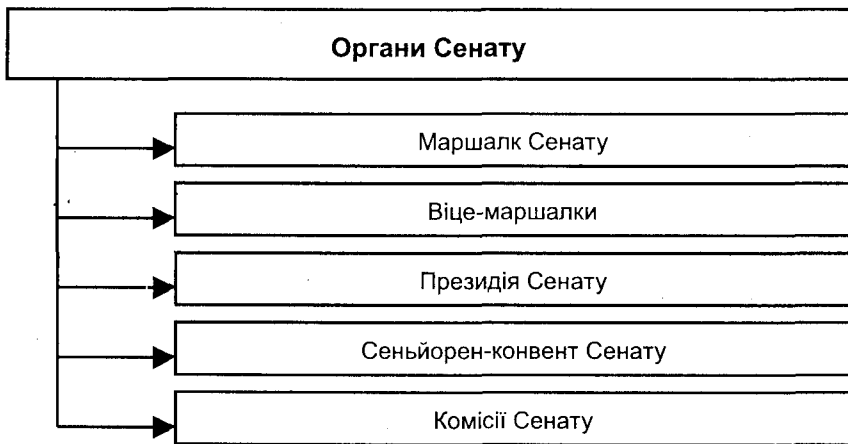
Senatorом обирається той, хто отримав більшість голосів у даному виборчому окрузі. У кожному воєводстві та столиці Варшаві створюються по 2 виборчих округи.

Сенатори володіють депутатським імунітетом. Їх не можуть заарештувати без дозволу Сенату.

Сенатори мають вільний мандат.

Сенатори володіють індемнітетом.

Сенатори працюють на професійній основі.

Вибори та повноваження маршалка Сенату (голови верхньої палати)

- Обирають із складу сенаторів на пленарному засіданні Сенату.
- Вирішує питання зв'язку Сенату з Сеймом.
- Скликає засідання Сенату.
- Подає проекти до порядку денного нарад після засідань сеньйорен-конвенту.
- Очолює засідання Сенату в процесі його роботи.
- Здійснює нагляд за обсягом розглядуваних у Сенаті та його органах питань.
- Скликає засідання президії Сенату, очолює їх та керує роботою.
- Скликає сеньйорен-конвент та веде його засідання.
- Наглядає за виконанням Сенатом, його органами та сенаторами законотворчих обов'язків та дотриманням законності державними і територіальними органами самоврядування разом з підпорядкованими їм структурними одиницями.
- Здійснює нагляд за безпекою та порядком на всій території, яка належить Сенату.
- Визначає проект бюджету канцелярії Сенату після пропозицій президії Сенату, регламентної та сенаторської комісії та наглядає за його виконанням.
- Скликає та відкликає шефа канцелярії після закінчення повноважень президії Сейму, регламентної та сенаторської комісії.
- Виконує інші справи, які впливають з регламенту Сенату.

Повноваження президії Сенату

- Встановлює план роботи Сенату після пропозицій і міркувань сеньйорен-конвенту.
- Дає згоду щодо порядку денного засідань.
- Встановлює комісіям термін розгляду питань.
- Окреслює засади роботи наукового радника Сенату та його органів, скликає консультантів і експертів.
- Здійснює нагляд за виконанням сенаторами своїх обов'язків.
- Висловлює міркування щодо питань, запропонованих маршалком Сенату.
- Розглядає інші питання, які виникають під час роботи за регламентом Сенату.

Повноваження сеньйорен-конвенту Сенату

- Сеньйорен-конвент утворює маршалк Сенату, віце-маршалки та сенатори – представники сенаторських гуртків і груп.
- Регулює діяльність сенаторських гуртків, сенаторських кіл у справах, пов'язаних з діяльністю та процесом роботи Сенату.
- Пропонує проекти порядку денного нарад Сенату.
- Пропонує плани роботи, що впливають із законопостановчої ініціативи.
- Організовує розгляд та подання пропозицій під час проведення обговорень або нарад Сенату.
- Розглядає інші питання, запропоновані маршалком Сенату, президією Сенату або представниками гуртків і груп.
- Сенат обирає із своїх представників секретарів Сенату, які організовують запис протоколів засідань Сенату, проводять підрахунки голосів під час голосування та інші завдання, визначені маршалком.

Перелік постійних комісій Сенату

• Народного господарства	• Сільського господарства та розвитку села.
• Культури та розвитку.	• Територіального самоврядування та Державної адміністрації.
• Національної оборони.	• Імміграції та становища поляків за кордоном.
• Науки та освіти.	• Охорони навколишнього середовища.
• Законодавства.	• Здоров'я, фізичної культури та спорту.
• Прав людини та законності.	
• Регламенту у сенатських справах.	

7.4 Скорочення строку діяльності Сейму та Сенату

- Скорочення строку діяльності Сейму означає скорочення строку діяльності Сенату.
- Припинення діяльності Сейму і Сенату – закінчення терміну повноважень – кожні 4 роки.
- Прийняттям постанови більшістю голосів (не менше 2/3 від складу);
- Наказом президента Польщі, з урахуванням пропозицій маршалка Сейму і маршалка Сенату.

7.5 Роль Сейму і Сенату в загальнонаціональному референдумі

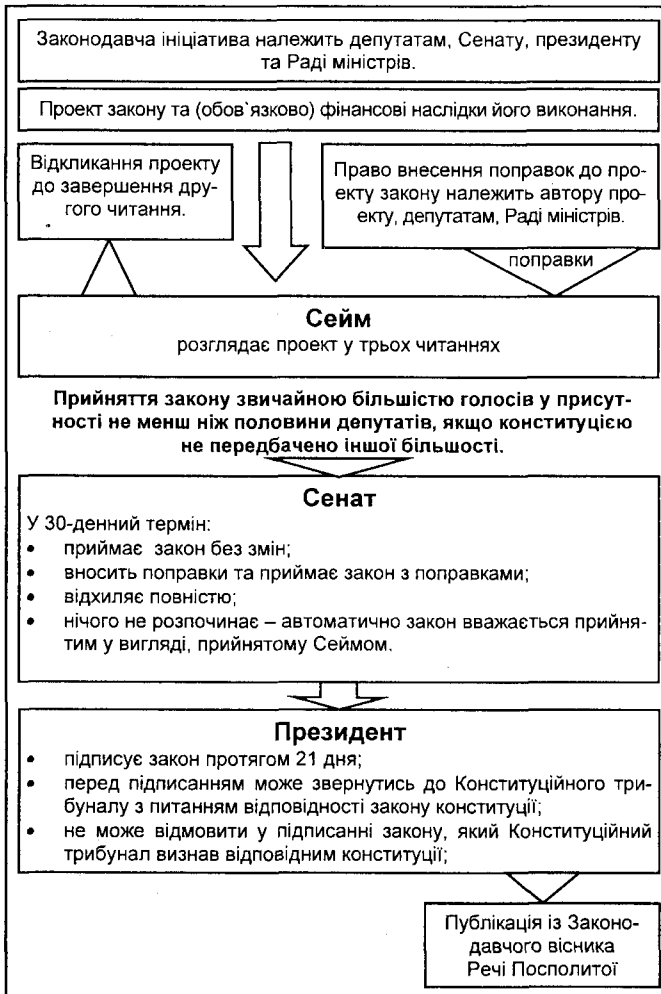
Сейм має право призначити загальнонаціональний референдум абсолютною більшістю голосів – не менше половини числа senatorів.

Сенат дає згоду на призначення президентом загальнонаціонального референдуму. Ця згода надається абсолютною більшістю голосів – не менше половини кількості senatorів, передбачених законом.

Дійсність загальнонаціонального референдуму встановлює Верховний суд.

Принципи і порядок проведення референдуму визначаються відповідним законом.

7.6 Механізм прийняття законопроектів

8 СУДОВА ВЛАДА

Згідно зі 173 статтею конституції суди і трибунали здійснюють судочинство.

8.1 Структура та особливості судової влади

Особливості судової влади

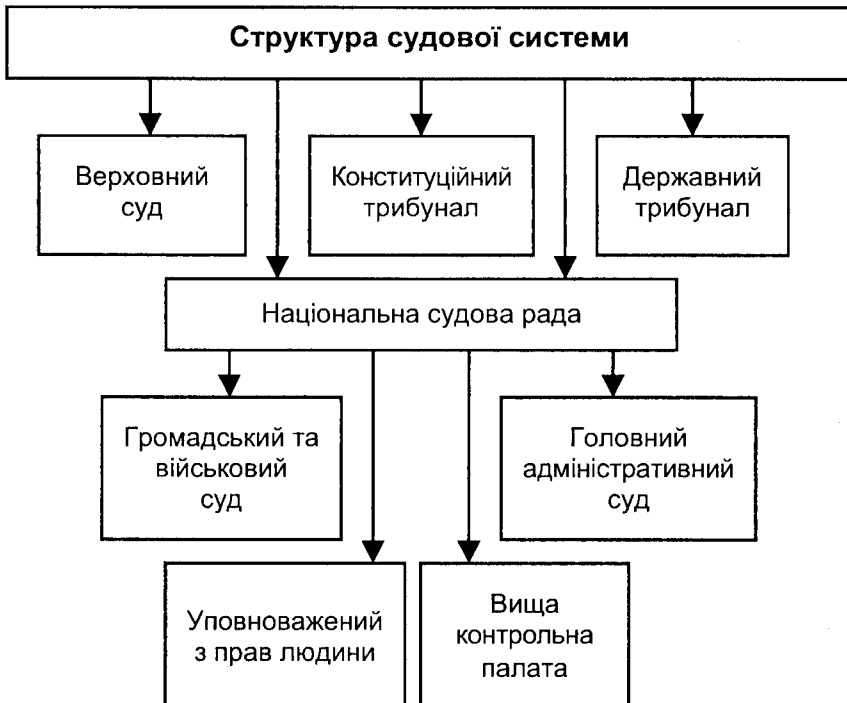
Суди та трибунали є окремою владою, яка не залежить від інших гілок влади.

Судовий розгляд є двоінстанційним.

Суди та трибунали виносять свої рішення від імені Республіки Польща.

Органами конституційного контролю є Конституційний та Державний трибунали, а вищим органом суспільного контролю є Вища палата контролю.

Судді є незалежними і підпорядковуються тільки конституції та законам.

8.2 Загальна характеристика судів

Верховний суд

- Вищий орган судової влади.
- Верховний суд очолює перший голова, якого призначає президент Польщі зі складу членів Верховного суду, а також голів Верховного суду. Кількість голів та кількість суддів визначає президент за пропозицією Національної судової ради.
- Верховний суд ділиться на адміністративну палату ради та соціального забезпечення, цивільну палату, з кримінальних справ та військову палату.
- Здійснює нагляд за прийняттям рішень цивільними і військовими судами.
- Здійснює інші повноваження, визначені конституцією та іншими законами.

Конституційний трибунал

- Президент і віце-президент Конституційного трибуналу призначаються президентом Республіки Польща.
- Здійснює діяльність стосовно таких питань:
 - відповідності діяльності політичних партій конституції;
 - відповідності міжнародних законів і угод конституції Польщі;
 - відповідності конституції законів, ратифікованих міжнародними угодами;
 - відповідності виданих законів та нормативних актів конституції.
- Розглядає суперечності стосовно компетенції центральних органів держави.

Державний трибунал

- Керівництво Державним трибуналом здійснює перший голова Верховного суду.
- Контролює дотримання конституції службовими особами.
- Конституційну відповідальність перед Державним трибуналом несуть: Президент Республіки Польща, голова Ради міністрів, члени Кабінету міністрів, голова Національного банку, голова Вищої палати контролю, члени республіканської ради радіо та телебачення, особи, яким голова Ради міністрів доручив керівництво міністерствами, а також головний командуючий збройними силами.

Національна судова рада

- Складається з голови Верховного суду, міністра справедливості, голови Головного адміністративного суду та 150 представників, обраних президентом із складу Верховного суду, загальних судів, адміністративних судів, військових судів, 4 осіб, обраних Сеймом, 2 сенаторів, обраних Сенатом.
- Із складу судової ради обирається голова та два його заступники.
- Термін роботи судової ради – 4 роки.
- Розглядає кандидатів на посади членів Верховного суду, Головного адміністративного суду, загальних та військових судів. Після схвалення Національною судовою радою подаються на затвердження президентові.
- Визначає кількість членів дисциплінарних судів, вищого дисциплінарного суду.
- Проводить збори суддів.
- Дає згоду на подальшу роботу суддів, коли їм виповнилося 65 років.

- Розглядає справи судової етики.
- Розробляє правові акти відносно судової системи та пропонує їх на розгляд парламентові.
- Підбирає суддів на судові посади та пропонує на затвердження у встановленому порядку.

Головний адміністративний суд

- Голова Головного адміністративного суду та його заступники призначаються президентом країни на 6 років.
- Президент затверджує структуру суду та регламент його діяльності.
- Нарівні з іншими адміністративними судами здійснює контроль за діяльністю громадських адміністрацій.
- Контролює законність прийнятих рішень і постанов органів територіального самоврядування та нормативних актів органів місцевого самоврядування.

Цивільні, військові суди та інші

- Здійснюють правосуддя стосовно усіх справ за винятком справ, які відповідно до законодавства віднесені до компетенції інших судів.
- Виключний суд або трибунал може застосовуватись тільки під час воєнних дій.

Характеристика Вищої контрольної палати

- Контролюється Сеймом.
- Діє на колегіальних засадах.
- Контролює діяльність урядових структур, Національного банку, державних діячів та усіх державних структур щодо легальності та справедливості їх діяльності.
- Може контролювати органи самоврядування усіх рівнів з позицій легальності та справедливості їх діяльності.
- Аналізує питання державного бюджету та фінансово-грошової політики.
- Надає інформацію про результати своєї перевірки.
- Голову контрольної палати призначає Сейм за згодою Сенату терміном на 6 років. Він може призначатися всього один раз. Ніде не може працювати, окрім цієї посади.

Характеристика уповноваженого з прав людини

- Захищає права та свободи людини та громадянина, визначені у конституції.
- Призначається Сеймом терміном на 5 років.
- Не може займатися іншою діяльністю крім цієї роботи, а також співпрацювати в системі вищої освіти, а також не може належати ні до якої політичної партії.
- Його не можуть притягати до кримінальної відповідальності без згоди Сейму.
- Регулярно інформує Сейм і Сенат про результати своєї діяльності по захисту конституційних прав і свобод особи та громадянина.

9 ПАРТІЙНА СИСТЕМА

9.1 Особливості партійної системи

Основні засади

- Створення політичних партій у Польщі є вільним, не потребує ніяких погоджень з державними органами.
- Закон надає рівні можливості діяльності як зареєстрованим, так і не зареєстрованим партіям. Не зареєстровані партії залишаються легальними організаціями. Якщо партія хоче бути законною, то повинна зареєструватись у воєводському суді у Варшаві. Для реєстрації необхідна наявність не менше 15 членів.
- Партія – організація, яка відповідно до поставленої мети бере участь у здійсненні влади або бореться за її отримання в основному завдяки парламентським або самоврядованим виборам.
- Партія має повне право мати власну назву, мету, політичну програму, форми або територію діяльності, організаційну структуру і т. д.
- Членами партій можуть бути тільки громадяни Польщі.
- Партії не можуть працювати на підприємствах.
- Забороняється діяльність політичних партій, які закликають до зміни політичного устрою, законного управління або до захопту території інших держав.

Партійна система має типові риси молоді демократії

- Існує багато слабоорганізованих партій, які не мають соціальної бази, досвіду роботи, співпраці партій зі схожими програмами.
- Панує тенденція пристосування постсоціалістичних уявлень про партії до правил демократичного суперництва за владу.
- До 30.10.1990 р. у Варшавському воєводському суді було зареєстровано 154 політичні партії, а на 15.03.1995 р. – вже 268 партій, до сьогодні кількість політичних партій суттєво не змінилася.
- Існує невелика група партій, які виділяються лідерством.
- Функції управління виконують тільки ті партії та політичні групи, які виграли вибори, самостійно або в коаліції з іншими беруть участь у роботі парламенту та органів самоврядування.
- Діє група партій, які виграли вибори, але опинились в опозиції, жорстко контролюють виконавчу владу, впливають на прийняття законопроектів, на програму управління.

9.2 Характеристика партійної системи

Християнські партії

- Християнська демократія – партія праці.
- Християнсько-демократична партія.

- Християнсько-громадянський союз.
- Християнська демократія третьої Республіки Польща.
- Католицько-національний рух.
- Християнсько-національне об'єднання.

Партії «Солідарності»

- Згода Центру – виборча акція «Солідарність».
- Виборча кампанія «Солідарність».
- Громадянський рух «Солідарність».
- Рух «Солідарні у виборах».

Партії національної спрямованості

- Польська народна спілка – польська національна партія.
- Патріотичний рух «Батьківщина».
- Національна партія.
- Польський рух монархістів.
- Конфедерація незалежної Польщі.
- Конфедерація незалежності Польщі – патріотичний табір.
- Рух третьої Польської республіки.
- Національне відродження Польщі.
- Польська національна співдружність.

Демократичні партії (лівого спрямування)

- Ліві соціал-демократи.
- Польська селянська партія.
- Польська соціалістична партія.
- Демократична партія.
- Польська партія екологічно-зелених.
- Союз лівих демократів.
- Народно-демократична партія.
- Партія польської демократії.
- Союз праці.
- Союз свободи.

Ліві радикально-ортодоксальні партії (крайні ліві)

- Союз польських комуністів «Пролетаріат».

Партії ліберально-демократичного спрямування

- Партія «Х» польських патріотів.
- Консервативно-народна партія.
- Консервативно-ліберальна партія «Союз реальної політики».
- Консервативна коаліція.
- Польська партія зелених.
- Національно-демократична партія.
- Рух перебудови Польщі.

- Республіканці Республіки Польща.
- Нова демократія.
- Всепольський союз руху зелених.
- Ліберально-консервативна партія.
- Рух ста.

Регіональні, вікові та професійні партії

- Місцева партія пенсіонерів.
- Білоруське демократичне об'єднання.
- Партія дитини.
- Польська партія прикордонників.
- Рух людей праці.
- Місцева згода пенсіонерів.
- Всепольське об'єднання непрацевдатних.
- Купецька партія.
- Союз самооборони.

9.3 Масові партії

Назва	Приблизна чисельність, чол.
Польська селянська партія	200 000
Союз самозахисту	65 000
Ліві соціал-демократи	60 000
Громадянський рух «Солідарність»	60 000
Місцева партія пенсіонерів	32 000
Польська національна співдружність	21 200
Конфедерація незалежності Польщі – патріотичний табір	20 000
Союз свободи	18 000

9.4 Партії, представлені в парламенті

Назва	Кількість голосів відносно повного складу палати, %	
	Сейм	Сенат
Виборча кампанія «Солідарність»	33,83	51
Ліві соціал-демократи	27,13	28
Союз свободи	13,37	8

Назва	Кількість голосів відносно повного складу палати, %	
	Сейм	Сенат
Польська селянська партія	7,31	3
Рух перебудови Польщі	5,56	5
Німецька меншість	0,39	–
Незалежні	–	5
Інші	12,41	–

10 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Згідно зі статтею 103 конституції самоврядування виконує відповідні функції у системі владних відносин.

10.1 Особливості самоврядування

Розбудова нової моделі державності третьої Республіки Польща розпочалась із формування легітимним шляхом органів самоврядування.

У травні 1990 року відбулися перші вільні вибори, в ході яких були обрані органи місцевого самоврядування.

Основу самоврядування складає громада. Усі структури самоврядування мають відповідну правову базу.

У 1998 році відбулася реформа самоврядування в Польщі. На підставі цієї реформи в Польщі виділено три рівні самоврядування: перший рівень – воєводський; другий рівень – повітовий; третій рівень – громади.

10.2 Самоврядування воєводства

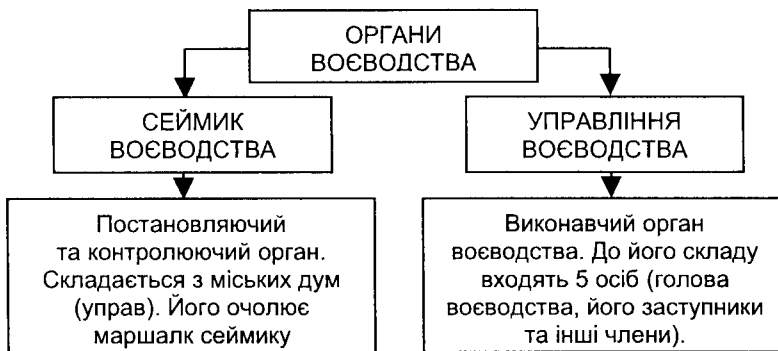
Воєводство:

- найбільша одиниця територіального самоврядування – регіональної спільноти самоврядування;
- обсяг виконання самоврядування не порушує самостійності повіту та громади;
- статус воєводства узгоджується з головою Ради міністрів;
- визначає стратегію розвитку регіону;
- сприяє розвитку господарської активності, підвищенню конкурентоспроможності та іноваційності господарства, підтримує розвиток науки;
- утримує та розвиває соціальну та технічну інфраструктури;
- піклується про збереження особливої культури та природи регіону.

Суто воєvodські повноваження:

- загальна освіта, у т. ч. шкільна;
- підвищення рівня охорони здоров'я;
- охорона культури;
- соціальна допомога;
- освоєння територій та модернізація сільських угідь;
- охорона навколишнього середовища;
- використання водних ресурсів;
- утримання та будівництво доріг;
- фізична культура та туризм;
- охорона прав споживачів;
- підтримка обороноздатності, громадської безпеки;
- подолання безробіття та активізація місцевих ринків праці.

Державну владу у воєvodстві здійснюють: органи самоврядування воєvodства, воєвода та відповідні органи управління

Сеймик воєvodства:

- створює нормативні акти стосовно:
 - статусу воєvodства;
 - умов господарювання;
 - умов та правил використання об'єктів і обладнання, які належать воєvodству;
- приймає рішення про:
 - стратегію розвитку воєvodства разом з програмою розвитку на декілька років;
 - освоєння нових територій;
 - бюджет та його виконання;
 - надання дотацій фізичним та юридичним особам з бюджету воєvodства;
- розглядає звіти про виконання бюджету воєvodства, фінансові звіти і звіти про виконання багаторічних програм;
- приймає постанови про:
 - місцеві податки та збори;
 - делегування повноважень іншим одиницям територіального самоврядування.

Управління воєводства здійснює:

- виконання постанов з'їзду воєводства;
- господарську діяльність з власністю воєводства;
- розробку проектів і виконання бюджету воєводства;
- розробку стратегії розвитку воєводства, господарського плану для всієї території, а також їх реалізацію;
- організацію співпраці із структурами регіонального самоврядування інших країн та з міжнародними регіональними об'єднаннями;
- управління, координацію та контроль діяльності організаційних одиниць самоврядування воєводства.

10.3 Самоврядування повіту

Повіт виконує державні завдання у сфері:

- державної освіти,
- розвитку охорони здоров'я,
- соціальної допомоги,
- політики сім'ї,
- підтримки неповнолітніх осіб,
- транспорту та громадських доріг,
- культури та охорони культурних цінностей,
- охорони природи та навколишнього середовища,
- геодезії, картографії та кадастру,
- володіння нерухомістю,
- розвитку господарства на неосвоєних територіях та контролю будівництва,
- сільського господарства, лісівництва,
- фізичної культури та туризму,
- водного господарства,
- громадського порядку та безпеки громадян,
- протипожежної охорони, боротьби з повеннями та іншими катастрофами,
- подолання безробіття,
- охорони прав споживачів,
- обороноздатності,
- розвитку повіту.

Компетенції повіту:

- акти місцевих законів, у т. ч. статус громади,
- скликання та усунення управління повіту,
- скликання та усунення за пропозицією старости, секретаря повіту, скарбника повіту,
- розробка напрямків діяльності управління повіту, контроль та аналіз його діяльності, у т. ч. фінансової,

- розробка проектів та контроль виконання бюджету,
- визначення розмірів податків та відрахувань у межах, окреслених законом,
- прийняття рішень щодо:
 - засад придбання, продажу та оцінки нерухомості, її оренди не більш, ніж на 3 роки,
 - емісії та обігу облігацій,
 - надання довгострокових позик та кредитів,
 - створення союзів, спілок кооперацій та припинення їх діяльності.

Органи повіту

- Рада повіту (постановчий та контролюючий орган).
- Управління повіту.

10.4 Самоврядування громади

Завдання громади:

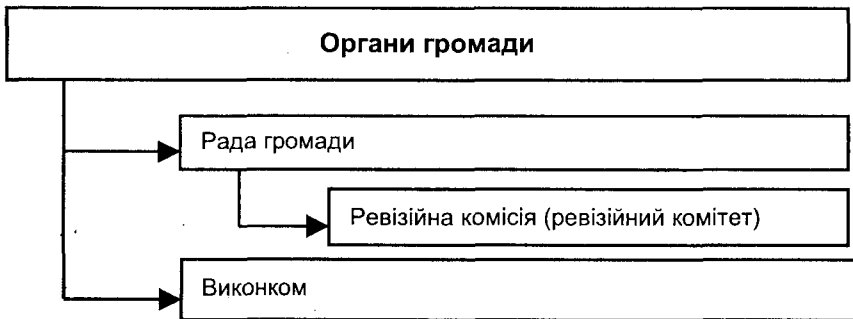
- суспільний устрій, соціально-економічний розвиток території, охорона навколишнього середовища;
- утримання шляхів, вулиць, мостів, площ і організація дорожнього руху;
- водопостачання, каналізація, знищення та очищення комунальних відходів, підтримка чистоти та порядку в межах санітарних норм, забезпечення електричною енергією та теплом;
- забезпечення роботи місцевого громадського транспорту;
- охорона здоров'я;
- соціальна допомога, фінансування опікунських закладів;
- комунальне житлове будівництво;
- освіта, робота початкових та середніх шкіл, інших освітньо-виховних закладів;
- робота закладів культури, комунальних бібліотек;
- питання фізичної культури, рекреаційних територій та спортивних закладів;
- робота ринків та закладів торгівлі;
- комунальне озеленення;
- комунальні цвинтарі;
- громадський порядок та протипожежна охорона;
- утримання громадських об'єктів і закладів суспільного призначення, адміністративних об'єктів;
- надання соціального, медичного і правового захисту материнству.

Мешканці громади можуть приймати рішення шляхом загального голосування, виборів і референдумів або посередництвом органів громади.

Організацію діяльності та засади існування органів визначає статут громади. Він повинен бути надрукованим в адміністративному виданні воєводства.

Органи громади можуть видавати постанови у сферах:

- внутрішнього устрою громади та допоміжних організацій;
- організації установ та інститутів громади;
- засад управління майном громади;
- засад та принципів використання об'єктів громади і управління предметами спільного користування.

- Рада громади – представницький та контролюючий орган. Складається з радників. Її очолює голова ради громади.
- Ревізійна комісія (ревізійний комітет) – орган ради, який контролює діяльність установ управління та інших організаційних установ громади.
- Виконком – виконавчий орган громади. До його складу входить війт або бурмістр, їхні заступники та інші члени.

Повноваження ради громади:

- приймає статут громади;
- призначає або усуває органи управління, встановлює принципи їх діяльності;
- призначає або усуває скарбника громади, який є головним бухгалтером бюджету, а також секретаря громади за пропозицією голови ради;
- приймає бюджет громади, контролює його виконання;
- приймає місцеві плани територіального упорядкування;
- приймає програми соціально-економічного розвитку території;
- визначає сфери діяльності допоміжних утворень, засади підпорядкування та передачі їм майна для користування, а також передачі бюджетних коштів для реалізації завдань такого утворення;
- приймає рішення стосовно податків, відрахувань та майна громади;
- визначає розміри коштів, якими може самостійно розпоряджатись громада;
- приймає рішення стосовно:
 - визначення сфери адміністративного управління,
 - взаємовідносин з іншими громадами,
 - герба громади, назви вулиць та майданів, знищення пам'ятників.

Повноваження виконкому:

- готує проекти постанов ради громади;
- визначає способи виконання рішень;
- здійснює господарювання комунальним майном;
- виконує бюджет;
- призначає та звільняє керівників організаційних установ громади.

Виконком здійснює діяльність за допомогою управління ради.

11 ПІДСУМКОВИЙ КОМЕНТАР

Розвиток польської політичної та адміністративної систем має винятковий характер. Це пов'язано з конкретним історичним розвитком цієї країни у післявоєнні роки.

Протягом більше 40 років на польській землі запроваджувався державно-політичний устрій на зразок радянської моделі. Він увесь час зустрічав протистояння з боку різних суспільних прошарків. Політичне протистояння вилилося у масові страйки 1956, 1970, 1974 та 1980 років. Вони приводили до заміни політичних лідерів, які прагнули одну модель соціалістичної недосконалості замінити іншою. Військовий стан 13 грудня 1981 року, спроба реформувати соціалістичний устрій децентралізацією через участь робітників в управлінні підприємствами привели до запровадження дозованого політичного плюралізму.

Спроби знайти гібридну форму демократичних владних відносин, поєднаних з соціалістичним тоталітаризмом, закінчуються особливою перехідною фазою розвитку політичного процесу, котрий вилився у рішення «круглого столу», на підставі якого запроваджуються перші вільні демократичні вибори до органів самоврядування та вибори президента і згодом вільні вибори до парламенту.

Демократизація виборчого процесу дозволила запровадити дійсно демократичні засади в політично-адміністративній системі країни, які знайшли своє виразне закріплення в конституції, затвердженій всенародним голосуванням у 1997 році.

Демократичні вибори дали можливість використати усі політичні переваги, які були запропоновані першим президентом Лехом Валенсою, як представником «Солідарності», та другим президентом Олександром Квасневським як лідером соціал — демократів. Використання політичних переваг правого та лівого напрямків знайшло виразне втілення в пріоритеті цих сил, коли представник лівого спрямування є президент, а уряд, сформований після вересневих виборів 1997 року, очолили прибічники «Солідарності». Слід зауважити, що саме лідер лівих сил забезпечив вступ Польщі до НАТО.

Дві провідні партії: Виборча солідарність (лідер Міріан Кшаклевський) та Союз свободи (лідер Лешек Бальцеревич) отримали більшість у Сеймі та створили правлячу коаліцію. Для України виняткове значення має логіка політичних реформ у Польщі як за їх задумом, так і за змістом. До того слід зауважити, що будь-яка спроба запровадити в Польщі гібридну форму тоталітарного політичного устрою з демократичним оновленням або лібералізацією приводила у польській історії до цілковитого краху, коли одна кризова ситуація змінювалася на іншу.

Реформи, які розпочалися у 1989 році, опиралися на свої власні чинники. Перша фаза цих реформ стосувалася виключно поступової ліквідації усього того, що пов'язане із соціалізмом та тоталітаризмом. Проходив цей процес еволюційно, мирно, без політичних конфліктів та протистояння. Демократичні переваги знаходили свою пріоритетність не в політичних лозунгах та обіцянках, а в реальному змісті перетворень, які проходили в усіх сферах – економічній, політичній та культурній. Якщо на першій фазі реформи представниками «Солідарності» та «комуністичної еліти» були розподілені місця у владних державних структурах, то демократичні виборчі процедури вимили протягом одного року усіх представників партноменклатурного спрямування з усіх владних інститутів. Створений на нових засадах парламент визначив чисто ролевий статус Сейму, котрий приймає рішення за основними напрямками діяльності держави та здійснює контроль за роботою органів державної влади, політична стратегія правлячої партійної коаліції знаходить своє виразне втілення в діях уряду. Сенат здійснює контроль та нагляд.

Діяльність інституту президента пов'язана із значним його впливом на відповідні політичні процеси. Президент може видавати відповідні декрети, які мають силу закону. Це відбувається в перервах між сесіями парламенту, але силу закону набуває після затвердження Сейму на наступній сесії.

У 1990 році відбулися перші демократичні вибори до органів самоврядування, які стали школою навчання громадян на демократичних засадах, розумінням того, в чому полягає перевага демократичних владних структур, як діють демократичні органи влади, як вони контролюються народом. Адміністративна реформа від 1 січня 1999 року привела систему державної адміністрації у відповідність до нових вимог реформування польського суспільства. Владні структури в ході цієї реформи суттєво змінилися за кількісним складом – істотно скоротились. Кількість воєводств із 49 скоротилася до 16. Зазнали зміни і механізми діяльності як центральних, так і регіональних органів влади. Метою адміністративної реформи стало наближення державних владних інститутів до громадян, досить важливих повноважень у прийнятті рішень відносно фінансів, розвитку польської інфраструктури. У той же час воєводства повинні забезпечити реалізацію регіональних програм та створити умови для ефективного самоврядування від імені держави.

У березні 1999 року країна разом з Угорщиною та Республікою Чехією була прийнята до організації Північно-Атлантичного Договору – НАТО. Лівий президент всіляко сприяв забезпеченню адміністративної реформи, що значно скоротила бюрократично-адміністративний апарат та підняла ефективність державного управління, водночас значно розширила можливості місцевого самоврядування. У той же час уряд, представлений прибічниками правого політичного спрямування, всіляко сприяв проведенню в країні пенсійної реформи, запровадженню нових моделей пенсійного забезпечення, які широко використовуються в інших країнах світу.

Досвід суспільно-політичного розвитку Польщі цікавий не тільки з точки зору її новітньої мирної трансформації від тоталітарного режиму до демократії західного зразка. Історія польської державності з моменту становлення у X–XI століттях до втрати незалежності наприкінці XVIII століття і відродження національної держави у 1918 році підтверджує той факт, що без забезпечення внутрішньої злагоди і політичної єдності суспільства, прагнення до пошуку компромісів, загальної поваги до законів і традицій країни, створення ефективних інститутів влади досягнення і збереження національної державності практично неможливе.

Польська суспільно-політична традиція має дещо спільне з розвитком державності в Україні, тому слід більш ретельно з'ясувати сутність соціально-політичних традицій. Їх можна охарактеризувати такими обставинами:

- на певному етапі історичного розвитку польській державності була притаманна слабкість центральних інститутів державної влади, не здатних обмежити самостійні владні спрямування місцевих правителів, та відсутність дієздатного апарату управління і механізмів реформування політичної системи в цілому;
- **становим характером польської держави до втрати нею незалежності** була особлива форма владних відносин, за якої вся влада виявилась у руках шляхти, нездатної підпорядкувати свої владні амбіції і особистий егоїзм загальнодержавним інтересам;
- **вузькістю і нестабільністю законодавчої системи**, правовим нігілізмом і релігійною нетерпимістю значної частини шляхти і представників місцевої адміністрації;
- **надмірним впливом зовнішньополітичних сил** на внутрішню політику держави;

- **винятковою роллю католицької церкви** в Польщі, яка вже з XI – XII століть добилася від королівської влади автономії і мала істотний вплив на державну політику;
- **особливим родом релігійного месіанізму** і лицарського романтизму, прагненням до зовнішнього ефекту за відсутності внутрішньої організаційної роботи, що часто виступало основним мотивом у діяльності польських політичних лідерів.

У процесі розбудови польської державності негативний зміст суспільно-політичних тенденцій був відповідним чином виправлений, що в цілому сприяло докорінному повороту польської держави у напрямку європейської традиції та європейської перспективи.

Найважливішим політичним фактом новітньої історії Польщі є прагнення і здатність її державної еліти відмовитися від великодержавних амбіцій і традицій шляхетської станової винятковості, побудувати (нехай і не без помилок) сучасну демократичну державу західного типу з сильною виконавчою владою, поставленою, нарешті, під ефективний народний контроль.

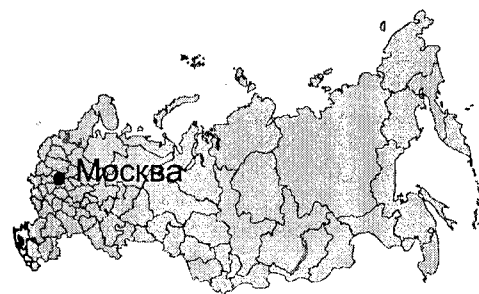
Особливо це стало відчутним у період радикальних польських реформ, які розпочалися на початку 90-х років. Польський розвиток часів будівництва соціалізму мав цікаве соціально-політичне спрямування, яке практично позбавляло Польщу незалежного розвитку, оскільки політичні та адміністративні системи, механізми влади та форми державного устрою були радянського типу. Тому новітні соціально-політичні тенденції, демократичні реформи стали можливими лише після ліквідації нав'язаного Польщі радянською системою тоталітарного укладу суспільного життя.

**РОСІЙСЬКА
ФЕДЕРАЦІЯ**

1	Адміністративно-територіальний поділ	127
2	Важливі віхи політичної історії	128
2.1	Етапи становлення Ради Федерації	131
2.2	Етапи становлення органів влади у суб'єктах Федерації	131
3	Конституційний процес	133
3.1	Найважливіші етапи конституційного процесу	133
3.2	Характеристика конституції	133
4	Президент – глава держави	135
4.1	Способи легітимності президентської влади	135
4.2	Повноваження президента	135
4.3	Вплив президента на інші владні структури	136
4.4	Структура адміністрації президента	137
4.5	Вплив інституту президентства на російські реформи	137
5	Виконавча влада	138
5.1	Структура уряду	138
5.2	Повноваження уряду	139
6	Законодавча влада	141
6.1	Федеральні збори	141
6.2	Структура та повноваження Державної думи	141
6.3	Механізм прийняття законопроектів у Державній думі	144
6.4	Структура та повноваження Ради Федерації	145
6.5	Механізм схвалення законопроектів у Раді Федерації	147
7	Судова влада	148
7.1	Структура та принципи функціонування судової влади	148
7.2	Характеристика федеральних судів	149
7.3	Характеристика суб'єктів Російської Федерації	151
8	Механізм стимулювання і противаг	152
9	Партійна система	153
9.1	Правові засади	153
9.2	Особливості партійної системи	153
9.3	Класифікація політичних партій	154
10	Російський Федералізм	155
10.1	Етапи розвитку	155
10.2	Федеративні та спільні повноваження Федерації та її суб'єктів	156
10.3	Правовий статус суб'єктів Федерації	157
10.4	Структура владних ланок суб'єктів Федерації	157
10.5	Повноваження владних ланок суб'єктів Федерації	158
11	Міське самоврядування	159
11.1	Муніципальні утворення	159
11.2	Статут муніципального утворення	160
11.3	Структура органів муніципального утворення	160
11.4	Функції та повноваження муніципальних рад	161
11.5	Асоціації муніципальних утворень	161
11.6	Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування	162
12	Підсумковий коментар	163

РОСІЯ

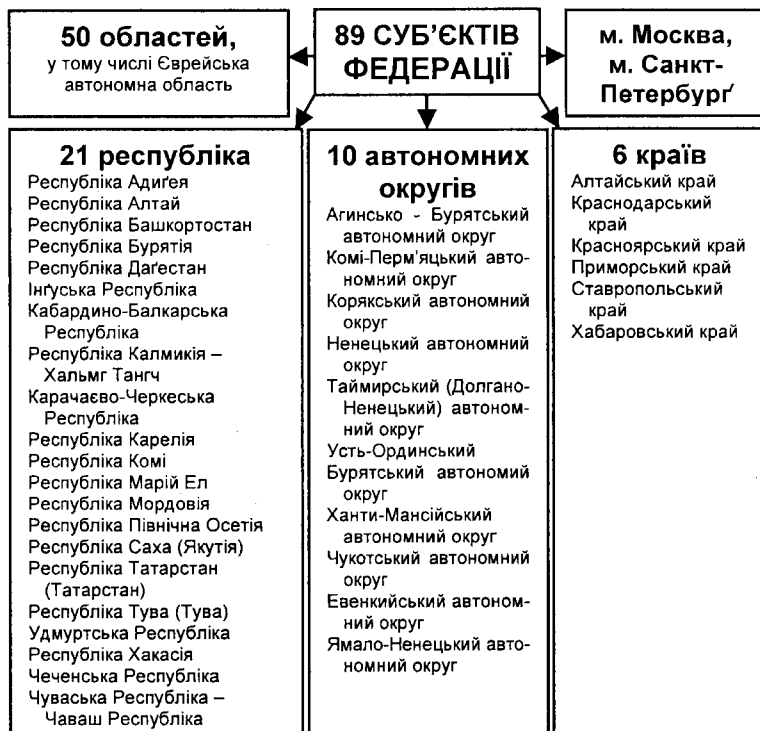
Територія – 17 075 тис. кв. км.

Населення – 143,954 млн. чол. (2002 р.)

Столиця – Москва.

Росія – федеративна держава.

1 АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

2 ВАЖЛИВІ ВІХИ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ

Історичні етапи формування російської державності (до 1917 року)

- 882 – 1132 рр. Єдина Древньоруська держава з центром у Києві: повновладність великого князя обмежувалася традиційним впливом міських вічових зборів, опором місцевих князів, моральним авторитетом незалежної православної церкви; європейський період історії Русі.
- 1132 – 1240 рр. Роздрібнення держави на фактично незалежні князівства, пов'язані лише єдністю князівського роду, загальною політичною і культурною традицією, церковною організацією і необхідністю колективної оборони від зовнішньої загрози.
- 1240 – 1480 рр. Татаро-монгольське ярмо у північно-східній Русі, період об'єднання північно-руських земель навколо Москви, формування сильної великокняжої влади в традиціях східної деспотії; насильна ліквідація вічового самоврядування у Новгороді і Пскові; вимушена ізоляція держави від Європи і європейського досвіду соціально-політичного і культурного розвитку.
- 1547 р. Прийняття Іваном IV царського титулу (рівного титулу імператора у Європі), початок утвердження самодержавного правління, підкорення державою усіх суспільних станів (жорстка концентрація національних ресурсів) для захисту зовнішнього суверенітету країни, формування монопольної великодержавної ідеології.
- 1604 – 1613 рр. «Смутний час»: розпад державної єдності після припинення царської династії Рюриковичів, взаємна боротьба станів за статус і привілеї, польська і шведська інтервенції, зростання політичної і соціальної анархії, стихійна консолідація суспільних сил в ім'я порятунку російської державності.
- 1613 р. Земський Собор відновлює царську владу в колишньому обсязі; початок епохи станової монархії, за якої самодержавство царя обмежується участю провідних станів (окрім кріпаків) у прийнятті найважливіших державних рішень (наприклад, прийняття України «під високу государеву руку» у 1654 р.).
- 1721 р. Проголошення Росії імперією; модернізація і зміцнення самодержавства, ліквідація будь-яких спроб обмеження царської влади.
- 1721 – 1917 рр. Петербурзький (імператорський) період історії Росії: абсолютистська бюрократична монархія з опорою на дворянський стан. На різних етапах російської історії запроваджувались ті чи інші форми удосконалення абсолютизму монархічної влади, але всі вони всіляко стримували демократичні зміни.

- 1825 р. Повстання декабристів у Петербурзі і на Україні: невдала спроба вузького кола дворянських революціонерів за допомогою військового перевороту здійснити модернізацію Росії на західний зразок.
- 30 – 40-і роки XIX ст. Оформлення двох класичних течій російської суспільно-політичної думки західників (прихильники послідовної модернізації Росії «зверху» шляхом запозичення західного досвіду, передусім західної освіти) і слов'янофілів (прихильники особливого шляху у поступовому русі Росії на основі поінформованого самодержавства, громадського колективізму і особливого духовного складу російського народу); боротьба цих моделей суспільно-політичного розвитку країни визначає зміст і специфіку російської історії від Петра Великого до Бориса Єльцина.
- 1881 р. Вбивство революційними народниками царя-реформатора Олександра II, подія, що стала символом глибокого розколу російського суспільства на європоїзовану освічену меншину (у т. ч. інтелігенція) і величезну традиційну більшість народу; початок епохи політичної реакції в Росії.
- 1905 – 1907 рр. Перша російська революція: проголошення основних прав і свобод для народу, формування масових політичних партій, зростання легальних національних рухів у неросійських регіонах (у т. ч. в Україні), обрання Державної думи – першого досвіду російського парламентаризму.
- 1906 – 1910 рр. Столипінська аграрна реформа: одна із спроб центральної влади за рахунок ліквідації селянської громади (заснованої на колективному користуванні землею поміщика) створити новий клас дрібної сільської буржуазії і тим самим перешкодити загостренню революційної ситуації в країні.

Становлення державності у XX столітті

- Перший етап**
Лютий – жовтень 1917 р.
Лютнева революція в Росії призвела до падіння монархії. Відмова Миколи II від престолу створила сприятливі умови для переходу Росії до демократичної перспективи.
- Другий етап**
Жовтень 1917 – червень 1990 рр.
Жовтнева революція призвела до встановлення комуністичної диктатури, де панували вожді і державно-партійна номенклатура. Їх діями встановлюється нічим не обмежена імперіальна влада Кремля. Росія була в епіцентрі цієї системи владних відносин. Інші республіки СРСР підпорядковувалися під режим центру, який знаходився в російській столиці. Така система державного устрою повністю себе вичерпала і привела до проголошення Росією своєї незалежності. Це сталося 12 червня 1990 р.; а пізніше на вільних виборах було обрано першого російського президента – главу держави.

Третій етап

12 червня 1990 –
21 серпня
1991 рр.

Спроба російських владних структур разом з народно-демократичними рухами інших союзних республік СРСР отримати незалежність від імперіальної влади Кремля привели до комуністичного путчу, який стався 19–21 серпня. Президент Росії Б. М.Єльцин при підтримці більшості російських депутатів виступив проти путчистів, їх дії підтримали в союзних республіках прогресивні народно-демократичні сили.

Четвертий етап

Серпень 1991 –
грудень 1993 рр.

Після придушення путчу в Росії забороняється комуністична партія та йде активний пошук позбавлення республік від залежності «імперіальної влади Кремля». Підписання у грудні 1991 р. Росією, Україною та Білорусією Біловезького договору про створення СНД. СРСР як держава перестає існувати. Росія стає правонаступником Радянського Союзу, а інші союзні республіки – незалежними країнами. У 1992 р. президент Б. М. Єльцин та його пребічники розпочинають активні ринкові реформи у країні, які намагаються доповнити істотними демократичними перетвореннями в державотворчому процесі. Їм активно протидіє комуністично-орієнтована опозиція, яка концентрується навколо депутатів Верховної Ради.

3–4 жовтня 1993 р. військовою силою призупиняється дія Верховної Ради Російської Федерації.

Конституційний процес та вибори у нові державні структури ініціюються президентом Росії. 12 грудня більшістю громадян Росії на референдумі ухвалюється текст нової конституції та відбуваються вибори до федеральних законодавчих органів. Цим закінчується важливий етап російського державотворення, в ході якого країна значно позбавляється від радянської спадщини.

П'ятий етап

1993 – 2000 рр.

На цьому етапі відпрацьовуються механізми функціонування державних владних структур, удосконалюється їх діяльність на федеральному рівні та формуються органи виконавчої та законодавчої влади у суб'єктах Федерації. Поряд з цим запроваджується місцеве самоврядування на новій законодавчій базі, відбувається реформування судової системи, удосконалюються механізми федералізму через урегулювання повноважень та компетенцій між центром та суб'єктами Федерації. Президентські вибори 1996 р. та вибори до Державної думи створюють нові політичні реалії Росії. В країні майже повністю ліквідовано радянські форми існування державних владних структур як на федеральному, так і на регіональному рівнях. У 1999 р. відбулися вибори до Державної думи, які впроваджують нову розстановку політичних сил. 31 грудня 1999 р. добровільно достроково склав свої повноваження перший президент Росії Б. М.Єльцин згідно з конституцією. Виконуючим обов'язки президента став прем'єр-міністр В. В. Путін. 26 березня на дострокових виборах другим президентом Росії було обрано В. В. Путіна – у першому турі виборів більше 52 % виборців проголосували за його кандидатуру. Більш детальної уваги заслуговує аналіз перетворень, які відбулися із конкретними владними структурами.

2.1 Етапи становлення Ради Федерації

- 30 січня – 6 листопада 1991 р.
- Затверджено положення про Раду Федерації. Вона створюється як консультативно-координаційний орган у складі голови Верховної Ради РРФСР, він же – голова Ради Федерації, а також голів Верховних Рад республік, автономних областей, округів, країв, областей, Московської та Ленінградської міських рад. Головне завдання – утворення Ради Федерації, підготовка федеративного договору.
- 11 жовтня – 6 листопада 1993 р.
- Указ президента Росії «Про вибори Ради Федеральних зборів Російської Федерації», а у листопаді прийнято положення про вибори до Верховної Ради. Ці документи відновили процедури та способи легітимності вищої палати Федеральних зборів. На підставі цього закону депутатів обирають за мажоритарною системою по двомандатних округах, які створюються у кожному суб'єкті Федерації.
- 12 грудня 1993 р.
- Відбулися вибори до Ради Федерації. Із 105 284.000 виборців у них взяли участь 55 987.000. Із 494 кандидатів у депутати було обрано 171 депутат. Пізніше, у 1994 р., відбулися вибори у Татарстані та Челябінській області, де було обрано ще 4 депутати. Всього до Ради Федерації обрано 175 депутатів. Головою Ради став Шумейко В. Ф.
- Кінець 1995 р.
- Прийнятий закон «Про порядок формування Ради Федерації Федеральних зборів Російської Федерації». Згідно з ним Рада Федерації складається з двох представництв від кожного із 89 суб'єктів Федерації. До них входять голова законодавчого органу та голови представницького органу влади.
- 1994 – 1995 рр.
- За два роки роботи Ради Федерації I скликання проведено 32 засідання верхньої палати. За цей час ухвалено 238 законопроектів, 108 – відсунуто, ратифіковано 92 міжнародні договори.
- Січень 1996 р.
- Рада Федерації II скликання у новому складі розпочала свою роботу. Головою верхньої палати обрано Строева Є. С.

2.2 Етапи становлення органів влади у суб'єктах Федерації

- 4 березня 1990 р.
- Відбулися вибори до Верховних Рад республік, обласних і крайових рад, які привели до перерозподілу владних повноважень у руках відповідних голів рад шляхом концентрації реальних владних ресурсів на регіональному рівні.
- 12 червня 1991 р.
- Вибори мерів міст Москви та Ленінграда як незалежних голів виконавчої влади в містах федерального значення.

- 22 серпня 1991 р. Згідно з Указом президента Російської Федерації замість посади голови виконкому в областях, краях та округах тимчасово затверджуються голови виконавчої влади, призначені президентом.
- 24 жовтня 1991 р. Приймається закон Російської Федерації «Про вибори голів адміністрації», але місяцем пізніше V з'їзд народних депутатів Росії своєю постановою відмінив цей закон.
- Березень 1992 р. Приймається закон Російської Федерації «Про крайову, обласну Ради народних депутатів і крайову, обласну адміністрації», який встановлює повноваження голів адміністрацій та їх взаємодію з радами.
- 1991 – 1992 рр. У республіках приймаються конституції, згідно з якими у цих суб'єктах Федерації вводиться посада президента.
- Квітень 1993 р. Відбулися перші вибори голів адміністрацій у Красноярському краї, Брянській, Липецькій, Орловській, Смоленській областях.
- 22 жовтня 1993 р. Указом президента Російської Федерації «Про основні положення організації державної влади в суб'єктах Федерації» було призупинено виборність голів адміністрацій, знову встановлено їх призначення президентом за пропозицією голови уряду.
- 17 вересня 1995 р. Указом президента Російської Федерації «Про вибори в органи державної влади суб'єктів Федерації та в органи місцевого самоврядування» вводиться знову виборність голів адміністрацій.
- 17 – 24 грудня 1995 р. Проводяться вибори у 12 суб'єктах Федерації, 11 областях та Приморському краї.
- Січень 1996 – березень 1997 рр. Відбулися вибори у 56 суб'єктах Федерації, голів – у 8 республіках, 4 краях, 31 області, 10 автономних округах, Єврейській автономній області, 2 містах федерального значення. У місті Санкт-Петербурзі посада мера замінюється на посаду губернатора.

3 КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

3.1 Найважливіші етапи конституційного процесу

- 10 червня
1918 р. Прийнята конституція Російської Радянської Соціалістичної Республіки. Це перша формально названа конституція у Росії. Вона оформлювала режим диктатури пролетаріату. За нею закріплювалася радянська влада, хоч у дійсності влада належала не Радам, а комуністичним вождям та представникам партійного державного апарату.
- 1924 – 1925 рр. Комуністи отримали владу у радянських республіках, утворили на руїнах Російської імперії федеративну державу – Радянський Союз. Конституційне закріплення федеративної держави забезпечувала конституція, прийнята у 1924 році. У наступному році конституція РРФСР була приведена у відповідність до союзної конституції.
- 1936 – 1937 рр. У грудні 1936 прийнята знаменита сталінська конституція. У ній проголошувалась рівноправність усіх громадян та декларувалися широкі права й свободи радянським громадянам. Владні відносини реалізовувалися у повному обсязі комуністичною бюрократією. У 1937 р. створюється аналогія сталінського конституціоналізму у РРФСР.
- 1977 – 1978 рр. Відбулася формальна конституційна реформа. Вона змінила союзу та республіканські конституції. Законодавство закріпило керівну роль КПРС, чим конституційно обґрунтувало тоталітарну систему радянської влади. Сталінська конституція закріпила перемогу соціалізму, а брежнєвська конституційна реформа закріплювала перемогу розвиненого соціалізму.
- 1990 – 1991 рр. Влітку 1990 р. з'їзд народних депутатів Російської Федерації прийняв рішення про розробку нової конституції та утворив конституційну комісію на чолі з тогочасним головою Верховної Ради РРФСР Б.М. Єльциним. Восени цього ж року було опубліковано проект нової конституції. У 1991 р. до діючої російської конституції 1978 р. внесено зміни про права і свободи громадян, а також введено інститути президента і Конституційного суду.

3.2 Характеристика конституції

Розробка
нової
конституції
1991 –
1993 рр.

Розробка проекту конституції проходила у складній політичній обстановці. Більшість її формулювань викликало гостре протистояння з боку старого консервативного складу народних депутатів Верховної Ради Російської Федерації та частини членів конституційної ради, які намагалися повернутися до старої моделі радянської влади. Їм протистояв реформаторський уряд, керований президентом. Восени 1993 р. протистояння досягло апогея. 21 вересня указом президента вводиться поетапна конституційна реформа, яка призупиняє повноваження законодавчих органів і вводить у дію «Положення про вибори до нижньої палати (Державної думи)» і оголошує вибори на 12 грудня 1993 р.

Прийняття конституції 12 грудня 1993 р.

Проект конституції, схвалений конституційною радою і доопрацьований робочою комісією, публікується у засобах масової інформації та виноситься на всенародний референдум, який відбувається одночасно з виборами до Державної думи. У референдумі 12 грудня 1993 р. взяло участь 54,8 % від загальної кількості виборців. З них 58,4 % висловилися за прийняття нової конституції. Уперше в історії Росії затверджується конституція, яка схвалена народом і в основі якої лежать загальнолюдські та демократичні цінності.

Структура конституції

Вона складається з преамбули та двох розділів. До першого розділу входить 137 статей, які об'єднані у 9 глав. Главу першу присвячено основам конституційного устрою, другу – правам людини, третю – федеративному устрою, четверту – президенту, п'яту – Федеральним зборам, шосту – уряду, сьому – судовій владі, восьму – місцевому самоврядуванню, дев'яту – конституційним поправкам. Другий розділ – заключні та перехідні положення.

Основи конституційного устрою

4 ПРЕЗИДЕНТ – ГЛАВА ДЕРЖАВИ

4.1 Способи легітимності президентської влади

Президент обирається на 4 роки на підставі загального, рівного та прямого виборчого права при таємному голосуванні.

Кандидатом у президенти повинна бути особа, не молодше 35 років і яка постійно проживає в Російській Федерації не менше 10 років. Президент обирається по мажоритарній системі. Президентом стає кандидат, що набрав у першому турі виборів 50 % +1 голос. Коли цього не відбувається – два претенденти, які набрали більшість голосів, беруть участь у другому турі голосування, для перемоги в ньому одному із претендентів потрібно отримати більшість голосів.

Президент – особа недоторканна. Він не може займати посаду більше двох термінів підряд.

У випадку стійкої нездатності здійснювати свої повноваження за станом здоров'я або відлучення від посади вибори президента повинні здійснюватися не пізніше 3-х місяців з моменту дострокового завершення виконання повноважень.

У випадку дострокової зміни президента обов'язки тимчасово виконує голова уряду, який не має права достроково розпустити Державну думу, призначити референдум або внести поправки до конституції.

4.2 Повноваження президента

Внутрішні повноваження

- Формує і очолює Раду безпеки.
- Формує адміністрацію президента.
- Призначає вибори Державної думи відповідно до законодавства.
- Має право розпуску Державної думи.
- Призначає референдуми.
- Вносить законопроекти на розгляд Державної думи.
- Підписує і обнародує федеральні закони.
- Вирішує питання про надання громадянства і політичного притулку.
- Звертається до Федеральних зборів із щорічним посланням.
- Верховний головнокомандуючий Збройними силами.
- Затверджує військову доктрину.
- У випадку агресії проти Російської Федерації має право ввести надзвичайний стан.
- Здійснює нагородження державними відзнаками.
- Надає помилування.

Зовнішні повноваження

- Здійснює керівництво зовнішньою політикою Російської Федерації.
- Веде переговори і підписує міжнародні угоди.
- Підписує ратифікаційні грамоти.
- Приймає вірчі грамоти акредитованих до Російської Федерації дипломатичних представників.

Повноваження консегнатури

- Видає укази і розпорядження.
- Призначає і звільняє осіб з громадських та військових посад, державної служби.

4.3 Вплив президента на інші владні структури

Вплив на законодавчу владу

- Призначає вибори до Державної думи.
- Вносить законопроекти до Державної думи.
- Достроково розпускає Державну думу, підписує і обнародує законопроекти, прийняті парламентом, користується правом вето.
- Оголошує щорічне послання Федеральним зборам.
- Вносить до Ради Федерації кандидатури про призначення на посади суддів Конституційного суду, Верховного суду, Вищого арбітражного суду, генерального прокурора.
- Представляє Державній думі кандидатури голови Центрального банку, отримує згоду Державної думи на призначення голови уряду.

Вплив президента на виконавчу владу

- Призначає голову уряду, за згодою Державної думи приймає рішення про відставку уряду.
- Призначає та звільняє за пропозицією голови уряду заступників голови уряду, федеральних міністрів.
- Має право голосувати на засіданнях уряду.

Вплив президента на органи влади і суб'єкти Федерації

- Використовує узгоджувальні процедури для вирішення розбіжностей між федеральними органами влади і органами влади суб'єктів Федерації.
- Передає до відповідного суду вирішення спірних питань між різними владними органами федеративного рівня та суб'єктів Федерації.
- Призупиняє дію актів органів виконавчої влади суб'єктів Федерації у випадку їх невідповідності конституції та законам Росії або порушення прав людини.

4.4 Структура адміністрації президента

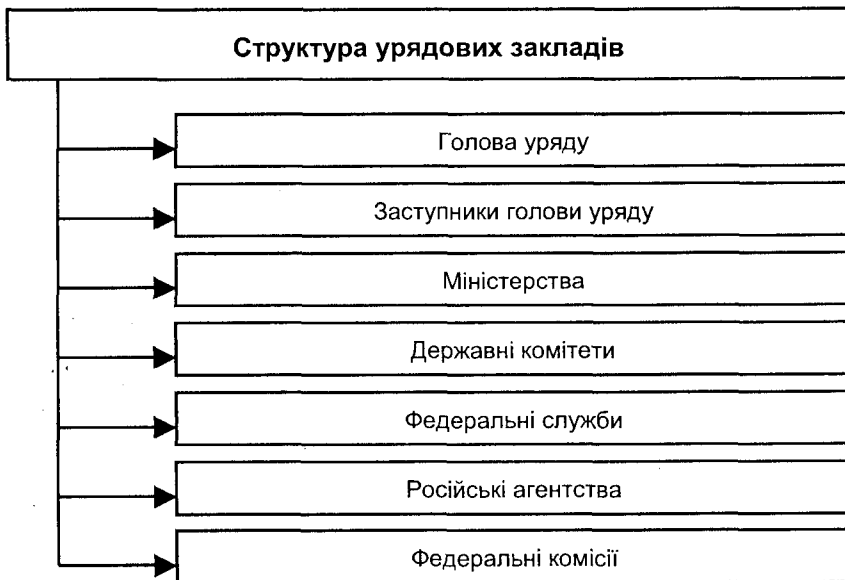
- Канцелярія.
- Управління протоколу.
- Управління прес-служби.
- Секретаріат керівника адміністрації.
- Головне державно-правове управління.
- Головне контрольне управління.
- Головне управління з регіональної політики і місцевого самоврядування.
- Апарат Ради безпеки Російської Федерації.
- Управління з питань зовнішньої політики.
- Управління з питань внутрішньої політики.
- Управління з державних нагород.
- Управління з питань громадянства.
- Управління з питань козацтва.
- Управління з питань помилування.
- Управління інформаційного і документального забезпечення.
- Бібліотека адміністрації.
- Управління кадрів.
- Управління по роботі із зверненнями громадян.
- Управління по зв'язках із громадськістю і культурою.
- Економічне управління.
- Господарське управління адміністрації.
- Організаційне управління.

4.5 Вплив інституту президентства на російські реформи

- У серпні 1991 р. інститут президентства вперше підтвердив свій авторитет під час комуністичного путчу, коли перший російський президент очолив протистояння сил демократії комуністичній реакції.
- У квітні 1993 р. на референдумі більшість росіян схвалила соціально-економічну і політичну політику президента.
- У жовтні 1993 р. президент призупиняє військовими засобами діяльність Верховної Ради та видає укази щодо врегулювання влади в суб'єктах Федерації. Президент створює умови для прийняття першої демократичної конституції Росії, яка схвалюється більшістю росіян на всенародному референдумі 12 грудня 1993 року.
- Другий президент Росії ініціював створення 7 територіально-адміністративних округів та запропонував закон про зміни в діяльності Ради Федерації та владних структур суб'єктів Федерації.

5 ВИКОНАВЧА ВЛАДА

Згідно з главою VI конституції виконавчу владу в країні здійснює уряд.

5.1 Структура уряду

Голова уряду Російської Федерації

призначається президентом за згодою Державної думи. Не пізніше двотижневого терміну після вступу на посаду президентом Російської Федерації пропонується Державній думі кандидатура на посаду голови уряду. Протягом тижня Державна дума розглядає подану кандидатуру – дає «згоду» або «відхиляє». Після триразового відхилення кандидатури Державною думою президент достроково розпускає нижню палату, а голову уряду призначає самостійно.

Заступники голови уряду, міністри

призначаються на посаду президентом за пропозицією голови уряду.

Перелік міністерств

- Міністерство з антимонопольної політики.
- Міністерство з атомної енергії.
- Міністерство культури.
- Міністерство внутрішніх справ.
- Міністерство державного майна.
- Міністерство з надзвичайних ситуацій.
- Міністерство фінансів.

- Міністерство у справах Співдружності Незалежних Держав.
- Міністерство охорони здоров'я.
- Міністерство закордонних справ.
- Міністерство оборони.
- Міністерство освіти.
- Міністерство праці і соціального забезпечення.

Голів державних комітетів, керівників федеральних служб, федеральних комісій та федеральних агентств призначає президент за пропозицією голови уряду.

Перелік державних комітетів:

- державних резервів,
- у справах молоді,
- земельний комітет,
- з кінематографії,
- з рибальства,
- по пресі,
- зв'язку та інформатизації,
- із стандартизації і метрології,
- із статистики,
- з будівництва,
- архітектури і житлової політики,
- митний комітет,
- з фізичної культури і туризму,
- з охорони навколишнього середовища.

Перелік федеральних служб:

- зовнішньої розвідки,
- авіаційна служба,
- архівна,
- дорожня,
- з геодезії і картографії,
- залізничних військ,
- міграційна служба,
- служба безпеки,
- по валютному й експортному контролю,
- служба охорони Російської Федерації,
- у справах про неспроможність і фінансове оздоровлення,
- лісового господарства,
- з гідрометеорології і моніторингу навколишнього середовища.

Перелік російських агентств:

- з патентів і товарних знаків,
- космічне агентство,
- агентство урядового зв'язку й інформації при президенті Російської Федерації.

Перелік федеральних комісій:

- з ринку цінних паперів,
- енергетична комісія.

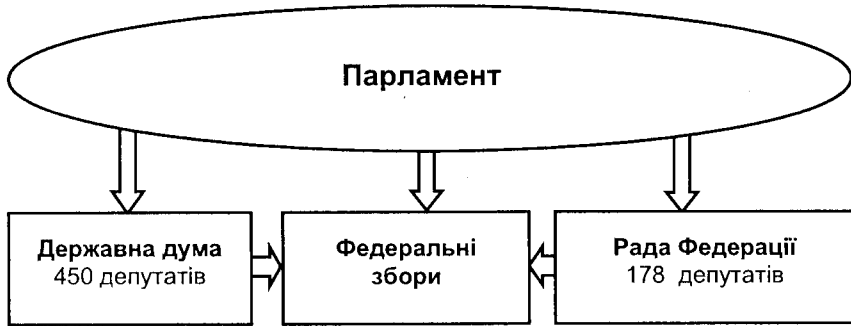
5.2 Повноваження уряду

- Розробляє та представляє Державній думі бюджет, а також забезпечує його виконання: представляє Державній думі звіт про виконання федерального бюджету.
- Забезпечує проведення у Російській Федерації єдиної фінансової, кредитної та грошової політики.
- Забезпечує проведення у Російській Федерації єдиної державної політики в галузях культури, науки, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, екології.

- Здійснює управління федеральною власністю.
- Здійснює заходи по забезпеченню оборони країни, державної безпеки, реалізації зовнішньої політики Російської Федерації.
- Здійснює заходи по забезпеченню законності, прав та свобод громадян, з охорони власності та суспільного порядку, боротьби зі злочинністю.
- Здійснює інші повноваження, покладені на нього конституцією Російської Федерації, федеральними законами, указами президента Російської Федерації.

6 ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

Згідно з главою V конституції Федеральні збори – парламент країни – є представницьким і законодавчим органом Російської Федерації.

6.1 Федеральні збори

Федеральні збори Російської Федерації є постійно діючим органом, водночас представницьким і законодавчим.

Вони складаються із двох палат – Ради Федерації і Державної думи, які засідають окремо. Кожна із палат приймає свій регламент і вирішує питання внутрішнього розпорядку своєї діяльності.

Обидві палати збираються разом для слухання послання президента Росії, послання Конституційного суду Росії, виступів керівників іноземних держав.

Для здійснення контролю за федеральним бюджетом Рада Федерації і Державна дума створюють Рахункову палату.

6.2 Структура та повноваження Державної думи

Вибори до Державної думи та статус депутата

Державна дума складається із 450 депутатів. Із них 225 обираються за мажоритарною системою по одномандатних округах, а 225 – за пропорційною системою за партійними списками. Пропорційні мандати розподіляються між представниками політичних партій, які набрали не менше 5 % голосів виборців.

Депутатом може бути громадянин Російської Федерації, який досяг 21 року і має виборчі права.

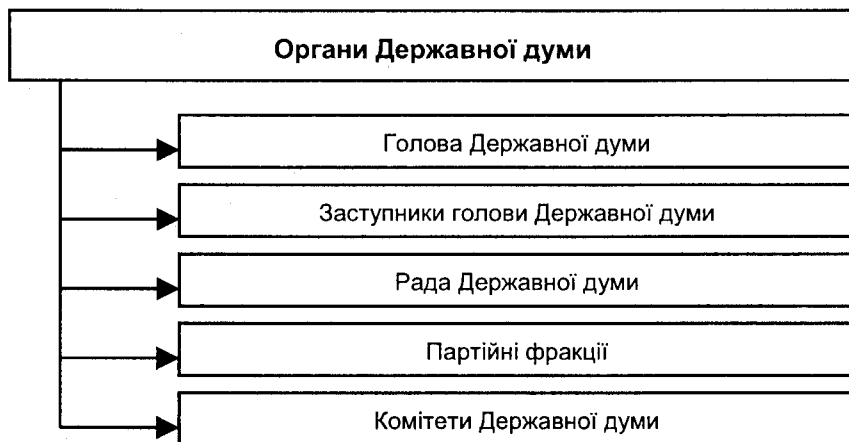
Депутати працюють на професійній основі і не можуть знаходитися на державній службі та займатися іншою роботою, крім депутатської діяльності.

Депутати мають депутатський імунітет протягом усього терміну їх повноважень. Вони не можуть бути затримані, заараштовані, піддані особистому огляду. Статус депутата регулюється відповідним законом Російської Федерації від 8 травня 1994 року. Депутати володіють індемнітетом.

Повноваження Державної думи

- Прийняття постанов та законів відповідно до конституції Російської Федерації.
- Надання згоди президенту Російської Федерації на призначення голови уряду Російської Федерації.
- Вирішення питання про довіру уряду Російської Федерації.
- Призначення на посаду і звільнення голови центрального банку Російської Федерації.
- Призначення на посаду і звільнення голови рахункової палати і половини складу її аудиторів.
- Призначення на посаду і звільнення уповноваженого з прав людини, що діє за федеральним конституційним законом.
- Оголошення амністії.
- Висунення звинувачення проти високопоставлених посадових осіб для усунення їх з посади (імпічмент).

Структура Державної думи

Голова Державної думи обирається із депутатів—членів нижньої палати Федеральних зборів простою більшістю голосів. Його кандидатура висувається на нарадах керівників фракцій і попередньо з ними узгоджується.

Повноваження голови Державної думи:

- веде засідання палати;
- організовує роботу Державної думи;
- здійснює загальне керівництво діяльністю апарату Державної думи;
- представляє палату у взаємовідносинах із владними федеральними структурами та органами влади, суб'єктами Федерації, а також із парламентами іноземних держав, вищими посадовими особами іноземних держав та міжнародних організацій;
- бере участь у погоджувальних процедурах, які здійснює президент Російської Федерації;
- підписує постанови Державної думи;
- спрямовує до Ради Федерації для розгляду схвалені Державною думою закони Російської Федерації;
- передає президенту Російської Федерації федеральні закони, прийняті Державною думою.

Заступники голови Державної думи

обираються із складу депутатського корпусу, обраного до Державної думи простою більшістю на підставі квотової домовленості між лідерами партійних фракцій, обраних до палати. Заступниками обираються представники цих фракцій. У разі відсутності голови перший заступник виконує його функції, а решта займається координацією та організацією роботи палати.

Рада Державної думи –

керівний орган та колегіальне представництво палати. До неї входять голова палати, його заступники, лідери партійних фракцій та голови комітетів. Вона займається внутрішнім управлінням та організацією роботи палати.

Партійні фракції

Формуються із представників відповідних політичних партій, які пройшли 5 % бар'єр і отримали право на розподіл половини депутатських місць за партійними списками, а також включають депутатів-мажоритарників. Фракції розподіляють своїх представників по відповідних комітетах та комісіях, обирають лідера, який організовує роботу фракції.

Комітети Державної думи

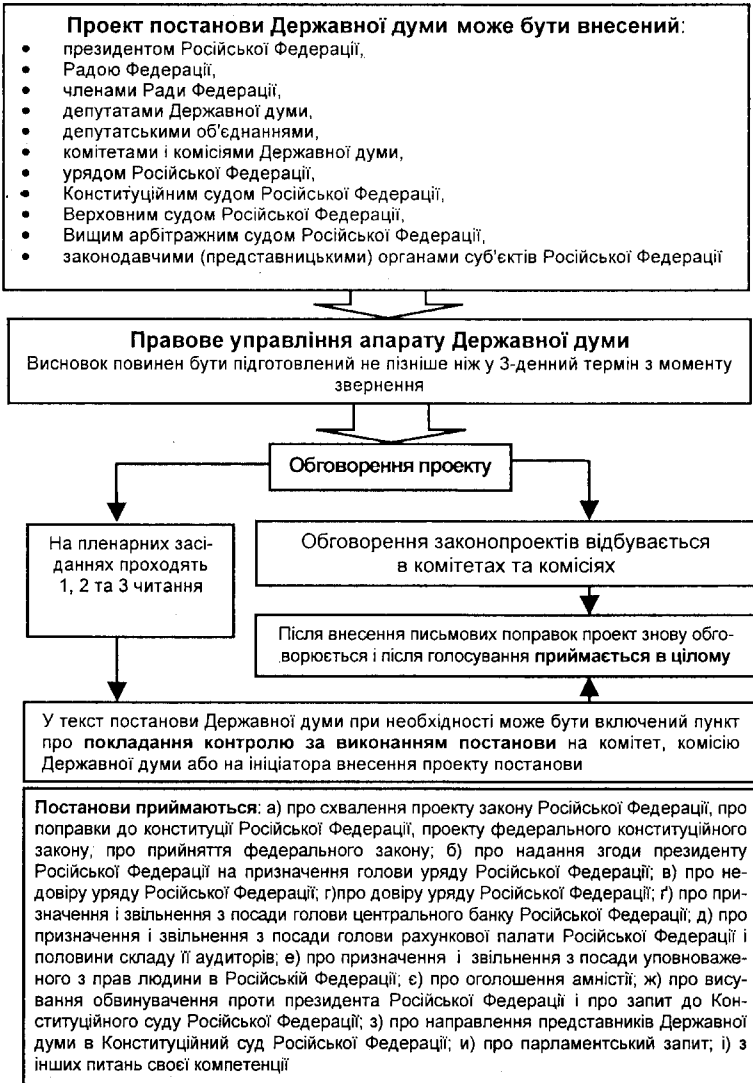
здійснюють підготовку висновків на передані на розгляд нижньої палати федеральні закони і проекти федеральних конституційних законів; розробляють і попередньо розглядають законопроекти і проекти інших нормативно-правових актів, організовують проведення парламентських слухань і т. п.

Перелік комітетів Державної думи:

- з питань національностей;
- з праці та спорту;
- з екології;
- з економічної політики;
- з питань культури;
- з міжнародних питань;
- з оборони;
- з освіти та науки;
- з охорони здоров'я;
- з аграрних питань;
- з безпеки;
- з питань геополітики;
- з питань Співдружності Незалежних Держав і по зв'язках із співвітчизниками;
- з питань Федерації та регіональної політики;
- із законодавства та судово-правової реформи;
- з бюджету, податків, банків та фінансів;
- з питань місцевого самоврядування;
- у справах жінок, сім'ї та молоді;
- з інформаційної політики та зв'язку;

- у справах ветеранів;
- з проблем Півночі і Далекого Сходу;
- з питань суспільних об'єднань та релігійних організацій;
- з природних ресурсів та природокористування;
- з конверсії та наукоємних технологій;
- з промисловості, будівництва, транспорту та енергетики;
- з регламенту і організації роботи Державної думи;
- з приватизації, господарської діяльності.

6.3 Механізм прийняття законопроектів у Державній думі

6.4 Структура та повноваження Ради Федерації

До Ради Федерації входить по два представники від кожного суб'єкта Федерації, по одному представнику – від представницького органу і виконавчого органу (178 осіб).

Порядок формування Ради Федерації визначається відповідним законом Російської Федерації, на підставі якого обираються голови законодавчих та представницьких органів у суб'єктах Федерації.

До виборних осіб цього рівня у республіках відносяться: президенти та голови Державної ради, голови законодавчих органів влади, в краях, областях та автономних округах – губернатори та голови адміністрацій, а також голови представницьких органів у містах федерального значення – мери, губернатор та голови представницьких органів влади.

Члени Ради Федерації мають депутатський імунітет протягом усього терміну їх повноважень. Вони не можуть бути затримані, заарештовані, піддані особистому огляду, за винятком випадків, коли це передбачено федеральним законом для гарантування безпеки інших людей.

За ініціативою президента Путіна В. В. розробляється новий закон про формування Ради Федерації.

Повноваження Ради Федерації:

- схвалення законопроектів та прийняття постанов;
- затвердження змін кордонів між суб'єктами Російської Федерації;
- затвердження указу президента Російської Федерації про введення воєнного стану;
- затвердження указу президента Російської Федерації про введення надзвичайного стану;
- вирішення питання про можливість використання збройних сил Російської Федерації за межами території Російської Федерації;
- призначення виборів президента Російської Федерації;
- відмова президента Російської Федерації від посади;
- призначення на посаду суддів Конституційного суду Російської Федерації, Верховного суду Російської Федерації, Вищого арбітражного суду Російської Федерації;
- призначення на посаду і звільнення генерального прокурора Російської Федерації;
- призначення на посаду і звільнення заступника голови рахункової палати і половини складу її аудиторів.

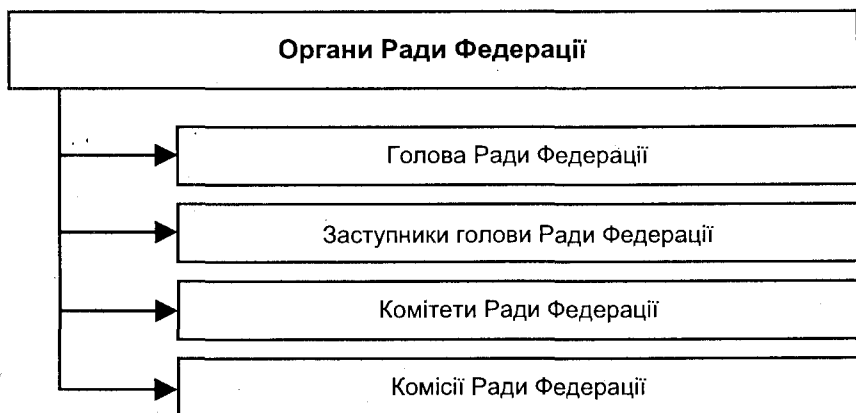
Обов'язковому розгляду на Раді Федерації належать федеральні закони з питань:

- федерального бюджету;
- федеральних податків і зборів;
- фінансового, валютного, кредитного, митного регулювання, грошової емісії;
- ратифікації і денонсації міжнародних договорів Російської Федерації;
- статусу і захисту державного кордону Російської Федерації;
- війни і миру.

Регламент Ради Федерації

- Рада Федерації – постійно діючий орган, що проводить засідання не менше одного разу на місяць;
- засідання – основна форма роботи; засідання проводяться окремо від засідань Державної думи, за виключенням заслуховування послань президента або Конституційного суду, виступів керівників іноземних держав;
- засідання проводяться у місті Москва з 16 вересня по 15 липня.
- Засідання відкриті, за рішенням Ради Федерації місце їх проведення може змінюватись, може відбуватися закрите засідання.

Структура Ради Федерації

Голова Ради Федерації

обирається із представників Ради Федерації простою більшістю голосів членів Ради Федерації. Його кандидатура висувається на нарадах, де відповідна кандидатура попередньо узгоджується. Вибори голови відбуваються на пленарному засіданні верхньої палати.

Повноваження голови Ради Федерації:

- веде засідання палати;
- відає питаннями внутрішнього розпорядку палати;
- організовує роботу Ради Федерації;
- здійснює загальне керівництво діяльністю апарату Ради Федерації;
- представляє Раду Федерації у взаємовідносинах із президентом Російської Федерації, Державною думою, урядом Російської Федерації, суб'єктами Російської Федерації, Конституційним судом Російської Федерації, Верховним судом Російської Федерації, Вищим арбітражним судом Російської Федерації, генеральним прокурором Російської Федерації, Центральною виборчою комісією Російської Федерації, центральним банком Російської Федерації, уповноваженим з прав людини в Російській Федерації, із рахунковою палатою Російської Федерації, із суспільними об'єднаннями, іншими організаціями і посадовими особами, а також із парламентами іноземних держав, вищими посадовими особами іноземних держав і міжнародних організацій;

- бере участь у погоджувальних процедурах, використовуваних президентом Російської Федерації;
- підписує постанови Ради Федерації;
- видає розпорядження і дає доручення з питань, віднесених до його компетенції.

Заступники голови Ради Федерації

обираються із складу членів Ради Федерації.

Комітети Ради Федерації

здійснюють підготовку висновків на прийняті Державною думою і передані на розгляд Ради Федерації федеральні закони і проекти федеральних конституційних законів; розробляють і попередньо розглядають законопроекти і проекти інших нормативно-правових актів, організують проведення парламентських слухань і т. п.

Перелік комітетів Ради Федерації:

• з аграрної політики;	• з питань соціальної політики;
• з науки,	• з питань економічної політики;
• з культури,	• з міжнародних справ;
• з освіти,	• з фінансового, валютного і митного регулювання,
• з охорони здоров'я й екології;	• з конституційного законодавства і судово-правових питань;
• з питань безпеки й оборони;	• у справах Співдружності Незалежних Держав;
• з бюджету,	• у справах Півночі і нечисленних народів.
• з податкової політики,	
• з банківської діяльності;	
• у справах Федерації, Федеративного договору і регіональної політики;	

Комісії Ради Федерації створюються у випадку погодження розбіжностей, що виникають між верхньою та нижньою палатами при прийнятті законопроектів. Комісії збираються для проведення розслідувань з окремих проблем.

6.5 Механізм схвалення законопроектів у Раді Федерації

- Федеральний закон вважається схваленим Радою Федерації, якщо за нього проголосувало більше половини від загального числа членів палати.
- Федеральний закон, що не підлягає обов'язковому розгляду, вважається схваленим, якщо протягом чотирнадцяти днів Рада Федерації його не розглядала.
- У випадку відхилення федерального закону Радою Федерації палати можуть створити погоджувальну комісію для подолання розбіжностей, що виникли, після чого федеральний закон підлягає повторному розгляду Державною думою і Радою Федерації.
- Федеральні закони, що були відхилені президентом Російської Федерації, розглядаються повторно.
- Федеральний конституційний закон вважається прийнятим, якщо він схвалений більшістю – не менше трьох чвертей голосів.
- На постанови з питань, віднесених конституцією Російської Федерації до відання Ради Федерації, палата приймає відповідні рішення більшістю голосів від загального числа членів Ради Федерації, якщо інший порядок прийняття рішень не передбачений конституцією Російської Федерації.

7 СУДОВА ВЛАДА

Згідно з главою VII конституції судова влада здійснюється тільки судом.

7.1 Структура та принципи функціонування судової влади

Функції, структура та повноваження судової влади закріплені конституцією Російської Федерації та федеральними конституційними законами.

Структура судової влади

Розподіл судів за територією

Суди суб'єктів Російської Федерації:

- конституційні (установні),
- мирові суди.

Федеральні суди:

- Конституційний суд Російської Федерації;
- Верховний суд Російської Федерації, верховні суди республік, крайові (обласні) суди, суди міст федерального значення, суди автономної області і автономних округів, районні суди, військові і спеціалізовані суди;
- Вищий арбітражний суд Російської Федерації, федеральні арбітражні суди округів, арбітражні суди суб'єктів Російської Федерації.

Розподіл судів за юрисдикцією

Конституційні суди:

- Конституційний суд Російської Федерації.
- Конституційні (установчі) суди суб'єктів Російської Федерації.

Арбітражні суди:

- Вищий арбітражний суд Російської Федерації;
- федеральні арбітражні суди округів;
- арбітражні суди суб'єктів Російської Федерації.

Суди загальної юрисдикції:

- Вищий Арбітражний суд Російської Федерації;
- федеральні арбітражні суди округів;
- арбітражні суди суб'єктів Російської Федерації;
- Верховний суд Російської Федерації;
- Верховні суди республік;
- крайові (обласні) суди;
- суди міст федерального значення;
- суди автономних областей і автономних округів;
- районні суди;
- військові і спеціалізовані суди;
- мирові суди.

Принципи функціонування судової системи

Судова влада самостійна і діє незалежно від законодавчої і виконавчої влади.

Судова влада здійснюється через конституційне, цивільне, адміністративне та кримінальне судочинство.

Судова влада здійснюється тільки судами в особах суддів та залучених присяжних, народних та арбітражних засідателів.

Суддями можуть бути громадяни Російської Федерації, які досягли віку 25 років і мають вищу юридичну освіту та стаж роботи за юридичним фахом не менше 5 років.

7.2 Характеристика Федеральних судів

Конституційний суд Російської Федерації

Судовий орган конституційного контролю, який самостійно і незалежно здійснює судову владу.

Його рішення розповсюджуються на всю територію Російської Федерації і є обов'язковими для усіх гілок влади.

Складається з 19 суддів, які призначаються на посаду Радою Федерації за поданням президента Російської Федерації.

Повноваження Конституційного суду Російської Федерації

Розв'язання справ про відповідність конституції Російської Федерації:

- федеральних законів, нормативних актів президента Російської Федерації, Ради Федерації, Державної думи та уряду;
- конституцій республік, законів та інших нормативних актів суб'єктів Російської Федерації, які належать до відання органів державної влади Російської Федерації і сумісного відання органів державної влади Російської Федерації та органів державної влади суб'єктів Російської Федерації;
- договорів між органами державної влади Російської Федерації та органами державної влади суб'єктів Російської Федерації;
- міжнародних договорів, підписаних Російською Федерацією, що не набрали чинності з різних причин внутрішнього чи зовнішнього характеру.
- Розв'язання суперечок про компетенції:
 - між федеральними органами державної влади;
 - між органами державної влади Російської Федерації та органами державної влади суб'єктів Російської Федерації;
 - між вищими державними органами суб'єктів Російської Федерації.

Розгляд скарг про порушення конституційних прав та свобод громадян і за запитами судів, перевірка конституційності закону, застосованого або що належить до застосування, в конкретній справі.

Розгляд запитів президента Російської Федерації, Ради Федерації, Державної думи, уряду Російської Федерації, органів законодавчої влади суб'єктів Російської Федерації, тлумачення конституції Російської Федерації.

Розгляд запитів Ради Федерації, надання висновків щодо дотримання встановленого порядку висунення обвинувачення президенту Російської Федерації у державній зраді або іншому тяжкому злочині.

Верховний суд Російської Федерації

- Вищий судовий орган з цивільних, кримінальних, адміністративних та інших справ загальної юрисдикції.
- Судді призначаються Радою Федерації за поданням президента Російської Федерації.
- Безпосередня вища судова інстанція стосовно верховних судів республік; крайових (обласних) судів; судів міст федерального значення; судів автономних областей і автономних округів; військових судів.
- Здійснює судовий нагляд за діяльністю судів загальної юрисдикції; розглядає найбільш важливі справи; надає роз'яснення з питань судової практики.

Верховні суди республік; крайові (обласні) суди; суди міст федерального значення; суди автономних областей і автономних округів

- Безпосередня вища інстанція стосовно районних судів.
- У межах своєї компетенції розглядають справи в якості суду першої та другої інстанцій, а також у порядку нагляду.
- Судді призначаються президентом Російської Федерації.

Районні суди

- У межах своєї компетенції розглядають справи в якості суду першої і другої інстанцій.
- Безпосередня вища інстанція щодо мирових суддів, які діють на території району.
- Судді призначаються президентом Російської Федерації.

Військові суди

- Створюються за територіальним принципом за місцем дислокації військ та флотів.
- Здійснюють судову владу у військах, органах і формуваннях, де федеральним законом передбачена військова служба.
- Судді призначаються президентом Російської Федерації.

Арбітражні суди

Вищий арбітражний суд Російської Федерації

- Вищий судовий орган по вирішенню економічних суперечок.
- Судді призначаються Радою Федерації за поданням президента.
- Вища судова інстанція щодо федеральних арбітражних судів округів і арбітражних судів суб'єктів Російської Федерації.

- Здійснює судовий нагляд за діяльністю арбітражних судів; розглядає відповідно до федерального законодавства справи в якості суду першої інстанції, дає роз'яснення з питань судової практики.
- Федеральні арбітражні суди округів у межах своєї компетенції розглядають справи в якості інкасаційної інстанції.
- Вищий орган судової інстанції відносно діючих на території відповідного судового округу арбітражних судів суб'єктів Федерації.

Арбітражний суд суб'єкта Російської Федерації

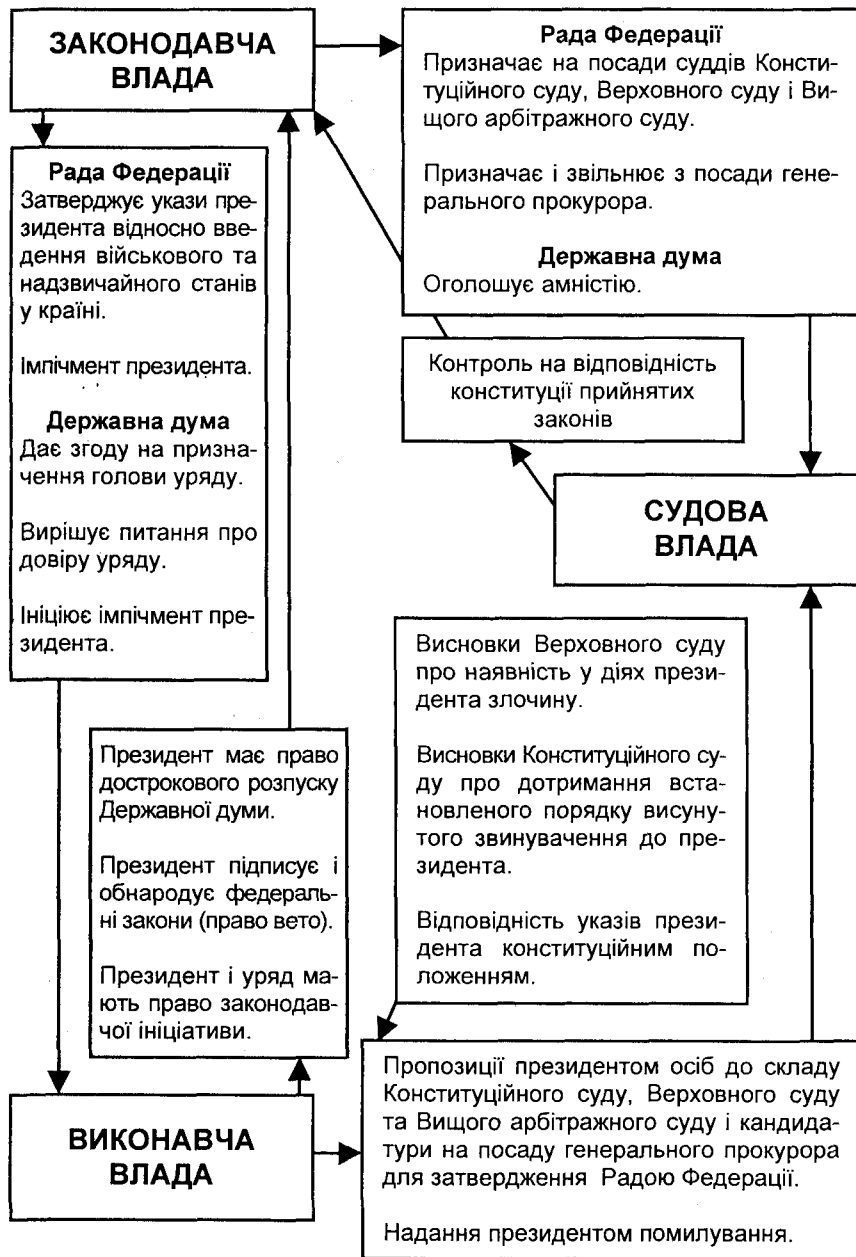
- У межах своєї компетенції розглядає справи в якості суду першої та апеляційної інстанцій.

7.3 Характеристика судів суб'єктів Російської Федерації

Конституційний суд суб'єкта Російської Федерації

- Утворюється суб'єктом Російської Федерації для розгляду питань відповідності законів, нормативних правових актів органів суб'єкта Федерації конституції чи статуту суб'єкта Федерації.
- Рішення, прийняте у межах компетенції, не може бути переглянуто іншим судом.
- Фінансування відбувається за рахунок бюджету відповідного суб'єкта Російської Федерації.
- Розглядає у межах своєї компетенції цивільні, адміністративні і карні справи як суд першої інстанції.

8 МЕХАНІЗМ СТРИМУВАННЯ І ПРОТИВАГ

9 ПАРТІЙНА СИСТЕМА

9.1 Правові засади

Головні принципи загальної організації та функціонування партійної системи Російської Федерації закріплено конституцією (1993р.) і визначено законом «Про громадські об'єднання» (квітень 1995р.)

Відповідно до ст.13 конституції в Російській Федерації

- закріплено ідеологічний плюралізм;
- визнано політичне розмаїття і багатопартійність;
- заборонено утворення і дію партій, діяльність яких спрямована на насильницьку зміну основ конституційного ладу і порушення цілісності Російської Федерації.

Членство у партіях повинно бути добровільним. Воно обмежене тільки для суддів та військовослужбовців.

9.2 Особливості партійної системи

У створенні партійної системи здебільшого домінує принцип клієнтності, який означає: створення партій навколо відомих політичних діячів. Тому

- члени партій пов'язані відносинами особливої лояльності і вірності лідеру;
- члени партії сприймають її як трамплін для проникнення у вищі ешелони влади;
- нестабільність членства у партіях, на що зокрема вказує той факт, що з 1993 по 1995 рр. більше половини депутатів Державної думи (250) змінили свою партійну приналежність.

Відсутність чіткої соціальної бази, на яку спираються у своїй діяльності політичні партії (тільки 0,5 % населення охоплено партійною структурованістю). Тому:

- У виборах до Державної думи 1993 р. брало участь 35 політичних партій. З них тільки 13 збило необхідну кількість підписів, лише 8 пройшли 5 % бар'єр.
- У 1995 р. фактично існувало 45 політичних партій і блоків, але тільки 4 були представлені у голосуванні до Державної думи за партійними списками.

Дифузійність структурних елементів партійної системи:

- 1992 р.– бурхливий процес утворення політичних партій;
- 1993 р.– розпочався процес об'єднання «карликових» партій у політичні блоки;

- 1994 р. – початок дроблення політичних блоків;
- 1999 р. – активне утворення нових партійних блоків до виборів у Державну думу.

9.3 Класифікація політичних партій

За ідеологічною спрямованістю

Ліберальні:

- Наш дім – Росія.
- Реформи – новий курс.
- Яблуко.
- Демократичний вибір – Росія.
- Союз правих сил.
- Єдність (Ведмідь).
- ЛДПР (Блок Жириновського)
- «Отечество – вся Россия»

Комуністичні:

- КПРФ.
- Російська комуністична партія.
- Російська партія комуністів.
- ВКП(б).
- Партія «Вільна Росія».

Національно-патріотичні:

- Російська національна єдність.
- Російський національний собор.
- Конгрес російських общин.

За засобами перетворень

Радикальні:

- Російська національна єдність.
- Ліберально-демократична партія.
- Троцькісти.
- Демократичний союз.

Поступові:

- Яблуко.
- Аграрна партія.
- Демократична партія.
- Наш дім – Росія.
- Демократичний вибір – Росія.

10 РОСІЙСЬКИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ

10.1 Етапи розвитку

- 31 березня 1992 р. Російська Федерація уклала три договори: з 18 республіками, з 6 краями, 49 областями, з 2 містами федерального значення, з однією автономною областю і 10 автономними округами.
- Квітень 1992 р. Внесення тексту трьох договорів додатком до існуючої російської конституції під назвою «Федеративний договір».
- 12 грудня 1993 р. Прийняття конституції Російської Федерації, в якій сформульовано главу 3 «Федеративний устрій». В ній визначено 89 суб'єктів Федерації.
- Лютий 1994 р. Російська Федерація уклала договір з Татарстаном. У ньому компетенції республіки збільшені за рахунок зменшення федеральних компетенцій.
- Грудень 1995 р. Прийнято федеральний закон про порядок формування Ради Федерації. Відповідно до нього мандати в палаті отримують особи, які очолюють органи законодавчої та виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації.
- 1996 р. За період дії нової конституції три республіки змінили свої назви. У текст конституції внесені зміни відповідно до нових назв республік.
- Травень 1997 р. Президент Російської Федерації і президент Чеченської Республіки Ічкерія підписали мирний договір, який призупинив 400-літній конфлікт між обома народами.
- 1999 – 2000 рр. Розпочалися військові дії Росії проти банд формувань, які розташувалися на території Чечні. Більшість території в результаті військових дій звільнено від терористичних груп і поступово запроваджується конституційний порядок.
- 2000 р. Президентом В. В. Путіним запропоновано реформування територіально-адміністративного поділу Росії (виділено 7 округів).

10.2 Федеративні та спільні повноваження Федерації та її суб'єктів

Федеративні повноваження

- Прийняття та зміна конституції і федеральних законів, контроль за їх виконанням.
- Федеративний устрій і територія.
- Регулювання і захист прав і свобод людини, громадянство, захист прав національних меншин.
- Формування федеральних органів державної влади.
- Управління федеральною державною власністю.
- Створення федеральної політики в галузі державного, економічного, екологічного, соціального, культурного і національного розвитку.
- Встановлення митного, фінансового, валютного, кредитного регулювання, грошової емісії.
- Федеральний бюджет, федеральні податки, федеральні фонди регіонального розвитку.
- Федеральні енергетичні системи, ядерна енергетика, федеральний транспорт, шляхи сполучення, інформаційний зв'язок, діяльність у космосі.
- Зовнішня політика і міжнародні стосунки.
- Зовнішньоекономічні відносини.
- Оборона і безпека, виробництво і продаж зброї, військової техніки та спорядження.
- Визначення статусу і захист державного кордону.
- Судочинство, прокуратура, кримінальне судочинство – амністія, помилування.
- Федеральне колізійне право.
- Стандарти, еталони, метрична система, картографія, офіційна статистика, бухгалтерський облік.
- Державні нагороди і почесні звання.
- Федеральна державна служба.

Спільні повноваження

- Забезпечення відповідності законодавчої бази суб'єктів Федерації конституції та федеральним законам.
- Забезпечення правопорядку, законності, режиму митних зон.
- Володіння, користування природними ресурсами.
- Розподіл державної власності.
- Природоохоронна діяльність, охорона пам'яток історії та культури.
- Розвиток виховання, освіти, науки, культури, спорту.
- Координація питань охорони здоров'я, сім'ї, материнства, соціального захисту.
- Боротьба з катастрофами, стихіями, епідеміями.
- Встановлення загальних принципів оподаткування.
- Кадри судових та правоохоронних органів, адвокатура, нотаріат.
- Встановлення загальних принципів побудови органів державної влади і місцевого самоврядування.
- Координація міжнародних і зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів Федерації і виконання міжнародних угод.

10.3 Правовий статус суб'єктів Федерації

У республіках

Конституції, прийняті у період 1991 – 1994 рр.

Визначають

- повноваження президента республіки або голови Державної Ради та порядок їх обрання;
- процедуру формування уряду та його компетенції;
- взаємодію федеральних та республіканських владних структур у рамках, визначених федеральним договором

У краях, округах, областях, містах федерального значення

Статути, прийняті у 1994 – 1995 рр.

Визначають

- структуру виконавчих органів, суб'єктів Федерації та їх повноваження;
- порядок виборів глави виконавчої влади та нюанси існуючого балансу, який склався у регіоні в результаті перерозподілу владних ресурсів в умовах трансформації радянської політичної спадщини.

10.4 Структура владних органів суб'єктів Федерації

Голова виконавчої влади має різну назву:

Президент – у 19 республіках.

Голова Державної ради – у Республіці Дагестан та у Республіці Комі.

Голова адміністрації (губернатор) – Ростовська, Омська, Калінінградська області та інші.

Голова адміністрації – Алтайський, Краснодарський край, Белгородська, Новгородська, Курська, Костромська області та інші.

Губернатор – Приморський край, Іркутська, Нижегородська, Тверська, Калузька області, місто Санкт-Петербург'.

Мер у місті федерального значення – Москва.

10.5 Повноваження владних панок суб'єктів Федерації

Повноваження та компетенції голови виконавчої влади

- Керівництво діяльністю адміністрації (урядом) суб'єктів Федерації.
- Призначення своїх заступників та керівників, уряду галузевих органів влади.
- Представництво виконавчої влади у відношеннях з законодавчою владою.
- Представництво суб'єкта Федерації у відношеннях з федеральним органом та іншими суб'єктами Федерації.
- Підписання договорів та угод.
- Присвоєння почесних звань суб'єкта Федерації.

Формування владних органів у суб'єктах Федерації

- У республіках президентами та головою Державної ради республік Дагестан та Комі формується республіканський уряд.
- У суб'єктах Федерації голова адміністрації призначає голову уряду та формує уряд.
- У 27 суб'єктах Федерації «голови» адміністрацій очолюють всю виконавчу владу у регіоні.
- У 14 суб'єктах голова виконавчої влади діє на засадах парламентського типу, він несе відповідальність за всю систему виконавчої влади, представницькі та законодавчі органи влади діють у своєму полі.
- У всіх суб'єктів Федерації існують свої законодавчі збори або відповідні регіональні думи.

11 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Визначене конституцією Російської Федерації та федеральним законом «Про загальні засади організації місцевого самоврядування у Російській Федерації» (від 28 серпня 1995 р.)

Місцеве самоврядування забезпечує самостійне вирішення населенням питань місцевого значення, володіння, користування та розпорядження муніципальною власністю.

11.1 Муніципальні утворення

Муніципальні утворення – головна структурна одиниця місцевого самоврядування.

Типи муніципальних утворень

Міські поселення

Об'єднані за територіальними ознаками, мають муніципальну власність, місцевий бюджет та органи управління.

Змішані поселення

Об'єднання населення, яке проживає на території невеликих міст та селищ. Вони мають муніципальну власність, місцевий бюджет та органи управління.

Сільські поселення

Об'єднані за територіальними ознаками, мають спільну власність, місцевий бюджет та органи управління.

Загальні принципи організації та функціонування муніципальних утворень

Розподіл повноважень між органами державної влади суб'єктів Федерації та органами місцевого самоврядування, порядок формування фінансових ресурсів органів самоврядування, формування муніципальної власності та статуту муніципального службовця визначено правовими актами суб'єктів Федерації.

Муніципальні утворення розвивають свої відносини на підставі законів, умов та договорів, спираючись на свою фінансову та економічну самостійність.

Не допускається підпорядкування одного муніципального утворення іншому. Діяльність здійснюється на основі статуту муніципального утворення.

Місцеві органи самоврядування не входять до системи органів державної влади. Вони самостійно вирішують питання місцевого значення, самостійно визначають персональний склад органів управління.

11.2 Статут муніципального утворення

Положення статуту муніципального утворення:

- назва, склад, кордони території муніципального утворення, власна символіка (герб, емблема та ін.);
- форми, порядок, напрямки та гарантії участі населення у вирішенні питань місцевого значення;
- структура муніципального утворення, порядок його формування, терміни діяльності, обсяги повноважень та умови діяльності посадових осіб органів муніципального утворення;
- економічно-фінансова основа муніципального утворення;
- загальний порядок володіння, користування та розпорядження муніципальною власністю.

11.3 Структура органів муніципального утворення

Муніципальна рада

Виборний представницький орган, кількісний склад якого і термін діяльності визначаються статутом (як правило 4 роки).

Вибори відбуваються за мажоритарною або пропорційною системою, на підставі відповідного закону суб'єкта Федерації.

Очолюється головою ради, який обирається з числа депутатів ради і є одночасно головою адміністрації.

Виконавчий орган (адміністрація)

- Очолюється головою адміністрації.
- До його складу входять органи управління, які діють на адміністративно-територіальному утворенні.

Органи територіальної громадської самоорганізації населення:

інститути самоорганізації громадян за їх безпосереднім місцем проживання;

форми діяльності:

- сходи,
- загальні збори,
- конференції.

Призначення: акумулювання інтересів мешканців відповідних вулиць, мікрорайонів та селищ, які входять до складу відповідного територіального утворення.

11.4 Функції та повноваження муніципальних рад

Функції муніципальних рад

Створення сприятливого середовища для проживання.

Ефективне та раціональне господарювання, розумне використання матеріальних та фінансових ресурсів для забезпечення потреб населення.

Забезпечення соціального захисту мешканців муніципального утворення, охорони здоров'я та широкого доступу до освіти і культури.

Забезпечення охорони громадського порядку, особистої безпеки мешканців, а також прав і свобод, установлених конституцією.

Повноваження муніципальних рад

- Затвердження місцевого бюджету та звіту про його виконання.
- Прийняття планів та програм розвитку муніципального утворення, звітів про їх виконання.
- Затвердження місцевих податків та стягнень.
- Встановлення порядку управління та розпорядження муніципальною власністю.
- Контроль за діяльністю виконавчих органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.
- Затвердження схеми управління муніципальними утвореннями, структури адміністрації та генерального плану розбудови відповідної території.
- Оголошення природних та інших об'єктів місцевого значення, які мають економічну, історичну, наукову, культурну цінність.
- Визначення порядку передачі та повернення земельних ділянок і квот на розробку корисних копалин.
- Затвердження назв вулиць, площ, поселень та сіл.
- Затвердження власних засобів інформації.
- Винесення питань на місцевий референдум, який є вищим волевиявленням мешканців території і стосується питань найбільш важливих справ місцевого самоврядування.
- Створення цільових позабюджетних фондів і затвердження положень про них.
- Винесення недовіри посадовим особам муніципальної служби.

11.5 Асоціації муніципальних утворень

Цілі муніципальних утворень та принципи їх діяльності

Утворюються на добровільних засадах і об'єднують декілька місцевих утворень.

Створюються для суттєвого впливу на формування державної політики в сфері та участі Росії у міжнародній співпраці в сфері місцевого самоврядування.

Мають статuti та органи управління, які координують діяльність органів самоврядування на відповідних рівнях.

Перелік муніципальних утворень

Загальноросійські:

- Союз малих міст Російської Федерації. Склад: малі міста Краснодарського краю, Калінінградської, Сахалінської, Мурманської областей.
- Союз російських міст. Склад – майже усі міста регіональних центрів.
- Союз міст наукоградів.

Міжрегіональні:

- Асоціація міст Крайньої Півночі та Примор'я.
- Асоціація міст півдня Росії.
- Асоціація міст Сибіру та Далекого Сходу.

Регіональні:

- Союз міст Тюменської області.
- Асоціація міст, поселень та сел Калузької області.
- Асоціація міст Північно-західної Росії.

11.6 Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування

- Прийняття та зміна федеральних законів про загальні засади організації місцевого самоврядування, контроль за їх виконанням.
- Забезпечення відповідності законодавства законодавству Російської Федерації про місцеве самоврядування, конституції Російської Федерації та федеральному законодавству.
- Регулювання порядку передачі об'єктів федеральної власності до муніципальної власності.
- Делегування повноважень державних органів до органів самоврядування з відповідним забезпеченням матеріальними та фінансовими засобами, необхідними для їх виконання.
- Регулювання відносин між федеральними та місцевими бюджетами.
- Прийняття федеральних програм розвитку місцевого самоврядування.
- Компенсація додаткових витрат органів місцевого самоврядування, які з'явилися в результаті дій державних органів.
- Забезпечення прав громадян на здійснення місцевого самоврядування.
- Забезпечення федеральних гарантій на фінансову самостійність самоврядування.
- Забезпечення федеральних гарантій на судовий захист прав місцевого самоврядування.
- Здійснення прокурорського нагляду за дотриманням законодавства органами та посадовими особами місцевого самоврядування.
- Регулювання засад муніципальної служби.

12 ПІДСУМКОВИЙ КОМЕНТАР

Своєрідність логіки розвитку політичної та адміністративної системи Росії полягає в тому, що вона протягом століть опиралася на жорсткі централізовані механізми універсальної монополізованої влади. У дореволюційній Росії неодноразово намагалися реформувати жорстку абсолютистську владу. Ще в XIX столітті була здійснена спроба запровадити обмежену конституційну монархію, та вбивство царя Олександра II обірвало цю ідею. Спроба запровадити парламентаризм після революції 1905 року теж носила суто фасадний характер і не порушувала змісту жорсткої централізації. Під час самодержавства російські реформи завжди запізнювалися, тому що централізована влада та її носії не хотіли поступатися владними повноваженнями. Нездатність центральних структур влади запровадити демократичні нововведення призводили до значної радикалізації опозиційних кіл, які не мали достатньої витримки, необхідної для постійного тиску на владу, удавалися здебільшого до терористичних актів.

Лютнева революція призвела до падіння централізованої абсолютистської влади царя. Але Тимчасовий уряд знову всіляко стримував проведення виборів до Установчих зборів та виявив цілковиту неспроможність реформувати владні відносини на демократичних засадах. Це призвело до значної радикалізації суспільної свідомості, чим дуже вдало скористалися більшовики.

У листопаді 1917 року вони насильницьким шляхом захопили владу та запровадили радянську модель централізованої монопольної влади під назвою «диктатура пролетаріату». Комуністична модель політичної системи за суттю централізації та монополізації мало чим відрізнялася від монархічного монополізму, але засади реалізації цієї моделі опиралися на насильницькі важелі та жорсткі репресії.

Радянська влада в дійсності це влада, де Рада була фасадом, за яким реальне існування реалізувала група вождів та партійно-державна бюрократія. Проголошуючи радянську владу, більшовики обіцяли нею скористатися тільки до з'їзду Установчих зборів, але програли вибори до них, як відомо, вони отримали усього 24 % голосів, а близько 45 % – партія есерів. Більшовики розігнали Установчі збори та запровадили цілковиту політичну та ідеологічну монополію, яка трималася майже 70 років. На тлі цього монополізму розвиток Російської Федерації утратив свою самобутність, оскільки усі процеси в радянські часи проходили в Росії в ідентичних до інших республік умовах.

Радянський Союз досить часто називали радянською імперією. І це дійсно так, але це була не класична імперія де, скажімо, Росія займала метропольне місце, а решта республік були її колонії та напівколонії. Стан справ у Росії нічим не відрізнявся від інших республік, а подекуди був набагато гірший, якщо взяти такий показник як рівень життя, добробут чи розвиток економіки в цілому. Росія усіх утримувала своєю ресурсною базою та монопольною владою Кремля. Дійсно, кремлівська імперіальна влада за змістом та обсягом владних повноважень характеризувала істоту радянської імперії. Саме від кремлівського засилля та свавілля президент Єльцин проголошує незалежність, яку пізніше активно підтримують у всіх союзних республіках колишнього Радянського Союзу. З'їзд народних депутатів Російської Федерації проголошує 12 червня 1990 року Декларацію незалежності та приймає рішення про введення інституту президента.

Саме у цей час розпочинається процес, коли радянська модель влади знову не встигає за демократичними процесами, що розпочалися під впливом Горбачовської перебудови. Вже влітку 1990 року з'їзд народних депутатів приймає рішення про розробку нової конституції Російської Федерації. Конституційний процес у Росії очолив тодішній голова Верховної Ради Б. М.Єльцин. Головне протистояння в конституційному проекті викликали статті про реальні права громадян, розподіл влади та федеративний устрій на демократичних засадах. Навколо конституційних засад в Росії проходять складні політичні баталії, які мали різні фази свого апогею. Значне ускладнення цих процесів викликала спроба реакційного перевороту в серпні 1991 року, коли консервативна партноменклатура спробувала усунути Горбачова від влади. На шляху пучистів стала постать першого російського президента, якому вдалося не тільки зупинити пучистів, а в цілому через рішення Біловезьких угод ліквідувати кремлівську імперіальну владу, після чого не стало Радянського Союзу. Знищення радянської імперії ще більш ускладнило внутрішні російські реформи, які проходили в лоні протистояння президент – з'їзд народних депутатів Верховної Ради, де панувала консервативна комуністична більшість. Протистояння проходило головним чином з питань майбутнього державного устрою, який закладався в нових проектах конституції. У серпні 1993 р. в Росії виникає чергова владна колізія, коли двовладдя дорівнює безвладдю, і одна влада отримує перевагу над іншою насильницькими методами. 3 жовтня танки обстрілюють Білий дім, де засідає Верховна Рада. Насильницький розпуск російського парламенту дає змогу президенту перехопити конституційну ініціативу в свої руки та прискорити процес прийняття демократичної конституції. 12 грудня 1993 р. текст конституції вноситься на референдум, в якому взяли участь 54,8 % громадян Росії, з них 58,4 % сказали «так» новій конституції. Одночасно з референдумом пройшли вибори до Державної думи та Ради Федерації.

Конституція визначила Росію як демократичну, правову соціальну державу з республіканською формою правління. Вищими цінностями проголошені права і свободи людини. Державна влада розділена на виконавчу, законодавчу та судову. Росія – федеративна держава, до складу якої входить 89 рівноправних суб'єктів Федерації. Політична та адміністративна системи Росії визначаються напівпрезидентською та напівпарламентською формою правління. В систему владних відносин закладені дієздатні механізми. За досить короткий відрізок часу ця дієздатність була підтверджена. Наприклад, у березні 1998 р. президент Б. М.Єльцин проголошує відставку уряду В. С. Черномирдіна і пропонує Державній думі кандидатуру мало кому відомого політика В. В. Кириєнка. Державна дума затверджує його на посаду прем'єр-міністра тільки з третьої спроби під загрозою розпуску. Уряд Кириєнка протримався до серпня і під шквалом світової фінансової кризи іде у відставку. Президент знову пропонує кандидатуру В. С. Черномирдіна і одночасно оголошує його своїм правонаступником, але дві спроби затвердити його повторно на посаду прем'єра закінчуються поразкою президента. Третій раз запропонувати ту ж саму кандидатуру Єльцин не міг, оскільки в цей час було розпочато процедуру імпічменту, і президент не мав права достроково розпустити Державну думу. Президент призначає прем'єр-міністром Є. М. Примакова, якого запропонувала Державна дума. Якщо в першому випадку конституція дала можливість отримати перевагу президенту, то в другому – Державній думі, що дійсно підкреслює дієздатність російської конституції. Можна навести аналогічний

приклад, який мав місце в протистоянні президента та Ради Федерації навколо кандидатури генерального прокурора, якого президент призначає та звільняє за згодою Ради Федерації. Більше року тривало це протистояння навколо кандидатури Скуратова, але конституційні важелі урівнювали можливості кожної гілки влади і жодній не давали переваги.

Росія в демократичних реформах багато в чому продовжує російські традиції, коли владні структури не встигають адекватно реагувати на суттєві зміни в суспільстві, з тим щоб прискорювати їх прогресивний поступовий розвиток. У російських реформах ще надто багато залишилося радянських рудиментів, які стримують процес демократизації, значна кількість реформаторських змін ще носить гібридну форму. У системі владних відносин відчутний вплив мають ще авторитарні механізми, котрі так суттєво стримують процеси демократизації. Російські реформатори ще відчутно прагнуть до силового вирішення складних проблем, що виразно проявилось у чеченській війні.

Для України повчальність російських реформ – це досконалий аналіз того, як і де росіянам вдалося позбавитися тоталітарної спадщини, а де вона стримує демократичні перетворення, чого вони не дають бажаного результату.

Підсумовуючи розвиток політичної та адміністративної систем Росії, слід зазначити, що російська державність складається з XIV–XV віків як своєрідна відповідь на надзвичайно сильний тиск зовнішніх сил, що загрожували самому фізичному існуванню народу. Вимушений розрив з віковою традицією Київської Русі привів до утворення могутньої самодержавної країни, де царська влада була верховним власником (на відміну від сучасних європейських монархій) національних ресурсів та підпорядкувала собі усі суспільні стани і організувала їх для боротьби за виживання, а потім і для широкої зовнішньої експансії.

Російська суспільно-політична традиція характеризується такими обставинами:

- **абсолютною перевагою державного статичного початку** над суспільним, державного інтересу над інтересом особистим, практично повною статизацією усіх істотних сторін суспільного життя, у т. ч. в економічній і духовній сферах;
- **антидемократичним бюрократичним характером самої держави**, вільної від суспільного контролю і критики;
- **всевладдям виконавчої влади**, початковою відсутністю розділення влади (Земські собори XVI – XVII століть і Державна дума у 1906 – 1917 рр. – ознака слабкості держави);
- **тривалою боротьбою західного впливу і патріархальних поглядів на державу і суспільство**, що призвело на початку XX століття до трагічного розколу російського народу, а в результаті – до більшовицького перевороту 1917 року;
- **підкоренням офіційної православної церкви державі**, яка тим самим отримує вищу релігійну санкцію в очах народу;
- **прагненням до необмеженої зовнішньої експансії**, яка виступає логічним наслідком багатовікового зовнішнього тиску на Росію;
- **психологією месіанізму і жертвеності**, що виникають як духовна компенсація і виправдання тривалого перенапруження народних сил у боротьбі за затвердження своєї державності.

Радянський Союз і комуністична ідеологія, незважаючи на повне заперечення свого зв'язку з самодержавною традицією, були черговим історичним етапом модернізації Росії, необхідною відповіддю на виклик XX століття. За допомогою марксизму, західного вчення, яке було трансформоване в ленінізм, останній перетворився в ідеологію політичного монополізму та сприяв утвердженню особливої моделі радянського тоталітаризму. На рубежі XX і XXI століть в сучасних політичних і економічних умовах нова Росія, вимушено звільняючись від радянської форми, знову вступає на світову арену як самостійна держава – правонаступник Росії дореволюційної, про що говорить серед іншого канонізація останнього російського імператора і членів його сім'ї (серпень 2000 р.)

Майбутня доля Росії буде залежати від того, чи зможе російське суспільство досить самоорганізуватися, щоб взяти державну машину під свій постійний контроль. Раніше вирішити це завдання не вдавалося.

**СПОЛУЧЕНІ
ШТАТИ
АМЕРИКИ**

1	Адміністративно-територіальний поділ	169
2	Становлення державності в XVIII столітті	170
2.1	Етапи боротьби за незалежність	170
2.2	Батьки-засновники американської демократії	170
2.3	Етапи розширення території США	171
3	Конституційний процес	172
3.1	Прийняття конституції	172
3.2	Основні конституційні принципи	172
3.2	Характеристика конституції	173
4	Глава держави – президент	175
4.1	Особливості президентської республіки США	175
4.2	Спосіб легітимізації президентської влади	175
4.3	Повноваження президента	176
4.4	Вплив президента на функціонування виконавчої влади	176
4.5	Взаємодія президента з Конгресом	176
4.6	Структура та повноваження адміністрації президента	177
5	Законодавча влада	180
5.1	Структура парламенту	180
5.2	Структура та повноваження Сенату	181
5.3	Палата представників	183
5.4	Механізм прийняття законопроектів	186
6	Судова влада	187
6.1	Структура судової влади	187
6.2	Верховний суд	188
6.3	Характеристика федеральної судової системи	188
6.4	Автономна система військових судів	189
6.5	Судові системи штатів	190
7	Механізм стримування і противаг	191
8	Партійна система	192
9.1	Історія становлення	192
9.2	Загальна характеристика	193
9.3	Партійна система – виборча машина	195
9.4	Місце та роль фракцій у партійній системі	196
9	Американський федералізм	197
9.1	Загальна характеристика	197
9.2	Прерогативи та обмеження штатів	197
9.3	Виконавча влада в штатах	198
9.4	Законодавчі асамблеї (збори) штатів	199
10	Міське самоврядування	200
10.1	Компетенція органів місцевого самоврядування	200
10.2	Структура та бюджет органів місцевого самоврядування	200
12	Підсумковий коментар	203

США

Територія – 9 363 тис. кв. км.

Населення – 287,676 млн. чол. (2002 р.)

Столиця – Вашингтон.

США – федеративна держава.

1 АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

13 штатів-засновників:

Вірґінія
Массачусетс
Нью-Гемпшир
Род Айленд
Делавер
Нью-Джерсі
Нью-Йорк
Пенсільванія
Джорджія
Меріленд
Північна Кароліна
Південна Кароліна
Коннектикут

Приєднали в 1783 р.:

Алабама
Міссісіпі
Теннессі
Кентуккі
Іллінойс
Індіана
Огайо
Міннесота
Вісконсін
Мічиган
Мен
Вермонт

Купили у 1803 р.:

Монтана
Вайомінг
Північна Дакота
Південна Дакота
Небраска
Канзас
Оклахома
Луїзіана
Арканзас
Міссурі
Айова

Анексionували в 1898 р.:

Гавайські о-ви

50 ШТАТІВ

Завоювали у 1848 р.:

Каліфорнія
Нью-Мексико
Невада
Юта
Колорадо
Арізона

Придбали в 1819 р.:

Флорида

Купили у 1867 р.:

Аляска

Придбали у 1846 р.:

Вашингтон
Орегон
Айдахо

Вірґінія поділена на Вірґінію та Західну Вірґінію

Приєднали у 1848 р.:

Техас

2 СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ В ХVIII СТОЛІТТІ

2.1 Етапи боротьби за незалежність

- 5 вересня – 26 жовтня 1774 р. У Філадельфії зібрався Перший континентальний Конгрес, який вирішив припинити торгівлю із Англією та бойкотувати англійські товари.
- 19 квітня 1775 р. Битва при Лексингтоні та Конкорді – початок війни за незалежність американських колоній.
- 4 липня 1776 р. Другий континентальний Конгрес проголосив Декларацію незалежності від Англії. Декларація проголосувала рівність людей, їх право на «життя, свободу та прагнення до щастя». Автором Декларації був Томас Джефферсон. Другий Конгрес вирішив створити регулярну добровільну армію, на чолі якої призначено Джорджа Вашингтона – плантатора із штату Вірджинія.
- 17 жовтня 1777 р. Перемога американської армії під командуванням генерала Джорджа Вашингтона при Саратозі, де американська армія примусила капітулювати велике англійське військо.
- Жовтень 1781 р. Перемога американської армії при Йорктауні, штат Вірджинія, де капітулювала британська армія.
- 3 вересня 1783 р. Підписання Версальського договору, що завершив війну за незалежність США.

2.2 Батьки-засновники американської демократії

Джордж Вашингтон (1732 – 1799 рр.)

Видатний державний діяч, головнокомандуючий армією колоністів під час війни за незалежність, голова конституційного Конвенту. Під його керівництвом було розроблено та згодом затверджено конституцію Сполучених Штатів Америки.

Перший президент США (1789 – 1796 рр.)

Томас Джефферсон (1743 – 1826 рр.)

Державний діяч, автор проекту Декларації незалежності США. Автор статуту «Про релігійну свободу». 1776 – 1779 рр. – член Палати представників. 1779 – 1781 рр. – губернатор штату Вірджинія. 1790 – 1793 рр. – державний секретар. 1796 – 1800 рр. – віце-президент. 1803 р. – за його сприяння у Франції придбано велику територію Луїзіану.

Третій президент США (1801 – 1809 рр.)

Олександр Гамільтон (1757 – 1804 рр.)

Провідний ідеолог американського державотворчого процесу, один з організаторів збірника «Федераліст», у якому відстоювалися засадницькі ідеї американської конституції. Учасник війни за незалежність, відомий державний діяч, відстоював ідеї централізованої державної влади. 1789 р. – очолив партію федералістів.
1789 – 1795 р. – міністр фінансів США.

Джеймс Медісон (1751 – 1836 рр.)

Видатний державний діяч, автор проекту, покладеного в основу конституції США 1787 року, ініціатор прийняття білля про права людини. Учасник війни за незалежність (1789 – 1797рр.) 1801 – 1809 рр. – державний секретар.
Четвертий президент США (1809 – 1817 рр.)

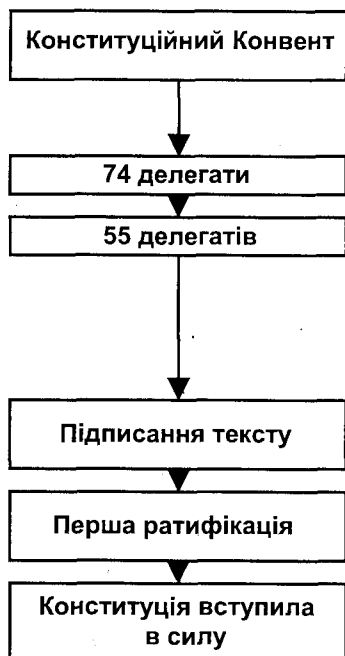
2.3 Етапи розширення території США

1778 р. – 13 штатів-засновників прийняли конституцію країни. До їх складу входив також округ Колумбія, на території якого розмістилась столиця – Вашингтон. Пізніше штат-засновник Вірджинія поділився на Західну Вірджинію та Вірджинію.

- 1783 р. На підставі рішень Версальського договору до території США включені землі, на яких розташовано 12 штатів.
- 1803 р. США купили у Франції Луїзіану, на території якої зараз розташовано 12 штатів.
- 1819 р. США придбали у Іспанії територію Флориди, яка стала однойменним штатом.
- 1846 р. На підставі договору з Великою Британією США приєднали до своєї території Орегон, на території знаходяться 3 штати.
- 1848 р. У результаті перемоги США у війні з Мексикою територія Америки поповнюється новими землями, на яких знаходяться 6 штатів.
- 1848 р. США приєднують територію, на якій знаходиться штат Техас.
- 1853 р. США придбали у Мексики частину території, яка була приєднана до штату Арізона.
- 1867 р. США купують у Росії Аляску.
- 1898 р. США анексіювали територію Гавайських островів, яка з 1959 р. стає 50-м штатом.

3 КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

3.1 Прийняття конституції

Працював з 14 травня по 17 вересня 1787 р. у Філадельфії. На його засіданнях опрацьовано та прийнято текст конституції США. Його завданням було прийняття тексту конституції.

Обрано до конституційного Конвенту від 13 штатів.

Взяли участь у роботі Конвенту. В їх складі:

- 14 банкірів,
- 14 землевласників,
- 12 підприємців,
- 15 плантаторів.

17 вересня 1787 р. 39 делегатів конституційного Конвенту підписали текст конституції.

Відбулася 7 грудня 1787 р. на законодавчій асамблеї штату Делавер.

25 червня 1788 р. після ратифікації законодавчою асамблеєю 13 штатом Нью-Гемпшир.

3.2 Основні конституційні принципи

У підвалини конституційної системи американської держави покладено три основні політико-правові принципи

Розподіл влади

Передбачає організаційну незалежність трьох гілок державної влади – законодавчої, виконавчої, судової і розмежування між ними визначених функцій. На федеральному рівні вони репрезентовані Конгресом, президентом, Верховним судом. На рівні штату – губернатором, легіслатурою та судами штатів. Принцип розподілу влади припускає їх взаємодію, метою якої є недопущення посилення однієї з гілок за рахунок інших. Це досягається за допомогою механізму «стримування і противага».

Федералізм

Конституційний принцип, що встановлює відносно жорстке розмежування сфер компетенції федеральної влади і влади штатів.

Судовий конституційний нагляд

Суди мають право визнати не відповідними конституції і тим самим недійсними закони Конгресу й акти виконавчої влади. Рішення Верховного суду з питань тлумачення конституції є остаточними й обов'язковими для всіх державних органів.

3.3 Характеристика конституції

Основні цілі конституції:

- зупинити подальший розвиток революції,
- створити міцну державу на федеративній основі,
- надійно захистити і гарантувати приватновласницькі права.

Зміст конституції

Преамбула

Джерело, з якого походять

- цілі;
- утвердження правосуддя;
- забезпечення благополуччя;
- гарантування громадянам США благ свободи.

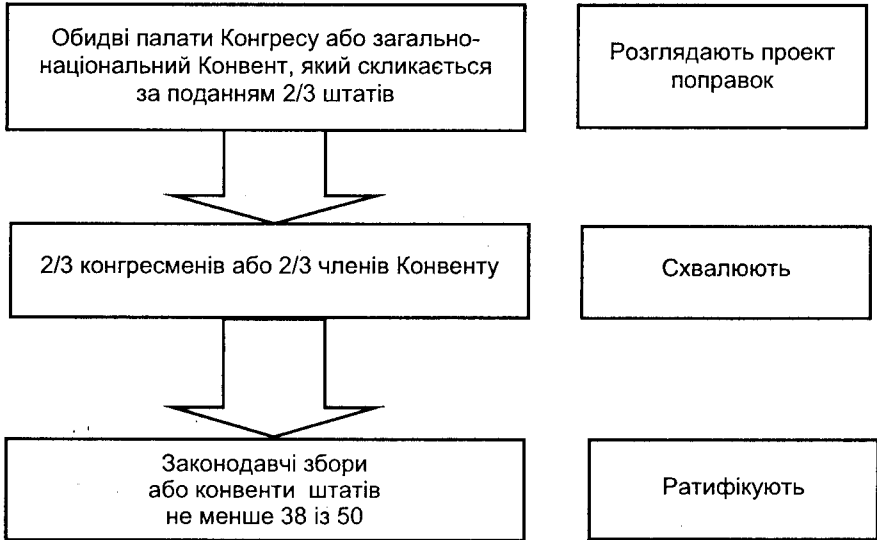
Основна частина

- 1 ст. – повноваження, структура, порядок формування і механізм роботи Конгресу;
- 2 ст. – характеризує порядок обрання, повноваження та компетенцію президента США;
- 3 ст. – структура, компетенції та порядок формування федеральної судової влади;
- 4 ст. – регулює аспекти взаємовідносин між окремими штатами, а також між штатами та федеральним урядом;
- 5 ст. – порядок прийняття поправок до конституції;
- 6 ст. – проголошує конституцію, федеральні закони і міжнародні договори США «верховним правом» країни;
- 7 ст. – встановлює, що для набрання конституцією чинності необхідна її ратифікація конвентами штатів.

Поправки до конституції

В історії США було запропоновано більше 5000 поправок, прийнято Конгресом – 33, але 6 не ратифіковані законодавчими асамблеями штатів з різних причин, тому вступили в силу і діють тільки 27 поправок.

Механізм внесення поправок

Перелік поправок до конституції:

1791 р.	10 біллів про права людини, які проголошували ряд особистих, політичних і процесуальних свобод громадян.
1798 р.	11 поправка – про обмеження юрисдикції федеральних судів.
1804 р.	12 поправка – про впорядкування виборів президента та віце-президента.
1865 р.	13 поправка – про відміну рабства.
1868 р.	14 поправка – про захист свободи власності.
1870 р.	15 поправка – про заборону обмежень виборчих прав.
1913 р.	16 поправка – про право Конгресу призначати та стягувати податки.
1913 р.	17 поправка – про введення прямих виборів сенаторів.
1919 р.	18 поправка – про введення сухого закону.
1920 р.	19 поправка – про введення виборчого права для жінок.
1933 р.	20 поправка – про порядок вступу на посаду президента.
1933 р.	21 поправка – про відміну сухого закону.
1951 р.	22 поправка – про заборону обирати президента більш як на два терміни.
1961 р.	23 поправка – про дозвіл мешканцям столиці (Вашингтон) брати участь у виборах президента і віце-президента.
1964 р.	24 поправка – про відміну виборчого податку.
1967 р.	25 поправка – про порядок заміни президента віце-президентом за згодою Конгресу.
1971 р.	26 поправка – про введення виборчого права з 18 років.
1972 р.	27 поправка – про рівні права.

4 ГЛАВА ДЕРЖАВИ – ПРЕЗИДЕНТ

Згідно із статтею 2 конституції виконавчу владу в США здійснює президент.

4.1 Особливості президентської республіки США

В інституті президента США об'єднані повноваження глави держави і глави уряду.

Обрання президента і формування уряду відбувається поза парламентським методом.

Президент не має права розпустити вищий законодавчий орган.

Конгрес не має права прийняти вотум недовіри уряду, члени Конгресу не мають права бути членами уряду і навпаки.

Уряд виконує дорадчі функції при президенті, який приймає одноособові рішення.

4.2 Спосіб легітимізації президентської влади

Президент обирається строком на 4 роки на підставі рівного виборчого права колегією виборників. Кожний штат є одним виборчим округом, у рамках якого обирається (згідно з порядком, встановленим законодавчою асамблеєю штату) колегія виборників у кількості членів Конгресу, представлених від даного штату. Таким чином, колегія виборників складається з 435 осіб, які відповідають кількості Палати представників – 100 сенаторів, а також 3 виборники обирає округ Колумбія (всього 538).

Кандидат на посаду президента повинен бути не молодшим 35 років, уродженцем США і мати не менше 14 років громадянства. Подібні вимоги і до кандидата на посаду віце-президента. Кандидат висувається у первинних партійних організаціях штатів, де він набирає відповідну кількість голосів. Остаточне рішення про затвердження кандидата приймається на з'їзді партії. Кандидати від партії, що набрала на попередніх виборах більше 5 % голосів, отримують з державного бюджету на виборчу кампанію 68 млн. доларів. Вибори відбуваються один раз на чотири роки (високосного року) в листопаді у перший вівторок місяця після понеділка.

В понеділок після другої середи грудня місяця у столицях своїх штатів колегія виборників обирає президента. Формально кожен із них може голосувати за будь-якого кандидата, але фактично голосування визначає результати голосування за того чи іншого кандидата в президенти.

Кандидат, який набрав абсолютну більшість голосів колегії виборників (270), стає президентом. У випадку, коли кандидат не отримує більшості голосів виборників, то Палата представників обирає президента, а Сенат – віце-президента.

Результати виборів президента залежать від кількості виборників, що віддають перевагу певному кандидату.

4.3 Повноваження президента

- Офіційний «церемоніальний» глава держави.
- Прем'єр-міністр – фактично керує роботою уряду.
- Забезпечує виконання законів.
- Визначає повноваження усіх посадових осіб в адміністрації президента.
- Призначає суддів федеральних судів, послів за згодою Сенату.
- Глава виконавчої влади згідно із ст. II розд. 1 конституції США.
- Головнокомандуючий армією і флотом (за винятком оголошення війни і миру, що знаходиться у сфері повноважень Конгресу).
- Фактично дипломат № 1 – укладає міжнародні договори за пропозицією і згодою Сенату, за умови схвалення 2/3 присутніх сенаторів.

4.4 Вплив президента на функціонування виконавчої влади

Президент США

- Особисто формує уряд, який має статус дорадчого органу при президентові.
- Призначає відповідальних керівників до органів виконавчої влади, але Конгрес розглядає ці кандидатури і має право їх затвердити чи відхилити.
- Керує державним апаратом країни.
- Несе особисту відповідальність за виконання бюджету.
- Визначає повноваження посадових осіб виконавчої влади федерального рівня.

4.5 Взаємодія президента з Конгресом

Президент США

- Має право пропонувати на розгляд Конгресові такі заходи, які вважає необхідними і корисними, а також розробляє щорічний бюджет.
- Має право протягом 10 днів накладати зволікальне вето на законодавчі акти, прийняті Конгресом. Біллі перетворюються на закони тільки після їх затвердження президентом чи після подолання вето 2/3 голосів Конгресу.
- Має право видавати укази, декрети, виконавчі накази, котрі мають нормативне значення.
- Звертається до Конгресу з щорічним посланням.
- Президент отримує підтримку від Конгресу у вигляді затверджених законів і грошових асигнувань.
- Президент має право рекомендувати прийняття відповідних законів.
- Президент має право скликати надзвичайну сесію Конгресу, промудувати закони.
- Може бути відлучений від влади за зраду, хабарництво та інші злочини (процедура імпічменту).

Повноваження виконавчої влади:

Делеговані:

- друкувати гроші,
- здійснювати поштові відправлення,
- проводити набір в армію і флот, оголошувати війну, реалізовувати зовнішню політику, регулювати торгівлю між штатами.

Резервовані:

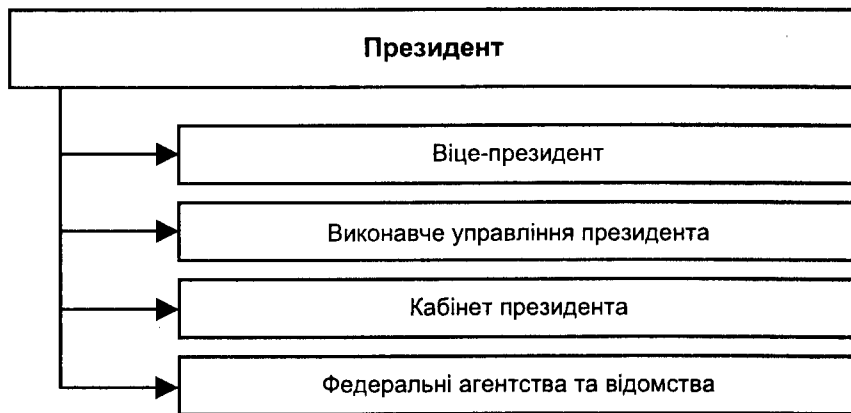
- забезпечувати організацію місцевого самоврядування,
- організаційно забезпечувати проведення виборів,
- організовувати ліцензування професіоналів,
- створювати школи,
- регулювати торгівлю між штатами.

Спільні:

- запроваджувати оподаткування, здійснювати позику грошей,
- створювати суди, приймати і виконувати закони,
- приймати і реалізовувати соціальні програми.

4.6 Структура та повноваження адміністрації президента

Згідно з конституційним устроєм США усі повноваження і компетенції уряду виконує адміністрація президента.

Віце-президент

Обирається разом з президентом колегією виборників, у разі неотримання відповідної (270) більшості виборників Сенат обирає віце-президента із 3 претендентів, які отримали найбільшу кількість голосів виборників.

Не може бути мешканцем одного штату з президентом.

Не має особистих повноважень, а здебільшого виконує окремі доручення президента.

Офіційний голова Сенату, котрий не бере участі у голосуванні, але у випадку рівності голосів його позиція створює перевагу для прийняття відповідного рішення.

Обіймає автоматично посаду президента у випадку смерті, відлучення від посади (імпічмент) або добровільного складання повноважень президентом і виконує обов'язки президента у повному обсязі до кінця чотирьохрічного терміну.

Структура кабінету президента

- Голови (секретарі) 12 федеральних міністерств.
- Три міністри без портфеля.
- Постійний представник США в ООН.
- Генеральний атторней (голова міністерства юстиції).

Повноваження керівників міністерств:

- Виконують роль радників при президенті.
- Керують своїми відомствами, але обмежені делегованими президентом повноваженнями.
- Беруть участь у засіданнях кабінету президента, але рішення на них приймаються президентом.
- Підпорядковані безпосередньо президентові.
- Призначаються президентом за згодою Конгресу.
- Можуть бути відсторонені президентом одноособово.

Перелік міністерств

- Державний департамент (займається зовнішньою політикою).
- Міністерство оборони (Комітет начальників штабів).
- Міністерство фінансів.
- Міністерство юстиції.
- Міністерство внутрішніх справ.
- Міністерство сільського господарства.
- Міністерство торгівлі.
- Міністерство праці.
- Міністерство охорони здоров'я і соціальних служб.
- Міністерство освіти.
- Міністерство житлового будівництва і міського розвитку.
- Міністерство транспорту.
- Міністерство енергетики.

Виконавче управління президента

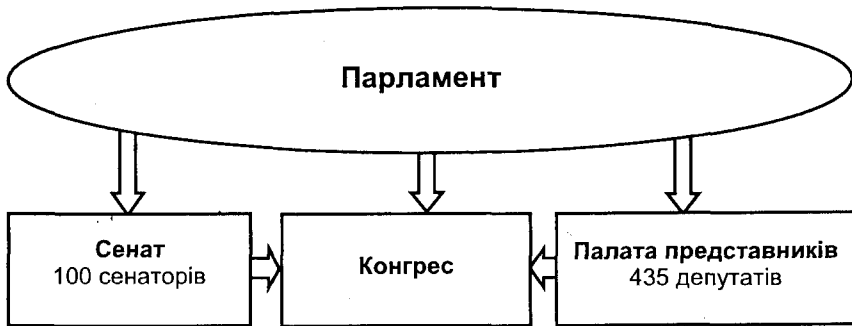
- Апарат Білого дому (помічники президента з різних питань).
- Адміністративно-бюджетне управління.
- Рада з національної безпеки.
- Управління з розробки політики – рекомендації з економічної та внутрішньої політики.

- Управління з питань політики в галузі науки і техніки.
- Управління представника США на торговельних переговорах.
- Національне управління трудових відносин.
- Федеральна резервна система.
- Центральне розвідувальне управління.
- Національне управління з космонавтики та дослідження космосу.
- Комісія з державної служби.

5 ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

Згідно зі статтею 1 конституції законодавча влада здійснюється Конгресом та законодавчими асамблеями штатів.

5.1 Структура парламенту

Повноваження Конгресу:

- встановлювати і стягувати податки, збори, мита й акцизи для сплати боргів, забезпечувати спільну оборону і загальне благополуччя Сполучених Штатів;
- позичати гроші в кредит;
- регулювати торгівлю з іноземними державами, між окремими штатами та з індіанськими племенами;
- встановлювати повсюдно в Сполучених Штатах однакові правила натуралізації і приймати однакові закони з питань про банкрутство;
- чеканити монети, регулювати їх цінність і цінність іноземної монети, встановлювати одиниці мір і ваги;
- передбачати засоби покарання за підробку цінних паперів і монет, що знаходяться в обігові Сполучених Штатів;
- створювати поштові служби і поштові шляхи;
- сприяти розвитку науки і корисних ремесел, закріплюючи на певний строк за авторами і винахідниками виключні права на їхні творіння;
- створювати суди, нижчі за Верховний суд;
- встановлювати і карати за акти піратства, тяжкі злочини, що чиняться у відкритому морі, за злочини проти права націй;
- оголошувати війну, видавати посвідчення на каперство і репресалії і встановлювати правила щодо захоплення трофеїв;
- формувати і забезпечувати армію, проте асигнування на ці цілі не повинні виділятися більш, ніж на дворічний термін;
- створювати і утримувати військово-морський флот;
- встановлювати правила організації сухопутних і морських сил і керування ними;

- передбачати заходи для призову в ополчення та по організації його роботи для забезпечення виконання законів союзу, придушення заколотів і відбиття вторгнень;
- здійснювати в усіх випадках виняткові законодавчі повноваження стосовно території (що не перевищує десяти квадратних миль), яка, будучи відступлена окремими штатами і прийнята Конгресом, стане місцем перебування урядів Сполучених Штатів;
- здійснювати подібну владу стосовно всіх земель, придбаних за згодою законодавчих зборів штату, у якому ці землі знаходяться, для зведення фортів, будівництва складів, арсеналів, верфей та інших необхідних споруд;
- видавати закони, необхідні і доречні для введення в дію перерахованих вище та інших повноважень, наданих діючою конституцією уряду Сполучених Штатів або будь-якому департаменту чи посадовій особі.

Регламент Конгресу

Щорічно скликається одна сесія, яка продовжується 7 – 8 місяців з невеликими перервами. Під час сесії проводяться пленарні засідання та приймаються закони і резолюції.

Палати Конгресу працюють окремо, але один раз на рік проводяться спільні засідання, на яких заслуховуються щорічні послання президента.

5.2 Структура та повноваження Сенату

Вибори сенаторів та їх статус

Сенатори обираються по 2 від кожного штату (100 сенаторів) прямим волевиявленням громадян.

Кандидат у сенатори повинен бути не молодший 30 років, бути громадянином США не менше 9 років і мешканцем того штату, від якого обирається.

Кандидати мають право офіційно витратити на виборчу кампанію не більше 150 тис. доларів. У реальній дійсності фактичні витрати досягають декілька мільйонів доларів США.

Строк повноважень сенатора – 6 років при дії системи ротації, за якою вибори до Сенату проводяться через два роки з тим, щоб кожного разу поновлювати склад на 1/3.

Сенатори є професійними парламентаріями і мають вільний мандат. Вони мають обмежений депутатський імунітет, який діє тільки в період їх перебування на сесії та під час пересування на сесію і після її завершення.

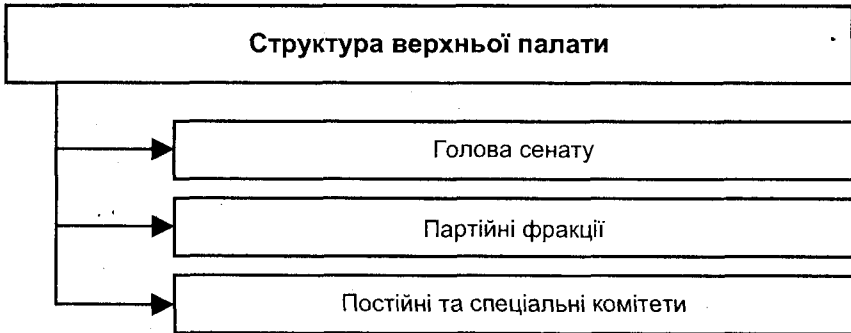
Сенатори користуються ідемпнітетом – не несуть відповідальності за промови та головування в парламенті.

Сенатори мають до 25 співробітників, які працюють референтами, секретарями, помічниками. Заробітна плата складає до 98 тис. американських доларів на рік, і отримують додатково до 400 тис. доларів щорічно, що залежать від кількості виборців.

Виключні повноваження Сенату:

- прийняття законопроектів,
- ратифікація міжнародних угод,
- затвердження ряду посадових осіб, призначених президентом,
- імпичмент,
- право обрання в особливих випадках віце-президента.

Структура Сенату

Голова Сенату

На засіданнях Сенату головує віце-президент.

У той же час із складу сенаторів обирається головуючий, який організовує роботу палати та проводить засідання у випадку відсутності віце-президента. Його обирають із складу партійної більшості, найбільш досвідченого сенатора.

Голова сенату проводить засідання палати та забезпечує організаційну роботу парламенту.

Партійні фракції

Партійні фракції створюються на підставі об'єднання сенаторів за їх партійною приналежністю.

На зборах фракцій обирають лідера, який організовує роботу сенаторів від відповідної політичної партії.

Розподіляють своїх представників до відповідних комітетів та комісій.

Визначають виняткових організаторів (батогів), які забезпечують виконання партійної дисципліни членами фракцій при голосуванні в палаті або роботі відповідних комітетів.

У роботі фракції використовуються особливі інструкції – «батогі».

Повноваження комітетів і комісій

- Працюють над законопроектами.
- Організують парламентські слухання.
- Контролюють діяльність адміністрації президента за напрямками, які є прерогативами Сенату.
- У відповідних ситуаціях проводять розслідування окремих питань.

Перелік постійних комітетів:

- по сільському господарству;
- харчових продуктах і лісовому господарству;
- по асигнуваннях;
- у справах збройних сил;
- банківської справи;
- з житлового будівництва та проблем міст;
- бюджетний;
- по торгівлі, науці і транспорту;
- по енергії і природних ресурсах;
- з питань навколишнього середовища і суспільних робіт;
- фінансовий;
- з іноземних справ;
- з урядових питань;
- юридичний;
- праці і людських ресурсів;
- з регламенту і адміністративних питань Сенату;
- з питань малого бізнесу;
- у справах ветеранів.

Перелік спеціальних комітетів:

- з розвідки;
- у справах індіанців;
- з етики;
- у справах престарілих.

5.3 Палата представників

Вибори до Палати представників та статус депутатів

Кількість депутатів – 435 – зафіксована у 1912 році законом і відтоді не змінювалась. Член Палати представників представляє 520 тисяч виборців.

Будь-якому штату надається право мати не менше одного представника, навіть якщо його населення не досягає 520 тисяч. Відповідно до результатів перепису населення кожні 10 років місця у палаті Представників підлягають новому розподілу між штатами.

Депутати обираються на два роки прямим таємним голосуванням громадян США.

Кандидати в депутати повинні бути не молодші 25 років, мати громадянство США не менше 7 років. Кандидат має право офіційно витратити на виборчу кампанію не більше 70 тис. доларів США. В дійсності вони фактично витрачають в декілька разів більше.

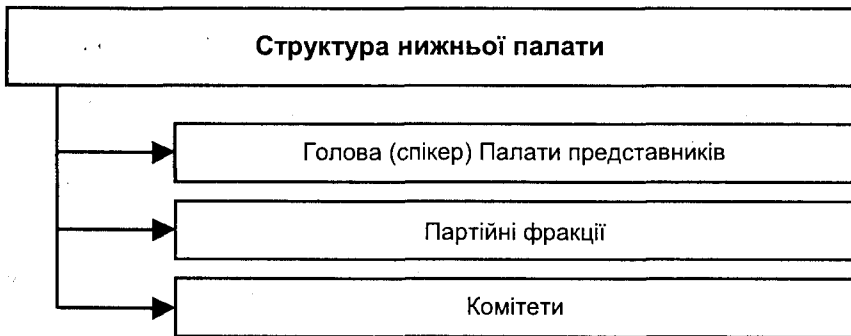
Депутати є професійними парламентаріями і володіють вільним мандатом. Вони мають обмежений депутатський імунітет, який діє лише в період їх перебування на сесії та під час пересування на сесію та після її завершення.

Депутати користуються індемнітетом.

Депутати отримують заробітну плату 120 тис. американських доларів на рік, а також додаткову винагороду 140 – 400 тис. доларів щорічно. Вони мають до 9 працівників – секретарів, референтів, помічників, які утримуються за державний кошт.

Повноваження Палати представників:

- законодавча ініціатива;
- прийняття законів;
- виключне право законодавчої ініціативи по фінансових законопроектах;
- право обрання в особливих випадках президента США;
- прийняття рішення про початок процедури імпічменту та визначення змісту звинувачень.

Спікер Палати представників

Третя особа після президента та віце-президента. Кандидатура висувається партією більшості. Кандидат повинен «прослужити» у Палаті представників не менше 20 років, обирається на весь термін її роботи.

Організовує засідання палати, визначає порядок денний її роботи.

Призначає членів узгоджувальних комісій при виникненні розбіжностей у палаті.

Застосовує відповідні стягнення до депутатів, які їх заслуговують.

Голосує тільки у випадку рівності голосів. Тоді його голос набуває виняткового значення у зв'язку з тим, що його позиція в даному випадку цілком впливає на прийняття відповідного рішення.

Керує адміністративно-допоміжним апаратом палати, кількісний склад якого один із найбільших у світі.

Партійні фракції

Фракції формуються із представників відповідних політичних партій на засадах їх партійної приналежності.

На зборах фракцій обирають лідера, який організовує роботу депутатів нижньої Палати від відповідної політичної партії.

Розподіляють своїх представників за відповідними комітетами та комісіями.

Визначають виняткових організаторів – «батоів», які забезпечують виконання партійної дисципліни членами фракцій при голосуванні в палаті та при роботі відповідних комітетів.

У роботі фракції широко використовуються особливі партійні інструкції – «батогі».

Повноваження комітетів

- Працюють над законопроектами.
- Організують парламентські слухання за відповідною процедурою.
- Контролюють діяльність адміністрації президента за напрямками, які є прерогативами нижньої Палати.
- У відповідних ситуаціях проводять розслідування з окремих питань.
- Особливу роль виконують узгоджувальні комітети та комісії, які створюються для подолання розбіжностей, що виникають між обома палатами Конгресу.
- Виняткову роль виконує комітет усієї палати. Це відповідна юридична фікція, за допомогою якої палата перетворює себе в комітет для спрощення процедури обговорення термінових або безсуперечливих законопроектів.

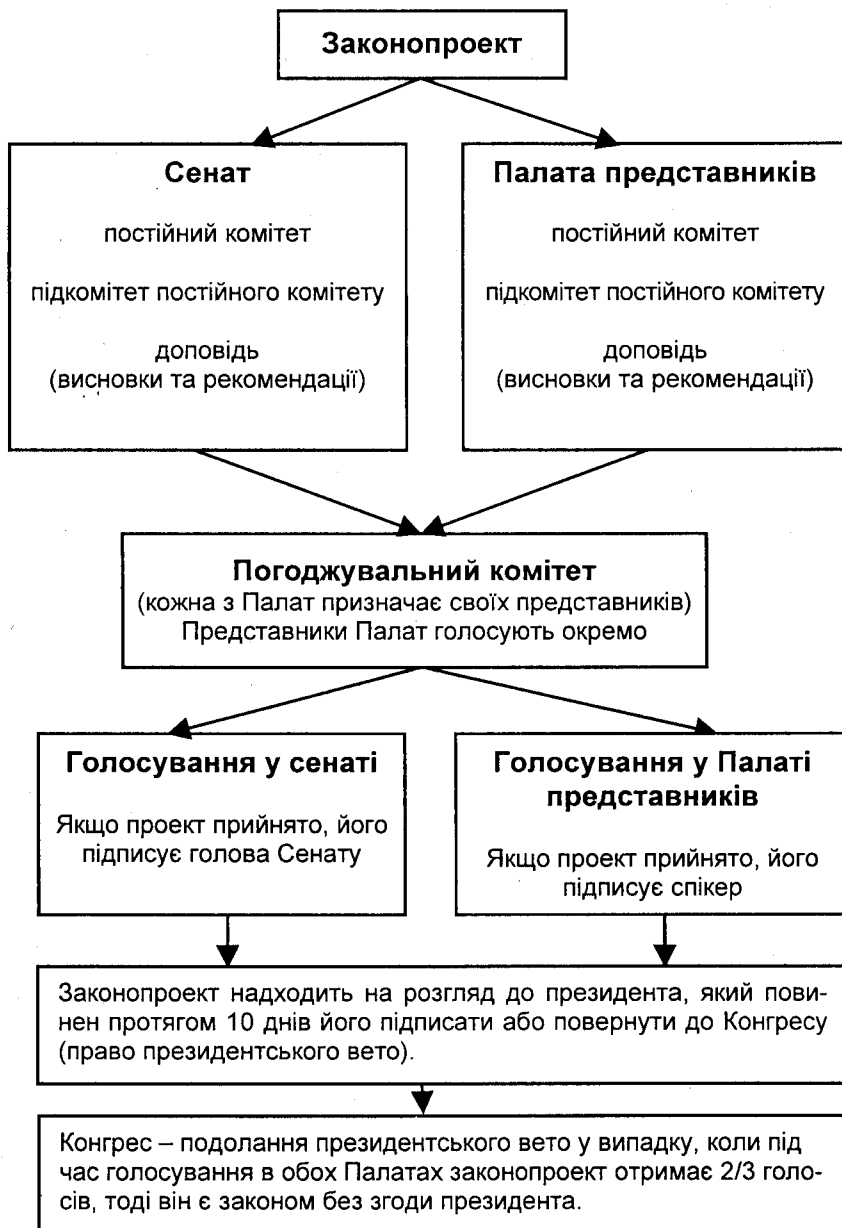
Перелік постійних комітетів:

• з сільського господарства;	• юридичний;
• по асигнуваннях;	• з торгового мореплавства та рибальства;
• у справах збройних сил;	• у справах поштового відомства і цивільної служби;
• з банківської справи, фінансів і проблем міст;	• з суспільних робіт і транспорту;
• бюджетний;	• комітет правил;
• у справах округу Колумбія;	• з науки, космосу і техніки;
• з освіти і праці;	• з питань малого бізнесу;
• по енергії і торгівлі;	• із стандартів службового поведіння посадових осіб;
• з іноземних справ;	• у справах ветеранів;
• з урядових операцій;	• з прибутків і витрат.
• з адміністративних питань Палати;	
• з внутрішніх і острівних справ;	

Перелік спеціальних комітетів:

• з розвідки,	• з проблем голоду;
• у справах престарілих;	• з проблем наркоманії і контролю над наркотиками.
• у справах дітей, молоді і сімей;	

5.4 Механізм прийняття законопроектів

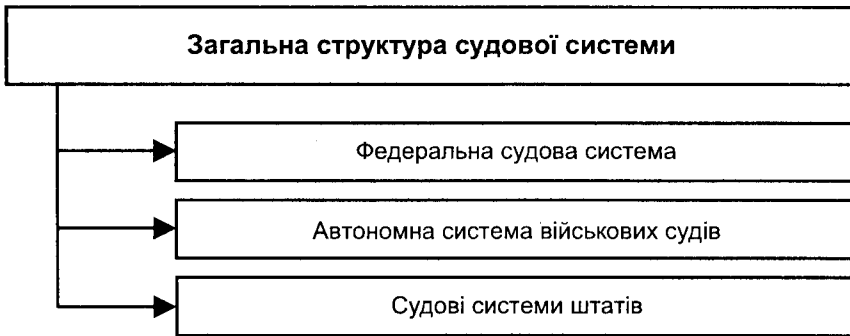

6 СУДОВА ВЛАДА

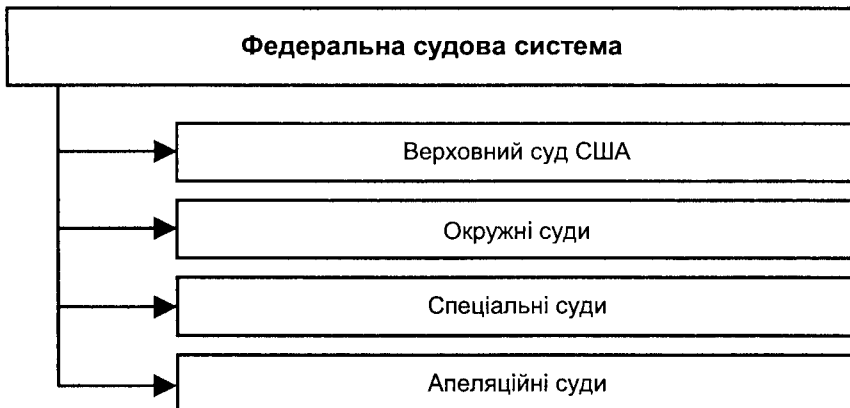
Згідно зі статтею 3 конституції судова влада представлена Верховним судом США та федеральними судами штатів, які встановлюються Конгресом.

Згідно з поправкою 10 до конституції кожний штат має право створювати власні судові органи, які не підлягають ніякому адміністративному контролю з боку Верховного суду та федеральних судових органів.

6.1 Структура судової системи

Структура федеральної судової системи

6.2 Верховний суд

Вищий орган у федеральній судовій ієрархії, кінцева апеляційна інстанція.

Чисельність Верховного суду – дев'ять чоловік (включаючи голову) – встановлена Конгресом у 1869 році.

«Головний суддя» – голова Верховного суду.

Суддів Верховного суду призначає президент «за порадою і за згодою» Сенату.

Як суд першої інстанції, розглядає вузьку категорію справ – справи послів та інших офіційних представників іноземних держав, а також суперечки, у яких позивачем виступає штат.

Верховний суд здійснює верховний конституційний нагляд. Він має право визнавати не відповідними конституції і тим самим недійсними закони Конгресу й акти виконавчої влади. Закон (або його частина), визнаний неконституційним, формально судом не скасовується (суд не має такого права), а залишається в збірниках законів, але не виконується судами, тобто позбавляється юридичного захисту. З 1803 р. Верховний суд визнав неконституційними близько 130 положень законів.

Рішення Верховного суду з питань тлумачення конституції є остаточними й обов'язковими для всіх державних органів.

За допомогою цього механізму судова влада може впливати на законодавчі і виконавчі органи і на політичний процес у цілому.

Верховний суд США може прийняти справу військовослужбовця до свого виробництва як вища апеляційна інстанція лише у тих випадках, коли грубо порушено конституційні права військового і тому його справа має конституційне значення.

6.3 Характеристика федеральної судової системи

Окружні суди

Федеральні суди загальної юрисдикції у першій інстанції розглядають усі справи, засновані на федеральному законодавстві, крім віднесених до компетенції спеціальних федеральних судів. Кожний окружний суд США діє у межах федерального судового округу. Для забезпечення рівномірності навантаження цих судів територія країни поділена на округи з урахуванням населення штатів; так, у густонаселеному штаті може бути від двох до чотирьох округів, у мало-населеному – один. Усього в США 94 таких округи (1987 р.). До окружних судів США прирівняні і так звані територіальні суди, засновані в Пуерто-Рико, на острові Гуам, Вірджинських та Маріанських островах. До компетенції цих судів віднесені не тільки справи федеральної юрисдикції, але й справи, що виникають на основі місцевих нормативних актів.

Спеціальні суди

Спеціальні суди першої інстанції – претензійний суд США (розглядає грошово-майнові претензії громадян до уряду США), суд США у справах зовнішньої торгівлі (розглядає суперечки, що виникли на підставі федеральних законів про імпорتنі торгові операції і митних правил), податковий суд США (розглядає конфлікти, що виникають у зв'язку з рішеннями федеральних податкових відомств).

Апеляційні суди

Апеляційні скарги у справах, розглянутих в окружних судах США і податковому суді США, а також скарги на рішення федеральних адміністративних відомств подаються в апеляційні суди США: вони є проміжною апеляційною інстанцією між федеральними судами першої інстанції і Верховним судом. Кожний апеляційний суд США діє в межах апеляційного округу; створеного на регіональній основі з урахуванням населення штату. Усього у США 12 таких округів (1987 р.).

Спеціальні апеляційні суди

До спеціальних апеляційних судів відносяться апеляційні суди США федеральних округів (розглядає скарги на рішення претензійного суду, суду у справах зовнішньої торгівлі і на рішення деяких федеральних адміністративних відомств) і тимчасовий надзвичайний апеляційний суд (розглядає скарги на рішення окружних судів США у справах, пов'язаних із застосуванням правових актів про стабілізацію економіки).

6.4 Автономна система військових судів

У США існує автономна система військових судів. Їм підсудні тільки військові злочини, а також усі інші карні правопорушення, вчинені військовими під час проходження ними дійсної військової служби і винятково під час виконання службових обов'язків.

Військово-апеляційний суд – кінцева апеляційна інстанція у справах військових.

Суди військового нагляду створені по одному на кожний вид збройних сил (армія, ВПС і ВМС).

Загальні військові суди розглядають усі серйозні злочини, що караються позбавленням волі або стратою.

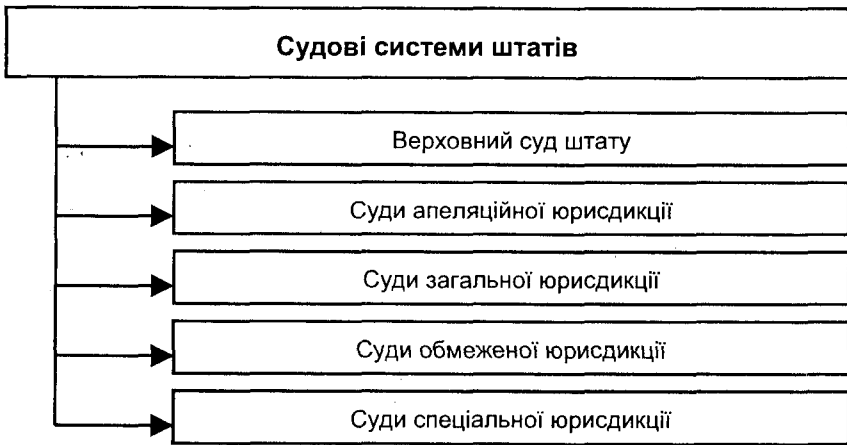
Спеціальним військовим судам підлягають злочини і вчинки, за які може бути визначене покарання у вигляді позбавлення волі на термін до шести місяців з обов'язковим притягненням до праці, повного розжалування або звільнення зі збройних сил.

Дисциплінарні військові суди розглядають справи про проступки і малозначні злочини.

6.5 Судові системи штатів

Кожний штат у межах своєї території може створювати судові органи, які «вважає потрібними». Суди можуть розглядати справи як за законами штатів, так і за федеральними законами (у звичайних справах останньою інстанцією є верховний суд штату, з питань конституційності – Верховний суд США). У більшості штатів посада судді – виборна. Вони обираються населенням за партійними списками, призначаються мерами міст, муніципальною владою, головами вищих судів.

Структура судової системи штатів

Характеристика судової системи штатів

Верховний суд штату – вищий судовий орган у штаті, має право визнавати не відповідними конституції штату закони і акти виконавчої влади.

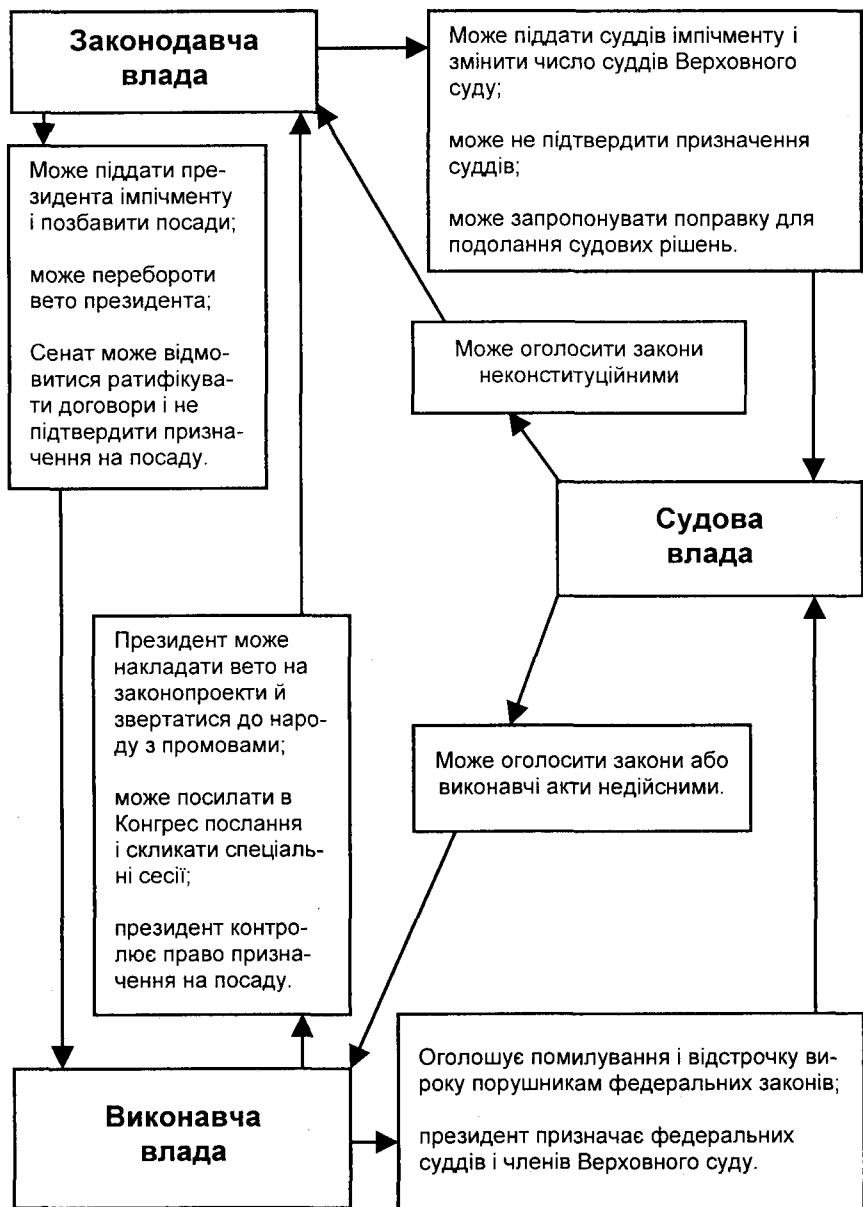
Суди апеляційної юрисдикції розглядають апеляційні скарги.

Суди загальної юрисдикції – вищі або окружні – розглядають карні справи, а також виступають у ролі апеляційних судів для судів обмеженої і спеціальної юрисдикції.

Суди обмеженої юрисдикції – «мирові», «поліцейські», «муніципальні» – розглядають цивільні справи з позовних вимог, сума яких невелика, і малозначимі кримінальні справи.

Суди спеціальної юрисдикції – у справах неповнолітніх, з трудових суперечок; суди у справах про сімейні стосунки, суди у справах про заповіти, суди у справах про порушення безпеки руху, у прибережних штатах – морські суди.

7 МЕХАНІЗМ СТРИМУВАННЯ І ПРОТИВАГ

8 ПАРТІЙНА СИСТЕМА

Відтворює системи поділу влади в країні та її федеративного державного устрою.

Система партійних організацій на місцях відтворює систему місцевих органів влади міст, графств і т. п.

У кожному з 50 штатів і в усіх територіях є своя напівавтономна партійна організація.

Систему, при якій посада президента знаходиться в руках однієї партії, а в Конгресі більшість належить іншій, називають у США «роздільним правлінням». Це часта специфічна ситуація при двопартійній системі, коли дві партії чергуються при владі.

8.1 Історія становлення

Демократична партія

- Заснована у 1783 році.
- Сучасну назву отримала у 1823 році.
- Колір партії – синій.
- Символ партії – осел.
- До початку Громадянської війни «демократи» південних штатів виступали **за збереження** підневільної праці негрів.
- Після Громадянської війни 1861–1865 рр. істотні розходження між демократичною та республіканською партіями поступово стерлися, хоча багато розбіжностей з питань внутрішньої і зовнішньої політики є і в наш час.
- Виступають у внутрішній політиці **проти скорочення** фінансових соціальних програм (асигнування на освіту, охорону здоров'я, житло, допомога безробітним), у зовнішній політиці вимагають рішуче **розширити** фінансову допомогу зарубіжним країнам.

Республіканська партія

- Створена у 1854 році.
- Колір партії – червоний.
- Символ партії – слон.
- До початку Громадянської війни республіканці вимагали **скасування** рабства негрів і їх рівноправності з білими.
- Після Громадянської війни 1861–1865 рр. істотні розходження між двома партіями поступово стерлися, хоч багато розбіжностей з питань внутрішньої і зовнішньої політики залишились і до сьогодні.
- Виступають у внутрішній політиці **за скорочення** фінансових соціальних програм, у зовнішній політиці вимагають рішуче **скоротити** фінансову допомогу зарубіжним країнам.

8.2 Загальна характеристика

Обидві головні партії не мають постійних програм – вони приймають лише передвиборні маніфести і то головним чином у рік виборів президента, не мають постійного членства (членами партії вважаються усі, хто голосував на виборах за кандидатів даної партії), у них немає обов'язкових членських внесків (пожертвування вносяться за бажанням), хоч у деяких штатах у республіканців бувають членські квитки.

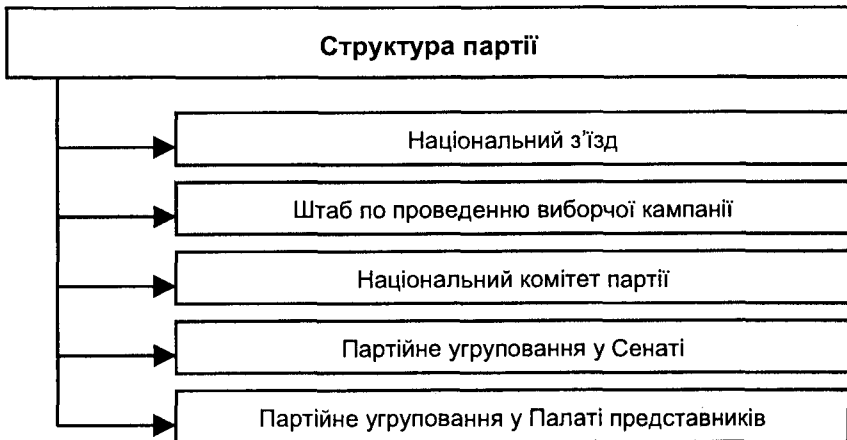
Загальнофедеральними партіями вважаються також комуністична партія, міжнародна партія зелених (екологічна партія), соціал-демократична партія, соціалістична партія праці, американська незалежна партія, прохибиціоністська партія (виступає за заборону продажу спиртних напоїв). Ці партії функціонують не у всіх штатах, а на виборах переважно збирають не більше 1 % голосів.

Головні функції партії:

- організація виборчого процесу;
- добір і висування політичних лідерів;
- зв'язок між громадянським суспільством і державою.

Структура партії

Будується на засадах федералізму і включає в себе незалежні, автономні структурні елементи.

Національний з'їзд

Сликається кожні чотири роки. Беруть участь делегації усіх штатів.

Завдання:

- скласти політичну платформу партії на майбутні чотири роки;
- виробити організаційні норми для керівництва партійною діяльністю в масштабі країни;
- назвати імена кандидатів на посади президента і віце-президента;
- визначити склад національного комітету – керівного органу партії в період між з'їздами.

Штаб по проведенню виборчої кампанії

Спеціальний орган, створюваний на короткий час для офіційного висування партією свого кандидата на президентську посаду.
Керує партією в період від закриття національного з'їзду до дня виборів.

Самостійна організація, що має право:

- проводити збір коштів із суспільних і приватних джерел,
- брати фінансові зобов'язання,
- наймати і звільняти працівників,
- взаємодіяти з іншими органами партії або працювати незалежно від них, очолювати штаб може сам кандидат, його довірена особа, керівник його виборчої кампанії в період первинних виборів, представник протилежної фракції, голова національного комітету партії або працівник, запрошений із фірми по роботі з громадськістю.

Національний комітет партії

Формується з представників, визначених делегацією кожного штату на з'їзді, і виступає в ролі постійного чинного органу з'їзду. У національних комітетах обох партій – кожний штат або територія.

Може мати представників в особі голови партії даного штату і, як мінімум, двох представників – одного чоловіка й однієї жінки.

Загальна характеристика

- За своїм характером національний комітет швидше не робочий орган, а своєрідний політичний форум. У ньому відтворюється, хоч і з деякою диспропорцією, внутріпартійний розподіл сил, що виявився у ході з'їзду. Тут перевіряється ступінь впливу фракцій або кандидатів. Часто комітет служить аудиторією для голови національного комітету партії або, якщо партія правляча, для президента країни.
- У рамках національного комітету обговорюються і по можливості вирішуються загальні питання.
- Проводиться робота для примирення конкуруючих інтересів. Цей орган обирає голову національного комітету партії.

Голова національного комітету партії із секретаріатом

- Не є вищою посадовою особою якоїсь чітко організованої ієрархії.
- Його успіх і авторитет залежать від політичних навичок, вдалого або невдалого збігу обставин, від політичної обстановки, особистих амбіцій, зв'язків з тими або іншими фракціями і т. д.
- Голова національного комітету може намагатися відігравати роль посередника між декількома партійними фракціями.
- Голова національного комітету партії проводить збір коштів на потреби секретаріату, виплату боргів, що залишилися після передвиборної кампанії, або на підготовку такої кампанії. Його працівники несуть відповідальність за підготовку чергового з'їзду партії й інших партійних форумів.

Партійне угруповання у Сенаті та Палаті представників

- Складається з членів партії, обраних до Сенату і Палати представників.

- Головують лідери, обрані на зборах кожної фракції окремо.
- Створюються керівні комітети.
- Призначаються партійні організатори («батоги») та їх помічники (близько 30 осіб), що прогнозують результати майбутнього голосування та забезпечують партійну дисципліну, явку членів фракції при голосуванні на пленарних засіданнях.

8.3 Партійна система – виборча машина

У США виборча президентська кампанія починається раніш, ніж за рік до з'їзду, із серії так званих «солом'яних виборів» – попереднього зондування думки виборців шляхом опитування, що проводять партійні штатні функціонери.

На початку року президентських виборів партійні організації у кожному штаті приступають до обрання делегатів на свої з'їзди.

Вибори делегатів проводяться двома шляхами:

- у 26 штатах діє праймеріз, під час якого виборці затверджують єдиного кандидата у президенти, висунутого партійними організаціями штату від даної політичної партії;
- за допомогою «кокусів» – передвиборних мітингів прихильників партії, на які вони збираються групами для обрання делегатів на національний партійний з'їзд. Причому в одних випадках делегати зобов'язуються голосувати за того чи іншого кандидата, а в інших делегатам дається свобода – голосувати на власний розсуд.

На тижні, що передує відкриттю з'їзду, звичайно проводиться ряд важливих засідань

- Програмна комісія заслуховує пропозиції окремих осіб і представників групових інтересів.
- Мандатна комісія вирішує суперечки щодо повноважень делегатів тих штатів, де виникають питання про дійсність мандатів прихильників кандидатів, що суперничають.
- Регламентна комісія розглядає проблеми, пов'язані із правилами процедури.

З'їзд триває чотири дні – з понеділка до четверга. Робота чотириденного з'їзду розподіляється у такий спосіб:

Перший день

Національний голова партії офіційно відкриває з'їзд, члени якого потім голосують за список посадових осіб, рекомендованих національним комітетом. Голова або інший партійний лідер, часто один із головних членів Конгресу, виступає із вступним словом. Найважливішою частиною першого дня є звіт мандатної комісії, що підтверджує повноваження делегатів від кожного штату, із наступним голосуванням у випадку суперечки про дійсність їхніх повноважень.

Другий день

З'їзд схвалює звіти своїх основних комісій. Учасники з'їзду обговорюють партійну програму, пропонують зміну окремих її положень і голосують за її прийняття.

Третій день

Делегації висувають своїх кандидатів у президенти і приступають до голосування. Процес висунення кандидатур починається з переключу штатів, викликаються звичайно за алфавітом. Кожний штат може запропонувати свого кандидата, підтримати уже висунуту кандидатуру, уступити свою чергу іншому штату або тимчасово утриматися. Після оголошення імен усіх кандидатів починається балотування, при якому всі штати знову по черзі викликаються. Усі кандидати республіканської партії, починаючи з 1948 року, і всі кандидати демократичної партії, починаючи з 1952 року, обиралися в результаті першого туру голосування. Якщо після першого туру переможа не виявляється, голосування повторюються доти, поки хто-небудь із претендентів не збере більшості голосів. Часто це досягається тоді, коли кандидат, бачачи, що в нього немає ніяких шансів на перемогу, звільняє делегатів від зобов'язання його підтримувати і тим самим дає їм можливість віддати свої голоси іншому кандидату.

Четвертий день

Після закінчення голосування обранець повідомляє, кого він бажає бачити кандидатом у віце-президенти. Часто він переконує одного з переможених суперників, що відрізняється від нього своїм стилем і поглядами, балотуватися разом із ним на посаду віце-президента. Це тактичне рішення обумовлюється прагненням кандидата в президенти заручитися більш широкою підтримкою в майбутній передвиборній кампанії. Делегати, як правило, підтримують вибір, зроблений кандидатом у президенти, висувають запропоновану їм кандидатуру і голосують за неї.

8.4 Місце та роль фракцій у партійній системі

Партійна фракція

Це тимчасовий механізм співробітництва, який об'єднує ряд лідерів даної політичної партії з метою впливу на рішення, прийняті партійною організацією в цілому.

Головні ознаки партійної фракції:

- звичайно не мають формальної структури;
- суперництво між фракціями поширюється на:
 - добір кадрів для партійного апарату,
 - висунення кандидатів від партії в комітети, комісії, що діють на постійній або тимчасовій основі в тій чи іншій палаті парламенту,
 - розробку політичних платформ або розподіл партійних грошей (зокрема фондів передвиборних кампаній),
 - патронаж (розподіл посад у випадку перемоги партії на виборах);
- лідери фракцій частіш усього спираються на досить чітко визначене коло прихильників із числа рядових членів партії і виборців;
- фракцію можуть іменувати «клікою» або «крилом», визначати за ідеологічною ознакою («східні ліберали») або за ім'ям основного лідера («люди Рейгана»);
- тривалість існування фракції іноді обмежується голосуванням з якогось одного питання в ході національного з'їзду партії, іноді досягає десятків років;
- може в повному складі відокремитися від партії й оголосити себе новою незалежною організацією (які найчастіше є недовговічними).

9 АМЕРИКАНСЬКИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ

Федералізм США будується на конституційних принципах доктрини дуалістичного федералізму.

Конституція розмежовує сферу виняткової компетенції федерації і сферу виняткової компетенції штатів.

9.1 Загальна характеристика

Територія США включає

50 штатів – суб'єктів федерації США

Штати – це державні утворення. Усі вони рівноправні, не мають державного суверенітету, не мають права виходу із США (це положення було сформульовано Верховним судом США у зв'язку з Громадянською війною 1861 – 1865 рр.)

Конгрес може приймати до союзу нові штати, але не має права створювати штати в рамках існуючих. Об'єднання штатів в один можливе тільки за згоди Конгресу і законодавчих зборів штатів.

«Асоційовані держави» у складі США:

- острови Пуерто-Рико і Гуаї мають свої законодавчі збори та губернаторів;
- острови Мікронезії (Республіка Палау, Сполучені Штати Мікронезії та ін.).
Закони США мають тут верховенство (як і в штатах), але усі ці території (не суб'єкти федерації) не мають представництва в Сенаті, а в Палату представників посилають тільки по одному делегату (резидент-комісара) із правом дорадчого голосу. Не маючи представництва у федеральних органах, їх жителі не сплачують федеральних податків.

Мають статус територій США:

- острови Східного Самоа,
 - Віргінські острови.
- Знаходяться у прямому управлінні США, існує практично призначувана адміністрація.

Федеральний округ Колумбія має особливий статус. На відміну від інших територій жителі округу обирають трьох виборників для участі у виборах президента. Вони посилають також одного делегата в нижню палату Конгресу з правом дорадчого голосу, але законодавчі повноваження щодо округу належать Конгресу.

Вашингтон користується самоврядуванням, населення обирає прямими виборами міську раду і мера.

9.2 Прерогативи та обмеження штатів

Прерогативи:

- прийняття власної конституції, яка повинна відповідати конституції США;
- прийняття власних законів;

- мають власне громадянство, громадяни штатів рівноправні на території усєї федерації;
- регулювання торгівлі й економіки усередині штату;
- формування установ державної влади, охорона громадського порядку;
- встановлення принципів судоустрою і судочинства;
- проведення виборів до органів влади штатів і місцевих органів самоврядування.

Обмеження:

- позбавлені зовнішньополітичних повноважень;
- заборонено вступати в будь-які спілки або конфедерації, укладати угоди з іншим штатом або іноземною державою;
- обмежена влада в економічній сфері, без згоди Конгресу не можуть оподатковувати митами імпорт і експорт;
- не може змінювати в штаті форму правління, закріплену конституцією;
- не можуть вийти з федерації за власним волевиявленням;
- не можуть утримувати в мирний час військо, окрім національної гвардії штату.

9.3 Виконавча влада в штатах

Губернатор обирається

прямими виборами (в одному із штатів – виборниками),

в Арканзасі, Вермонті, Нью-Гемпширі і Род Айленді – на два роки,

в інших 46 штатах – на чотири роки.

Повноваження губернатора:

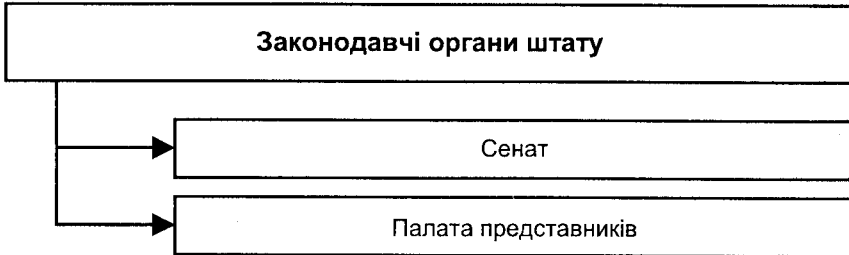
- рекомендує легіслатурі законодавчу програму;
- користується правом вибіркового вето, яке використовується проти окремих статей законопроектів, які приймаються у штаті;
- готує проект бюджету штату;
- здійснює загальне керівництво діяльністю виконавчих органів;
- користується правом скликання надзвичайних сесій законодавчих зборів;
- має право помилування засуджених за злочини за законами штату;
- є лідером своєї партії у масштабах штату;
- є головнокомандуючим формуваннями національної гвардії штату;
- представляє свій штат у стосунках з федеральним урядом.

Адміністрація штату

Формується губернатором і складається з таких посад:

- державний секретар штату,
- генеральний атторней штату,
- скарбник,
- уповноважений у справах просвітництва.

9.4 Законодавчі асамблеї (збори) штатів

Загальна характеристика законодавчих зборів штату

- У 49 штатах законодавчі асамблеї складаються з двох палат, у штаті Небраска – з однієї.
- Обираються на основі загальних, рівних, прямих виборів при таємному голосуванні.
- Число законодавців не залежить від кількості населення і розмірів штату.
- Ротація в Сенаті не застосовується.
- Терміни повноважень членів законодавчих зборів у різних штатах різні: у 46 штатах члени Палати представників обираються на два роки; у чотирьох штатах – на чотири роки; сенатори в 38 штатах обираються на чотири роки, у 12 штатах – на два. Періодичність проведення сесій законодавчих зборів також різна: у більшості штатів вони проводяться щорічно, у деяких штатах – раз на два роки. Сесії законодавчих зборів штатів відбуваються в порівняно короткі терміни один або два місяці.
- У законодавчих зборах штатів діє система комітетів; у деяких штатах велику роль відіграють комітети обох палат.
- Домінуюча роль спікера палати представників.

10 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеві органи

Створюються на основі законодавства штату і мають визначені ним права.

Місцевій владі надається право здійснювати визначені законом функції без формального контролю з боку органів штату, на основі самоврядування.

Місцеве самоврядування відіграє велику роль у США. На службі в його органах зайнято більше половини представників управлінців, прибутки муніципальних бюджетів у сукупності дорівнюють приблизно 40 % федерального бюджету, хоч до місцевих бюджетів відраховуються податки зі статей, що дають невеличкі прибутки. Повноваження місцевих органів розширюються з тієї ж причини, що і повноваження штатів.

Населення має право відкладного вето по відношенню до виборних органів самоврядування (рада, мер).

У деяких містах існує комісійна система, коли населення обирає комісію в складі 3 – 7 осіб, яка виконує функції міської ради.

10.1 Компетенція органів місцевого самоврядування

Визначається конституціями і законами штатів.

Відповідає загальним принципам місцевого самоврядування:

- прийняття і виконання місцевого бюджету,
- питання громадського порядку,
- надання соціальних послуг (муніципальне житло, лікарні, місцеві дороги, допомога нужденним),
- господарська діяльність (муніципальні підприємства й ін.),
- контроль за місцевими управлінськими органами,
- інформація населення про заходи федерації і штату та їх виконання.

10.2 Структура та бюджет органів місцевого самоврядування

Бюджет місцевих органів складається:

- з цільових асигнувань штату і федерального уряду,
- з місцевих податків.

Структура місцевих органів

Рада графства:

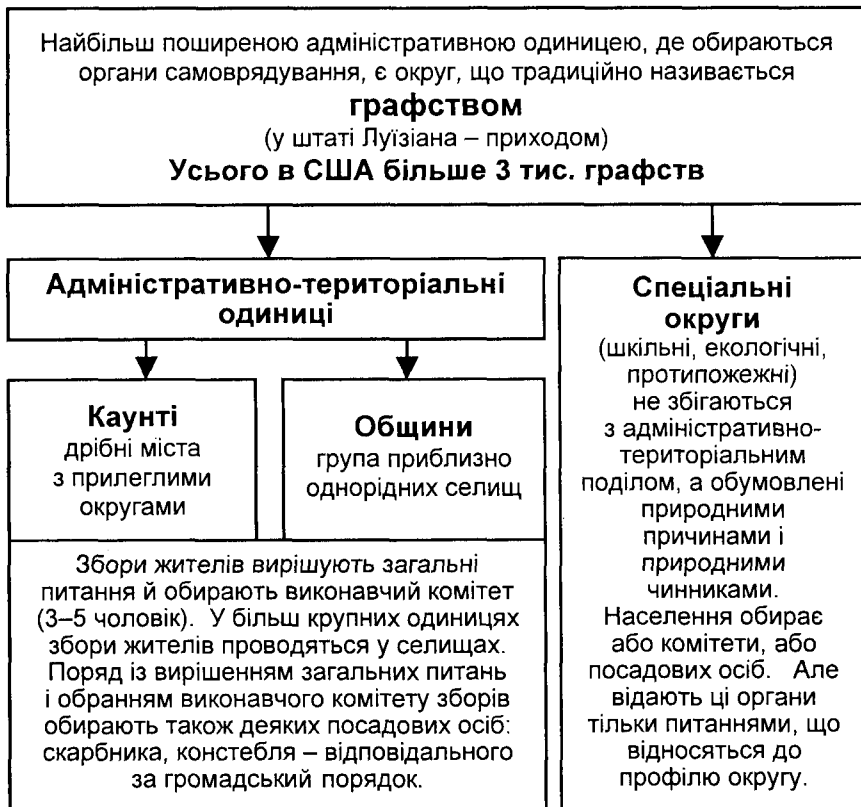
- не є колегіальним виконавчим органом,
- обирається населенням,

- вирішує головним чином питання місцевого бюджету, визначає програми розвитку,
- контролює стан місцевих доріг, утримання місць ув'язнення, лікарень і місць відпочинку,
- під контролем штату графство відповідає за організацію і проведення виборів, перепис населення, збір і опрацювання статистичних даних на своїй території.

Посадові особи:

- скарбник, шериф, збирач податків, прокурор, атторней – представник штату. Обираються населенням.

Муніципальні чиновники затверджуються радою графства.

Міста виділені з графств і мають свою систему самоврядування.

Характеристика органів самоврядування у містах

Рада – керуючий

У більшості міст населення обирає раду, яка із свого складу обирає мера; але мер тільки головує у раді і не займається управлінською діяльністю. Управління здійснює найманий за контрактом фахівець – чиновник-менеджер. Він відповідає за виконання бюджету, наймає чиновників для управління конкретними сферами, керує їхньою роботою.

Рада – мер

Приблизно в 40 % міст населення окремо обирає міську раду і мера, що управляє містом. Він має право відкладного вето на рішення ради, призначає чиновників, виконує бюджет і рішення ради.

Комісійна система

Приблизно 5 % міст, у яких населення обирає комісію в складі звичайно 3–7 чоловік, що одночасно здійснюють функції міської ради і відають поділеними між ними галузями управління.

У адміністративно-територіальних одиницях – містах – населенням або міською радою обираються також цілкові ради і комітети, зокрема:

- шкільні та бібліотечні ради,
- ради з питань охорони здоров'я,
- опікунські ради у справах про допомогу нужденним.

11 ПІДСУМКОВИЙ КОМЕНТАР

Створення і розвиток політичної та адміністративної системи США нагадує вдалу знахідку, яку суспільство використовує дуже корисно та вміло. 4 липня 1776 року було проголошено Декларацію незалежності, що стало початком створення нової демократичної держави на американському континенті. Декларація не тільки проголосувала прагнення незалежних штатів до створення незалежної держави, але й визначала концепцію майбутнього державного устрою. Наступним кроком в американському державотворенні стала розробка та прийняття конституції. Її проект підготував Д. Медісон. Плідне обговорення та затвердження нового конституційного акту проходило на філадельфійському конституційному Конвенті при закритих дверях. Конвент працював з 14 травня по 17 вересня 1787 року. Головуючим на ньому був Дж. Вашингтон. Після затвердження конституцію було направлено на ратифікацію законодавчим асамблеям штатів. 7 грудня 1787 р. її вперше ратифіковано у штаті Делавер. 21 червня 1788 р. – в останньому із 13 штатів-засновників – штаті Нью-Гемпширі. З цього дня конституція набрала чинності закону.

Найстаріша у світі писана конституція дуже важко і складно пробивала собі шлях. Вже на початку шість штатів ратифікували цей документ з однією умовою, що конституція буде доповнена біллем про права, тому у грудні 1791 р. таке доповнення здійснене – запроваджено 10 біллів про права. Вони стали першими десятима поправками. Поява конституції викликала величезне обурення у американському суспільстві. Її противники, а їх, до речі, було багато, запитували, чому обрані норми ніде в світі не використовувалися. Мудрість батьків-засновників американської демократії полягала в тому, що вони організували на сторінках журналу «Федераліст» широку роз'яснювальну роботу по аргументації конституційних переваг.

Наприклад, довготривала дискусія між прибічниками федералізму і конфедералізму закінчилася тільки на полях Громадянської війни 1861 – 1865 років. Війна закінчила протистояння Півдня та Півночі по їх відношенню до рабства. Велике обурення викликала ідея про політичні партії. Навіть Дж. Вашингтон вбачав у політичних партіях загрозу єдності нації та існування центральної влади в цілому. Слід додати, що запровадження інституту президента також сприймалося дуже критично. Не менш складно запроваджувалось і таке питання державного устрою як форма правління. Вона знайшла своє визначення тільки у IV статті конституції, де зокрема підкреслюється, що «Сполучені Штати гарантують у кожному штаті союзу республіканську форму правління».

У тексті конституції передбачено преамбулу та 7 статей. Тут відсутні такі поняття як «загальні вибори», «партія», «бюджет», які закладені в основу конституційного акту будь-якої сучасної країни. Конституція більш як 200 років проіснувала в незмінному вигляді. Усього внесено 27 поправок і більше третини з них у перші 10 років існування конституції. Стабільність та довготривалість американської конституції можна пояснити «жорсткою» системою розподілу влади та створенням автономних незалежних механізмів формування владних державних структур. Їх діяльність регулюється механізмами «стримування та противаг». Слід зазначити, що система «жорсткості» має дворівневий вимір. Вона виразно представлена по горизонталі, де досить чітко визначені обсяги повноважень та компетенцій на федеральному рівні між президентом, Конгресом та Верховним судом. Відверта виразність «жорсткості» представлена по вертикалі між союзом та штатами.

Створена американська система владних відносин на федеральному рівні дозволяє кожному державному інституту діяти самостійно в конституційних межах. Відносини між різними владними структурами, як у минулому, так і сьогодні, будуються на умовах, коли неможливо одній гілці влади отримати переваги за рахунок зменшення владного впливу іншої або узурпувати владу в якійсь сфері і тим самим стримати розвиток сфер або запровадити монополізм якоїсь владної структури. Як же це працює в реальній діяльності відповідних владних структур? Конгрес США обирається прямим волевиявленням народу. Президент обирається опосередковано колегією виборників незалежно від Конгресу. У кожному штаті обирається така кількість виборників, скільки від даного штату представлено у Сенаті та Палаті представників. До того ж ще додатково обирається 3 члени колегії від округу Колумбія. Разом до колегії обираються 538 осіб. Для перемоги на виборах кандидатам необхідно набрати 270 голосів. Якщо цього не відбувається, тоді вступає в дію Конгрес. Палата представників обирає із трьох кандидатів, що набрали найбільшу кількість голосів виборців, президента, а Сенат – віце-президента.

У 1824 р. кандидат Джон Адамс отримує 30,9 % голосів виборців. Його противник Ендрю Джексон отримує 41,3 % голосів, але колегія виборників нікого із них не обирає, і Палата представників віддає перевагу Джону Адамсу. У 1876 р. Самуель Тілден отримує 51 % голосів, а Рутерфорд Хаес – 49 % голосів. Колегія виборників проголосувала навпаки: Рутерфорд Хаес отримав 185 голосів, а Самуель Тілден – 184 голоси. У 1888 р. Гровер Клівленд отримав 49 % голосів, а Бенджамін Гаррісон – 48 % голосів, але колегія виборників проголосувала за Гаррісона 233 голосами, за Клівленда – 168. У 1960 р. Джон Кеннеді випередив Річарда Ніксона всього на 118 550 голосів, що складало трохи більше 1 %, а колегія виборників проголосувала: 303 – за Джона Кеннеді і всього 219 – за Річарда Ніксона. За всю історію виборів дев'ять разів колегія виборників голосувала, ігноруючи пряме волевиявлення народу. Але лише в трьох зазначених вище випадках це вплинуло на кінцевий результат. На виборах 2000 р. кандидати Аль Гор і Джордж Буш (молодший) обрали різні орієнтири впливу на виборців: Гор зосередив свою увагу в густонаселених штатах (Каліфорнія, Нью-Джерсі, Нью-Йорк та ін.), в яких обирається значна частина членів колегії виборників, і тому він переміг всього у 20 штатах, але набрав на 0,2 % більшу кількість голосів виборців. Джордж Буш переміг у 31 штаті. 18 грудня колегія виборників 271 голосом проголосувала за Джорджа Буша і 266 – за Аль Гора. Таким чином, 43 президентом США став Джордж Буш (молодший).

Президент має широкі повноваження в системі адміністративного управління державою. Він сам формує свою адміністрацію, але більше 2,5 тисячі посадових осіб може призначити за згодою більшості сенаторів. Здавалось би інститут президента функціонує виключно на авторитарних механізмах – президент одноосібно приймає рішення з будь-якого питання державного управління, але про напрямки такої діяльності він інформує Конгрес у щорічному посланні, а вся діяльність адміністрації контролюється фінансовою системою, яку Конгрес затверджує щорічно. Президент підзвітний Конгресу за кожний долар витрат. Конгрес має винятковий важіль впливу на президента через імпичмент. Із 42 американських президентів три мали справу з імпичментом. У 1868 році – президент А. Джонсон, 1974 – Р. Ніксон, у 1998 – Б. Клінтон. Жодного разу процедура імпичменту не спрацювала. Р. Ніксон під загрозою імпичменту добровільно склав свої повноваження.

Двічі не вистачило необхідної кількості голосів у Сенаті, котрий приймав остаточне рішення про відлучення президента від влади.

Президентська влада впливова і авторитетна. Вона дозволяє впливати на законодавчий процес за допомогою відкладного «вето». Більш як за 200-літню історію понад 1480 разів президенти користувалися цим «вето» і тільки 103 рази Конгрес їх відхилив. Це складає менше 7 % від загальної кількості використання вето.

Сім президентів взагалі не користувалися цим правом. Більш за всіх цим правом користувався Ф. Рузвельт. Майже за 12 років правління він скористався цим правом 372 рази, за роки правління Г. Клівленда це право використовувалося 346 разів. Крім відкладеного вето, американські президенти мають право на кишенькове вето, яке часто використовують для стримання процесу прийняття Конгресом законопроектів. До того ж президент має досить широкі повноваження регламентної влади. Він видає директиви, накази, прокламації, які виконують нормативну роль та створюють широкий простір для діяльності адміністрації.

Конгрес – вищий орган влади в країні, більшість повноважень, перелічених в конституції, передані до відання Конгресу. Законодавство в цілому це монополія Конгресу. Він має виключне право на затвердження бюджету, визначення податків, створення спеціальних комісій по розслідуванню того чи іншого питання.

Верховний суд має виключні повноваження, пов'язані з конституційним контролем та визначенням відповідності конституції законодавчих актів Конгресу, рішень президента та органів влади штатів.

Політична та адміністративна система США передбачає «жорстку» систему у розподілі повноважень та компетенцій по вертикалі союз-штат. Країна поділена на 50 штатів та федеральний округ Колумбія, на території якого розташована столиця – Вашингтон. Федеральна конституція та федеральні закони мають пріоритет над відповідними документами штатів. У той же час штати мають досить широкий обсяг повноважень, які виконують відповідні владні органи штату. Федеральні органи не контролюють як вони це роблять. Штати копіюють федеральну систему влади: вони усі мають двопалатний парламент, окрім штату Небраска, де діє однопалатна законодавча асамблея.

Виконавчу владу в штаті очолює губернатор. Судова система штатів суттєво відрізняється від федеральної. Судді у більшості штатів обираються, а в деяких штатах передбачено їх призначення шляхом народного голосування. У штатах також використовуються такі форми прямої демократії як референдуми, народна ініціатива, відгук посадових осіб. Відношення штатів та союзу на рівні кожної гілки влади чітко визначене. Федерація має відповідну прерогативу тільки у сфері фінансів, оскільки штати не можуть існувати без достатньої дотації центру. Ці питання вирішуються на етапі узгодження, коли приймаються бюджети.

Для американської системи «жорсткість» розподілу повноважень по вертикалі визначається тим, що всі представники відповідних гілок влади на рівні штату займаються своїми питаннями і самостійно їх вирішують. Більшість губернаторів навіть по телефону не спілкуються з президентом, оскільки їм нема чого узгоджувати або з'ясовувати. «Жорсткість» розподілу повноважень визначена на рівні штату між трьома гілками влади: губернатором, законодавчою асамблеєю та судами, а також мерами міст, головами органів самоврядування: графств, каунтів та спеціальних округів.

Політична та адміністративна системи США витримали перевірку часом, за роки їх існування були успіхи і поразки, країна пережила Громадянську війну і неодноразові кризи, але на сьогодні це найбільш високорозвинена країна світу, найбільш важлива держава в світовій глобалізації. Вона не є якимось еталоном і взірцем, але виняткової уваги заслуговує те, що забезпечило американську стабільність. Не випадково у підсумковому коментарії автор зробив наголос на «жорстку» систему розподілу владних повноважень і компетенцій як по горизонталі, так і по вертикалі.

У той час, коли Україна перейшла до відпрацювання механізмів діяльності владних державних інститутів, американський досвід конче потрібний для врегулювання відносин між гілками влади, їх взаємодії та взаємовпливу, які підтримують рівновагу та дієздатність кожної владної структури. Усе це можна було б не тільки взяти до уваги, але на історично підтвердженому досвіді врахувати те, що дало б відповідні результати у нас.

Підсумовуючи американську модель розвитку, слід наголосити на її трьох засадах: індивідуалізм, раціоналізм, прагматизм, історичними і психологічними компонентами котрих є протестантська етика, «піонерський дух» і «месіанський дух».

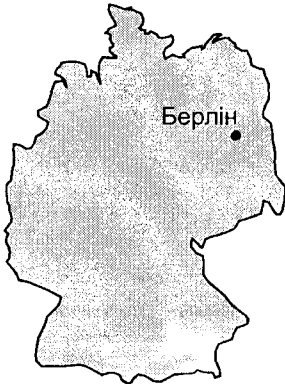
- Протестантська етика – релігійна ідеологія найбільш активної частини переселенців, котра передбачає взаємну повагу до прав людини, релігійну толерантність, апріорне визначення рівності всіх людей, їх моральну відповідальність перед Богом і громадою за результати своєї діяльності, повну самостійність і незалежність в особистих справах, прагнення до матеріального достатку та суспільного успіху, консервативну мораль, яка опирається на родинні цінності.
- «Піонерський дух». Прагнення до активної діяльності, обмеженої тільки природними можливостями людини та інтересами інших людей, жорсткий практицизм та прагматизм стали звичкою, розрахованою тільки на власні можливості та здібності, що сформувалися в складних життєвих умовах (на початку це адаптація на нових землях, а у подальшому – подолання життєвих труднощів).
- «Месіанський дух» – визнання виключної ролі Америки, системи її цінностей у сучасному світі, котрі дещо гіпертрофувалися у суспільній свідомості в результаті досягнень країни у внутрішньому розвитку та утвердженні її як наддержави світу.

**ФЕДЕРАТИВНА
РЕСПУБЛИКА
НІМЕЧЧИНА**

1	Адміністративно-територіальний поділ	209
2	Важливі віхи політичної історії	210
3	Конституційний процес	212
3.1	Прийняття Основного закону	212
3.2	Основи конституційного устрою	213
3.3	ФРН – демократична держава	214
3.4	ФРН – правова держава	214
3.5	ФРН – соціальна держава	215
3.6	ФРН – федеративна держава	216
4	Дежавний устрій	218
5	Глава держави – президент	219
5.1	Вибори президента	219
5.2	Повноваження федерального президента	219
6	Федеральний уряд	221
6.1	Прерогативи та принципи керівництва федерального канцлера	221
6.2	Загальні канцлерівські принципи	221
6.3	Схема формування федерального уряду	222
7	Законодавча влада	223
7.1	Структура парламенту	223
7.2	Вибори до Бундестагу та статус депутатів	223
7.3	Права, регламент та повноваження Бундестагу	224
7.4	Структура та повноваження органів Бундестагу	225
7.5	Парламентська контрольна функція Бундестагу	226
7.6	Загальна характеристика Бундесрату	227
7.7	Механізми прийняття законопроектів	230
8	Судова влада	231
8.1	Специфіка судової системи ФРН	231
8.2	Структура судочинства	231
8.3	Федеральний Конституційний суд	233
8.4	Характеристика кадрів судової системи	233
8.5	Охорона даних про особистість	234
9	Німецький федералізм	235
10	Партійна система	238
10.1	Законодавча база політичних партій	238
10.2	Загальна характеристика політичних партій	238
11	Місьцеве самоврядування	241
11.1	Загальна характеристика громади	241
11.2	Органи самоврядування	243
11.3	Структура та повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування	244
12	Підсумковий коментар	246

НІМЕЧЧИНА

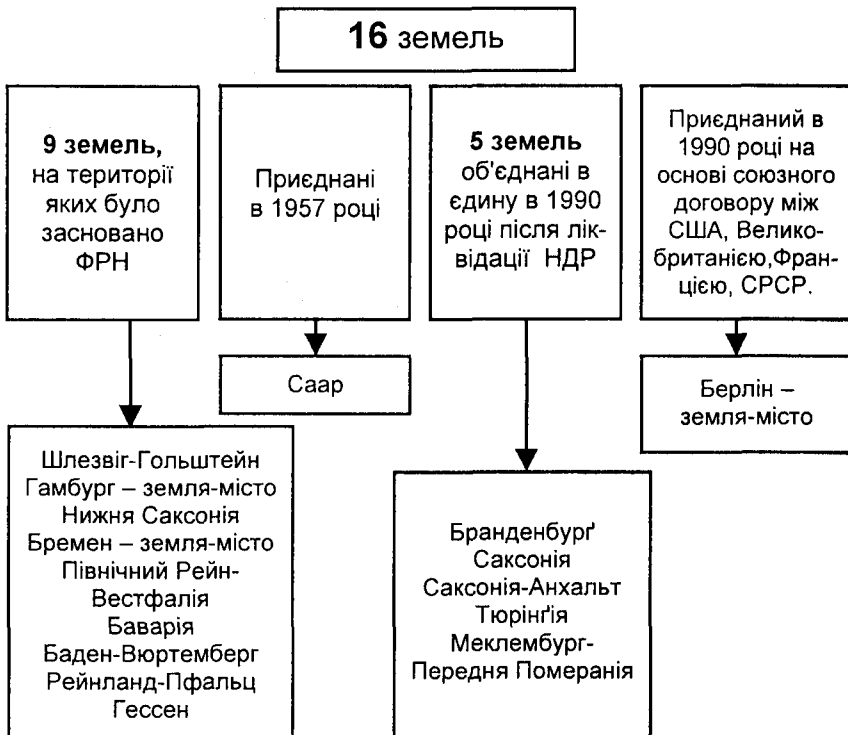
Територія – 355,8 тис. кв. км.

Населення – 82,431 млн. чол. (2002 р.)

Столиця – Берлін.

Німеччина – федеративна держава.

1 АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

2 ВАЖЛИВІ ВІХИ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ

- 962 – 1806 рр. Роки існування Першого рейху: квазідержава, формальне об'єднання німецьких (частково північноіталійських і західнослов'янських) земель, позбавлене внутрішньої єдності й реальних органів імперської влади. Протягом майже тисячі років німецькі землі були розділені на десятки, а іноді сотні суверенних адміністративних утворень, які мали своїх правителів і тільки формально об'єднаних в рамках ефемерної «Священної Римської імперії німецької нації», яка об'єднувала 300 держав та 50 імперських міст. Перший рейх припинив своє існування в результаті наполеонівських загарбницьких війн.
- 1815 р. На підставі рішень Венського конгресу замість колишньої імперії створюється Німецький союз, який об'єднує 39 держав. Це означало початок збільшення внутрідержавних утворень, кількість яких скоротилась майже в 9 разів.
- 1871 – 1918 рр. Об'єднання німецьких земель навколо Пруссії (Другий рейх) сприяло створенню мілітаристської держави з сильною центральною владою і могутньою економікою. В ці роки до німецької імперії включено: 20 монархій, 3 вільних міста – Любек, Бремен, Гамбург, та особливу територію – Ельзас і Лотарингію. Столицею стає Берлін. У квітні 1871 р. приймається конституція, яка передбачає федеративний державний устрій. Главою держави стає імператор, яким може бути тільки пруський король. Главою уряду є рейхсканцлер. З 1871 р. до 1890 р. цю посаду обіймає Бісмарк. Конституція передбачає двопалатний парламент: нижня палата – Рейхстаг, верхня палата – Бундесрат (Союзна рада). До Рейхстагу обирали через загальні вибори, в яких обмежувалась участь жінок та молоді до 25 років. До Бундесрату входили представники від держав, які були складовими частинами імперії. Виняткову роль відігравала Пруссія. Бундесрат мав право накладати вето на будь-який закон, прийнятий Рейхстагом. Провідну роль у державних структурах виконували військові. Можливості мілітаристської держави цілком вичерпали себе після Першої світової війни, яка закінчилась крахом Другого рейху.
- 1919 – 1933 рр. «Ваймарська республіка», що виникла після поразки Німеччини в Першій світовій війні, була недовготривалою у зв'язку з тим, що її внутрішня політична і економічна слабкість відкрили А. Гітлеру легальний шлях до влади. У січні 1933 р. його призначили рейхсканцлером. Це сприяло запровадженню фашистської диктатури.
- 1933 – 1945 рр. Період нацистської диктатури (Третій рейх): знищення всякої опозиції; політична, соціально-економічна та ідеологічна уніфікація країни; тотальна мілітаризація всіх сторін життя суспільства, культ всемогутньої держави і нацистської партії, яка стала «визначником німецької державності».

Основні напрямки ліквідації гітлерівської спадщини:

- Після капітуляції гітлерівської армії весною 1945 року територія Німеччини поділена на 4 окупаційні зони (радянська, американська, британська, французька). У кожній зоні створювалась своя військова комендатура. Вони взаємодіяли між собою через Контрольну раду, створену державами-переможницями.
- Протягом 1945 року ліквідовано німецько-фашистську армію.
- У цей же період ліквідовано державний фашистський апарат.
- Закрито існуючі органи державного управління, побудовані на основі нерівноправності та виняткової німецької переваги.
- Заборонено партії, організації та формування націонал-соціалістичного напрямку.
- Ліквідовано існуючу фашистсько-правову систему.
- Заборонено фашистську ідеологію та символіку.
- У 1946 – 1948 роках проведено судові справи щодо нацистських злочинців (Нюрнберзький судовий процес).

Основні етапи створення демократичних засад на німецьких землях

- Протягом 1946 – 1949 років створені умови для організації та функціонування ряду політичних партій та рухів – комуністичної, соціал-демократичної, християнсько-демократичної, ліберальної.
- Забезпечена підтримка процесів формування територіальних організацій громадського життя. Спочатку вони діяли в межах кожної окремої окупаційної зони, надалі вирішувалися питання, пов'язані з формуванням земельних органів управління.
- 1947 року США та Велика Британія (пізніше до них приєдналась і Франція) створили Господарчу раду, яка сприяла відбудові німецької промисловості та сільського господарства, формуванню саморегулятивних ринкових механізмів.
- Протягом 1947 – 1948 років у зонах західної окупації формуються владні та земельні структури. 1 липня 1948 року ландтагами земель обирається Парламентська рада у складі 65 осіб. До них приєднуються 5 обранців Західного Берліну, які мають право дорадчого голосу. Винятковість Парламентської ради полягала в тому, що вона не мала повноважень від виборців, а створювалась тільки для розробки та затвердження Основного закону. Працювала під контролем губернаторів західних окупаційних зон.

Зміни та доповнення до Основного закону вносяться на підставі спеціальних конституційних законів, які приймаються 2/3 голосів у кожній палаті парламенту. За час дії Основного закону 1949 р. було прийнято близько 40 законів.

Зміни до Основного закону. Умови переходу від Основного закону до конституції

Основний закон, що після досягнення єдності і свободи Німеччини діяв для всього німецького народу, припинив свою дію в день, коли вступила в силу конституція, прийнята вільним волевиявленням народу.

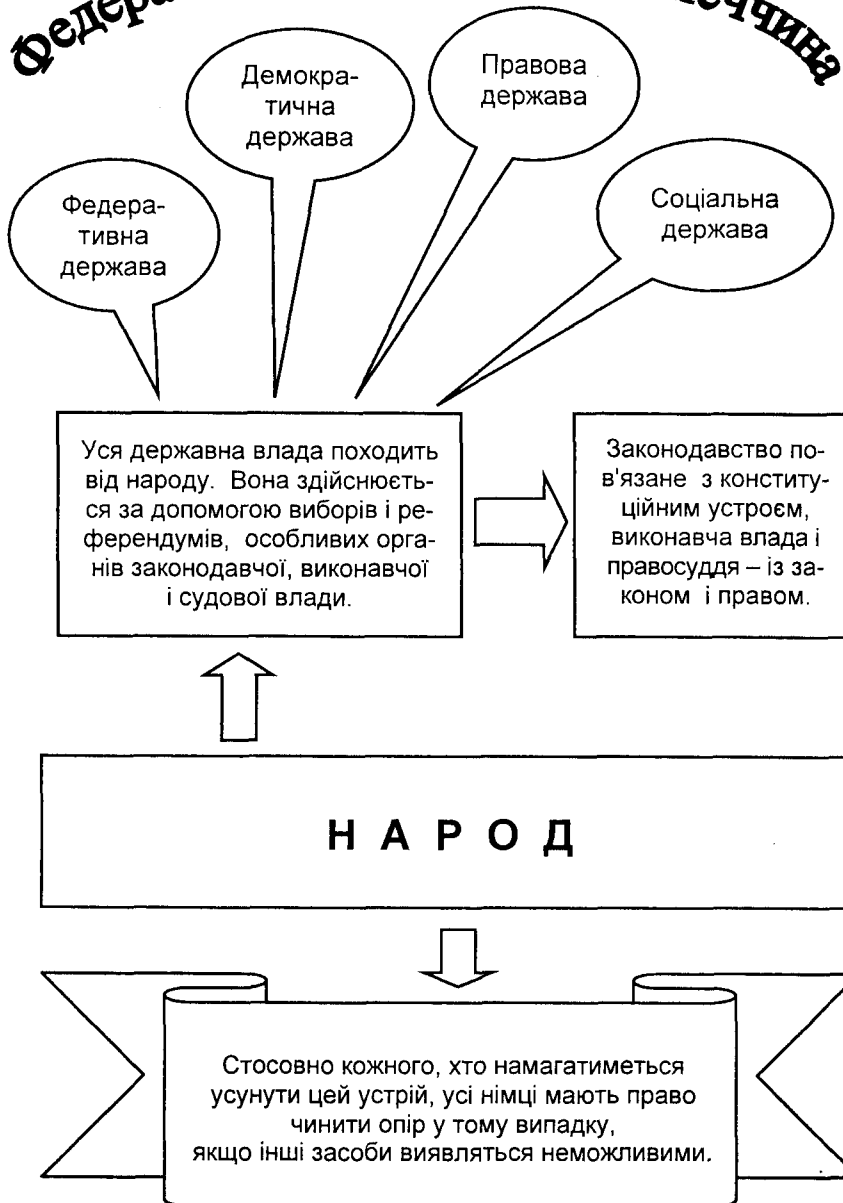
3 КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

3.1 Прийняття Основного закону

- 8 травня
1949 р. Парламентська рада ухвалила текст Основного закону – 59 голосів «за», 11 голосів – «проти». З третьої спроби текст затвердили губернатори окупаційних зон. Після цього Основний закон переданий на затвердження ландтагам земель.
- 8 – 23 травня
1949 р. Текст Основного закону розглядався земельними ландтагами. У восьми ландтагах його затвердили, Баварський ландтаг відмовився затверджувати через істотну централізацію. На остаточне прийняття Основного закону це впливу не мало.
- 23 травня
1949 р. Основний закон прийнятий як тимчасовий документ. Спочатку він застосовувався до земель, які утворилися в американській, британській та французькій окупаційних зонах.
- 1957 р. Дія Основного закону розповсюджена на землі Саару, які перебували під французьким суверенітетом.
- 31 серпня
1990 р. Укладено договір про об'єднання ФРН і НДР. Основному закону надано чинності конституційного документу, що діє для всього німецького народу.
- Жовтень
1990 р. Німецька Демократична Республіка інтегрувала у Федеративну Республіку Німеччину. П'ять колишніх земель НДР стали суб'єктами федерації ФРН. Основний закон розповсюджується на всю територію об'єднаної Німеччини.

3.2 Основи конституційного устрою

Федеративна Республіка Німеччина

3.3 ФРН – демократична держава

Ознаки демократії

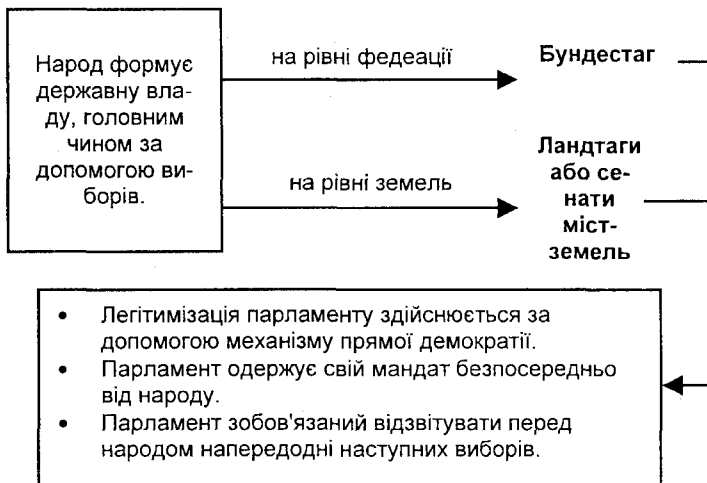
Усі громадяни володіють виборчим правом.

У виборах беруть участь особи, що досягли вісімнадцятирічного віку. Між виборцями і кандидатом нема посередників.

Змішана система виборів передбачає:

- мажоритарний та пропорційний принцип формування представників Бундестагу, при якому кожний виборець володіє двома голосами. Один із них він віддає за представника політичної партії, а другий – за кандидата по мажоритарному округу;
- у землях існують свої правові засади, які регулюють участь громадян у формуванні представницьких органів влади на земельному рівні;
- принцип рівності усіх виборців у своїх правах, кожний голос має рівну силу;
- свободу (у політичному розумінні) думок, у тому числі свободу преси і радіо;
- багатопартійну систему з наявністю політичного та ідеологічного плюралізму;
- самоврядування, формування органів самоврядування населенням, яке мешкає на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Правову базу для формування цих органів забезпечують конституції земель та відповідні статuti структур самоврядування.

Схема дії виборчого права

3.4 ФРН – правова держава

Елементи правової держави:

- гарантія основних прав,
- поділ влади,

- закономірність, законність управління,
- конституційність законів,
- незалежність суддів,
- заборона зворотної дії законів кримінального права,
- правовий захист і правовий контроль,
- правова захищеність і справедливість,
- принцип, що визначає межі та кордони кожної законної дії держави,
- застосування вищого правового джерела виключає застосування нижчого.

Переважне право закону

3.5 ФРН – соціальна держава

Загальні ідеї соціальної держави:

- умови життя, що не принижують людської гідності,
- соціальна рівність,
- надання соціальної допомоги бідним.

Система соціального страхування

- Укладання договору на соціальне страхування.
- Ситуації ризику: хвороба, смерть годувальника, інвалідність, безробіття.
- Право на соціальну допомогу підтримує рівень життя, вищий за прожитковий мінімум.

Соціальна компенсація

- Соціальна компенсація тим, що постраждали під час війни та членам їх сімей.
- Жертви війни отримують пенсії, розміри яких відповідають рівню економічного розвитку. Такі пенсії також мають:
 - інваліди війни та їх родичі,
 - солдати Бундесверу, здоров'ю яких та їх родичам був нанесений збиток,
 - жертви злочинів із застосуванням насильства та їх родичі.

Допомога з бідності

- Кожен мешканець ФРН, німець або іноземець, який не може допомогти собі і не отримує допомоги від когось іншого, отримує допомогу від комуни, яка надає необхідні засоби для життя.

Профілактика захворювань

Профілактичні заходи щодо охорони здоров'я під час вагітності і пологів, у грудному віці, у ранньому дитячому віці і з питань медичного просвітництва в школі.

Усунення шкідливих для здоров'я звичок:

- зловживання алкоголем, палінням, медикаментами і наркотиками, неправильне і надмірне харчування, нестача руху й інші;
- підтримка хронічно хворих, інвалідів та їх родичів з метою полегшення їхнього становища.

Освітня система в основному безкоштовна

Вся система шкільної освіти знаходиться під контролем держави. Компетенції в системі освіти поділені між федерацією і землями.

3.6 ФРН – федеративна держава

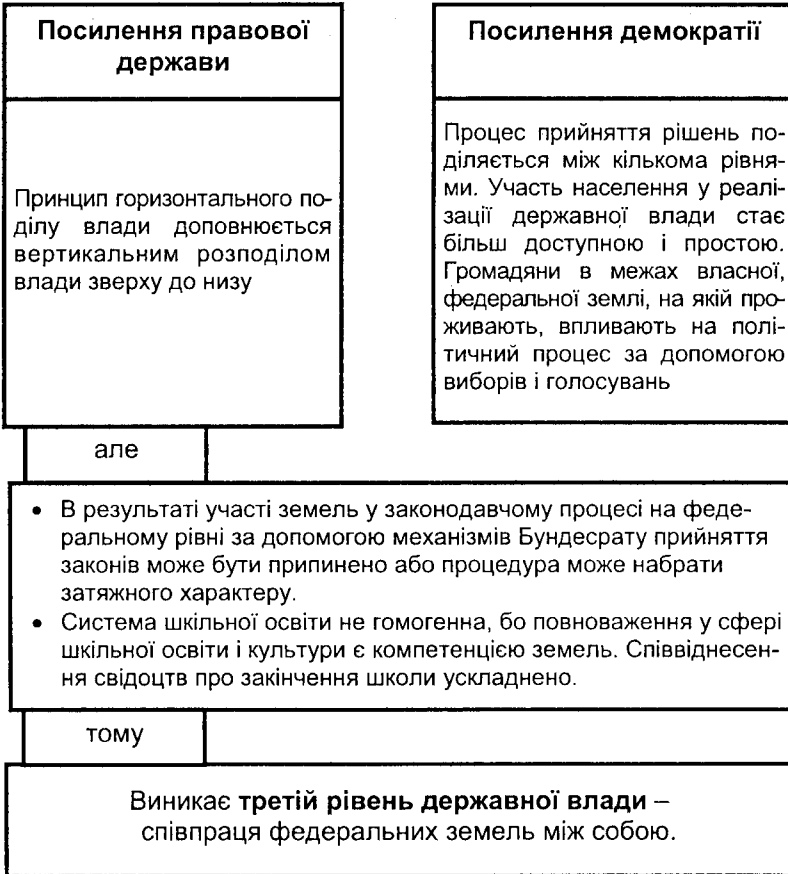
Характеристика федеральних відносин

Відносини між федерацією і землями, а також земель між собою регулюються статтею 8 Основного закону і повинні приносити користь державі.

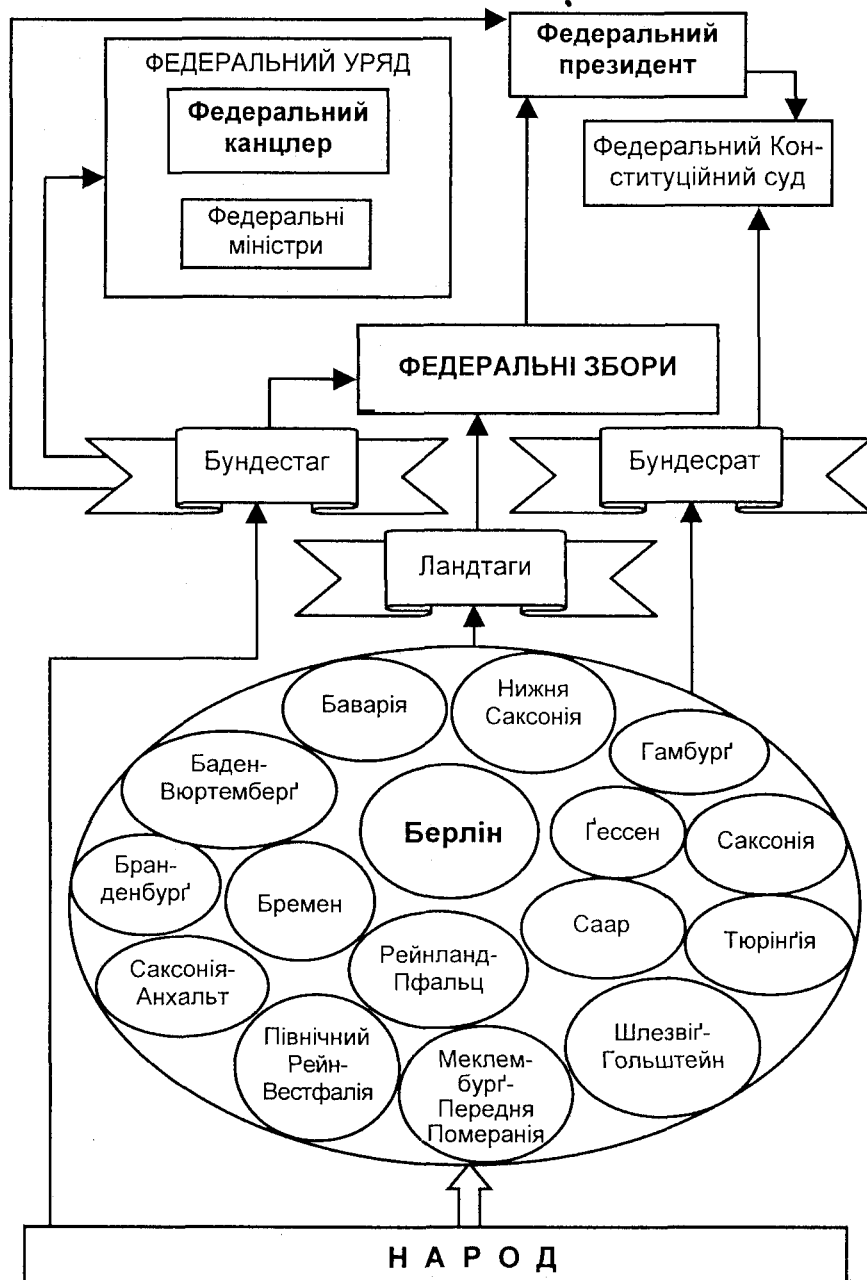
Суб'єкти федерації покликані співробітничати один з одним, надавати один одному допомогу і сприяння, рахуватися з інтересами один одного.

Збереження регіональної неповторності – традиційне завдання федералізму.

Схема реалізації федеральних принципів

4 ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

5 ГЛАВА ДЕРЖАВИ – ПРЕЗИДЕНТ

Згідно з Основним законом главою держави є президент.

5.1 Вибори президента

Федеральний президент обирається строком на 5 років Федеральними зборами.

Федеральні збори складаються із депутатів Бундестагу і такої ж кількості представників земель, обраних земельними ландтагами та сенатами 3-х міст, пропорційно їх кількості в Бундестазі.

Кандидат у президенти повинен бути не молодший 40 років і бути авторитетним політичним діячем країни.

Президент не може бути депутатом парламенту, членом ландтагів земель, членом федерального та земельного урядів, а також входити до місцевих представницьких органів, не має права обіймати іншу оплачувану посаду.

Президент може бути переобраний тільки один раз.

Президент має імунітет, який може припинитися тільки у випадку, визначеному Основним законом.

5.2 Повноваження федерального президента

- Федеральний президент може зажадати від президента Бундестагу скликання Бундестагу.
- Федеральний президент може розпустити Бундестаг у разі відсутності необхідної більшості, яка обирає канцлера та затверджує уряд.
- У надзвичайному випадку законодавчого процесу, коли Бундестаг відхиляє закон, федеральний президент може санкціонувати прийняття його за участю Бундесрату і федерального уряду.
- Федеральною президент має право призначати і звільняти федеральних суддів.
- Федеральний президент має право оголошувати помилювання.

Обов'язки і права у межах виконавчої влади

- Федеральний президент представляє федерацію відповідно до норм міжнародного права й укладає від імені федерації договори з іноземними державами, акредитує і приймає послів, але виконує це у випадку відповідної контрасигнації.
- Федеральному президенту відводиться важлива роль у справі обрання федерального канцлера. Він пропонує Бундестагу (з урахуванням результатів виборів) кандидата на пост федерального канцлера.

- Президент за пропозицією канцлера призначає та звільняє від обов'язків федеральних міністрів.
- У політичній сфері особливий авторитет федерального президента відіграє важливу роль у політичній боротьбі, де він завжди демонструє нейтральну позицію, що допомагає громадянам встановити відповідні критерії для визначення політичних орієнтирів.
- Федеральний президент має право призначати і звільняти федеральних чиновників, офіцерів і унтер-офіцерів.
- Федеральний президент користується правом бути всебічно поінформованим про роботу федерального уряду.

Відповідальність президента

Звинувачення про порушення президентом Основного закону або законів країни може оголосити четверта частина членів Бундестагу чи Бундесрату. Рішення приймаються абсолютною більшістю кожної палати, а остаточно це вирішує федеральний Конституційний суд.

6 ФЕДЕРАЛЬНИЙ УРЯД

Федеральний уряд складається з федерального канцлера та федеральних міністрів.

6.1 Прерогативи та принципи керівництва федерального канцлера

- Головує в уряді.
- Визначає загальні напрямки діяльності уряду.
- Приймає рішення про чисельний склад Кабінету міністрів.
- Добирає міністрів та визначає їх повноваження.
- Висуває обов'язкову для федерального президента пропозицію щодо призначення або звільнення міністрів – у цій сфері президент виконує суто формальну функцію.
- Визначає сферу діяльності міністрів.
- Федеральні міністри самі і на свою відповідальність керують роботою міністерств.
- Федеральні міністри підзвітні тільки канцлеру, який одноосібно підзвітний парламенту.
- Канцлер запобігає усуненню уряду від влади опозиційними групами, яких об'єднує бажання відставки уряду.
- Вотум недовіри окремому міністру не передбачає недовіри усьому уряду.

6.2 Загальні канцлерівські принципи

Канцлерівський принцип

- Основні важелі державного управління сконцентровані в руках уряду, де виняткову місію виконує канцлер.
- Федеральному канцлерові відводиться особлива роль. Він головує в уряді та має виключне право у формуванні уряду, самостійно підбирає міністрів та ставить перед федеральним президентом обов'язкову умову призначення підібраних кандидатур на посади міністрів.
- Федеральний канцлер відіграє виключну роль при розробці та реалізації внутрішньої політики уряду.

Галузевий принцип

- Федеральні міністри організують роботу свого сектора, орієнтуючись на загальні напрямки, визначені канцлером. Вони не можуть нічим займатись окрім професійної урядової діяльності.

Принцип колегіальності

- З окремих питань федеральний уряд приймає рішення колегіально.

Повноваження:

- розробка нормативних актів, необхідних для реалізації законів (реалізують закони в життя – землі);

- визначення політичної мети і керівництво державою у тісній взаємодії з Бундестагом;
- планування політичного розвитку держави;
- подання у кінці січня кожного року Бундестагу і Бундесрату річного економічного звіту. У ньому – мета уряду в сфері економіки і фінансів на поточний рік, майбутня економічна і фінансова політика, оцінка економічного аналізу Експертної ради.

Федеральний уряд виконує повноваження 4 роки – строк дії Бундестагу.

Дострокова зміна уряду можлива у випадках:

- відставки (або смерті) федерального канцлера;
- затвердження нового складу Бундестагу;
- в результаті вотуму недовіри;
- відхилення Бундестагом питання про довіру, яке було поставлене федеральним канцлером, та розпуск Бундестагу федеральним президентом.

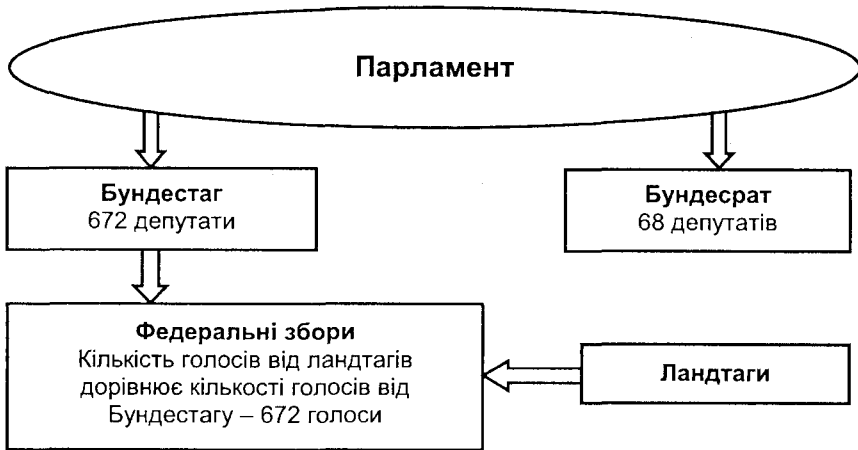
6.3 Схема формування федерального уряду

Кандидат на пост федерального канцлера повинен набрати абсолютну більшість голосів членів Бундестагу – «канцлерівську більшість».

7 ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

7.1 Структура парламенту

7.2 Вибори до Бундестагу та статус депутатів

- Обирається 672 депутати терміном на 4 роки прямими виборами при таємному голосуванні. (Кількість депутатів у кожній виборчій комісії змінюється, наприклад: у 1949 році було 410 депутатів, у 1972 – 512 депутатів, а у 1994 їх було 672. Нерівномірність мандатів пов'язана з тим, що та чи інша партія отримує більше голосів, ніж визначено, за часткою голосів вона отримує і додаткові мандати. Тому згідно із законом повинно бути 656 депутатів, а їх – 672.)
- Половина депутатів обирається за мажоритарною системою, друга половина – за пропорційною системою за партійним списком, який створюється за земельним принципом федеральної партійної системи. Обраним за мажоритарною системою депутатом стає той, хто зайняв перше місце в окрузі, а за партійною системою до нижньої палати проходять представники політичних партій, які перетнули бар'єр 5 % в цілому по країні.
- Депутати, що мають **«вільний мандат»**, – представники народу, не пов'язані наказами або розпорядженнями, підлеглі лише своїй совісті.
- Після виходу депутата з власної партії він зберігає мандат Бундестагу.
- Депутат має **фінансову незалежність**, яка забезпечується грошовою компенсацією, що відповідає статусу депутата.
- Депутати мають обмежений депутатський імунітет, але можуть бути затримані без дозволу палати на місці скоєння злочину або протягом 40 годин після скоєння злочину.

- Індемнітет депутата обмежений. Він може нести відповідальність за наклепницькі виступи в парламенті.
- Грошова винагорода депутата – 16 тис. марок щомісяця.

7.3 Права, регламент та повноваження Бундестагу

Автономні права

- Бундестаг користується правом автономії, тобто самостійно визначає свою організаційну структуру та порядок роботи.
- Приймає регламент роботи, який має характер автономного статусу, таким чином, є правовою нормою.
- Збирається на засідання, які проходять в постійному регламенті під час роботи. В Бундестазі не існує поняття сесія, оскільки він знаходиться в стані постійної роботи.
- Перевіряє правильність процедури обрання до Бундестагу.
- Бундестаг має право вносити на розгляд законопроекти – законодавча ініціатива.
- Бундестаг приймає закони,
 - які потребують згоди Бундесрату,
 - які не потребують згоди Бундесрату.

Порядок роботи Бундестагу

- Публічність, гласність – Бундестаг засідає відкрито, таким чином, кожен має право бути присутнім на засіданнях.
- Більшість членів необхідна для прийняття рішень Бундестагу:
 - проста більшість, необхідна для прийняття рішення Бундестагу,
 - кваліфікована більшість.
- 2/3 голосів необхідно для:
 - закритого засідання,
 - виборів федерального канцлера,
 - змін конституції.

Повноваження Бундестагу

Законодавство (ініціювання та прийняття законів).

Формування органів Бундестагу.

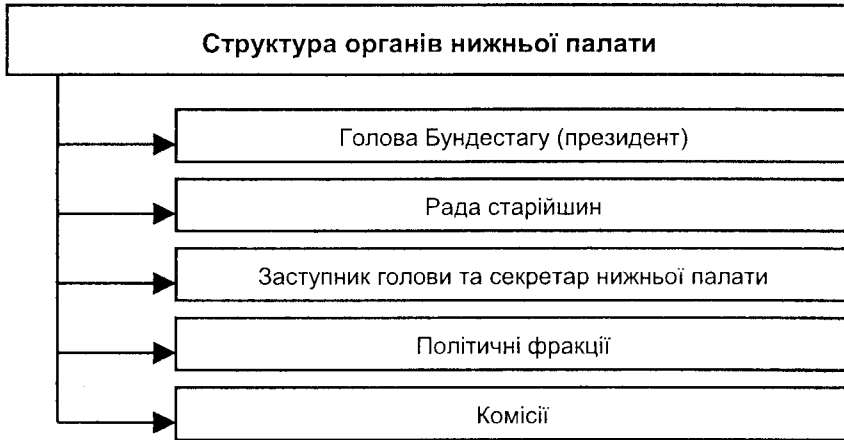
Формування уряду.

Затвердження щорічного бюджету.

Парламентська контрольна функція.

7.4 Структура та повноваження органів Бундестагу

Структура Бундестагу

Голова Бундестагу (президент)

- Обирається на засіданні на весь термін роботи нижньої палати із числа представників найбільшої фракції.
- Керує засіданням палати.
- Виконує розпорядчу діяльність по управлінню підпорядкованими йому службами Бундестагу.
- Скликає депутатів на пленарні засідання.
- У його кабінеті не можуть проводитися обшуки або слідчі дії без дозволу палати.

Заступник голови та секретар

Обирається із складу депутатів на пленарному засіданні та допомагає президентові Бундестагу в управлінні нижньою палатою.

Секретар веде організаційні питання, пов'язані із справами діловодства.

Партійні фракції

Формуються із складу депутатів, які перетнули 5 % бар'єр.

Лідери партійних фракцій беруть участь у формуванні робочих органів нижньої палати і визначають керівників спеціалізованих комісій та комітетів.

Рада старійшин та її повноваження

- До неї входять президент Бундестагу, його заступник та 23 представники фракцій – пропорційно до їх кількості у нижній палаті.
- Затвердження порядку денного палати через односторонню процедуру, в разі недосягнення її – винесення цього питання на засідання усієї палати, де рішення приймається простою більшістю голосів.
- Розподіл депутатів за постійними комісіями.
- Створення тимчасових слідчих та ревізійних комісій для вирішення процедурних питань.
- Бундестаг самостійно визначає кількість необхідних комісій.

Повноваження комісій та комітетів

- Обговорення законопроектів.
- Проведення відповідних експертиз та розслідувань.
- Здійснення розслідувань та ревізій.

Перелік комісій:

- комісія у справах Європейського союзу;
- комісія з петицій;
- комісія з іноземних справ;
- комісія у справах оборони.

Перелік комітетів:

- бюджетний;
- з праці і соціальних питань;
- із зовнішньої політики;
- з питань освіти, науки;
- досліджень і оцінки наслідків;
- технічного розвитку;
- із справ Європейського союзу;
- із справ сім'ї, людей похилого віку, жінок і молоді;
- з фінансів;
- з внутрішньої політики;
- з навколишнього середовища;
- охорони природи та безпеки ядерних реакторів;
- з економіки;
- з охорони здоров'я;
- з петицій;
- з продовольства, сільського і лісового господарства;
- з регіонального планування;
- з будівництва, містобудування;
- з правової політики;
- із справ економічного співробітництва та розвитку;
- з туризму;
- із справ друку і телекомунікацій;
- із спорту;
- з перевірки результатів виборів, питань депутатської недоторканності та процесуальних питань;
- з транспорту;
- з оборони.

7.5 Парламентська контрольна функція Бундестагу

Парламентський контроль розповсюджується на дві сфери:

- формування та повалення уряду;
- поточний контроль за діяльністю уряду.

Здійснюється за допомогою правового механізму

Право виклику на засідання Бундестагу – може вимагати присутності членів уряду на своїх засіданнях.

Право інтерпеляції – депутати мають право за посередництвом президента Бундестагу подавати великі та малі запити на адресу федерального уряду.

Година обговорення актуальних подій – дискусія на певну актуальну тему, що становить загальний інтерес.

Право на розслідування – контроль за діяльністю уряду і сфери управління.

Уповноважений у справах оборони – виконує контрольну функцію стосовно Бундесверу.

Бюджетне право – затвердження бюджетного плану у формі закону.

Фінансова звітність – обов'язок федерального міністра фінансів звітувати перед Бундестагом.

Розпуск Бундестагу

- Основний закон намагається забезпечити стабільність парламентської більшості на благо дієвості федерального уряду. Основний закон не визнає за Бундестагом права на саморозпуск.
- Федеральний президент може оголосити про розпуск Бундестагу, якщо у III турі виборів федерального канцлера кандидат не набирає простої більшості голосів.
- Якщо федеральний канцлер ставить питання про довіру і не отримує абсолютної більшості голосів, федеральний президент може розпустити Бундестаг за пропозицією канцлера.

7.6 Загальна характеристика Бундесрату

Згідно з Основним законом «Бундесрат – це палата парламенту, через яку землі беруть участь у законодавстві й управлінні державою, а також у роботі Європейського союзу».

Згідно з Основним законом депутати Бундесрату не обираються, а призначаються урядами земель і відкликаються ними.

Кількість представників від земель в Бундесраті залежить від кількості населення. Квота поділяється від трьох до шести. При голосуванні кожна земля має кількість голосів пропорційно їх представництву.

Представники від земель завжди голосують узгоджено. Позицію при голосуванні визначають уряди земель.

Особливості Бундесрату

Противага Бундестагу і федеральному уряду.

Сполучна ланка між землями і федерацією.

Забезпечує гарантію того, що ні уряд, ні адміністрація не можуть приймати рішення без наявності відповідної правової основи.

Здійснює формування волі федерації та забезпечує захист інтересів земель.

Вироблення концепції по законопроектів уряду.

Рішення, пов'язані із законами, що мають юридичну чинність на основі демократичного рішення Бундестагу і Бундесрату.

Право на ініціативу у законодавстві.

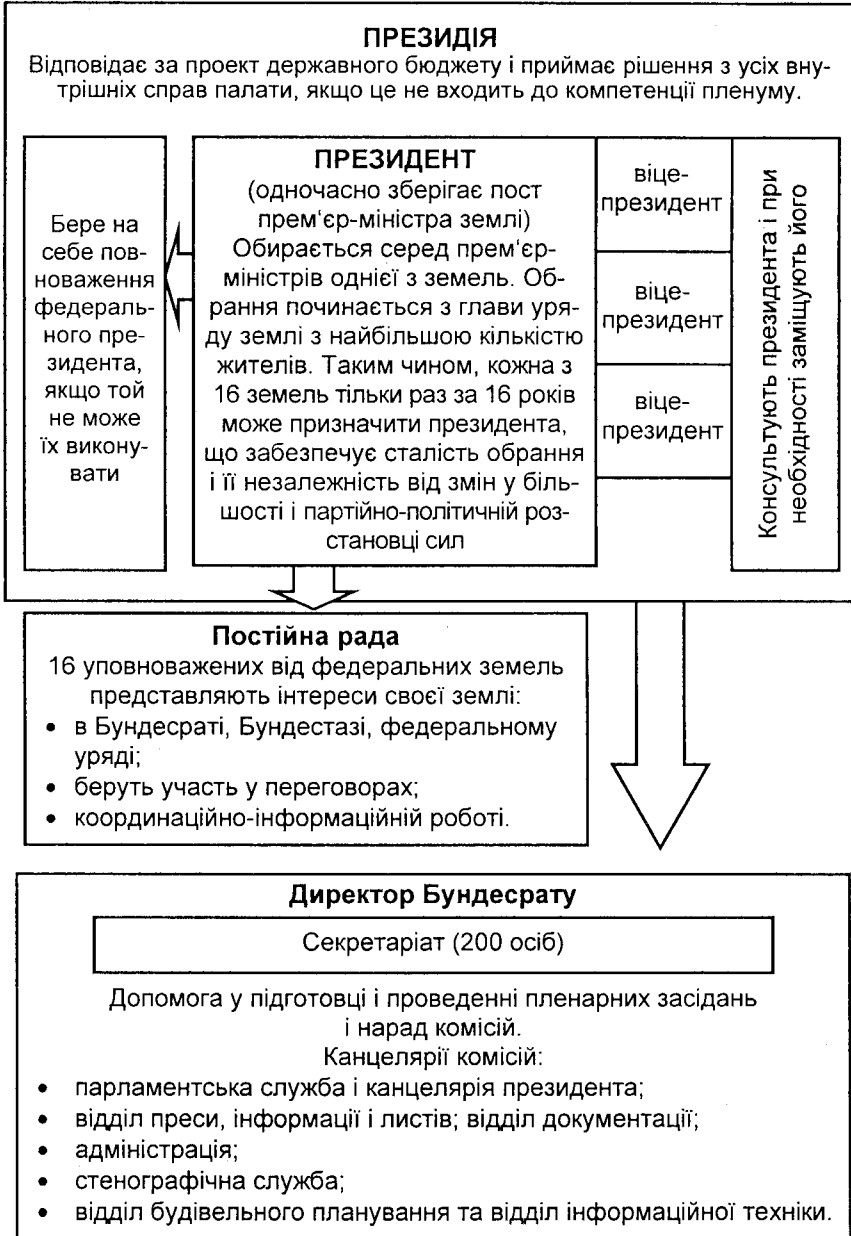
Повноваження Бундесрату

- Захищає інтереси земель перед федерацією, а через неї і перед Європейським союзом.
- Політичні ідеї і накопичений адміністрацією земель досвід він проводить у законодавство й управління федерації, а також у діяльність Європейського союзу.
- Як і інші органи державної влади федерації, несе загальнодержавну відповідальність за справи Федеративної Республіки Німеччини.

Формування Бундесрату. Розподіл 68 членів Бундесрату від федеральних земель

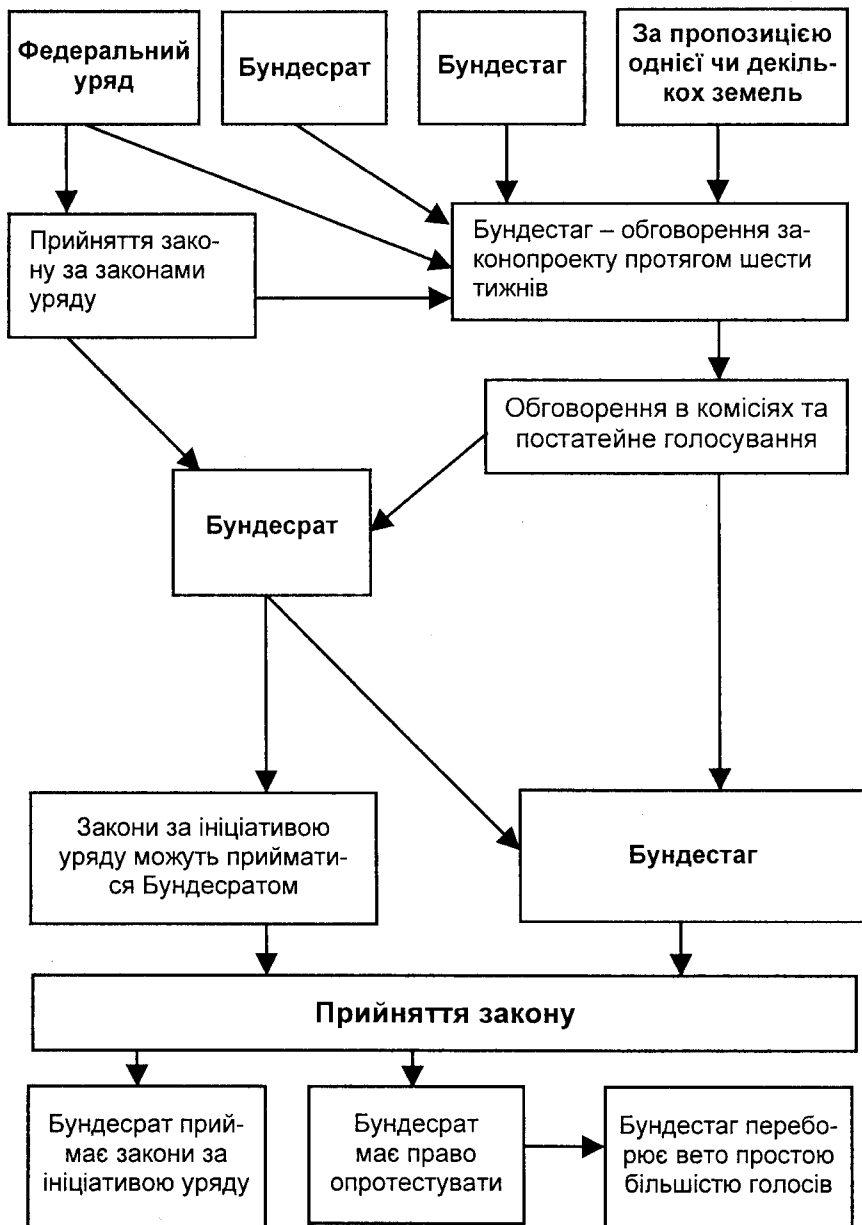
Північний Райн-Вестфалія	6
Баварія	6
Баден-Вюртемберг	6
Нижня Саксонія	6
Гессен	4
Саксонія	4
Райнланд-Пфальц	4
Берлін	4
Саксонія-Анхальт	4
Тюрінгія	4
Бранденбург	4
Шлезвіг-Гольштейн	4
Мекленбург-Передня Померанія	3
Гамбург	3
Саар	3
Бремен	3

Характеристика робочих органів Бундесрату

7.7 Механізми прийняття законопроектів

8 СУДОВА ВЛАДА

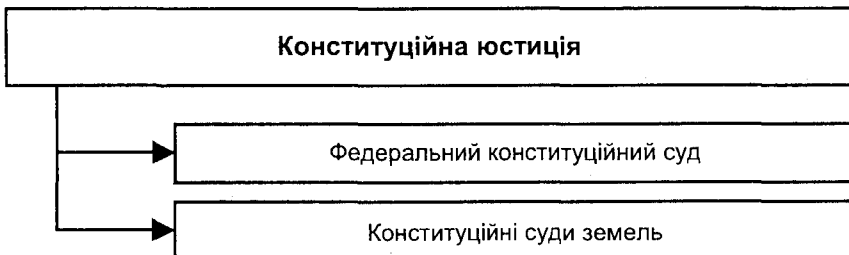
Юридичні засади правової держави були закладені законами правосуддя ще у XIX столітті. Головним положенням є те, що правопорушення може бути покарано тільки у випадку, якщо можливість покарання визначена законом ще до його звершення.

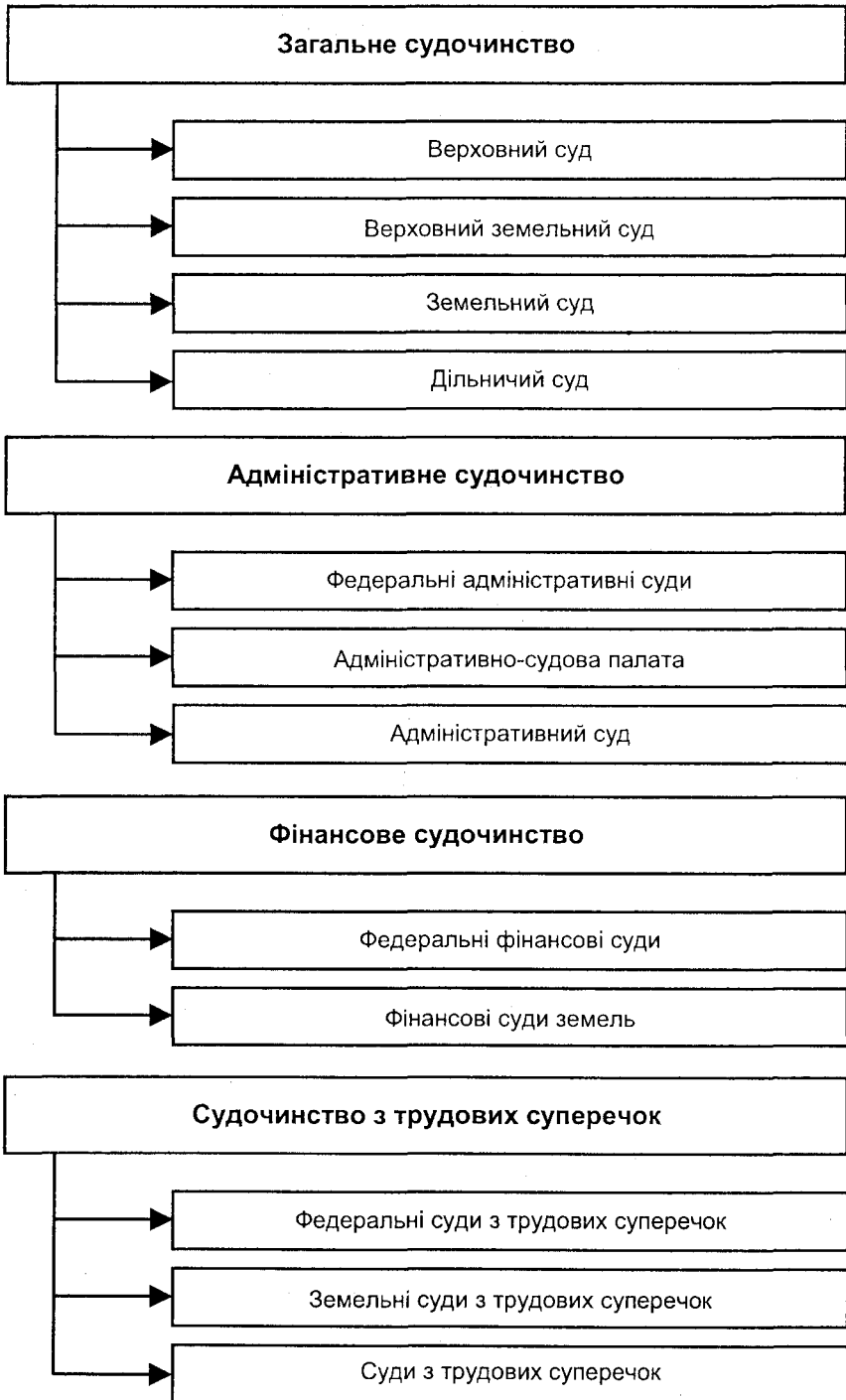
Судова система ФРН гарантує повний захист прав і широку спеціалізацію.

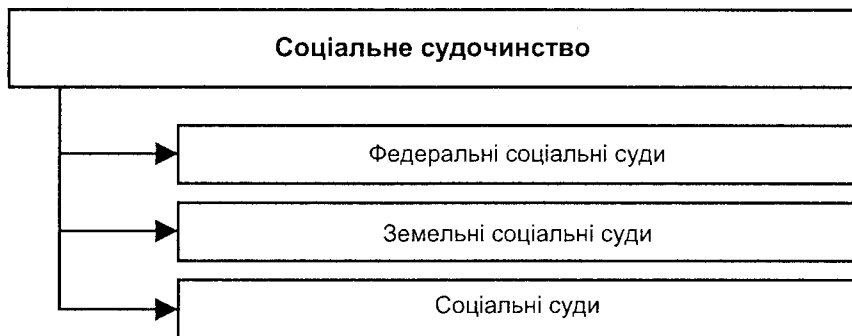
8.1 Специфіка судової системи ФРН

- Розгалужена судова система, яка не має єдиного вищого судового органу на рівні федерації та земель.
- Спеціалізована судова система, яка має конституційну юстицію у формі федерального Конституційного суду і конституційних судів земель та п'ять гілок судочинства: звичайні, адміністративні, трудові, федеральні та соціальні юстиції.
- Кожна гілка судової влади має свій федеральний орган, який називається порізно: федерально-судова палата, федеральний адміністративний суд, федеральний фінансовий суд, федеральний суд з трудових справ, федеральний суд із соціальних справ.
- Конституційний судовий орган діє незалежно один від одного і від інших органів. При розбіжностях між ними збирається нарада судових органів, яка називається **сенатом** і приймає рішення, яке забезпечує єдність судової влади.
- Суди загальної компетенції розглядають кримінальні та цивільні справи: суди з трудових суперечок – між роботодавцем та робітниками; адміністративні суди – позови громадян до державних службовців з питань дотримання прав громадян у процесі управління; суперечки між адміністративно-територіальними структурами, скарги, пов'язані з відмовою органів виконавчої влади на проведення масових заходів; суди з соціальних питань розглядають позови громадян до державних закладів з питань пенсій, виплати різних допомог.

8.2 Структура судочинства

8.3 Федеральний Конституційний суд

Гарантії правового захисту:

- гарантія бути засудженим законним суддею;
- право бути заслуханим у суді;
- принцип, згідно з яким кара не може бути застосована без законного на те обґрунтування. Відносно інших гілок влади федеральний Конституційний суд є самостійним, незалежним судом федерації.

Повноваження спеціальних судів:

- тлумачення Основного закону при виникненні спірних питань про повноваження федеральних органів влади;
- арбітраж при розбіжностях між федеральними та земельними владними структурами;
- арбітраж при розбіжностях між землями та федерацією, особливо при виконанні функцій нагляду федеральних структур над земельними;
- розгляд скарг щодо порушення службовими особами конституційних прав.

8.4 Характеристика кадрів судової системи

Засідателі:

- непрофесійні судді, що беруть участь у деяких судових справах;
- за рахунок глибокого розуміння окремих сфер суспільного життя сприяють наближенню рішень суду до реальної життєвої ситуації.

Судові службовці:

- не є суддями,
- займаються питаннями непозовного судочинства.

Судді

У судовій системі зайнято близько 20 000 професійних суддів.

Більшість суддів призначається довічно.

Під час здійснення правосуддя керуються тільки правом і законом.

Професійні судді, прокурори і адвокати повинні мати відповідну кваліфікацію, «право займати посаду судді» – мати вищу юридичну освіту, пройти практичну підготовку, скласти відповідні державні іспити.

Прокурори

Більше 4000 – державні чиновники, пов'язані системою вертикальної підлеглості.

Діють переважно у кримінальних справах: ведуть розслідування і з'ясування обставин справи; вирішують припинити справу чи передати її до суду; у суді – представники звинувачення.

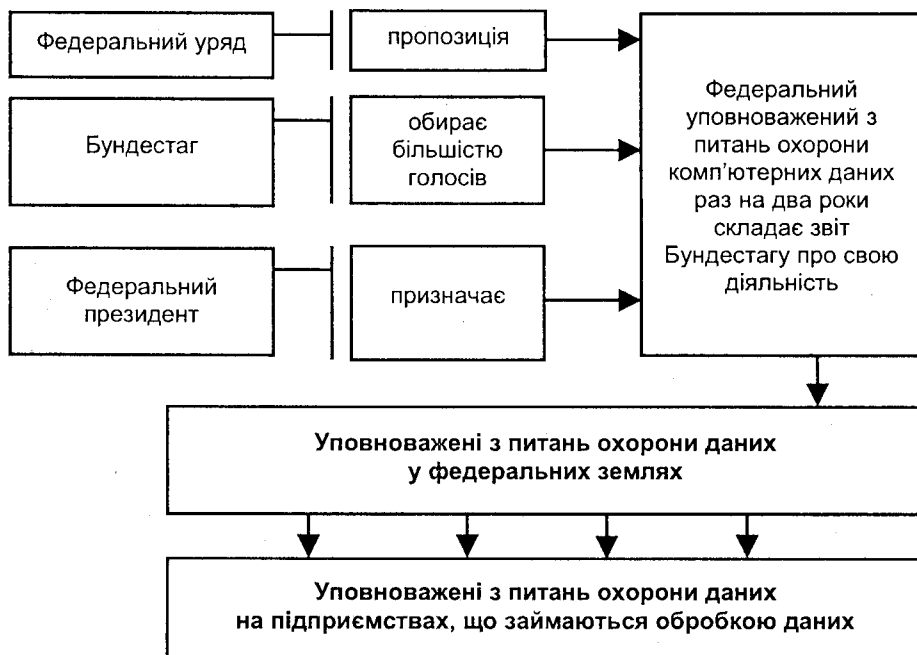
Адвокати

Більше 60 000 працюють у межах вільних професій як консультанти і представники з юридичних питань.

Особливі професійні обов'язки, за виконанням яких слідкують суди честі.

8.5 Охорона даних про особистість

1990 року прийнятий федеральний закон про охорону комп'ютерних даних.

9 НІМЕЦЬКИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ

Стаття 30 Основного закону передбачає: виконання державних повноважень і державних завдань є справою земель, оскільки даний Основний закон не встановлює або не припускає іншого регулювання.

Федеральне управління здійснюється в галузі зовнішніх зв'язків, працевлаштування, митної служби, федеральної прикордонної служби та Бундесверу (військове відомство).

Сила земель виражається в адміністративному управлінні. Землі відповідають за діяльність адміністративних служб. Їм підпорядкований адміністративний апарат, який несе відповідальність за виконання більшості федеральних законів.

Усі землі незалежно від розмірів мають однаковий правовий статус. Компетенції федерації і земель визначені і поділені.

Основний закон припускає можливість використання федерального примусу, коли земля не виконує обов'язків, передбачених федеральними законами. У такому випадку федеральний уряд має можливість виконати свої примусові обов'язки. На практиці це жодного разу не здійснювалось.

Всі установи федерації і земель повинні надавати один одному правову і адміністративну допомогу.

На території всієї федерації повинен бути забезпечений єдиний рівень життя, у громадян землі рівні права і обов'язки.

Структура органів

Федерація	Землі
Бундестаг і Бундесрат.	Ландтаги.
Федеральний уряд.	Земельні уряди.
Федеральний конституційний суд.	Конституційні суди.
Власне федеральне управління.	Управління землями.
Виконання федеральних законів.	Виконання федеральних законів у землях. Виконання власних земельних законів.
Федеральний уряд проводить правовий контроль над виконанням землями федерального законодавства.	Управління в землях від імені федерації.

Структура управління у ФРН

Рівень	На федеральному рівні	На рівні управління землями
Вищий рівень	Федеральний президент, канцелярія федерального президента, Бундестаг, президія Бундестагу і директор, федеральний канцлер, відомство федерального канцлера, федеральний уряд, федеральні міністри, керівник відомства друку та інформації, федеральна рахункова палата	Прем'єр-міністри, міністри земель, земельна рахункова палата
Верхній рівень	Відомство з охорони конституції федерації, федеральне відомство з кримінальних розслідувань, федеральне статистичне відомство, федеральне відомство охорони здоров'я, федеральне відомство антимонопольної політики	Земельні відомства, з охорони конституції, земельні відомства з кримінальних розслідувань, земельні статистичні відомства, земельні відомства охорони здоров'я
Середній рівень	Вищі фінансові дирекції, Вища дирекція з питань водопостачання і судноплавства, Вища дирекція пошти, вища дирекція залізниці	Земельні фінансові дирекції, земельні дирекції з питань водопостачання і судноплавства, земельні дирекції пошти, земельні дирекції залізниці

Компетенція федерації – три рівні:

I рівень – виключне законодавство (сфери, що відносяться виключно до компетенції федерації):

- відносини з іноземними державами;
- питання оборони;
- валютна, грошова і монетна системи;
- повітряне сполучення;
- частина податкового законодавства.

II рівень – конкуруюче законодавство (федерація регулює тільки у випадках особливої необхідності загальнодержавного регулювання, але в інших випадках землі мають власні права), цивільне і кримінальне право, господарське та атомне законодавство, трудове і земельне право, законодавство у справах іноземців, з житлового господарства, судноплавства, вуличного руху, з ліквідації відходів, контролю за чистотою повітря і боротьби з шумом.

III рівень – рамочне законодавство.

Компетенція земель

Завдання виключної земельної компетенції:

- школи,
- поліція,
- земельне планування,
- вища освіта,
- охорона природи і ландшафтів,
- територіальне планування,
- регулювання водного режиму.

Реалізація федерального права як власної сфери діяльності і власної відповідальності:

- будівельне планування,
- виробниче право,
- охорона навколишнього середовища.

Реалізація федерального права за дорученням федерації:

- будівництво федеральних автомобільних шляхів,
- фінансування освіти,
- механізм вирішення територіальних кордонів земель.

У німецькому федералізмі особливу роль відіграють референдуми, які проводять у трьох формах.

Референдум

Референдум проводиться тільки на земельному рівні. Це відбувається у двох або декількох землях, коли виносяться закони про утворення нових земель. Питання земельних референдумів формується тільки в одному значенні – «підтримує чи не підтримує» створення нової землі.

Народні опитування

Народні опитування запроваджуються тільки на земельному рівні у випадках, коли приймається закон про зміну кордонів між землями, де передбачається передача частини території. Рішення по референдуму приймаються тоді, коли за запитання проголосувала більшість виборців, що мають право виборів і які проживають на території даної землі. Більшість складає не менше 25 % виборців даної території, які володіють виборчим правом у Бундестаг.

Народні ініціативи

Народні ініціативи теж пов'язані зі змінами кордонів між землями. Процедура розпочинають із збирання підписів за право піклування про перехід території від однієї землі до іншої. Для отримання такого права необхідно зібрати підписи не менше 1 % виборців, які брали участь в останніх виборах в Бундестаг. Тоді формуються запитання такі, щоб виборець зміг дати однозначну відповідь. Протягом двох тижнів збираються підписи, а рішення приймаються за таких же умов, як на референдумі та народному опитуванні.

10 ПАРТІЙНА СИСТЕМА

10.1 Законодавча база політичних партій

Після закінчення Другої світової війни склалась виняткова ситуація для формування політичних партій. В сучасній країні існує близько 40 політичних партій.

Особливості політичних партій:

- формування антифашистського світогляду;
- розповсюдження західних цінностей свободи та демократії, на підставі яких визначались шляхи розвитку держави;
- формування реального політичного плюралізму як засад демократії.

Вони засновуються вільно, їх внутрішня структура повинна відповідати демократичним принципам.

Щоб запобігти політичній роздрібненості, партії повинні отримати не менше 5 % поданих дійсних голосів виборців або три прямих мандати. Відносно партій від національних меншин 5-процентний бар'єр не використовується.

У політичній системі на особливу увагу заслуговують партії, які перевищили 5 % бар'єр.

Джерела фінансування:

- членські внески,
- пожертвування від прихильників партії,
- фінансування держави – щоб крупні пожертвування не впливали на вільне волевиявлення виборців.

Функції політичних партій:

- Виконуються завдання в галузі політичного керівництва.
- Контрольні функції.
- Забезпечують вибори до парламенту ландтагів та органів самоврядування.
- Партії беруть участь у формуванні політичної волі народу.
- Про джерела свого фінансування вони звітують перед народом.

10.2 Загальна характеристика політичних партій

Християнсько-демократичний союз

Партія створена у грудні 1945 року на конференції територіальних організацій християнсько-демократичного напрямку. Спочатку була створена рада. Партія як політична організація остаточно була сформована у жовтні 1950 року.

Умовою організаційного та ідеологічного формування партії стало об'єднання рухів та організацій, які дотримувалися християнських цінностей. Одна з найбільш впливових партій ФРН. З 1949 по 1969 рік очолювала правлячу коаліцію у Бундестазі. Лідери партії К. Аденауер, Л. Ерхард та К. Кісінджер були канцлерами. З 1982 по 1998 рік знову очолювала партійну більшість, канцлером був Г. Коль.

Концепції християнських демократів

- Концептуальні положення політичної доктрини партії пов'язані з відстоюванням принципів християнської демократії.
- Класичний ліберальний консерватизм.
- Принцип вільних ринкових відносин.
- Принцип соціальної ринкової економіки.
- Ідея державного регулювання.
- Вплив особистості на суспільні перетворення.
- Підтримує НАТО, ЄС.

Соціальна база партії включає усі версти населення: домогосподарки, пенсіонери, культові працівники церкви, представники великого капіталу.

Християнський соціальний союз

Одна із найбільш впливових партій ФРН з 1949 по 1969 рік. Заснована у 1945 році, діє тільки на території Баварії. Самостійна політична організація. Концепції і політичні доктрини дуже близькі до позиції християнських демократів за винятком одного принципового положення – ХСС виступає проти централізації Німеччини та всебічно відстоює автономізацію та самостійність Баварії. Завжди виступав у правлячій коаліції разом з ХДС.

Соціал-демократична партія

- Створена у 1869 році. Виникла внаслідок об'єднання трьох соціал-демократичних осередків – берлінського, лондонського, ганноверського.
- У 1934 р. заборонена фашистським режимом.
- У 1946 р. поновила свою діяльність і з цього часу стає однією з провідних партій ФРН.

Політична доктрина партії пов'язана з функціонуванням контролю держави над економікою, справедливим розподілом доходів, винагород за працю, гарантованою соціальною політикою.

Партія є однією з впливових партій ФРН. У минулому вважалася другою партією після ХДС. З 1969 по 1982 рік партія стояла на чолі правлячої партійної коаліції у Бундестазі, її лідери В. Брандт та Г. Шмідт з 1969 по 1982 рік були канцлерами. У 1998 році партія знову очолила партійну коаліцію, а канцлером став лідер СДПН Г. Шрьодер.

Партія зелених

Партія створена у травні 1980 р. На з'їзді у Саарбрюнені була проголошена основна мета партії – обмеження економічних та технологічних наслідків на навколишнє середовище.

У політичній діяльності постійно консолідується з іншими соціал-демократичними рухами. На виборах до Бундестагу 1994 року консолідувалась з партією Спілка-90.

На виборах у 1998 році ввійшла до правлячої партійної коаліції разом з соціал-демократичною партією.

Вільна демократична партія

Вільна демократична партія створена в 1948 році в результаті об'єднання декількох земельних організацій, які мали різну назву. Партія відстоює доктрину поміркованого ліберального розвитку з використанням принципів соціального партнерства. До 1982 року партія активно співпрацювала із соціал-демократичною партією і входила з нею до правлячої партійної коаліції, поки СДПН була при владі. З 1982 року партія заблокувалася з ХДС і перебувала з цього року по 1998 рік у правлячій коаліції з ХДС.

Націонал-демократична партія німців – (НДП)

У 1974 році згуртування невеликих груп дозволило заснувати партію.

Партію підтримують переважно невеликі торгівці та підприємці. Неофашистська за ідеологією. Головна мета діяльності – зняти відповідальність з Німеччини за розв'язування Другої світової війни.

На виборах у деяких округах отримує більше 5 % голосів.

11 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Комунальне самоврядування. Історично пов'язано з реформами барона Штейна, пруським міським статутом 1808 року.

Основний закон гарантує комунальне самоврядування в містах, общинах, округах. Вони мають право самостійно регулювати усі справи місцевого масштабу в межах законів, але повинні мати демократичні структури.

Великі міста не входять до округів – безокружні.

Система місцевого самоврядування – система регіонального підпорядкування, заснована на принципі самоврядування:

Якщо існують найменші одиниці суспільства, які можуть належним чином виконувати певну функцію, слід надавати їм таку можливість.

Більша організація не повинна брати на себе завдання, які можуть бути належним чином виконані на нижчому рівні.

11.1 Загальна характеристика громади

Громада

Виступає базовим елементом організації самоврядування. В громадах вирішується до 80 % питань, коли йдеться про стосунки між громадянином і владою. Громада несе всю відповідальність за організацію суспільного життя населення, яке проживає на визначеній території, і вирішує відповідні завдання.

Функції громади:

- забезпечення діяльності інфраструктури – житло, вулиці, виробничі майданчики, вода, вивезення сміття, електрика, газ;
- побутове обслуговування – громадський транспорт, культура, лазні, спорт, дозвілля;

- соціальні питання – соціальний захист, інтеграція меншин, забезпечення участі в громадському житті, підтримання соціальної злагоди;
- формування життєвого середовища і перспективне планування – планування розвитку міста, якість життєвого середовища, екологія, розвиток культури і засобів комунікації;
- громадський порядок – пожежна служба, поліція, служба зв'язку, охорона навколишнього середовища, ЗАГСи;
- стабілізація суспільної системи – соціальний буфер між людиною і державою, школа демократії для громадян, адміністративні функції.

Громада та об'єднання громад одержують визначені законодавством податкові надходження:

- земельний податок,
- податок на підприємницьку діяльність,
- податок на предмети широкого вжитку,
- частина податку на заробітну плату,
- частина прибуткового податку,
- асигнування в межах системи розподілу доходів між землями.

Власні податки:

- на собак,
- на напої,
- на розваги,
- на полювання та рибальство.

У різних землях по-різному визначається коло питань, які вирішуються громадами, і передбачаються певні заборони чи право контролю за їх діяльністю. Громади мають особливі інститути, які забезпечують організацію суспільного життя людей на відповідній території і вирішують усі питання місцевого життя. Це дозволяє створити умови для змагання між землями і можливість експериментування на регіональному рівні. Окрема земля може спробувати нове і відпрацювати модель, що потім стане основою реформи в усій федерації, наприклад, в галузі освіти.

Основні моделі самоуправління у містах

Магістратний тип управління існує в землях Гессен, Бремен, Шлезвіг-Гольштейн та великих містах.

Загальна характеристика

- Громадяни обирають на прямих виборах міські збори (представницький орган).
- Міські збори обирають магістрат (колегіальний орган), до якого входять бургомістр та завідувачі відділами.
- Магістрат приймає рішення більшістю голосів, при рівності голосів голос бургомістра – вирішальний.

Бургомістратний тип управління існує в землях Райнланд-Пфальц, Саар та в громадах до 10 000 мешканців землі Шлезвіг-Гольштейн.

Загальна характеристика

- Громадяни обирають муніципальну чи міську раду як вищий орган місцевого самоврядування.
- Рада обирає бургомістра, в окремих випадках і завідуючих відділами.

- Бургомістр є головою місцевої ради (з правом голосу) та керівником адміністрації, як виконавчого органу.
- В окремих випадках бургомістр та завідуючі відділами складають президію, яка готує проекти рішень ради з питань статуту, розвитку та персоналій. В окремих випадках бургомістр та завідуючі відділами складають президію, яка готує проекти рішень ради з питань статуту, розвитку та персоналій.

Муниципальний (Північнонімецький) тип управління існує в землях Нижня Саксонія, Північний Райн-Вестфалія.

Загальна характеристика

- Громадяни обирають муниципальну раду, яка обирає із свого складу голову як бургомістра.
- Муниципальна рада обирає муниципального директора, як керівника виконавчого органу та завідуючих відділами.
- Муниципальна рада може відкликати директора, а в окремих випадках взяти на себе його повноваження.

Муниципальний (Південнонімецький) тип управління існує в землях Баден — Вюртемберг, Баварія.

Загальна характеристика

- Громадяни обирають муниципальну раду і одночасно прямими виборами – бургомістра, який очолює муниципальну раду і водночас є керівником адміністрації.
- Муниципальна рада обирає завідуючих відділами, які підпорядковуються бургомістру.

Змішаний тип управління існує на нових федеральних землях: Берлін, Бранденбург, Меклембург — Передня Померанія, Саксонія–Анхальт, Шлезвіг–Гольштейн.

Загальна характеристика

- Громадяни обирають муниципальну раду.
- Муниципальна рада обирає голову правління або президії.
- До складу цих органів входить і бургомістр. Його обирають на п'ять років.
- У містах з населенням понад 100 000 мешканців може створюватись магістрат.
- У невеликих громадах за рішенням ради почесний бургомістр може бути водночас - головою муниципальної ради.

11.2 Органи самоврядування

- Округи утворюються в умовах, де не діє місцевий поділ і вони об'єднують відповідні інфраструктури поза місцевим поділом. Відповідно в окружному самоврядуванні є громада.
- В округах народ має право мати представництво у формі рад, утворене загальними, прямими, вільними, рівними та таємними виборами:
 - демократизм утворення,
 - автономність у своїй діяльності,
 - відповідальність за стан справ у своїй громаді.
- У громадах виборний представницький орган може бути замінений загальними зборами громади.

Органи самоврядування приймають

конституційний статут громади, який доповнює визначене законом про місцеве самоврядування комунальне право специфічними місцевими правилами.

Органи самоврядування схвалюють:

- Господарський статут громади.
- Статут про підключення до загальних мереж.
- Статут про відрахування за користування окремими послугами.
- Статут про міську забудову.

Розробляють і затверджують регламент:

- про періодичність проведення засідань представницького органу;
- правила підготовки та проведення зборів, засідань, а також порядок обговорення пропозицій;
- правила створення фракцій;
- регулювання роботи комісій;
- форму і порядок голосування;
- визначення відкритих і закритих засідань;
- правила проведення роботи з громадськістю.

11.3 Структура та повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування

Незалежно від типу управління та моделі представницьких органів самоврядування їх виконавчі органи мають відповідну узагальнену структуру.

Керівник виконавчого органу відповідає за:

- виконання рішень представницького органу;
- підготовку рішень для представницького органу;
- виконання державних (делегованих) повноважень;
- виконання завдань поточного управління і забезпечення функціонування всієї місцевої адміністративної системи.

Основні управління та відділи виконавчих органів самоврядування

- Загальний відділ (відділи кадрів, прес-служба, статистики, ревізійний відділ).
- Фінансове управління (міське казначейство, міська каса, податкова служба, відділ нерухомості, служба витрат на охорону).
- Правове управління (правовий відділ, поліція, служба громадського порядку, служба оповіщення, служба страхування, ЗАГС, цивільна оборона).
- Управління освіти і культури (відділ освіти, відділ культури).

- Управління соціального забезпечення та охорони здоров'я (служба соціального забезпечення, відділ молоді, відділ спорту, відділ охорони здоров'я, відділ лікарень, відділ компенсацій).
- Будівельне управління (будівельний відділ, відділ міського планування, відділ кадастру, відділ будівельного нагляду, квартирний відділ, відділ наземного будівництва, відділ підземного будівництва, відділ зеленого господарства).
- Управління громадськими установами (комунальна служба, бойня, відділ ринків, ломбард, лазні).
- Управління економіки і транспорту (відділ економіки і транспорту, відділ підприємництва, служба лісу).

Функції представницьких органів місцевого самоврядування (муніципальних зборів, муніципальних рад, міських рад):

- прийняття комунальних статутів і постанов, якими регулюються основні питання організації міського життя;
- право обрання керівників виконавчого органу;
- контроль діяльності роботи виконавчого органу;
- створення умов громадської підтримки дій і рішень органу самоврядування.

12 ПІДСУМКОВИЙ КОМЕНТАР

Становлення політичної та адміністративної систем сучасної ФРН розпочиналося знищенням фашизму як системи, вимагаючи реального судочинства над нацистськими злочинцями. Демонтаж фашизму охоплював державний устрій, ідеологічну та партійно-політичні сфери. Він проходив під контролем окупаційних комендатур держав-переможниць. Ліквідаційні процеси доповнювалися ефективними засобами по формуванню нового німецького менталітету, коли у свідомості нації закладалася негативна оцінка націоналізму та фашизму як явища.

На підґрунті цих процесів відбувалася підготовка нового конституційно-правового поля. Розроблений текст Основного закону спочатку розповсюджувався на територію трьох окупаційних зон. З 1957 року його дія поширена на землю Саар, а з 1990 після інтеграції п'яти земель Німецької Демократичної Республіки та включення території Берліна дія Основного закону розповсюджується на всю німецьку територію. Остання 146 стаття Основного закону передбачає розробку нової конституції, яка мала бути прийнята «вільним рішенням німецького народу».

Проект Основного закону розроблявся в умовах ефективного зовнішнього нагляду держав-переможниць, проходив виключно під акомпанемент німецьких політиків нової демократичної генерації. Прем'єр-міністри земель доручили фахівцям конституційного права розробити відповідний проект, його розглянули та затвердили уповноважені губернатори західних окупаційних зон, а потім Парламентська рада. Право Основного закону було затверджено ландтагами земель, щоправда, ландтаг Баварії відмовився його затверджувати через надмірну централізацію.

Складна і довготривала процедура розробки Основного закону підкреслювала його тимчасовість і в той же час фундаментальність. Без перебільшення можна стверджувати, що в цьому документі знайшли своє виявлення кращі традиції конституції 1871 і 1919 років. Багато конституцій країн декларують про соціальне, демократичне чи правове спрямування своїх держав, але та фундаментальність у визначенні ФРН як демократичної, правової, соціальної та федеративної держави має одне з найбільш визнаних обґрунтувань. Не випадково автор детально зупинився на висвітленні цих положень у відповідних розділах книги.

Створення державних інститутів на німецьких землях проходило під зовнішнім контролем окупаційних комендатур, але це не вплинуло на їх майбутню дієздатність та самобутність. Система державної влади базується на класичному принципі розподілу влади, який ніде не обумовлений у тексті Основного закону.

Законодавча влада сконцентрована на федеральному рівні у двох палатах Бундестагу та Бундесрату, а на рівні земель – у ландтагах. Виборність Бундестагу за змішаною системою розкриває демократизм законодавчої влади, котра створюється прямими діями виборців, які мають по два голоси, обираючи одночасно половину депутатів за партійними списками, а другу половину – по мажоритарних округах. Друга палата Бундесрату представлена урядами земель залежно від розміру землі – від 3 до 6 представників.

Реальна дія законотворчого механізму передбачає можливість прийняття законопроектів, які розробляються за ініціативою уряду з участю Бундесрату, без проходження їх у

першій палаті. Створюється враження, що в рамках самої виконавчої влади закладені умови для узурпації влади в цілому, адже Бундесрат створюється із представників земельних урядів, де президентом палати щороку стає один із земельних прем'єрів. Якщо взяти до уваги те, що закони взагалі реалізуються на земельному рівні діяльністю земельних урядів, то створиться враження ніби виконавча влада має необмежені владні повноваження.

У дійсності владні ресурси кожної гілки влади мають рівновагу, а щоденні процедури тільки розривають складний механізм досягнення рівноваги владних повноважень. Адже можливості уряду закладені у самій процедурі формування урядових структур.

Обрання глави уряду – канцлера передбачає довготривалу процедуру, яка враховує розстановку політичних сил Бундестагу, коли партії, що отримали шанс стати парламентськими партіями, не тільки переступили 5 % бар'єр, але й зуміли між собою домовитися та погодити, хто ввійде до правлячої коаліції, а хто буде в опозиції.

Це дійство відбувається, коли Бундестаг обирає канцлера. Але якщо кандидатура, запропонована президентом для затвердження, не отримує необхідної більшості, то перша палата сама пробує обрати канцлера знову ж таки через формування коаліційної більшості. Якщо і цього не відбувається, то президент через 7 днів призначає тимчасового канцлера і оголошує нові вибори, що жодного разу ще не спрацювало.

Таким чином, уряд отримує легітимність у Бундестазі на свою дієздатність і поки його дії будуть всупереч домовленості і взаєморозумінню представників правлячої коаліції, то коаліція розпадається і створюється новий уряд. Це може відбуватися в рамках обраного депутатського корпусу, як це відбулося у 1982 році, коли замість правлячої коаліції вільних демократів та соціал-демократів була створена нова правляча коаліція. Замість Г. Шмітта, лідера СДП, канцлером став Г. Коль – лідер ХДС, а у Бундестазі створюється нова коаліція ХДС, ХСС, ВДП.

Причому якщо між урядом та першою палатою встановлюється відповідна політична урегульованість, то вона дещо суттєво доповнюється урегульованістю між федерацією та землями. Саме це урегулювання закладено процедурою голосування у Бундесраті, де передбачено голосування за принципом погодженого подання голосів. Представники від однієї землі подають один спільний голос. Вони всі мають імперативний мандат. Ця процедура започаткована ще в конституції 1871 року, коли члени урядів земель, маючи адміністративний досвід, враховували ефективність тих чи інших законів для розвитку їх земель, переносили управлінсько-виконавчий досвід прийняття законів, за рахунок якого не допускається обмежень земельних інтересів, а розвиток федерації забезпечується з урахуванням гармонізації розвитку земель.

Високий авторитет виконавчої влади передбачає її стабільність. Саме це було недоліком Ваймеровської республіки, в умовах якої з'явилася можливість приходу до влади Гітлера та його прихильників.

У ФРН центральна виконавча влада бівалентна. Вона має «слабкого» президента – як главу держави, та «сильного» канцлера. Президент обирається федеральними зборами, які скликаються тільки з однією метою – вибір глави держави. До їх складу входять члени Бундестагу, а також необхідна кількість членів, обраних ландтагами спеціально тільки для цієї процедури. Усі акти президента повинні контролюватися канцлером, окрім актів, пов'язаних з призначенням та звільненням канцлера та розпуском Бундестагу.

Стабільність уряду викликана відповідним конструктивним вотумом недовіри канцлера – він може бути зміщений з посади тільки тоді, коли Бундестаг обирає нового канцлера. Звідси посада канцлера досить значима, але її можна отримати у випадку, коли відповідна кандидатура буде користуватися широкою підтримкою у Бундестазі. Двічі у сучасній історії ФРН розпадалися правлячі партійні коаліції і утворювалися нові. Новообрані канцлери домагалися конструктивного вотуму недовіри і достроково розпускали Бундестаг. Так було у 1972 році за ініціативою В. Брандта та у 1982 році за ініціативою Г. Коля.

Унікальність політичної та адміністративної системи ФРН пов'язана з утворенням цієї держави. Федерація виникла в результаті домовленості її суб'єктів. Це добровільно обумовлене об'єднання було поступово доповнене узгодженим вступом до федерації землі Саар, добровільним об'єднанням п'яти земель колишньої НДР та договірною узгодженістю включення до складу федеративної країни Берліна, як суб'єкта федерації, та проголошенням його столицею країни.

Досвід ФРН для України має позитивне значення для запровадження дієздатних механізмів взаємодії виконавчої та законодавчої влади та реалізації принципу верховенства права, універсальності закону, які стали засобом створення дійсно демократичної, правової, соціальної держави.

В усьому, що представлено у цьому розділі навчального посібника, кожний має право знаходити свої пріоритети, як він вважає за необхідне, щоб використати інформацію про німецьку політичну адміністративну систему для здійснення реформ в Україні.

**ФРАНЦУЗЬКА
РЕСПУБЛІКА**

1	Адміністративно-територіальний поділ	251
2	Важливі віхи політичної історії	252
3	Конституційний процес	255
3.1	Структура конституції	255
3.2	Зміст конституції	255
3.3	Конституційні гарантії	256
3.4	Порядок внесення поправок та змін до конституції	256
4	Глава держави – президент	258
4.1	Легітимізація президентської влади	258
4.2	Повноваження президента республіки	258
4.3	Вплив президента республіки на інші гілки влади	259
5	Виконавча влада	261
5.1	Особливості виконавчої влади	261
5.2	Структура уряду та його формування	261
5.3	Структура урядових закладів	262
5.4	Представництво центральних органів на регіональному рівні	265
5.5	Вплив уряду на законодавчий процес	265
6	Законодавча влада	266
6.1	Характеристика Конгресу	266
6.2	Структура та повноваження Національної асамблеї	266
6.3	Механізм прийняття законопроектів у Національній асамблеї	269
6.4	Структура та повноваження Сенату	270
6.5	Механізм прийняття законопроектів у Сенаті	273
6.6	Загальна схема розгляду законопроектів у парламенті	274
6.7	Контроль парламентом діяльності уряду	275
7	Судова влада	276
7.1	Структура та принципи функціонування судової влади	276
7.2	Загальна характеристика Конституційної ради	276
7.3	Загальна характеристика Вищої ради магістратури	277
7.4	Загальна характеристика Державної ради	278
7.5	Характеристика судових гілок судочинства	278
8	Механізм стримування і противаг	280
9	Партійна система	281
9.1	Характеристика найбільш впливових політичних партій	281
10	Місцеве самоврядування	284
10.1	Адміністративна реформа	284
10.2	Структура органів місцевого самоврядування	284
10.3	Повноваження органів місцевого самоврядування	286
10.4	Місцеве самоврядування і державні органи влади	287
11	Підсумковий коментар	288

ФРАНЦІЯ

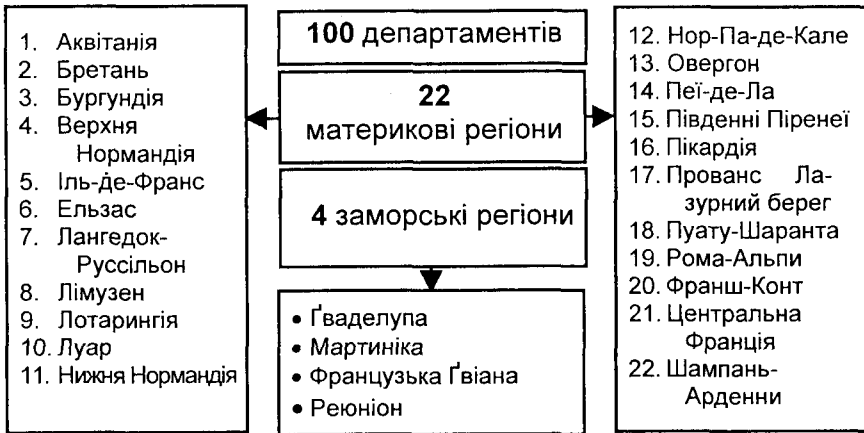
Територія – 551 тис. кв. км.

Населення – 59,344 млн. чол. (2002 р.)

Столиця – Париж.

Франція – унітарна держава з квазіфедеративними ознаками.

1 АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

Квазіфедеративні ознаки

- Корсика – політична автономія;
- Нова Каледонія – асоціативна держава;
- Заморські території зі специфічним політико-адміністративним устроєм. Серед них: Французька Полінезія, острови Уоліс і Футуна, Землі Аделі, архіпелаги Крозет і Кергулен та острови володінь Амстердама і Святого Павла;
- 2 території зі статусом колективних: Майота і Святого Піре Макелона.

2 ВАЖЛИВІ ВІХИ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ

- 843 р. В результаті поділу Імперії Каролінгів відокремлюється Західно-Франкське королівство, яке сприяло створенню Франції як самостійної держави.
- 987 р. Світська та духовна знать обрали королем Гуго Капета, якого назвали «великим» герцогом Франції. З цього часу починається розвиток номінально єдиного королівства, яке фактично розділялось на багато незалежних феодалних володінь.
- 1226 – 1270 рр. Часи правління Людовіка IX привели до створення централізованої держави, в якій Париж становився важливим духовним і політичним центром.
- XVI століття. Починає складатись абсолютистська монархія. Генеральні штати (тодішній парламент) збирались дуже рідко. Важливу роль у процесі централізації держави виконували інтенданти провінцій.
- 1661 – 1715 рр. Роки правління Людовика XIV, коли французький абсолютизм досяг свого апогею. Королівська рада, до якої входили радники монарха, вершила всі справи в країні. Діяльність парламенту значно обмежувалась. Суд втратив свою самостійність. Місцеві органи влади (провінції штатів, муніципалітетів) майже нічого не вирішували. Франція розширювала свої території та добивалась політичної гегемонії у Європі.
- 1715 – 1774 рр. Роки правління Людовика XV, коли країна вступила в період гострої кризи абсолютизму.
- 1774 – 1792 рр. Роки правління Людовика XVI, який намагається запровадити реформи, що були безуспішними і спричиняли революційну ситуацію.
- 17 червня 1789 р. Депутати проголошують себе Національними зборами, а 9 липня – Установчими зборами.
- 1789 – 1794 рр. Велика Французька революція, що поклала початок глибоким соціально-економічним і політичним перетворенням у Європі.
- 1792 – 1804 рр. Роки існування Першої Республіки. У серпні 1795 р. термідоріанський Конвент прийняв конституцію, яка запроваджувала високий майновий ценз. Законодавча влада передавалась раді старійшин та раді п'ятисот, а виконавча – Виконавчій директорії.
- 1793 р. Страта короля Людовіка XVI за рішенням національного Конвенту, початок дворічного періоду масового революційного терору. Радикальна партія якобінців, захопивши владу в державі, організувала небачений раніше в історії Європи масовий терор проти ворогів революції і своїх власних. Після правого термідоріанського перевороту у липні 1794 р. самі організатори терору загинули на гільйотині.

- 1792 – 1795 рр. Вся повнота державної влади належала національному Конвенту, який здійснював функції законодавчої, виконавчої і судової влади (крім того, Конвент керував військовими діями проти усієї Європи і внутрішніх противників, а також активно насаджував загальнообов'язкову офіційну ідеологію і нову релігію).
- 1804 – 1814 рр. Правління імператора Наполеона I (перша імперія у Франції), який надрукував цивільний кодекс (кодекс Наполеона). Наполеонівський режим головну увагу зосередив на зовнішньополітичній діяльності, і насамперед на загарбницьких війнах, якими була охоплена вся Європа. Поразка Наполеона в Росії привела до занепаду Бонапартівської диктатури.
- 1814 – 1830 рр. Реставрація королівської влади династії Бурбонів, що передбачала створення конституційної монархії, керівні пости в армії та адміністрації займали представники дворянства та духовенства. В Палаті депутатів було представлено також дворянство, духовенство та ультраполялісти.
- 1830 – 1848 рр. Липнева монархія у Франції (помірний варіант конституційної монархії).
- 1848 – 1851 рр. Друга Республіка. Запроваджується посада президента республіки. Першим президентом став Луї Наполеон Бонапарт, було обрано законодавчі збори, в яких перемогли праві політичні угруповання.
- 1851 – 1871 рр. Правління імператора Наполеона III. Для Другої імперії характерно проведення великої кількості загарбницьких війн та зміцнення централізованої влади.
- 1871 р. Паризька комуна, яка тривала з 18 березня по 28 травня, – це перший світовий досвід створення «держави диктатури пролетаріату».
- 1871 – 1946 рр. Третя Республіка. Обираються Національні збори та президент. Значно розширюються колоніальні володіння Франції, яка стає колоніальною імперією. До влади приходять представники політичного спрямування, які вступають до різних зовнішньополітичних союзів та перетворюють Францію у впливову політичну державу на Європейському континенті.

Франція після Другої світової війни

- 9 вересня 1944 р. Після звільнення Франції від фашистської диктатури створюється тимчасовий уряд на чолі з генералом Шарлем де Голлем, який проіснував до осені 1946 р.
- 9 квітня 1946 р. Урядом де Голля запропоновано проект конституції Четвертої Республіки, який затверджено Національною асамблеєю. Проект передбачає створення республіки з виразним визначенням сильної державної влади.

- 5 травня 1946 р. Проект конституції виноситься на референдум, більшість виборців його не підтримала. Противниками проекту виступили представники лівих політичних сил. Їх авторитет був значним, оскільки більшість антифашистських груп очолювали представники лівого політичного спрямування. Генерал Шарль де Голль після цього референдуму пішов з політичної авансцени країни. Згодом створено нову конституційну раду, яка розробила інший проект конституції.
- 13 жовтня 1946 р. На референдум винесено другий проект конституції Четвертої Республіки, який було прийнято. 9927 тис. виборців відповіли: «так», 8165 тис. виборців «утримались». Конституція Четвертої Республіки реалізувала реальний політичний компроміс між трьома політичними силами: народно-демократичним рухом, комуністичною та соціалістичною партіями та їх прибічниками. Конституція Четвертої Республіки передбачала кабінетно-парламентську форму державного устрою.
- 1946 – 1958 рр. Період існування Четвертої Республіки. За цей час змінилось 23 уряди. Кожний з них проіснував не більше півроку, а деякі – декілька днів.
- До травня 1958 р. Кабінетно-парламентська форма управління вичерпала себе, оскільки: урядова нестабільність заважала запровадженню стабільної державної політики; національно-визвольна війна в Алжирі до середини 1958 р. поставила Францію в дуже складне політичне становище – у країні виникла реальна загроза військової диктатури; політична нестабільність спричинила хаос у країні.
- 28 травня 1958 р. Уряд П'єра Пфінді, який протримався при владі два дні, пішов у відставку. Після нього прем'єр-міністром призначають генерала де Голля, який дає згоду на своє призначення за умови розробки нової моделі державного устрою.
- Вересень 1958 р. Уряд де Голля запропонував новий проект конституції, в основу якого було покладено де Голлівську модель республіканського устрою з виразно визначеною роллю президента. Він обговорюється конституційною радою та Радою міністрів, які схвалюють його переважною більшістю голосів.

Перехід до П'ятої Республіки

- 28 вересня 1958 р. Проект конституції винесено на референдум. 17 млн. 668 тис. 900 виборців сказали – «так», 4 млн. 668 тис. 511 виборців – «ні», 4 млн. 16 тис. 614 виборців – утрималось. Результати референдуму затверджено Конгресом парламенту Франції. Таким чином, було схвалено 17-ту з часів декларації 1789 р. конституцію. Вона визначила початок П'ятої Республіки у формі напівпрезидентської–напівпарламентської республіки.

3 КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

3.1 Структура конституції

Складові конституції

Декларація прав людини і громадянина 1789 р., в якій визначається правовий статус особистості.

Преамбула конституції 1946 р., яка розкриває можливості соціально-економічних реформ та гарантує деякі соціально-економічні права особистості: право на освіту та захист здоров'я.

Основний закон 1958 р., який включає: **коротку преамбулу та 93 статті**, об'єднані в 15 розділів.

3.2 Зміст конституції

Визначає, що Франція – світська, демократична неподільна та суверенна республіка.

- **Світська** – в державі всі мають право на свободу віросповідання.
- **Демократична** – загальне виборче право, пряме або опосередковане таємне голосування, можливість існування політичних партій і угруповань.
- Принцип **суверенітету** народ Франції реалізує через участь у формуванні представницьких органів та через референдум.

Установлює співвідношення внутрішнього і міжнародного права, ратифіковані Францією міжнародні угоди та договори мають пріоритет над внутрішніми законами.

Неподільний характер французької держави визначений 53 ст. конституції, яка передбачає недопустимість уступки будь-якої території або будь-яке приєднання території без згоди зацікавленого населення.

Головна конституційна ідея – концентрація політичної влади у виконавчих органах.

Центральний виконавчий орган влади має двоглаву структуру: президент і прем'єр-міністр, чим закріплюється авторитарна тенденція механізму влади у Французькій Республіці.

Президент республіки уособлює спадкоємність держави, уряд – політичну націю, парламент виражає інтереси виборців.

Парламент приймає закони у сферах, визначених 34 статтею, інші закони приймаються через декрети виконавчої влади.

Відповідно до статті 38 Рада міністрів приймає ордонанси, які мають силу закону після висновків Державної ради.

3.3 Конституційні гарантії

Захист конституційних гарантії реалізується через конституційну раду, адміністративні суди та парламентських посередників (омбудсманів).

Головні конституційні гарантії

- Право власності та її недоторканність.
- Право на рівне оподаткування майна громадян.
- Право на безкоштовну загальну освіту та допомогу малозабезпеченим.
- Право на страйки.
- Право на профспілки.
- Політичний плюралізм.

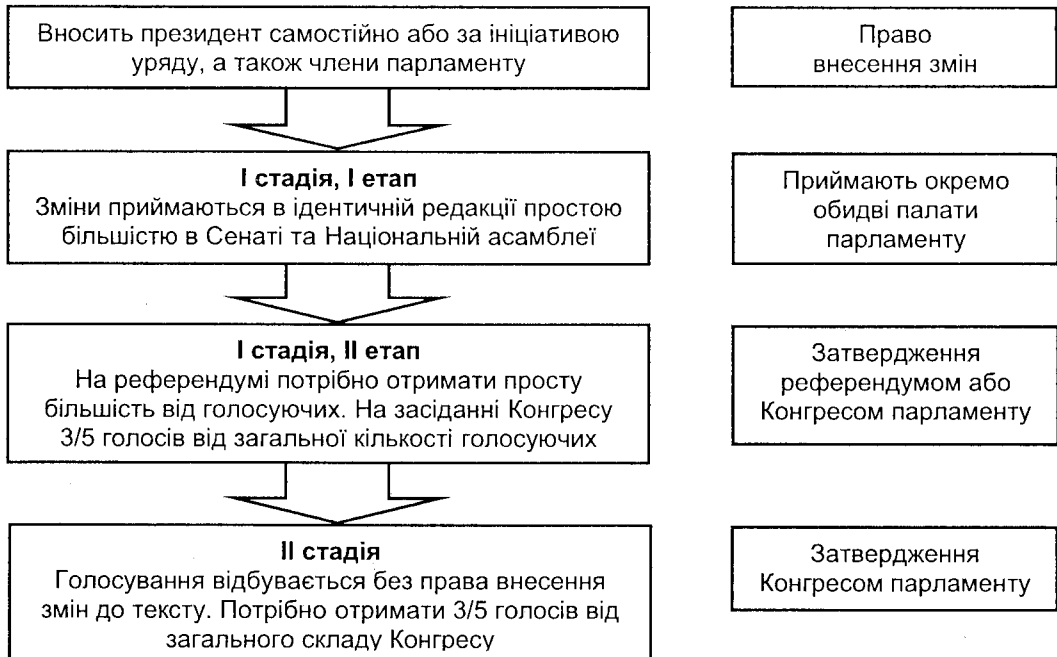
Омбудсмани

Громадяни звертаються до омбудсманів тільки через членів парламенту.

Омбудсмани вказують державним органам на порушення.

Омбудсмани можуть звертатися до Європейської комісії з прав людини та Європейського суду з прав людини.

3.4 Порядок внесення поправок та змін до конституції

Зміни до конституції, внесені через референдум

Референдум 1962 р. змінив спосіб виборів президента.

Референдум 1992 р. підтвердив вступ Франції до ЄС.

Референдум 2000 р. скоротив термін президентства.

Поправки, внесені президентом за пропозиціями уряду і членів парламенту

За пропозицією Конгресу парламенту в 1995 р. внесено поправки:

- про відміну депутатської недоторканності,
- ліквідовано два розділи про французькі співтовариства,
- про перехідні положення.

4 ГЛАВА ДЕРЖАВИ – ПРЕЗИДЕНТ РЕСПУБЛІКИ

Главою Французької Республіки згідно з конституцією є президент. Він несе формальну і церемоніальну відповідальність глави держави в парламентській системі.

4.1 Легітимізація президентської влади

Обирається загальними безпосередніми виборами громадян за мажоритарною системою на підставі рівного виборчого права терміном на 7 років (у 2000 р. замінено на 5 років) і може бути переобраний необмежену кількість разів.

Президентом республіки може бути громадянин Франції, що досяг віку 23 років. Кандидат повинен віддати заставу 10 тис. франків та подати декларацію про свій майновий стан.

Особа, що бажає стати кандидатом на посаду президента республіки, повинна бути запропонована 500 вибраними посадовими особами (колегією виборників) не менш як з 30 різних департаментів чи заморських територій, не більше однієї десятої від кожного департаменту, списки яких публікуються конституційною радою.

До колегії виборців залучаються члени парламенту, депутати рад департаментів, ради Парижа, територіальних зборів, мерів.

Виборчі округи формуються за територіальною ознакою в залежності від кількості громадян.

Обирається незалежно від парламенту.

Кандидат повинен отримати більшість голосів. У разі відсутності більшості голосів у першому турі призначається другий раунд, в якому беруть участь два кандидати, які отримали більшість голосів.

4.2 Повноваження президента республіки

Самостійні внутрішні повноваження

- Слідкує за дотриманням конституції, гарант національної незалежності та територіальної цілісності.
- Арбітр публічної влади.
- Голова Ради міністрів.
- Має право розпуску Національної асамблеї, при цьому обов'язкові консультації з головами обох палат парламенту та прем'єр-міністром.
- Обнародує закони, прийняті парламентом.

- Головнокомандуючий збройними силами.
- Має право відправки закону на повторне читання (слабке вето).
- Вводить у країні надзвичайний стан.
- Призначає референдум за пропозицією уряду або об'єднаною пропозицією обох палат парламенту.
- Робить повідомлення в парламенті.
- Призначає третину конституційної ради та її президента.
- Має право давати помилування.
- Голова Вищої ради магістратури.

Самостійні зовнішні повноваження

- Репрезентує країну на зустрічах між главами держав та урядів.
- Відповідає за зовнішню безпеку країни.
- Заключає і ратифікує міжнародні угоди.
- Призначає послів. Приймає вірчі грамоти акредитованих послів та представників інших держав.
- Гарант дотримання міжнародних угод.

Повноваження контрастигування

- Реалізуються через членів уряду.
- Через скликання парламенту на позачергову сесію.
- Підписання декретів.
- Призначення на державні та військові посади.
- Підписання законодавчих актів.

4.3 Вплив президента республіки на інші гілки влади

Вплив на виконавчу владу

- Голова виконавчої влади.
- Офіційно є головою Ради міністрів, головного колективного органу, що формує політику уряду.
- Призначає прем'єр-міністра.
- Затверджує склад уряду.
- Призначає осіб на вищі керівні посади державної і військової служб.
- Підтверджує відставку уряду.
- Підписує статuti і рішення, що приймаються на засіданнях Ради міністрів.

Вплив на законодавчу владу

- Оприлюднює закони.
- Має право на повернення закону на повторне читання (слабке вето, яке долається простою більшістю в одній з палат парламенту).
- Призначає прем'єр-міністра з урахуванням розстановки сил у парламенті.
- Пропонує біллі (законопроекти).

- Скликає позачергову сесію парламенту на прохання уряду або більшості депутатів.
- Має право розпуску Національної асамблеї.
- Звертається з посланням до парламенту.

Вплив на судову владу

- Гарант незалежності судової влади.
- Призначає третину конституційної ради.
- Голова Вищої ради магістратури.
- Направляє органічні закони на розгляд конституційної ради.
- Направляє законопроекти на узгодження до конституційної ради.

Вплив на регіональні владні структури

- Указом Ради міністрів призначає 26 префектів регіонів, які є одночасно головними префектами регіонів головних департаментів.
- Указом Ради міністрів призначає 100 префектів департаментів.

5 ВИКОНАВЧА ВЛАДА

Згідно з конституцією виконавча влада розподілена між президентом республіки та прем'єр-міністром.

5.1 Особливості виконавчої влади

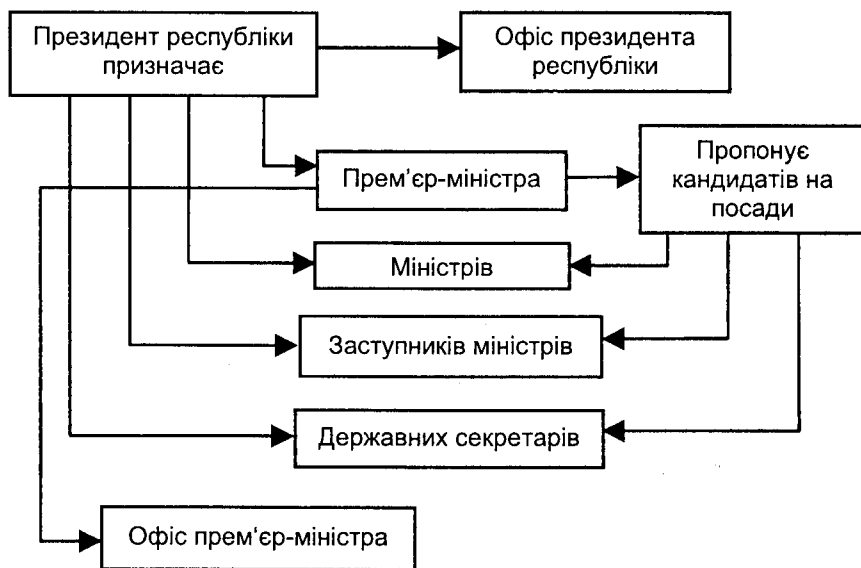
Головним органом виконавчої влади є уряд. Діяльність уряду спрямована на розробку і впровадження національної політики держави.

Конституцією чітко не визначено ієрархічну структуру уряду, але традиційно ієрархія має вигляд: прем'єр-міністр, міністри, заступники міністрів, державні секретарі.

Існують відмінності між Радою міністрів та Кабінетом міністрів. Рада міністрів – це засідання уряду під головуванням президента, на яких президент виконує повноваження, що стосуються уряду. Кабінет міністрів скликається прем'єр-міністром за спеціальним дорученням президента. На них головує прем'єр-міністр. Кабінет міністрів скликається рідко.

Загальна кількість членів уряду не має чіткої визначеності, в останні роки вона знаходиться у межах 40–50 осіб. Член уряду не може бути депутатом парламенту або займатися іншою професійною діяльністю.

5.2 Структура уряду та його формування

Прем'єр-міністр

Призначається президентом з урахуванням розстановки політичних сил у парламенті, оскільки прем'єр-міністр повинен мати довіру парламенту. Він фактичний голова уряду і є політичним діячем.

Відповідальний за діяльність уряду.

Володіє регулятивною владою у тих суспільних і військових справах, які не контролюються президентом.

Прем'єр-міністр та очолюваний ним уряд **мають право** поставити в нижній палаті парламенту питання про довіру уряду у будь-який час.

Має реальну владу над усіма членами уряду, може давати їм інструкції, у випадку необхідності виступати посередником між ними.

Очолює приватний офіс, генеральний секретаріат уряду та Раду держави.

Міністри

Відповідальність встановлюється Радою міністрів після погодження з Радою держави.

Міністри вирішують питання, пов'язані з діяльністю їх міністерств, беруть участь у роботі уряду.

Представляють міністерства у парламенті.

Вони є політичними діячами.

Заступники міністрів та державні секретарі

Призначаються президентом республіки за поданням прем'єр-міністра.

Відповідають за адміністративне обслуговування роботи уряду та міністерств.

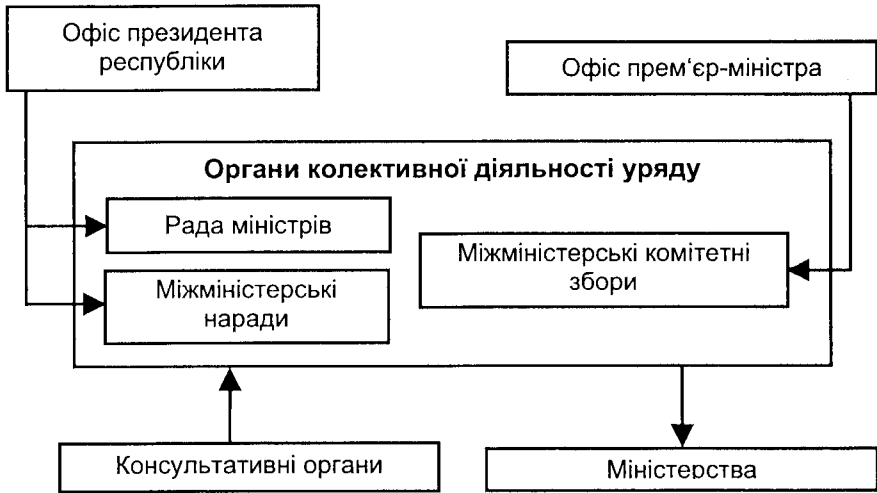
Відносяться до політичних діячів.

5.3 Структура урядових закладів

Перелік служб офісу прем'єр-міністра

- Приватний офіс.
- Міжміністерський центр адміністративної інформації.
- Генеральний секретаріат національної оборони.
- Генеральний секретаріат зовнішньої кооперації.
- Комісаріат генерального планування.

- Генеральний секретаріат уряду. Обирається з членів Ради держави. Координує діяльність Ради міністрів. Підтримує зв'язок з громадськістю. Відповідальний за кооперацію між різними міністерствами. Організовує зв'язок з парламентом. Перевіряє тексти законів перед публікаціями в офіційному журналі. Надає юридичну підтримку діяльності уряду. Обслуговує міжміністерські зустрічі. Під його керівництвом знаходяться: директорат адміністративного і фінансового обслуговування; генеральний директорат з адміністративного і громадського обслуговування; офіційний журнал; французька документація.
- 32 міністерства і Рада міністрів.
- Консультативні органи.

Характеристика органів колективної діяльності уряду

Рада міністрів

Головний колегіальний орган уряду, який працює під головуванням президента.

Збирається кожного тижня.

У його засіданнях беруть участь прем'єр-міністр, міністри та, в разі необхідності, державні секретарі. Акти, прийняті на такому засіданні, підписує президент.

Остаточний орган розробки урядової політики, вирішальна роль в якій належить президенту.

Кабінет міністрів

Скликається прем'єр-міністром по спеціальному дорученню президента з чітко визначених питань. Головує на засіданнях кабінету міністрів прем'єр-міністр. Засідання скликаються дуже рідко.

Міжміністерські наради

Збираються за ініціативою президента республіки.

Запрошуються прем'єр-міністр та міністри, до компетенції яких входить розгляд відповідних питань, у разі необхідності на засідання запрошуються вищі керівники громадських служб.

Міжміністерські збори

Збираються прем'єр-міністром.

Вирішують питання взаємозв'язків між різними міністерствами.

Особливості структур міністерств

До першої категорії входять міністерства, що мають структури, незалежні від політики уряду.

До другої категорії відносяться міністерства, структури яких змінюються зі зміною складу уряду шляхом об'єднання або розколу.

До третьої категорії входять міністерства, які мають короткий термін свого існування або можуть бути приєднані до інших міністерств.

Перелік міністерств

- Закордонних справ.
- Економіки, фінансів та індустрії.
- Юстиції.
- Внутрішніх справ.
- Праці і зайнятості.
- Регіонального планування.
- Захисту.
- Освіти, досліджень і технологій.
- Рибальства і сільського господарства.
- Державної цивільної служби, адміністративної реформи і децентралізації.
- Молодіжної політики і спорту.
- Відносин з парламентом.
- Культури і зв'язку.
- Інфраструктури, транспорту і житла.
- Зі справ Європейського союзу.
- Зі справ тестування на вчений ступінь.

Перелік центральних управлінь

- Управління людськими ресурсами.
- Управління фінансовими ресурсами.
- Регулюючих реформ.
- Управління інформації і технологій.

Характеристика консультативних органів

Вони утворюються із числа підприємницьких спілок, представників профспілок та осіб, призначених урядом.

Надають консультації та експертні висновки на проекти законів та програми соціально-економічного розвитку, підготовлені урядом.

Надсилають до парламенту представників, що висловлюють думку консультативного органу щодо певного питання.

Перелік та повноваження консультативних органів

- **Державна рада.** Головне завдання – консультації уряду з внутрішніх питань, фінансів, праці, соціального сектора, освіти. Всі урядові біллі, що розглядаються на засіданнях Ради міністрів, повинні бути узгоджені з Державною радою.
- **Рахункова рада** допомагає уряду в реалізації бюджету.
- **Економічна і соціальна рада.** Складається з представників різних соціо-економічних груп. Проводить консультативну діяльність при підготовці текстів планів з соціальних та економічних питань.
- **Податкова рада** контролює справедливість та дотримання законів у податковій сфері.

5.4 Представництво центральних органів на регіональному рівні

Центральна влада представлена на рівні регіону і в департаментах відповідними префектами.

Префекти призначаються президентом відповідним указом Ради міністрів.

5.5 Вплив уряду на законодавчий процес

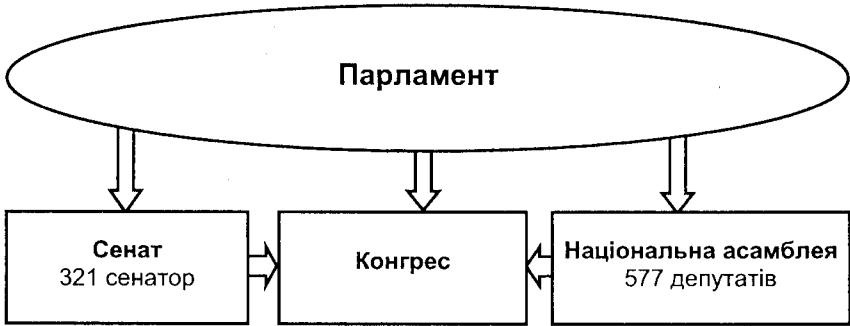
Відповідно до статті 39 конституції уряд має право подавати законопроекти до парламенту (урядові біллі).

Приватні біллі, що надходять до парламенту від його членів, повинні бути обговорені і затверджені Радою міністрів. Стаття 40 конституції надає право вето урядові на приватні біллі або на внесення поправок до них.

У крайніх випадках уряд може попросити парламент про його уповноваження для прийняття законів. У такому разі постанови Ради міністрів, узгоджені з Радою держави, мають статус законів.

6 ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

Згідно зі статтею 24 конституції П'ятої Республіки Франції органом законодавчої влади є парламент.

6.1 Характеристика Конгресу

Конгрес є органом спільної діяльності Сенату та Національної асамблеї.

Збирається на спільні засідання двох палат, у яких беруть участь 577 депутатів нижньої палати та 321 сенатор.

Конгрес збирається для розгляду поправок до конституції.

На його засіданнях затверджуються результати референдуму по внесенню змін до конституції.

Конгрес підтверджує перелік питань, які виносяться на сесійні засідання.

6.2 Структура та повноваження Національної асамблеї

Вибори до Національної асамблеї та статус депутатів

Вперше Національну асамблею було обрано 1795 року. Є головним політичним органом створення законів.

Національна асамблея складається з 577 членів, що обираються прямим загальним голосуванням громадян терміном на п'ять років. Вибори, як правило, проходять у два тури. 1 тур абсолютною більшістю – 50 % +1 голос. 2 тур відбувається, якщо у першому жоден з кандидатів не отримав абсолютної більшості. У цьому турі беруть участь кандидати, що набрали 12,5 % і більше голосів. Перемагає той кандидат, який отримав відносну більшість голосів.

Кандидат до Національної асамблеї може бути висунутий одним виборцем або самовисуванням.

Кандидат у Національну асамблею повинен балотуватися в одному виборчому окрузі.

Кандидат у Національну асамблею вносить заставу – 1000 франків. За умови набрання кандидатом 5 % і більше голосів застава повертається.

Кандидат у парламент повинен подати декларацію про свій майновий стан.

Депутат Національної асамблеї не може бути членом уряду, інших державних органів та органів місцевого самоврядування.

Депутатам надано право індемнітету – вони не відповідають за образу на засіданнях парламенту.

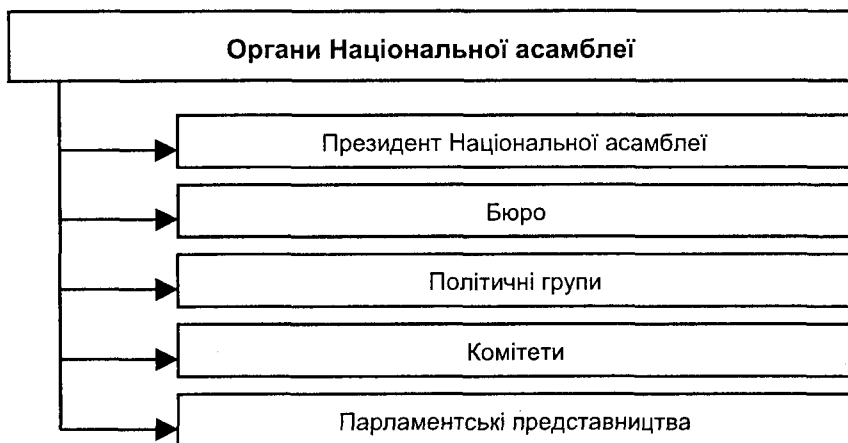
Депутати мають обмежений депутатський імунітет. Їх дії підлягають покаранню відповідно до законів Франції. Вони не можуть бути заарештовані на засіданнях парламенту та під час поїздки до парламенту, але можуть бути заарештовані на місці злочину. В інших випадках необхідно отримати дозвіл на арешт депутата від бюро.

Право відклику депутата відсутнє.

Повноваження Національної асамблеї:

- прийняття законопроектів,
- контроль за діяльністю уряду,
- ініціювання відставки уряду,
- прийняття органічних законів,
- судові повноваження.

Структура Національної асамблеї

Президент Національної асамблеї

Обирається терміном на 5 років на першому сесійному засіданні кожного нового складу Національної асамблеї.

Четверта особа в державній ієрархії посадових осіб.

Повноваження президента Національної асамблеї

- Відповідає за діяльність Національної асамблеї.
- Веде засідання Національної асамблеї і спрямовує дебати.
- Призначає третину Конституційної ради, керує діяльністю президії.
- Очолює засідання Конгресу (погоджувального органу сумісної роботи обох палат парламенту).

Бюро

Складається з 22 осіб (президента Національної асамблеї, 6 віце-президентів, 3 квесторів, 12 секретарів).

Обирається після обрання нового складу Національної асамблеї на весь період, терміном на п'ять років.

Політичні групи

Формуються відповідно до політичних уподобань депутатів.

Кожна група повинна мати у своєму складі не менше 20 членів.

Призначає членів до різних органів Національної асамблеї.

Висловлює свою точку зору з приводу законопроектів. У групі обирають голову фракції, якому належить виняткова роль, оскільки він визначає політичну лінію членів фракції і навіть голосує за відсутніх депутатів. За законодавством таке голосування заборонено, але в практиці голови фракцій дуже часто ним користуються, тому що ключі від електронних табло депутатів знаходяться у них.

Комітети

Проводять попередній розгляд законопроектів і підготовку письмової доповіді на сесійні слухання.

Відповідно до конституції **в Національній асамблеї має бути** не більше шести постійних комісій.

Перелік комітетів та комісій Національної асамблеї

- Комісія зі справ культури, сім'ї та соціальних питань (140 членів).
- Комісія із закордонних справ (70 членів).
- Фінансів, загальної економіки і планування (70 членів).
- Конституційної збірки законів, законодавства і загального адміністрування (70 членів).
- Національної оборони і збройних сил (70 членів).
- Виробництва і профспілок (140 членів).

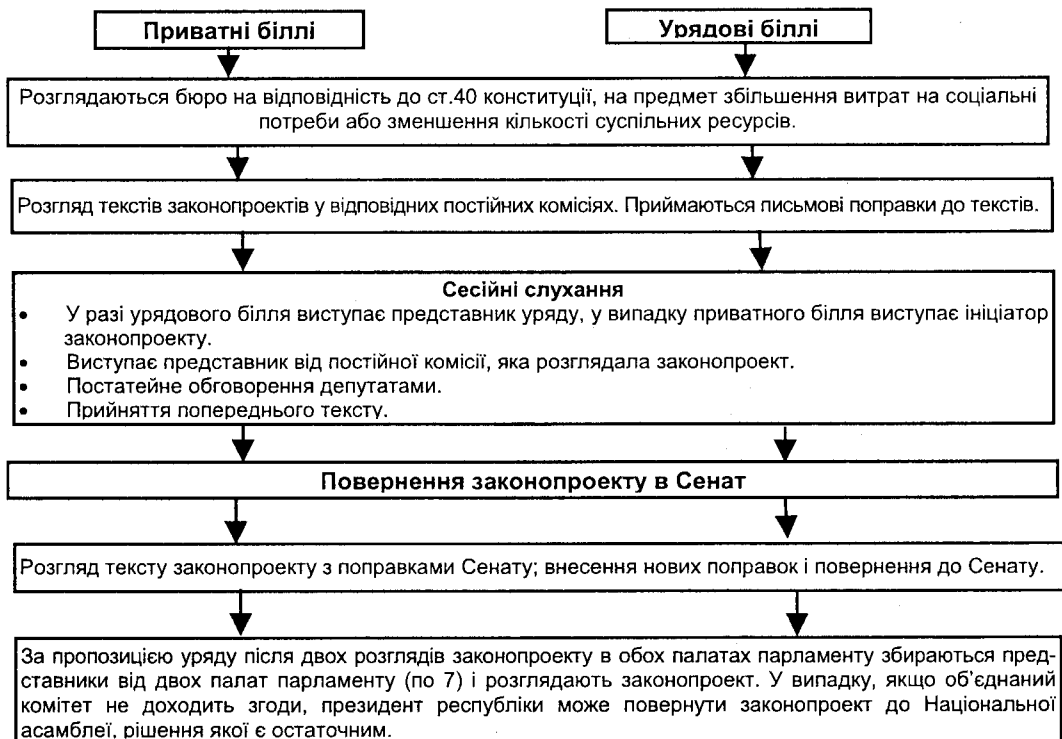
Парламентські представництва

Інформування парламенту із специфічних питань.

Перелік парламентських представництв у Національній асамблеї

- Національне представництво в Європейському союзі. Складається з 36 членів. Забезпечення інформацією про Європейський союз.
- Представництво з демографічних питань. Складається з 25 осіб, з них 15 – члени Національної асамблеї.
- Парламентське представництво з питань планування. Складається з 15 осіб.
- Парламентський офіс з оцінки наукових і технологічних досліджень. Загальний склад – 32 особи, з них 16 – депутати Національної асамблеї, що обираються пропорційно від кожної політичної групи.
- Парламентський офіс оцінки законодавства. Загальна кількість – 30 осіб, з них 15 – від Національної асамблеї.
- Офіс оцінки громадських страхових полісів. Загальна кількість – 32 особи, з них 16 – члени Національної асамблеї.

6.3 Механізм прийняття законопроектів у Національній асамблеї

6.4 Структура та повноваження Сенату

Вибори до Сенату та статус сенаторів

Сенат складається з 321 сенатора, що обираються терміном на 9 років непрямим універсальним голосуванням – «колегією виборників» – у кожному департаменті, при дії системи ротації — 1/3 Сенату повинно оновлюватися кожні три роки. Сенат обирається через колегію виборників, які мають чисельність до 108 тис. чоловік і до складу яких входять: депутати Національної асамблеї, члени рад регіонів і представники муніципальних рад.

Голосування колегії виборників відбувається в головному місті департаменту.

Від кожного департаменту обирається по 2–3 сенатори і 69 сенаторів за мажоритарним списком.

Кандидат у Сенат повинен внести заставу – 2000 франків. За умови набрання кандидатом 5 % голосів і більше застава повертається.

Кандидат у Сенат може бути висунутий одним виборцем або самовисуванням.

Кандидат у Сенат повинен балотуватися в одному виборчому окрузі.

Кандидат у Сенат має подати декларацію про свій майновий стан.

Сенатором може бути громадянин республіки Франція, який досяг віку 35 років.

Сенатор не може бути членом уряду, інших державних органів та органів місцевого самоврядування.

Сенатори мають обмежений депутатський імунітет. Їх дії підлягають покаранню відповідно до законів Франції. Вони не можуть бути заарештовані на засіданнях парламенту та під час поїздки до парламенту, але можуть бути заарештовані на місці злочину. В інших випадках необхідно отримати дозвіл на арешт сенатора від бюро.

Права відкликання сенаторів не існує. Вони мають вільний мандат.

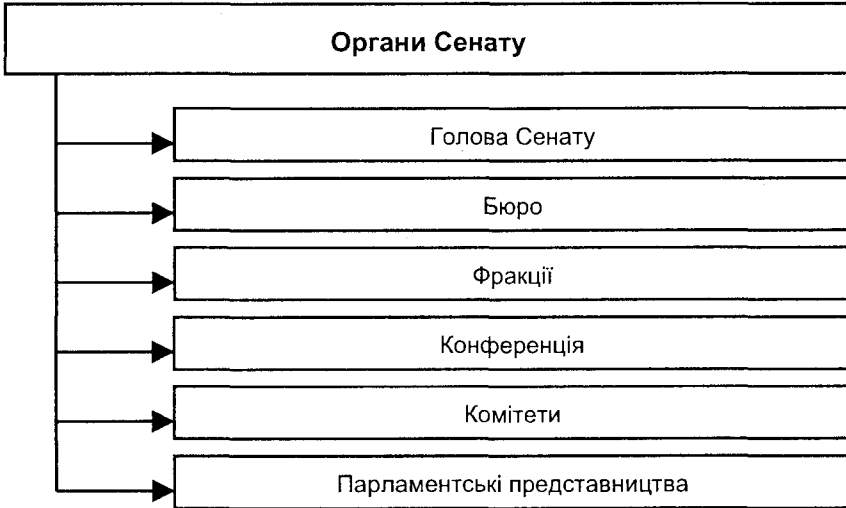
Повноваження Сенату:

- прийняття законопроектів,
- контроль за діяльністю уряду,
- прийняття органічних законів,
- судові повноваження.

Структура Сенату

Голова Сенату

Обирається терміном на 3 роки кожним оновленням Сенатом.
Друга особа в державі після президента республіки.

Повноваження голови Сенату

- Веде засідання Сенату і спрямовує дебати.
- Висловлює рекомендації президенту республіки у випадках розпуску Національної асамблеї або введення надзвичайного стану в державі.
- Призначає третину складу Конституційної ради.
- Керує діяльністю президії.
- Виконує повноваження президента республіки у випадку дострокового звільнення поста президента республіки, до його переобрання.

Бюро

Колективний орган, що складається з 22 осіб.

Обирається терміном на три роки.

Відповідає за організацію функціонування Сенату.

Складається з голови Сенату, 6 віце-голів, відповідальних за сесійну роботу, 3 – за адміністрування і управління Сенатом, 12 секретарів – за законність голосування.

Фракції

Повинні нараховувати на менше 15 членів.

Мають політичну спрямованість розподілу.

Володіють правом направлення представників на засідання бюро і комітетів для відстоювання позиції фракції.

Можуть ініціювати громадське дослідження питання.

Конференція

Об'єднує 6 віце-голів, лідерів 6 фракцій, голів постійних комісій, представника фінансового комітету і голови сенатської комісії європейського об'єднання.

Як правило, в засіданнях беруть участь члени уряду.

Засідає щотижня.

Головне завдання – урегулювання порядку денного сесійної роботи Сенату.

Комітети

Діють два типи комітетів: постійні та спеціальні.

Постійні комітети здійснюють попередній розгляд законопроектів і підготовку письмової доповіді на сесійні слухання.

Спеціальні комітети утворюються на прохання уряду, за рішенням Сенату або за пропозицією голови Сенату, голови постійної комісії або президента республіки.

Складається з 37 сенаторів.

Розглядають тексти законопроектів та пропонують шляхи розв'язання конфліктних ситуацій.

Перелік постійних комітетів та комісій Сенату

- У справах культури (52 сенатори).
- Економіки та планування (78 сенаторів).
- Закордонних справ, оборони та збройних сил (52 сенатори).
- 3 соціальних питань (52 сенатори).
- Фінансів (43 сенатори).
- Законності (44 сенатори).

Парламентські представництва

Інформують парламент із специфічних питань.

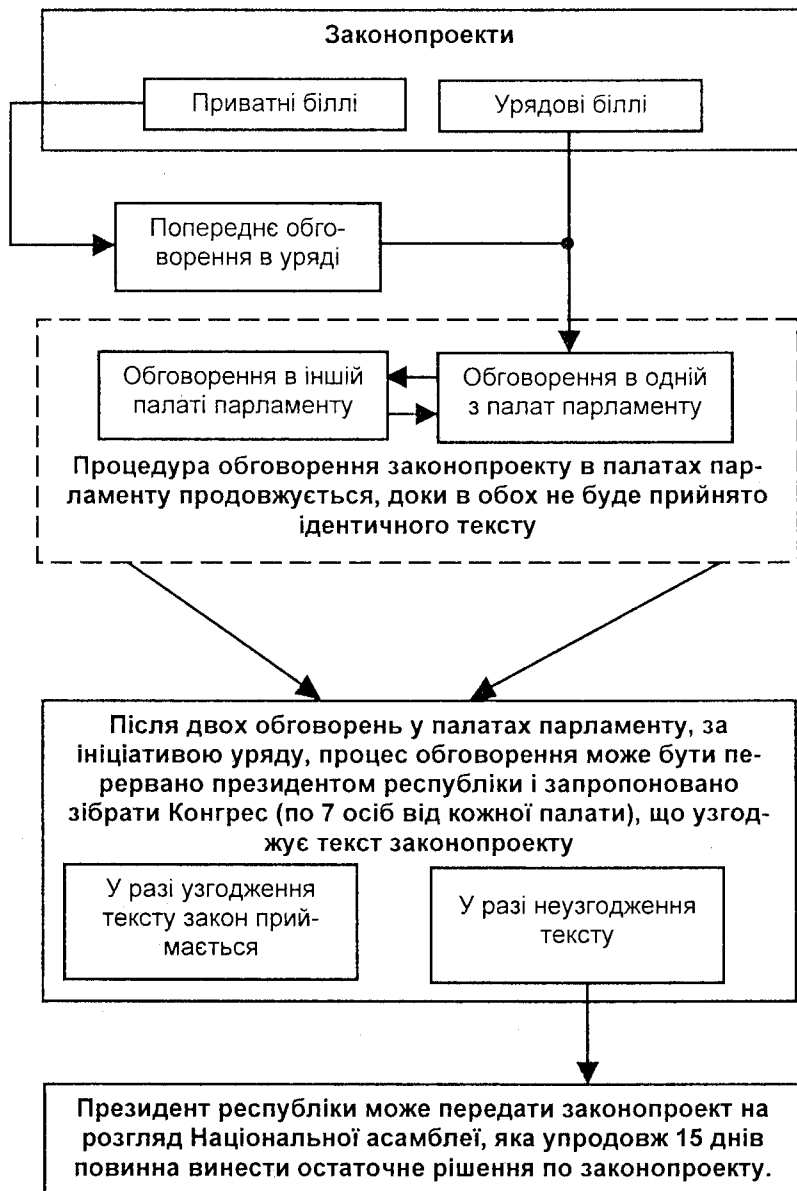
Перелік парламентських представництв сенату

- Представництво з демографічних питань. Складається з 25 осіб, з них 10 – члени Сенату.
- Парламентський офіс з оцінки наукових і технологічних досліджень. Загальний склад 32 особи, з них 16 – сенатори.
- Парламентський офіс оцінки законодавства. Загальна кількість 30 осіб, з них 15 – від Сенату.
- Офіс оцінки громадських страхових полісів. Загальна кількість 32 особи, з них 16 – сенатори.

6.5 Механізм прийняття законопроектів у Сенаті

6.6 Загальна схема розгляду законопроектів у парламенті

6.7 Контроль парламентом діяльності уряду

Сенатський контроль

Письмові запити

Стосуються технічних справ або основ політики.

Уряд повинен давати відповідь на кожний письмовий запит Сенату.

Усні запити без дебатів

Підняті упродовж сесійного тижня питання.

Міністри або секретарі повинні дати усну відповідь, як правило, щоп'ятниці відводиться час на ці відповіді.

Усні запити з дебатами

Як правило, носять політичний характер.

Уряд повинен давати відповіді на кожний такий запит Сенату.

Запити з питань поточного обговорення

Щомісяця в четвер уряд відповідає на запитання senatorів.

Дослідження діяльності уряду комітетами

Постійними комітетами Сенату можуть бути проведені дослідження діяльності уряду.

Результатом дослідження є підготовка рішення Сенату з приводу діяльності певного елемента уряду.

Контроль Національною асамблеєю

Форми контролю

Запити (усні та письмові).

Розслідування діяльності уряду постійними комісіями.

Через парламентські представництва отримання інформації про специфічні питання діяльності уряду.

Догана (вотум недовіри) уряду.

Відповідно до ст. 49 конституції депутати Національної асамблеї можуть ініціювати рух догани уряду групою депутатів, яка складає не менше десятої частини від загального складу Національної асамблеї.

Голосування має відбутися не раніше як через 48 годин після винесення догани. У випадку його підтримки більшістю членів Національної асамблеї упродовж 48 годин прем'єр-міністр разом з членами уряду повинні подати прохання про відставку до президента республіки.

Депутат не може підписувати більше трьох доган уряду впродовж однієї сесії Національної асамблеї.

Парламент може делегувати уряду законодавчі повноваження за умови наявності в уряді програми для їх реалізації. Прийняті таким чином правові акти називають ордонансами. Їх обов'язково затверджує парламент.

7 СУДОВА ВЛАДА

Згідно з конституцією судова влада здійснюється судами, а судочинство здійснюється відповідно до законів.

7.1 Структура та принципи функціонування судової влади

Особливості судової влади

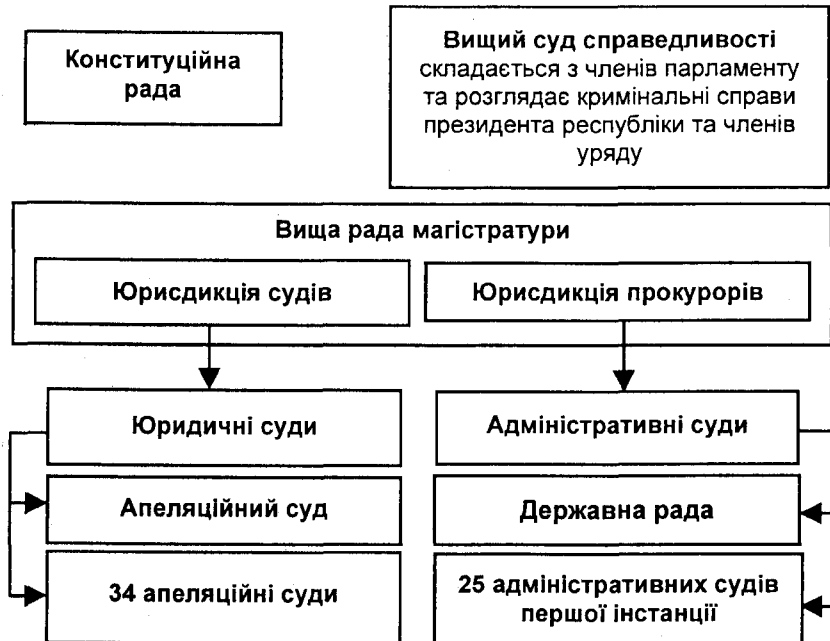
Французька система законів ґрунтується на приманентному написаному законодавстві.

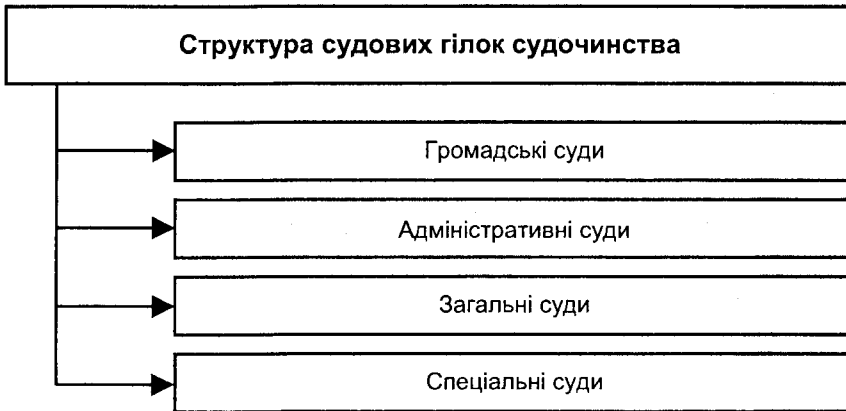
Вирішення усіх питань порушення законодавства належить до компетенції судів, організація яких має визначену ієрархію.

Система судової влади складається з двох типів судів: юридичних та адміністративних. Найвищим апеляційним судом є Вища рада магістратури, де розглядаються скарги на обидва типи судів.

Судова система має чотири гілки судочинства.

Структура судової влади

7.2 Загальна характеристика Конституційної ради

Була утворена 4 жовтня 1958 року конституцією П'ятої Республіки. Головна роль – конституційний експерт і регулятор політичного життя.

Складається з дев'яти осіб, які призначаються на 9 років. Три з членів повинні бути призначені президентом республіки, трьох призначає президент Національної асамблеї і трьох – президент Сенату.

Одна третина членів Конституційної ради змінюється кожні три роки.

На додаток до дев'яти членів, передбачених вище, до складу входять колишні президенти республіки, які також є членами Конституційної ради.

Функції Конституційної ради

- Контроль на відповідність законів конституції.
- Оголошення про вибори парламенту.
- Вирішення конфліктів між урядом, президентом республіки та парламентом.
- Розгляд скарг, що виникають у зв'язку з виборами до парламенту.
- Встановлення конституційності регламенту засідань палат парламенту.
- Участь у підготовці та контроль за проходженням виборів президента республіки.
- Нагляд за проведенням референдуму та оголошення його результатів.
- Консультації з президентом республіки при введенні надзвичайного стану.

7.3 Загальна характеристика Вищої ради магістратури

Найвищий апеляційний суд, де розглядаються скарги на юридичні та адміністративні суди.

Складається з двох палат:

Перша палата – палата юрисдикції судів. Її роботу очолює президент республіки. Заступник – міністр юстиції. До складу входять: 5 суддів, 1 прокурор, 1 державний радник та 3 незалежних судді.

Друга палата – палата юрисдикції прокурорів. Її роботу очолює президент республіки. Заступник – міністр юстиції. До складу входять: 5 прокурорів, 1 суддя, 1 державний радник та 3 незалежних прокурори.

Функції Вищої ради магістратури

- Завідує судовим управлінням.
- Призначає та звільняє суддів.
- Здійснює ротацію суддів по горизонталі та вертикалі.
- Вирішує про дисциплінарну відповідальність суддів.

7.4 Загальна характеристика Державної ради

Вищий орган адміністративної гілки судів.

Очолюється прем'єр-міністром. Його заступник – міністр юстиції, який здебільшого вирішує питання діяльності ради.

Функції Державної ради

- Здійснює конституційний контроль щодо актів, прийнятих виконавчою владою.
- Виконує функції консультативного органу уряду.
- Обов'язково видає висновки на акти уряду, видані порядком, делегованим законодавством.
- Здійснює нагляд за діяльністю адміністративних судів.
- Відіграє роль касаційної інстанції для адміністративних судів.
- Розглядає скарги на рішення рахункової палати та судів бюджетних дисциплін.

7.5 Характеристика судових гілок судочинства

Цивільні суди

Розглядають малі скарги та суперечки.

Суддями виступають медіатори – посередники, які не є професійними суддями. Здебільшого це чиновники, які мають досвід юриспруденції. Їх призначають місцеві ради муніципалітетів.

На території Франції їх діє більше тисячі.

Мають деяку спеціалізацію і розглядають адміністративні, малі кримінальні та цивільні справи, а також спеціалізовані справи неповнолітніх та військовослужбовців.

Загальні суди

Вища ланка у системі загальних судів – **апеляційні суди**, їх 34. Один апеляційний суд охоплює 3–4 департаменти. У їх складі багато палат з цивільних, кримінальних, соціальних, військових звинувачень та у справах неповнолітніх. У системі цієї судової ланки діє суд присяжних. Присяжні обираються жеребкуванням із складу виборців. Участь присяжних обов'язкова, за відмову накладається адміністративний штраф.

У кожному департаменті або у декількох малих департаментах створюються **Трибунали великої інстанції**, які складають середній рівень судів цієї ланки. Вони мають палати з кримінальних та цивільних справ. Палати засідають у складі трьох суддів. Деякі справи суддя розглядає одноосібно. При цих палатах діє декілька слідчих суддів.

Нижчий рівень цієї ланки судів складають **Трибунали малої інстанції**. Вони створюються у головних містах департаментів. До складу трибуналу входять кілька суддів, які розглядають справи одноосібно. У цих судах розглядаються позови до 20000 франків та малі кримінальні справи. В цих судах розглядаються кримінальні справи, за які можна винести вирок – позбавлення свободи до 2 місяців або накласти штраф до 6000 франків.

Спеціальні суди

Суди, що розглядають державні справи щодо неповнолітніх та військовослужбовців, діють на професійній основі.

Суди з торговельних справ обираються самими комерсантами.

Суди з трудових суперечок обираються підприємцями та працівниками за взаємною домовленістю.

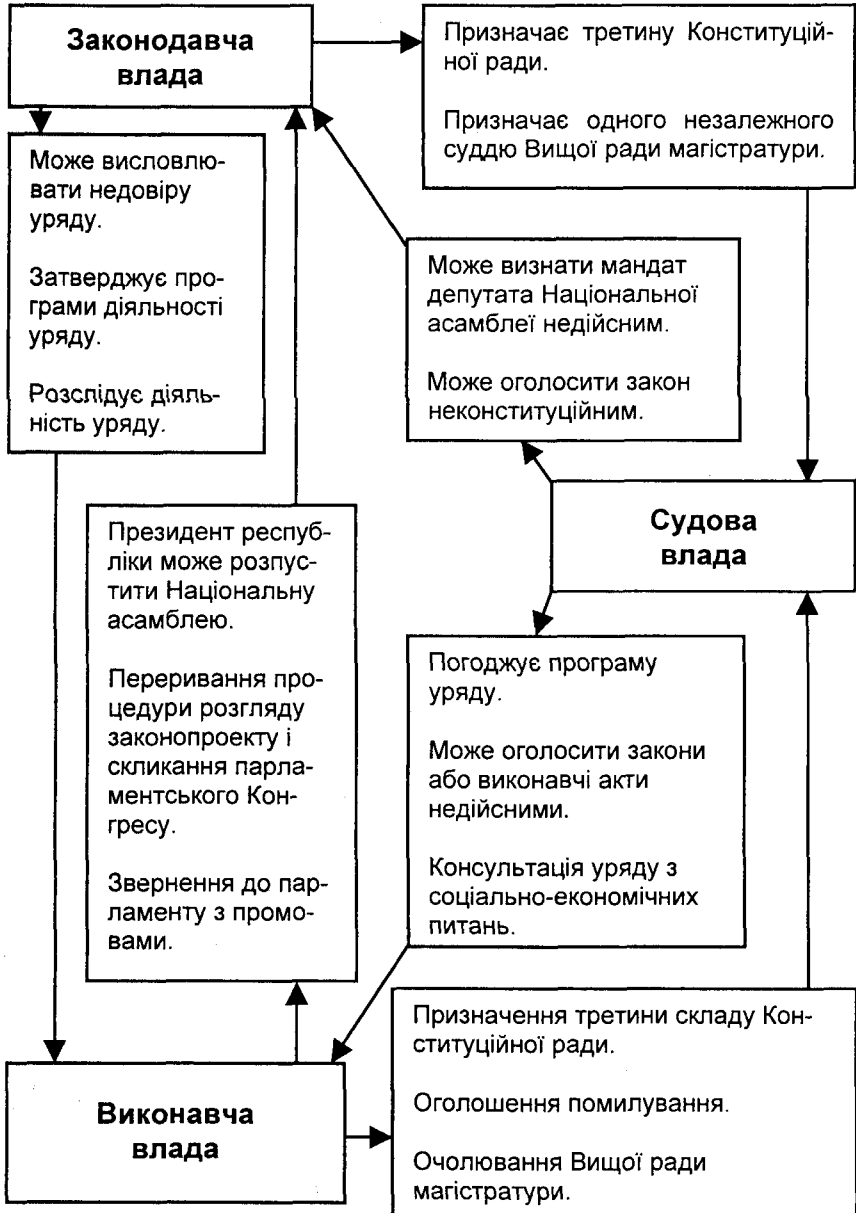
Суди з арендних справ обираються обома сторонами на паритетних засадах.

Адміністративні суди

Верховним судом цієї ланки є **касаційний суд**. У його складі декілька палат, які розглядають справи про порушення у судових справах. При касаційному суді існують генеральні прокурори, які діють при міністерстві юстиції.

Адміністративні суди перевіряють законність усіх адміністративних актів від муніципальних постанов до ордононів президента з політичних та економічно-соціальних питань, а також з питань моралі, освіти, цензури.

8 МЕХАНІЗМ СТРИМУВАННЯ І ПРОТИВАГ

9 ПАРТІЙНА СИСТЕМА

У партійній системі Франції функціонує приблизно 40 політичних партій.

Вони відіграють значну роль у політичному житті країни, бо акумулюють у політичній системі інтереси різних прошарків населення.

9.1 Характеристика найбільш впливових політичних партій

Об'єднання на підтримку республіки

Одна з найбільших політичних партій Франції.

Утворена у 1958 р. як партія прибічників де Голля і називалася «Союз захисту нової Республіки».

З 1968 р. називалась «Союз демократів за Республіку».

З 1958 по 1969 роки – правляча партія де Голля.

З 1969 по 1974 роки – партія Жоржа Помпиду. Була правлячою і займала більшість місць у Національній асамблеї.

У 1976 р. партія реорганізована в Об'єднання на підтримку республіки. Лідером став Жак Ширак.

Склад: представники великого та середнього бізнесу, вищих політичних та військових кіл, дрібні промисловці, домогосподарки та інтелігенція.

Політична програма: зміцнення ролі держави та підвищення ролі президентської влади, сувора економія, скорочення витрат на соціальні потреби, незалежний курс на міжнародній арені, нарощування ядерного потенціалу. З 1984 р. політична програма дещо змінюється: виступає за зниження ролі держави, відстоює принцип вільних ринкових відносин, а також за інтеграцію Франції в Європейське співтовариство, більш тісну співпрацю Франції з державами великої вісімки.

Партія радикалів і радикал-соціалістів

Радикальний рух у Франції виник у **XIX столітті**.

У 1901 р. – формальне утворення партії.

У роки Третьої Республіки була ключовою партією.

У роки Четвертої Республіки відбулося зниження ролі.

У 1964–1965 рр. відбувся новий підйом значимості партії.

У 1972 р. розкол у партії. Ліве крило радикалів вийшло з партії і утворило «Рух лівих радикалів».

У 1978 р. партія увійшла до «Союзу за французьку демократію».

Склад: дрібні промисловці, торговці, середній клас, заможні фермери, частина ліберальної інтелігенції.

Політична програма: платформа суспільної діяльності, ліберальна модель економіки, змішані форми прибутків, високий ступінь децентралізації державної влади. У 80-х роках відбулися зміни: контроль цін, збільшення податків на великі прибутки, реприватизація банків, крупних промислових підприємств, телебачення, зниження рівня еміграції у Францію.

Рух лівих радикалів

Виник у 1872 році. Сильна консолідація з соціалістичною партією.

Склад: робітники, частина пенсіонерів, представники середнього класу та частина управлінців середнього рівня.

Політична програма: традиційні доктрини радикалізму. Основне завдання – участь у виборах і отримання мандатів парламенту.

Республіканська партія

Входить до складу «Союзу французьких демократів».

У 1974 року президентом від цієї партії став Валері Жискар д'Естен.

До травня 1977 рр. називалась «Національна федерація незалежних республіканців».

З 1978 по 1981 рр. партія президентської влади.

Склад: крупні чиновники та середні управлінці, дрібні торговці, ремісники, підприємці та представники вільних професій, майстри і висококваліфіковані робітники, крупні підприємці.

Політична програма: сувора економія, скорочення соціальних програм, посилення ролі держави, підвищення значення крупних монополій, економічна і політична інтеграція в Європу.

Центр суспільних демократів

Партія існує з **червня 1946 року.**

На виборах 1946 року отримала 28 % голосів.

В 60-ті роки авторитет партії знижується.

Склад: робітники різних професій.

Політична програма: еволюційна перебудова економіки, підвищення рівня розвитку соціальної сфери, незалежна позиція Франції в міжнародних стосунках. На початку 80-х років відбулися зміни у програмі: перехід до класичної ліберальної моделі, інтеграція Франції в Європейське співтовариство, відстоювання автономності збройних сил, ідея нівелювання прибутків через підвищення податків на великі прибутки. У 80-ті роки політична програма еволюціонує у бік класичного консерватизму.

Комуністична партія

Утворена у **грудні 1920 року.**

З 1921 р. носить назву «комуністична партія».

У своїй діяльності спирається на Всезагальну конференцію праці, Рух комуністичної молоді та Союз французьких жінок.

Склад: робітники, селяни, пенсіонери, ~~жінки~~.

Політична програма: захист інтересів робітничого класу, соціальне партнерство, підвищення податків на монополії, інтеграція Франції в Європейське співтовариство.

Вищий орган партії – з'їзд. Він скликається один раз на три роки. З'їзд обирає центральний комітет, який обирає політбюро, секретаріат, генерального секретаря.

Французька соціалістична партія

Утворена в 1905 р. в результаті об'єднання існуючих до цього часу соціалістичних течій, очолюваних Ж. Гедом і Ж. Жоресом і називалась Французька секція робітничого інтернаціоналу.

У червні 1971 р. з'їздом в Епіні партія перейменована в соціалістичну партію.

З 1980 по 1994 рік Франсуа Міттеран – лідер партії – був президентом Франції.

Склад: середні та вищі чиновники, службовці, комерсанти, представники середнього бізнесу.

Політична програма: продовження французької ідеї соціалістичного руху, вкладаючи в нього новий зміст, зміцнення концепції суспільної бази, захист інтересів усіх верств населення, союз і взаєморозуміння між усіма прошарками соціальної структури суспільства, обстоювання ідеї соціальної трансформації, збільшення податків на великі прибутки, стримування ролі фінансового капіталу і монополій, в основу економіки покладено ринкову модель з вільною конкуренцією і регулюванням з боку держави.

Соціалістична партія є членом Соціалістичного інтернаціоналу.

Вищий орган партії – з'їзд, який скликається раз на два роки. З'їзд обирає центральний комітет, виконавче бюро та секретаріат.

10 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

10.1 Адміністративна реформа

Велика адміністративна реформа, що розпочалась у 1982 р., поклала край тотальному державному керівництву над усіма ланками місцевого життя і надала досить широкі повноваження місцевому самоврядуванню.

Етапи проведення адміністративної реформи

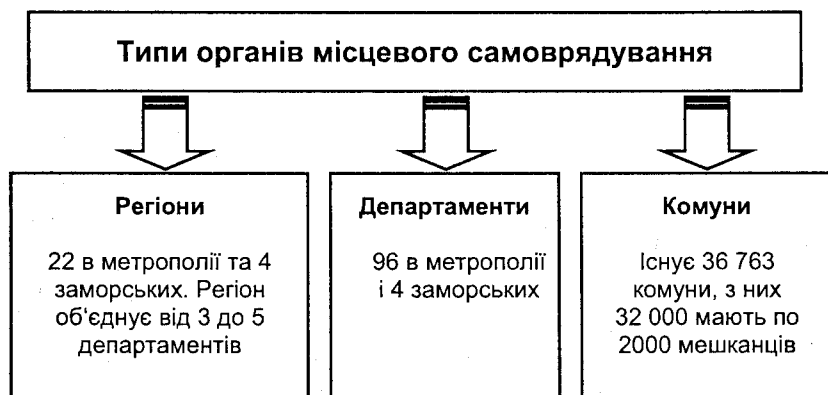
I етап

Розпочався з прийняття закону № 82-213 від 2 березня 1982 р., який наголосив, що комуни, департаменти та регіони є вільно керовані обраними радами, закони повинні чітко розмежувати повноваження між державою та органами місцевого самоврядування, на чіткому розподілі народних коштів, які необхідні для функціонування органів місцевого самоврядування.

II етап

Розпочався з прийняття нових законів від 22 червня 1983 р. і 7 січня 1985 р., які встановили новий перерозподіл компетенцій між державою і територіальними колективами на користь останніх, одноманітні правила контролю з боку держави за діями місцевих органів влади, префектура перестала бути виконавчим органом департаменту, її функції перейшли до голови територіальної ради, регіони набули статусу адміністративного органу.

10.2 Структура органів місцевого самоврядування

Органи регіонів

Головна інституція регіону – рада регіону, яка обирається кожні 6 років.

Рада регіону обирає:

- президента, який є головою виконавчої влади в регіоні,
- бюро – виконавчу установу регіону, що складається з президента та кількох депутатів ради.

У кожному регіоні є встановлена законом інституція – рада з економічних та соціальних питань, що складається з представників бізнесу, профспілок, культурних та інших добровільних об'єднань регіону і надає консультації раді з різних питань.

Органи департаментів

Головним органом департаменту є генеральна рада, яка обирається терміном на 6 років, кожні три роки половина складу переобирається.

Генеральна рада обирає:

голову, виконавчого голову та номінального голову, який є президентом, а також від 4 до 10 депутатів, що підпорядковуються президентові і яким делегується частина повноважень ради.

Президент створює свій власний кабінет.

Головою професійного апарату адміністрації є генеральний директор або генеральний секретар.

Органи комун

Головним органом комуни є комунальна рада або муніципальна рада.

Комунальна рада обирає: голову, виконавчого та номінального голову – мера, до 30 % свого складу, помічників мера.

Мер та його помічники формують виконавчу владу комуни – муніципалітет.

Комунальна рада може делегувати частину своїх повноважень муніципалітету.

Мер є представником центрального уряду при проведенні та організації державних виборів.

Органи місцевого самоврядування зі спеціальним устроєм

Місто Париж – місто співпадає з департаментом Сена, і рада міста є єдиною владною інституцією, яка охоплює обидві функції.

Міста Париж, Ліон, Марсель поділені на райони з виборними радами, які виконують консультативну функцію відносно актів голови адміністрації та ради міста.

Спільні владні інститути, що обираються не за прямим принципом, – міські комуни, існування яких передбачено статутами Бордо, Лілля, Ліона, Страсбурга та місцевою ініціативою у містах: Брест, Шербур, Данкерк, Мантсоле-Мін, Ле-Ман.

Іл-Майот – острів в Індійському океані зі своєю регіональною владою.

10.3 Повноваження органів місцевого самоврядування

Усі органи місцевого самоврядування мають загальну владу, крім сфер, що зарезервовані для уряду або інших установ.

Повноваження регіонів:

- стратегічне планування використання ресурсів,
- економічний розвиток,
- захист навколишнього середовища,
- політика будівництва житла,
- планування у сфері транспорту та дорожньої мережі,
- ліцеї,
- професійне навчання,
- парки та зони відпочинку,
- музеї.

Повноваження департаментів:

- розвиток села,
- фінансування будівництва житла,
- дороги,
- шкільний транспорт,
- сільський транспорт,
- середня освіта,
- професійне навчання,
- бібліотеки,
- охорона здоров'я,
- дорожня поліція,
- економічний розвиток.

Повноваження комун:

- місцеве планування,
- житло,
- місцеві дороги і транспорт,
- дошкільне та початкове навчання,
- професійне навчання,
- стан навколишнього середовища,
- поліція,
- пожежна служба (місцевий контроль загальнодержавної служби),

- економічний розвиток,
- функціонування місцевого бізнесу,
- вода,
- каналізація та дренаж,
- газ,
- електрика,
- туризм.

10.4 Місцеве самоврядування і державні органи влади

На рівні регіону і департаменту діють відповідно регіональний префект і префект департаменту (комісар республіки), які представляють інтереси держави.

На рівні комун представником держави є мер.

Ради повинні передавати прийняті нею рішення представнику держави. Рішення вважається таким, що набуло чинності, лише після подання його префекту і оголошення (опублікування, оприлюднення).

Префект має право контролю рішень ради щодо їх законності. Якщо префект вважає рішення незаконним, то протягом двох місяців після його одержання він може звернутися до адміністративного суду для визнання його незаконним або терміново призупинити виконання рішення до остаточного розгляду його судом.

При необхідності префект може обґрунтованою постановою призупинити діяльність ради на термін, не більший як на місяць.

Якщо рада не забезпечує належного управління, вона може бути розпущена указом президента республіки.

11 ПІДСУМКОВИЙ КОМЕНТАР

Політична та адміністративна система Франції має особливе значення для України. Державний устрій напівпрезидентської напівпарламентської республіки має багато спільних рис з державним устроєм України. Винятковість історичних умов становлення моделі П'ятої Республіки країни має відповідне підґрунтя для становлення нашої політичної та адміністративної систем. Якщо взяти до уваги, що впливові політичні сили України відстоюють перспективу українських реформ у напрямку до кабінетно-парламентської республіки, яка була свого часу представлена у французькій моделі Четвертої Республіки. Тому слід більш детально зупинитися на питанні: чому Франція відмовилася від цієї моделі і перейшла до напівпрезидентської напівпарламентської форми правління.

16 червня 1946 року генерал де Голль у своїй промові в Байє сформулював концепцію сильної державної влади. Вона знайшла своє визначення в конституції, яку винесли на референдум у першій половині 1946 року. Але досить стійке протистояння і насамперед лівих політичних сил не дало змоги провести цю конституцію на першому референдумі.

Восени 1946 року на другому референдумі затверджено іншу кабінетно-парламентську модель Четвертої Республіки, яка проіснувала з 1946 по 1958 рік. За цей період створено 23 уряди, кожний з них проіснував не більше півроку, а передостанній протримався усього 2 дні.

Національно-визвольна війна в Алжирі та постійна урядова нестабільність призвели навесні 1958 року до системної кризи. Вихід з неї було запропоновано генералом де Голлем, якого запросили очолити уряд та запровадити суттєві реформи. Перш за все де Голль запропонував конституційну реформу, головним змістом якої стає ідея про сильну державну владу завдяки концентрації політичної влади у межах виконавчих структур влади.

Розроблений проект нової конституції вмістив усі досягнення попередніх 17 конституцій країни, які найбільш відповідали вимогам часу. Цей проект було затверджено всенародним референдумом восени 1958 року. Конституція очолила правову пірамідальну ієрархію, друге місце в якій посіли органічні закони, нижче – звичайні закони, далі – закони, прийняті на референдумі, а потім міжнародні договори та угоди, ратифіковані Францією.

У моделі Четвертої Республіки особливе місце посідав парламент і насамперед Національна асамблея, яка відіграла виключну роль у законодавчій діяльності. Роль другої палати – Ради республіки була дуже обмеженою в законодавчому процесі, а ще більше в адміністративно-управлінській діяльності. Формування уряду та умови його діяльності визначалися розкладом політичних сил у Національній асамблеї, тому найменша політична дисгармонія тут же призводила до урядової кризи. Нестабільність уряду стримувала розвиток країни, заважала ефективній роботі структур адміністративного управління.

Модель П'ятої Республіки суттєво змінила роль парламенту. Він значно втратив свої компетенції у законодавчій сфері. Згідно з 38 статтею Основного закону 1958 р. частину законодавчих повноважень делеговано уряду. Суттєво вплинув на законодавчу роль парламенту інститут президента, а також референдум, який відповідно до 2 статті конституції включає до законодавчої діяльності виборчий корпус. 34 стаття конституції визначає питання, з яких парламент приймає законодавчі акти, решту питань віднесено

до регламентної влади, котра представлена президентом країни та прем'єр-міністром. Президент має право видавати декрети, які розглядаються у Раді міністрів. Відповідні декрети має право видавати і прем'єр-міністр. Регламентні рішення членів уряду та інших високопоставлених посадових осіб приймаються тільки у підзвітних їм галузях.

Конституція П'ятої Республіки вперше у французькій конституційній практиці визначила місце політичних партій, 4 стаття встановлює основи їх діяльності, а закони 80–90-х років дещо доповнили законодавство про норми фінансування політичних партій.

Система французької виконавчої влади дуалістична. Вона складається з двох інститутів – президента та прем'єр-міністра. Президент як глава держави має право дострокового розпуску Національної асамблеї, може оголосити надзвичайний стан, несе особисту відповідальність за діяльність державної адміністрації в цілому. Він офіційний голова уряду і може проводити його засідання. Прем'єр-міністр призначається президентом, але він несе персональну політичну відповідальність перед Національною асамблеєю за діяльність уряду в цілому.

Взаємовідносини уряду і президента конституційно визначені на засадах розподілу між ними повноважень, де існує ієрархія стосовно цих двох інститутів. Ієрархічність їх відношень не має прямого виразного визначення, оскільки прем'єр-міністр та склад уряду визначаються розстановкою політичних сил у парламенті, з яким президент обов'язково повинен рахуватися при призначенні прем'єр-міністра. Тому дуже часто у французькій історії були ситуації, коли президенти однієї політичної орієнтації повинні були співпрацювати з прем'єр-міністрами та урядом протилежного політичного спрямування. Наприклад, президент-соціаліст Міттеран здебільшого працював з правим урядом, а правий президент Ж. Ширак – з урядом, сформованим із представників лівих сил.

Інститут президента має чітко визначені повноваження, але в процесі реалізації своєї влади відчувається суб'єктивна особливість кожного президента, його розуміння та його відношення до того чи іншого інституту політичної системи Франції.

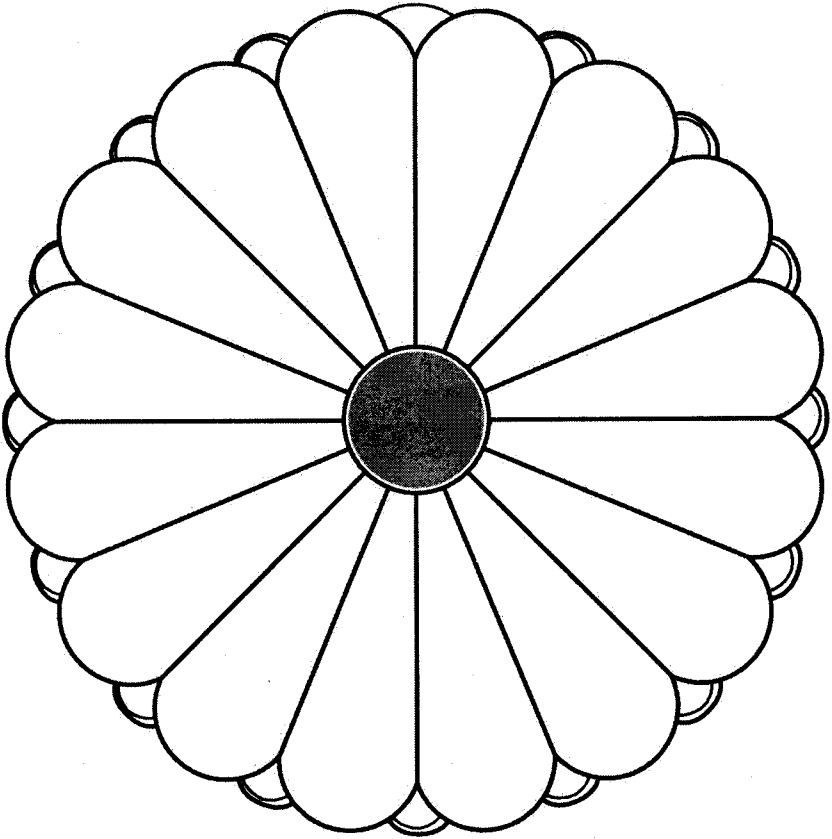
Концепція президентства генерала де Голля мала чітко визначене демократичне спрямування. Він завжди звертався до народу, багаторазові його виступи, звернення, прес-конференції, референдуми, постійні поїздки по країні свідчили про те, що він є публіцистична постать і виконує повноваження народного волевиявлення. Його послідовник та приятель Ж. Помпідю вбачав президентство як механізм співпраці з парламентською більшістю і зосереджував свою увагу на плідній співпраці з парламентом. В. Жискара д'Естен зосередився в основному на консолідації політичних сил в парламенті, за допомогою яких він реалізував свою управлінську діяльність. Політична більшість у парламенті стає дієздатним механізмом запровадження його політики. За 14 років президентства соціаліста Ф. Міттерана особлива увага зосереджувалась на політичній діяльності державних інститутів, на чіткому дотриманні розподілу повноважень між президентом та парламентом. Будучи прибічником лівих сил, він неодноразово пробував запровадити реформування інституту президента, зокрема скорочення терміну його діяльності до 5 років та запровадження пропорційної системи виборів. Але в реальності всі його зусилля були зосереджені на досягненні політичного консенсусу між парламентською більшістю правого спрямування та президентом лівої орієнтації.

Ж. Ширак в цілому сприяє гармонізації уряду, президента, парламенту, коли президент виражає спадкоємність та стабільність політики, парламентське волевиявлення людей, контролює основні орієнтири політичного розвитку країни, а уряд проводить загальну політику нації. Уряд за його розумінням не повинен передавати в парламент жодного закону, котрий не супроводжується постійними оцінками фінансових та практичних наслідків для кожного громадянина. За ініціативою президента Ширака у вересні 2000 р. було проведено референдум, який затвердив запропоновану зміну до конституції. Термін президентства скоротився із семи років до п'яти.

Політична та адміністративна системи Франції постійно динамічно розвиваються. Вони адаптуються та змінюються. До конституції П'ятої Республіки неодноразово вносилися поправки, зміни та доповнення. До речі, усі вони вносилися за ініціативою уряду. У їх числі слід назвати поправки від 6 листопада 1962 року про вибори президента, про розширення конституційної ради від 29 жовтня 1974 року та конституційні норми Маастріхтського договору від 25 липня 1992 року, 4 серпня 1995 року конституційний перегляд виключив із Основного закону розділ про перехідні положення та XIII розділ про спільноти.

Близько 300 пропозицій щодо змін до конституції вносилися членами парламенту, але їх поки що не вдалося реалізувати. Проте деякі з них знайшли своє відображення у поправках з ініціативи уряду.

У заключній частині коментаря слід наголосити, що за нової доби французька політична традиція помітно відрізняється стійкою тенденцією до централізації держави (ліквідації місцевого партикуляризму) і посилення ролі виконавчої влади, для обмеження якої часто бракувало законних політичних ресурсів. Звідси численні повстання і революції протягом XIX століття. Значне ослаблення позицій президентської влади в період Четвертої Республіки (що багато в чому було викликано негативним досвідом Третьої республіки) призвело до помітного пом'якшення державної влади взагалі, що, безумовно, суперечило історичному досвіду і політичній традиції Франції.

ЯПОНИЯ

1	Адміністративно-територіальний поділ	293
2	Важливі віхи політичної історії	294
3	Конституційний процес	297
3.1	Прийняття конституції	297
3.2	Основні положення конституції 1947 року	297
3.3	Основи конституційного устрою	298
3.4	Права людини	299
3.5	Порядок внесення змін до конституції	299
4	Державний устрій	300
5	Глава держави – імператор	301
5.1	Особливості імператора в Японії	301
5.2	Рада імператорського дому	301
5.3	Функції імператора	302
5.4	Обмеження імператора	302
6	Виконавча влада	303
6.1	Структура уряду	303
6.2	Повноваження прем'єр-міністра	303
6.3	Структура та повноваження Кабінету міністрів	304
7	Законодавча влада	306
7.1	Структура та регламент парламенту	306
7.2	Структура та повноваження Палати представників	306
7.3	Структура та повноваження Палати радників	309
7.4	Механізм прийняття законів	311
8	Судова влада	313
8.1	Структура судів	312
8.2	Верховний суд	312
8.3	Загальна характеристика судів	313
9	Партійна система	314
10	Місцеве самоврядування	317
10.1	Основні функції місцевого самоврядування	317
10.2	Структура та повноваження префектур	317
10.3	Структура та функції муніципалітету	318
10.4	Основні джерела фінансування місцевого самоврядування	320
11	Підсумковий коментар	321

ЯПОНІЯ

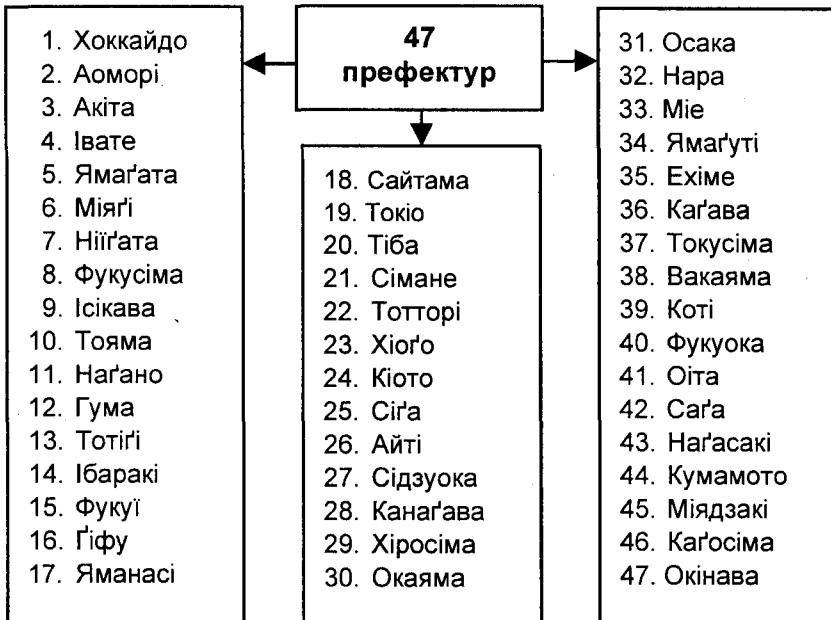
Територія – 377 тис. кв. км.

Населення – 127,066 млн. чол. (2002 р.)

Столиця – Токіо.

Японія – конституційна монархія.

1 АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

Японія – острівна країна, до якої входять

- о. Хонсю;
- о. Сікоку;
- близько 4 тисяч малих островів
- о. Кюсю;
- о. Хоккайдо;

2 ВАЖЛИВІ ВІХИ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ

- III століття Виникає великий союз племен Ямото. У цей час створюються засади функціонування царської влади з визначеною централізацією, де вишнє місце посідають ватажки племен.
- 593 – 621 рр. Правителем Сьотоку Тайсі проводяться реформи, в ході яких ліквідується спадкоємна система посад. Замість них запроваджується «Кодекс 17 статей». Він передбачає 12 рангів управлінських посад та верховну владу царя. Цей титул зберігається до сьогодні, але в перекладі на європейську мову він визначається словом «імператор».
- 710 р. Створення першої столиці – Нара, яка пізніше переноситься в Нагаоку, а потім в Хейан (сьогоднішнє Кіото). Поява столиці була пов'язана з утворенням централізованої адміністрації по типу китайської тонської держави.
- 1185 – 1192 рр. Закінчення протиборства між двома домами – Мінамото і Тайра, в якому цілковиту перемогу забезпечив дід Мінамото, а їх представник проголошується правителем держави, якому присвоюється звання сьогун (полководець).
- Середина XVI ст. В Японії з'являються перші європейські представники. На початку це були португальці, а пізніше – іспанці. З цього часу розпочинаються торговельні відносини між Японією та європейськими країнами. Окрім торгівлі, європейці пробують розповсюдити на території Японії християнство, але це викликало внутрішній опір.
- 1534 – 1598 рр. Це роки об'єднання країни та створення могутньої централізованої держави, яка розпочинає завойовницьку війну проти Кореї і програє її.
- 1603 – 1867 рр. Правління династії сьогунів Токугава. За цей час укріпилась сила абсолютистської централізованої держави. Японія була розділена на князівства. На чолі кожного князівства стояв князь. Він здійснював ієрархічне управління через станову систему, основу якої складали службовці, що називалися самураями. За управлінську діяльність вони отримували платню рисом. Самураї розділялися на 4 стани.
- 1639 р. Було видано указ про закриття країни. Згідно з ним під страхом смерті заборонявся в'їзд чужоземцям та виїзд японців за кордон. Заборонялася торгівля з Китаєм та країнами Європи. Обмежена торгівля дозволялась тільки в Нагасакі.
- 1854 – 1858 рр. Під натиском США та європейських країн Японія відмовляється від політики самоізоляції та укладає Ансейські договори з США та країнами Європи.

- 1855 р. Укладено перший російсько-японський договір.
- 1867 – 1868 р. Відбулася революція Мейдзі. У ході її упало правління сьогунів і прийшло правління імператорів. Центральне місце в системі владних відносин посідає імператор та його оточення.
- 1871 р. Ліквідовані князівства, замість них створені префектури.
- Початок XX ст. Японія виграє воєнні операції з Росією, частково з Китаєм та Кореєю, значно розширює свою територію та зміцнює державність.
- Листопад 1936 р. Підписує з фашистською Німеччиною «антикомінтернівський пакт».
- Липень 1937 р. Розпочинає війну за завоювання Китаю.
- 7–8 грудня 1941 р. Розбито американський флот на базі Перл-Харбор.

Політичні перетворення в Японії після Другої світової війни

- 12 вересня 1945 р. Японія підписала акт про беззастережну капітуляцію.
- Грудень 1945 р. На Московській нараді міністрів закордонних справ США, СРСР, Великобританії підписано угоду про створення Далекосхідної комісії та соювної ради щодо Японії.
- Весна – осінь 1946 р. Підготовлено проект конституції, який здебільшого повторював конституцію 1889 року. Проект не був схвалений Далекосхідною комісією. Восени 1946 р. проект суттєво перероблений і схвалений Далекосхідною комісією та затверджений парламентом.
- 3 травня 1947 р. Конституція набирає чинності.
- 1946 – 1949 рр. Проведена аграрна реформа, в ході якої ліквідовані великі феодално-поміщицькі землеволодіння.
- 1946 – 1950 рр. Відбулася адміністративна реформа, спрямована на чистку державного апарату від військових злочинців та децентралізацію поліцейської системи. Після реформи поліцію підпорядковано місцевим органам влади. У ході реформи проведено демократизацію системи освіти.
- 1946 – 1948 рр. Відбувся Токійський процес, що засудив головних японських військових злочинців.
- 1947 р. Прийнято закон про автономію, що передбачав деякі форми прямої демократії – участь виборців в управлінні адміністративно-територіальними дільницями. Виборці отримали можливість самостійно обирати голів місцевих адміністрацій та при необхідності достроково відкликати їх з представницьких структур.

- 1948 р. Прийнята програма економічної стабілізації. Вона передбачала реструктуризацію великих японських монополій та запровадження ефективного державного регулювання через систему відповідних державних пріоритетів з використанням «нових управлінських технологій», широке запровадження інтенсивної технологічної модернізації.
- 1950 р. Прийнято закон про вибори посадових публічних осіб. Він установлював виборче право громадян (японців) з 20 років, які проживають у відповідному виборчому окрузі не менше 3 місяців. Закон декілька разів доповнювався, в останнє у 1994 році.
- 8 вересня 1951 р. На конференції в Сан-Франциско підписано мирну угоду між США та Японією на 50 років, на підставі якої США забезпечують гарантію національної безпеки та отримують право розміщення військових баз на території Японії.
- 1955 р. Вперше на парламентських виборах правлячу більшість здобуває ліберально-демократична партія, яка різними засобами в різні роки залишається при владі, використовуючи такі механізми, як коаліційна більшість, блокування з вільними депутатами та міжпартійна домовленість.
- 1956 р. Відновлені дипломатичні відносини між СРСР та Японією. Японія стає членом ООН.
- 1965 р. Японія ініціює створення Азіатсько-Тихоокеанської ради.
- 1970 р. Уточнено термін та умови угоди між США та Японією. Обидві сторони продовжили її, визначивши нові умови, за якими угода діє безстроково, її можна призупинити за ініціативою однієї із сторін, для чого потрібно за рік попередити партнера.
- Вересень 1972 р. Японія встановлює дипломатичні відносини з Китаєм.
- 1978 р. Підписано договір про мир та дружбу між Китайською Народною Республікою та Японією.
- 7 січня 1989 р. Помер імператор Хірохіто. Ця смерть закінчила еру Хірохіто, що розпочалася в грудні 1926 року. За японським літочисленням роки правління імператора Хірохіто називають ерою «сюва» (світла і гармонії). На зміну прийшла ера «хейсей» (встановлення миру) сина імператора Хірохіто – Акіхіто.

3 КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

3.1 Прийняття конституції

Перший проект конституції

Навесні 1946 року групою консультантів було розроблено перший проект конституції, в основу якого покладено модель першої японської конституції 1889 року, що закріплювала велику владу імператора та передбачала розвинену бюрократичну систему.

Проект винесено на обговорення парламенту. Проте він викликав велике незадоволення в японському суспільстві, негативно оцінила його і Далекосхідна комісія. В результаті перший проект був відхилений.

Другий проект конституції

Після невдалої спроби розробити конституцію країни уряд приступає до розробки другого проекту конституції. В його основу лягли основні положення англосаксонського права і перш за все положення про громадянські права людей. Активну участь у його підтримці взяли американські опозиційні військові радники та консультанти.

Восени 1946 року проект затверджено японським парламентом, навесні 1947 року схвалено Далекосхідною комісією.

3 травня 1947 року нова конституція набирає чинності.

3.2 Основні положення конституції 1947 року

Зміст конституції

Японія – унітарна держава.

Форма правління – конституційна монархія.

Імператор – символ держави та єдності нації.

У країні існує демократичний державний устрій.

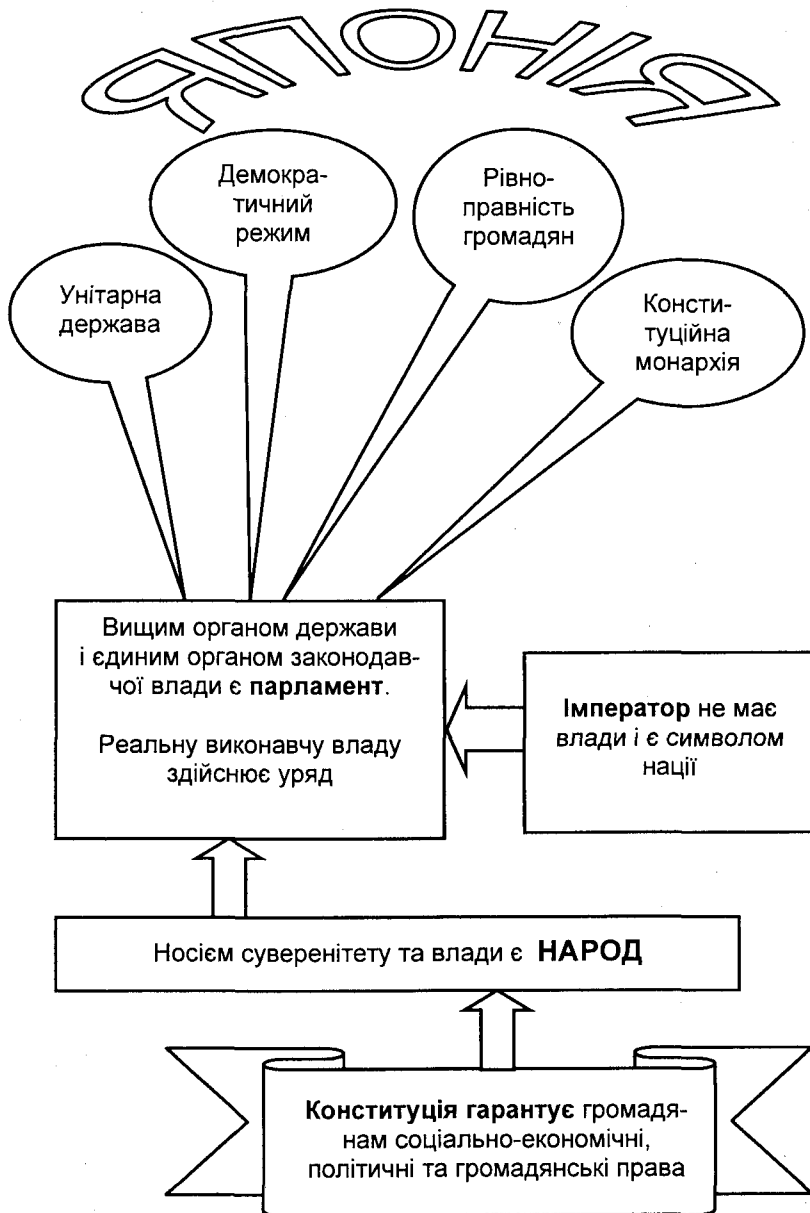
Проголошує принцип народного суверенітету, рівноправності громадян. Широкий спектр прав і свобод громадян закріплені в окремому розділі.

Найвищий орган держави – парламент.

Конституція містить антивоєнні положення. Стаття 9 – «Відмова від війни».

Конституційний контроль виконує Верховний суд.

3.3 Основи конституційного устрою

3.4 Права людини

Соціально-економічні права

- Право на власність.
- Право на працю.
- Право на колективні переговори, страйки.
- Право на освіту.
- Право на мінімальний рівень здорового, культурного життя.
- Право свободи наукової діяльності.

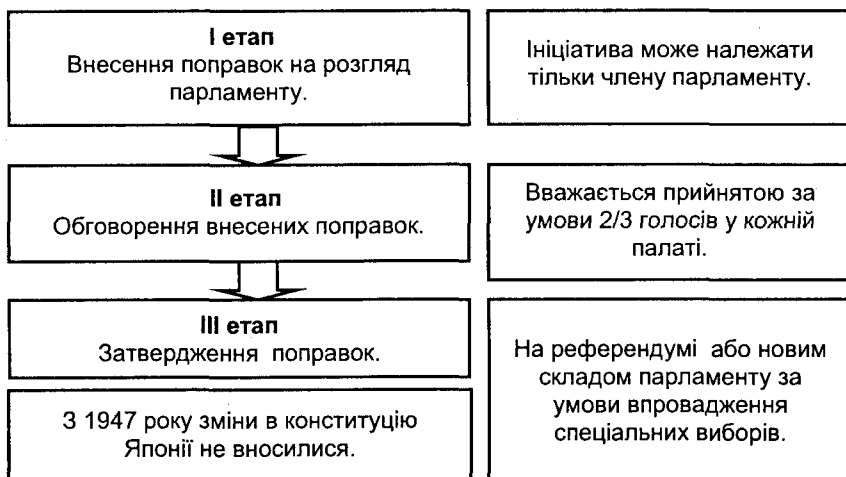
Політичні права

- Право обирати державних посадових осіб і усувати їх з посади.
- Право бути обраним.
- Право на створення громадських організацій і участь у їх діяльності.
- Право свободи слова і друку.
- Право звертатися з мирними петиціями.

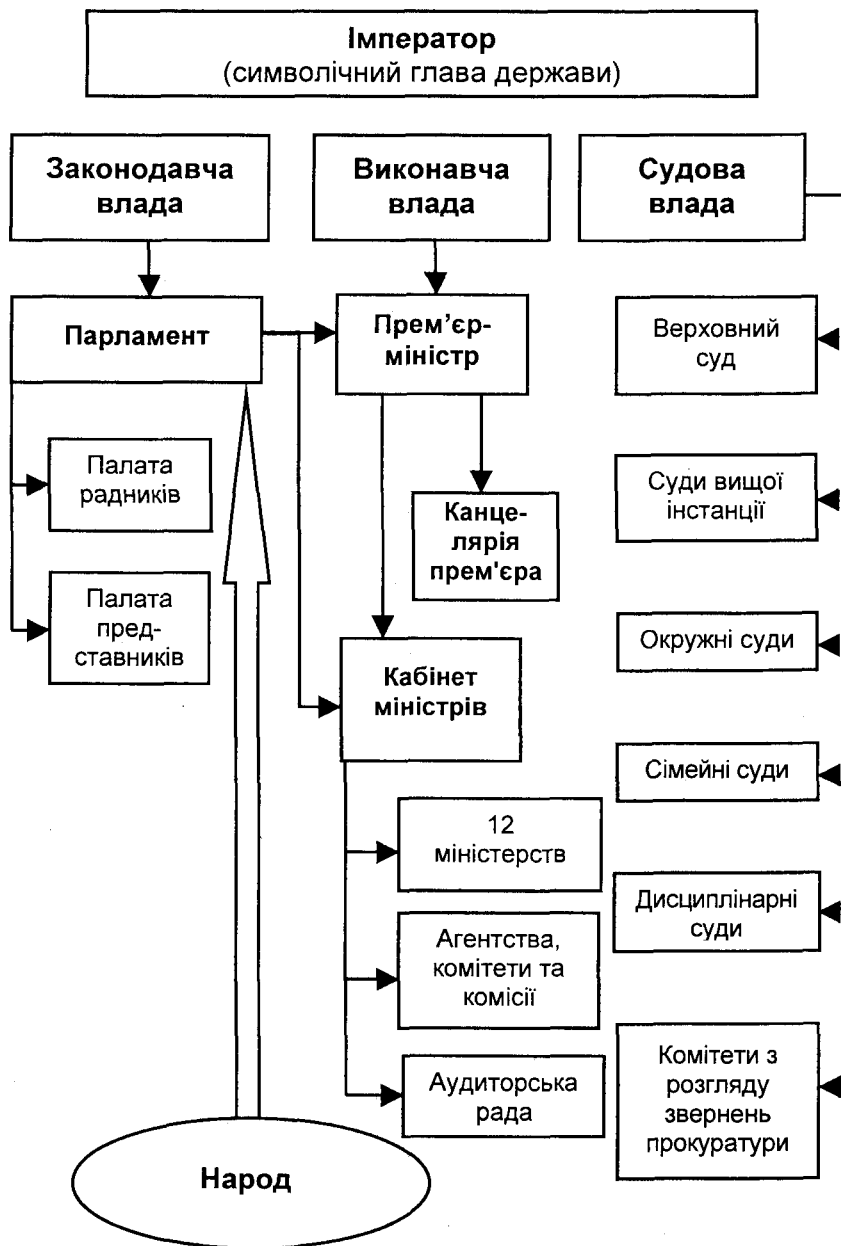
Громадянські права

- Право на життя.
- Право на щастя.
- Право на свободу совісті.
- Право на недоторканність особи, житла, документів.
- Право на свободу вибору місця проживання, від'їзду за кордон.

3.5 Порядок внесення змін до конституції

4 ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

5 ГЛАВА ДЕРЖАВИ – ІМПЕРАТОР

Згідно з конституцією главою держави виступає імператор.

5.1 Особливості імператора в Японії

У Японії діє салічна система престолоспадкування – трон передається старшому си- ну, жінки наслідувати трон не можуть. Порядок успадкування забезпечує Рада імператорського дому.

Статус імператора визначається волею народу Японії, якому належить суверенна влада.

Імператор є недоторканою особою. Він не несе ні адміністративної, ні громадської відповідальності. За всі його дії відповідальність несуть уряд та міністри.

Імператор підтверджує призначення на посаду та відставку відповідальних посадових осіб.

Імператор та члени його родини забезпечуються коштами із державного бюджету. Будь-які подарунки та майно можна отримувати тільки з дозволу парламенту.

Відповідно до закону про імператорське прізвище створюється регентство. Регент від імені імператора здійснює діяльність, яка відноситься до справ держави.

Імператор може доручити будь-кому виконувати свої обов'язки, які стосуються справ держави.

5.2 Рада імператорського дому

До ради імператорського дому входять 8 осіб.

Структура ради імператорського дому

Імператор.

2 члени імператорської сім'ї.

Прем'єр-міністр.

Голова і заступник голови Палати представників.

Голова або заступник голови Палати радників.

Член Верховного суду.

5.3 Функції імператора

Функції глави держави

Основна функція – забезпечення символів держави та єдності людей.

Як офіційний представник Японії виконує обрядові функції (приймає послів, підтверджує призначення послів Японії, виконує церемоніальну функцію, присутній на усіх торжествах, святах та ін.)

За рішенням парламенту призначає прем'єр-міністра, міністрів, інших урядових посадових осіб.

За поданням прем'єр-міністра підтверджує призначення членів Кабінету міністрів та голови Верховного суду, а також їх звільнення.

Скликає парламент на сесії і розпускає Палату представників.

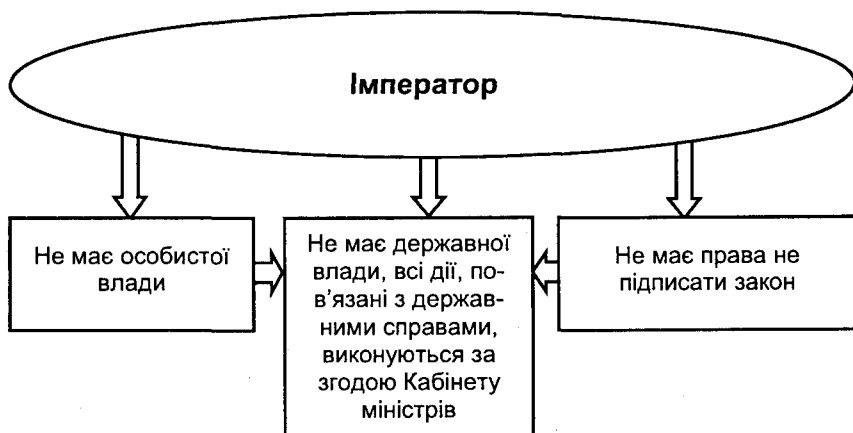
Підписує закони та поправки до конституції. Забезпечує промульгацію законів та поправок до конституції.

Призначає дату виборів до парламенту та проголошує загальні парламентські вибори.

Підтверджує загальні та часткові амністії, відкладення покарань та відновлення в правах.

Призначає нагороди.

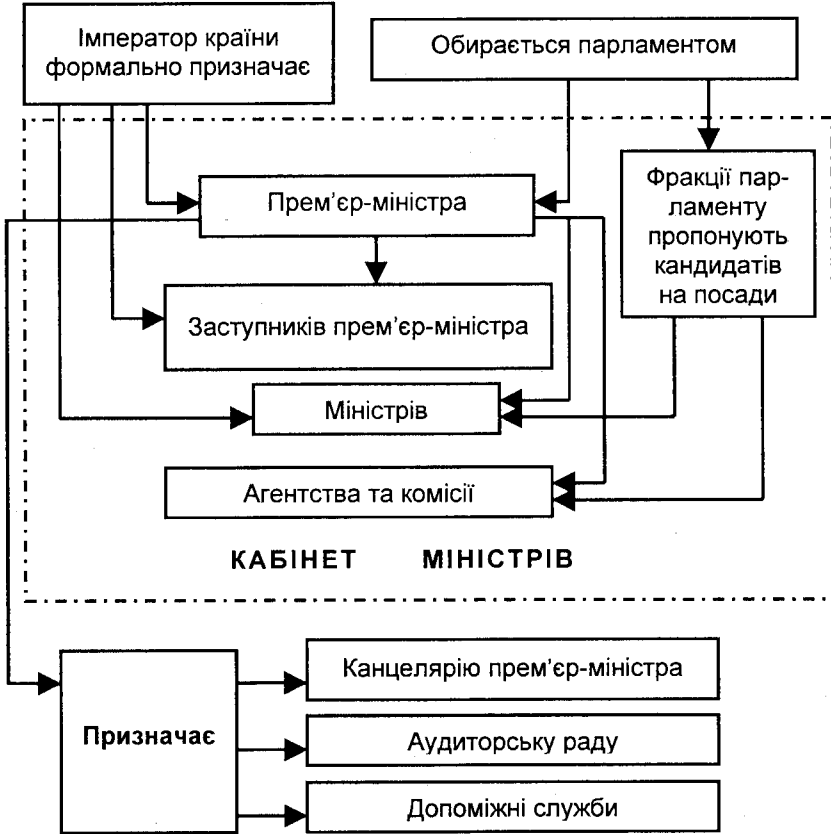
5.4 Обмеження імператора

6 ВИКОНАВЧА ВЛАДА

Згідно з конституцією виконавча влада здійснюється урядом.

6.1 Структура уряду

6.2 Повноваження прем'єр-міністра

Прем'єр-міністр обирається парламентом із складу депутатів партійної більшості або правлячої партійної коаліції.

Кандидатура здебільшого висувається нижньою палатою, але її може висунути і верхня палата протягом 10 днів з початку роботи першої сесії. При відсутності подання висування відбувається тільки в Палаті представників.

Здебільшого Палата радників не висуває своєї кандидатури.

Прем'єр-міністр має отримати більшість голосів у обох палатах.

Офіційно обраного парламентом прем'єра призначає своїм указом імператор.

Прем'єр-міністр розглядає кандидатури на посади міністрів за пропозиціями парламентських фракцій. При цьому враховуються значимість та авторитет у парламенті відповідних фракцій. Офіційне затвердження міністрів відбувається імператором.

Прем'єр-міністр проводить засідання Кабінету міністрів, на якому рішення приймаються одногослосно через досягнення консенсусу.

6.3 Структура та повноваження Кабінету міністрів

Структура та склад Кабінету міністрів

- До складу Кабінету міністрів входить не більше 20 членів:
 - прем'єр-міністр – голова Кабінету міністрів;
 - 12 міністрів міністерств (8 виступають як радники прем'єр-міністра);
 - керівники агентств, комісії в залежності від політичної ситуації у країні.
- Не менш як на половину Кабінет міністрів має складатися із членів парламенту.
- Спочатку прем'єр-міністр висувається резолюцією парламенту. Якщо Палата радників і Палата представників прийняла різні резолюції, то проводиться об'єднане засідання обох палат. Основну роль відіграє Палата представників.
- Прем'єр-міністр обирається двома палатами, а потім призначається імператором.
- Прем'єр-міністр призначає міністрів, причому більшість із них повинна бути членами парламенту.
- Прем'єр-міністр може за своєю ініціативою звільнити міністрів.
- Призначення на посаду міністра означає автоматичну втрату депутатського мандата.

Повноваження Кабінету міністрів

- Видає укази щодо реалізації законів.
- Організовує і забезпечує зовнішню політику.
- Забезпечує реалізацію положень конституції та законів.
- Забезпечує обороноздатність країни та громадський порядок.
- Вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини.
- Розробляє та забезпечує виконання щорічного бюджету.
- Спрямовує і координує роботу органів виконавчої влади.

Перелік міністерств

- Міністерство юстиції.
- Міністерство закордонних справ.
- Міністерство фінансів.
- Міністерство освіти, науки та культури.
- Міністерство охорони здоров'я та соціального забезпечення.

- Міністерство сільського, лісового та рибного господарства.
- Міністерство міжнародної торгівлі та промисловості.
- Міністерство транспорту.
- Міністерство поштового зв'язку та телекомунікацій.
- Міністерство праці.
- Міністерство будівництва.
- Міністерство внутрішніх справ.

Агентства та комітети

• Центральний банк.• Торговий комітет.• Комісія з національної безпеки.• Комісія з координації екологічних суперечок.• Агентство імператорського дому.• Агентство з менеджменту.• Агентство з розвитку Хоккайдо.• Оборонне агентство.	• Агентство з екології.• Агентство з науки і техніки.• Агентство з захисту навколишнього середовища.• Агентство з розвитку Окінави.• Національне земельне агентство.• Комісія по зовнішній торгівлі.• Агентство економічного планування.

Загальна характеристика консультативних органів.

До консультативних органів відносяться:

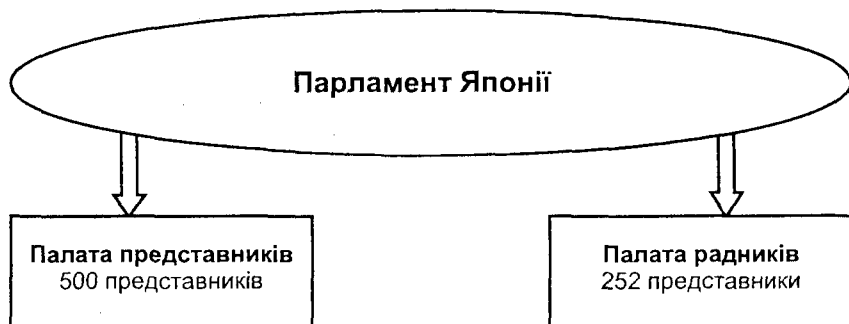
- Законодавче бюро Кабінету міністрів,
- Секретаріат Кабінету міністрів,
- Рада національної безпеки,
- Рада з кадрових питань.

Вони плідно співпрацюють з підприємницькими структурами, з профспілками, з вищими посадовими особами державної служби – збирають інформацію, проводять експертизу пропонуваніх рішень, здійснюють контроль за бюджетом.

7 ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

Згідно з конституцією законодавчу владу здійснює парламент.

7.1 Структура та регламент парламенту

Регламент парламенту

Сесії парламенту скликаються один раз на рік.

Позачергова сесія може скликатися на вимогу однієї четвертої від загальної кількості депутатів кожної із палат або Кабінету міністрів, Палата радників скликається автоматично.

Під час перерв Кабінет міністрів має право скликати на надзвичайну сесію верхню палату. Рішення, прийняте на цій сесії, обов'язково повинно затверджуватися на сесії нижньої палати. Якщо вона протягом 10 днів своєї роботи після канікул не затвердить ці рішення, вони втрачають законодавчу силу.

Для пленарного засідання обов'язковий кворум не менше 1/3 членів палати. На засіданнях комісії кворум складає 2/3 членів комісії.

7.2 Структура та повноваження Палати представників

Вибори до Палати представників та статус депутата

У нижню палату обирається 500 депутатів, у тому числі 300 депутатів у одномандатних округах за мажоритарною системою, 200 депутатів – за пропорційною системою. Вони реалізуються у такий спосіб. Країна поділяється на 11 регіональних округів. У кожному окрузі обирають 19 – 20 депутатів. Кожні п'ять років виборчі округи переглядаються в залежності від зміни у них кількості населення.

Кандидат у депутати повинен мати вік не менше 25 років, внести відповідну заставу, але у разі висування кандидатів списком застava подвоюється. Якщо кандидат не набирає п'ятої частини голосів від частини, яка отримується при поділі кількості голосів на число кандидатів по даному виборчому округу, то застava не повертається, а йде на покриття виборчих витрат.

Депутатом стає той, хто набрав більшу кількість голосів в одномандатному чи в регіональному окрузі.

Депутати обираються терміном на 4 роки. У разі дострокового розпуску парламенту імператором за вимогою Кабінету міністрів термін скорочується.

Обмежень для кандидатів по кількості висувань до нижньої палати не існує.

Депутати працюють на професійній основі і отримують заробітну плату із державного бюджету.

Депутати мають вільний мандат, користуються обмеженим депутатським імунітетом. Вони не можуть бути заарештовані у період сесії, але у випадку арешту між сесіями за вимогою палати депутат звільняється на час роботи сесії.

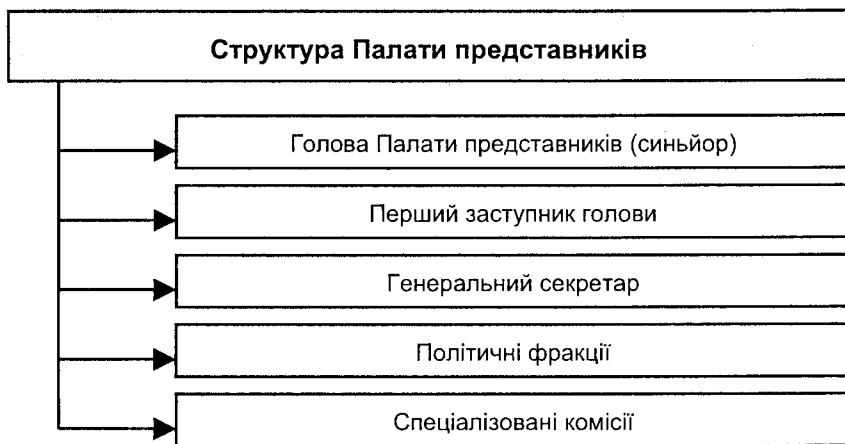
Депутати користуються індемнітетом.

Повноваження Палати представників

- Палата представників має більшу законодавчу силу, ніж Палата радників. Законопроект, відхилений Палатою радників, може бути прийнятий 2/3 голосів від чисельності Палати представників.
- Існують три важливих питання, в яких обидві палати мають рівні права:
 - затвердження бюджету;
 - ухвалення договорів з іноземними країнами;
 - затвердження прем'єр-міністра.
- Особливі повноваження Палата представників має при прийнятті бюджету. У випадку, коли між палатами не досягнуто згоди і на протязі 30 днів Палата радників не прийняла остаточного рішення, то рішення Палати представників стає вирішальним.
- Контролює діяльність уряду.
- Вносить зміни до конституції.
- Формує уряд.

Голова Палати представників (синьйор)

- Обирається таємним голосуванням членами палати на весь період.
- Веде засідання нижньої палати.
- Відповідає за підтримання дисципліни у палаті.
- Представляє палату на переговорах.
- Призначає членів комітетів.
- Здійснює контроль за діями адміністрації нижньої палати.
- Контролює ведення протоколів.
- Має право брати участь у роботі комітетів.

Заступник голови палати

Обирається із складу депутатів таємним голосуванням на весь термін. Головна функція – тимчасове виконання обов'язків голови в разі відсутності останнього.

Генеральний секретар нижньої палати

Обирається із складу депутатів нижньої палати. Забезпечує організацію роботи нижньої палати, всіляко сприяє використанню депутатами послуг різних консультативних, дослідницьких служб.

Партійні фракції нижньої палати

- Формуються політичними партіями, які отримали місця у нижній палаті.
- Виконують основну роль при розподілі керівних посад у палаті та депутатів за спеціалізованими комісіями.
- Організаційну роботу фракції забезпечує її лідер, який обирається із членів фракції від відповідної політичної партії.

Спеціалізовані постійні комісії нижньої палати

- У нижній палаті 18 спеціалізованих постійних комісій, які тісно пов'язані з роботою відповідних міністерств.
- Структура комісії цілком відповідає кількості та повноваженню міністерств.
- Голова комісії обирається з найбільш чисельної партійної фракції.
- Комісії проводять робочі та загальні засідання. На робочих засіданнях обговорюються найважливіші питання з участю відповідного міністра або прем'єр-міністра. При відсутності їх у засіданнях беруть участь високопоставлені чиновники, на загальних засіданнях присутні другорядні чиновники.

Допоміжні органи Палати представників

- Національна бібліотека, що обслуговує обидві палати, з кількістю працівників близько 850 чоловік, із них 150 обслуговує нижню палату, готуючи відповідні дослідницькі та довідкові матеріали.

- Секретаріат Палати представників налічує 1750 працівників.
- Законодавче бюро, в якому зайнято майже 70 працівників при кожній комісії. Цей особливий внутрішній орган допомагає у роботі над законопроектами та контролює проходження урядових законопроектів у іншій палаті.

7.3 Структура та повноваження Палати радників

Вибори до Палати радників та статус радників

До Палати радників обираються 252 депутати за змішаною системою. Із них 100 радників обираються по загальному округу за списками політичних партій, тут використовується система отримання мандатів за д'Одонтом.

152 радники обираються по виборчих округах префектур та столиці (всього 48 округів), від кожного округу обирається від 2 до 6 радників в залежності від кількості населення округу. Підрахунки проводяться за такою схемою: один виборець голосує за того чи іншого кандидата по округу, мандат отримує той, хто набрав таку кількість голосів, яка дорівнює або є більшою від частки, отриманої при поділі дійсної більшості голосів, поданих по округу, на кількість кандидатів у радники, що обираються.

Радників обирають терміном на 6 років. Кожні 3 роки половина переобирається.

Дострокового розпуску не відбувається.

Депутати працюють на професійній основі і отримують заробітну плату з державного бюджету.

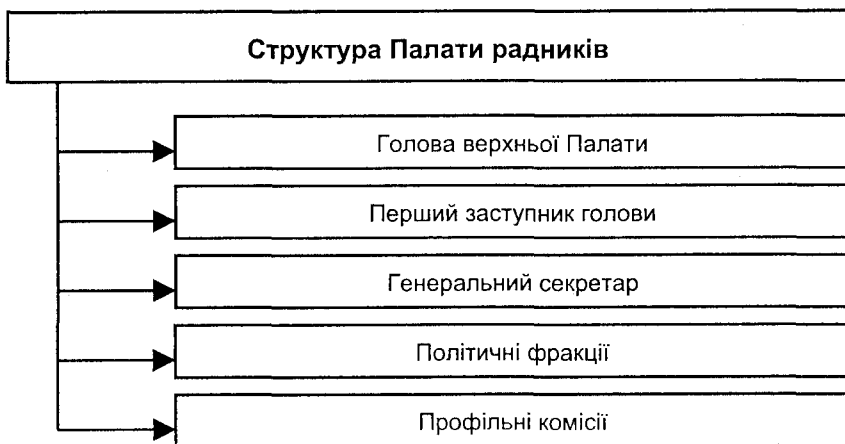
Депутати мають вільний мандат.

Депутати користуються обмеженим депутатським імунітетом. Вони не можуть бути заарештовані у період сесії, але у випадку арешту, проведеного між сесіями, за вимогою палати повинні бути звільнені на час роботи сесії.

Депутати користуються індемнітетом.

Повноваження Палати радників

- Палата радників має меншу законодавчу силу, ніж Палата представників.
- Законопроект, відхилений Палатою радників, може бути прийнятий 2/3 голосів від чисельності Палати представників.
- Контроль за діяльністю уряду.
- Контроль за внесенням змін до конституції.
- З трьох найважливіших питань обидві палати мають рівні права:
 - затвердження бюджету;
 - ухвалення договорів з іноземними країнами;
 - затвердження прем'єр-міністра.

Голова верхньої палати

- Обирається таємним голосуванням членами палати на весь період.
- Веде засідання палати.
- Відповідає за підтримання дисципліни у палаті.
- Представляє палату на переговорах.
- Призначає членів комітетів.
- Контролює діяльність адміністрації нижньої палати.
- Контролює ведення протоколів.
- Має право брати участь у роботі комітетів.

Перший заступник голови палати

Обирається із складу радників таємним голосуванням на весь термін.
Головна функція – тимчасове виконання обов'язків голови в разі відсутності останнього.

Генеральний секретар верхньої палати

Обирається із складу радників нижньої палати.
Організаційно забезпечує роботу верхньої палати.
Сприяє використанню радниками послуг різних консультативних, дослідницьких служб парламенту та його бібліотеки.

Партійні фракції верхньої палати

Формуються політичними партіями, які отримали місця у верхній палаті. Вони забезпечують організаційну роботу, беруть участь у розподілі керівних посад у палаті. Основним напрямком діяльності фракції є відстоювання політичної позиції партії під час обговорення питань у комісіях та при голосуванні у верхній палаті.

Профільні комісії верхньої палати

- Верхня палата має 16 профільних комісій.

- Комісії створені відповідно до існуючих сфер суспільного життя, поділені за таким принципом: комісія по сільському господарству, із закордонних справ, з промисловості, соціальної сфери і т. д.
- Голова комісії обирається з членів найбільш численної партійної фракції.
- Комісії проводять робочі та загальні засідання, в котрих беруть участь високопоставлені чиновники і навіть прем'єр-міністр.

Допоміжні органи Палати радників

- Національна бібліотека, що обслуговує обидві палати, у якій працює близько 850 чоловік, із них 150 обслуговує верхню палату, готуючи відповідні дослідницькі та довідкові матеріали.
- Секретаріат Палати радників, що налічує 1300 працівників.
- Законодавче бюро, в якому зайнято майже 70 працівників при кожній комісії. Цей особливий внутрішній орган допомагає у роботі над законопроектами.

7.4 Механізм прийняття законів

I етап. Введення законопроекту

1. Законопроект може бути розроблений як групою парламентаріїв, так і індивідуально членами парламенту.
2. До законопроекту додається заява на ім'я голови, в якій обґрунтовується необхідність його прийняття.
3. Для подання законопроекту необхідно мати підтримку 20 членів Палати представників та 10 або більше членів Палати радників.
4. Для законопроекту, що має вплив на бюджет, необхідна підтримка 50 членів Палати представників та 20 і більше членів Палати радників.

Прем'єр-міністр має право подання законопроектів від імені уряду

II етап. Обговорення в комісіях

1. Після подання законопроекту до Палати представників голова направила його у відповідний комітет.
2. Комітет має право вносити поправки або відхилити законопроект.
3. Після схвалення в комітеті законопроект подається спікеру палати, який передає його до відповідного комітету.

Час схвалення законопроекту в комісіях набагато більший, ніж кінцева стадія прийняття закону

III етап. Кінцева стадія ухвалення

1. Законопроект виноситься на обговорення головою комітету Палати радників, який після доповіді відповідає на запитання.
2. Протягом 60 діб (для прийняття бюджету 30 діб) Палата радників повинна прийняти або відхилити законопроект.
3. Після дебатів законопроект приймається більшістю голосів. У випадку відхилення законопроекту Палата представників може прийняти його 2/3 голосів від загальної кількості.

Немає різниці в процедурі прийняття законопроектів, що подаються урядом чи індивідуальними членами парламенту

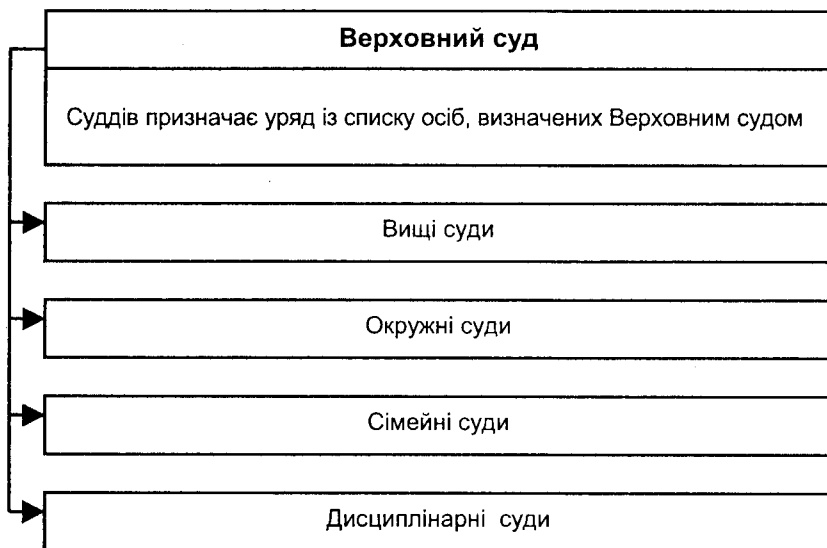
Закон підписується прем'єр-міністром або міністром, що відповідає за його впровадження; імператором протягом 30 діб.
Закон набирає чинності через 20 днів після опублікування.

Підписує закон та його публікує

8 СУДОВА ВЛАДА

Згідно з конституцією судова влада виконується судом.

8.1 Структура судів

8.2 Верховний суд

Формування Верховного суду та його особливості

15 членів. Три відділення по 5 суддів.

Голову призначає імператор за поданням прем'єр-міністра.

14 суддів призначає уряд.

Відповідальність членів Верховного суду визначається конституцією. Кожні 10 років одночасно з виборами в нижню палату парламенту виборці голосують «за» і «проти» по кожному члену суду. При більшості голосів «проти» суддя має піти у відставку.

Підготовку справ до слухання на засіданні суду ведуть 20 секретарів-дослідників, яких обирають із числа суддів, проте на час їх роботи у Верховному суді їх судова діяльність призупиняється.

Верховний суд здійснює конституційний контроль кожного конкретного випадку. Його рішення визначають норму конституційності.

Парламент або уряд у подальшому при необхідності змінюють цю норму і приводять її у відповідність до конституції.

Повноваження Верховного суду

- Здійснює конституційний контроль.
- Є останньою інстанцією для розгляду кримінальних, цивільних та інших справ.
- Здійснює повноваження управління судами.

8.3 Загальна характеристика судів

Вищі суди

8 судів у кожному регіоні. Справу розглядає колегія з 3 – 5 чоловік.

Вищі суди мають у своєму складі кілька відділень (до 6). Вони виступають судами першої інстанції у справах державних злочинів, а також апеляційною інстанцією з кримінальних та громадських справ, розглянутих у нижчих судах.

Розглядають справи про державні злочини.

Окружні суди

Справу розглядає 1 суддя або колегія у складі 3 суддів.

Окружні суди (їх близько 50) діють у кожній префектурі. Вони поділяються на 4–5 відділень і розглядають кримінальні та цивільні справи, виступають апеляційними судами для дисциплінарних судів. Здебільшого усі справи розглядаються одним суддею, з великими цивільними позовами, де покарання визначається строком понад один рік, – трьома суддями.

Розглядають кримінальні та цивільні справи.

Дисциплінарні суди

Дисциплінарні суди – це суди з елементами цивільного характеру.

Справу може розглядати 1 суддя, котрий не обов'язково має юридичну освіту. Тут розглядаються справи про дрібне хуліганство та громадські позови до 11 тис. американських доларів (900 тис. єн).

Розглядають справи про позов на суму не більше 11 000 доларів.

Суди з сімейних справ

Справу розглядає 1 суддя або колегія у складі 3 суддів.

Суди з сімейних справ діють при окружних судах і розглядають справи про спадщину, дрібні кримінальні злочини, злочини, скоєні неповнолітніми, суперечки з родинних справ та інші сімейні спори.

9 ПАРТІЙНА СИСТЕМА

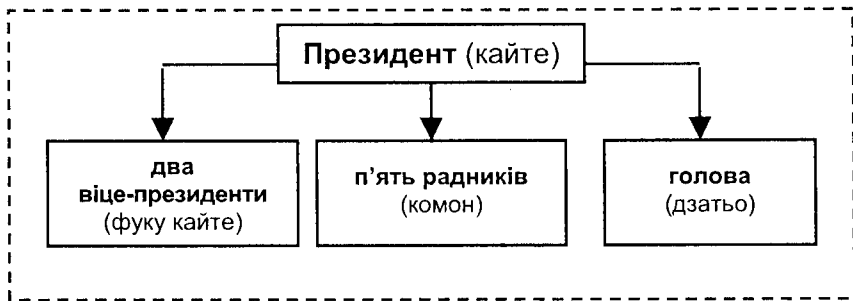
Усього в Японії зареєстровано 10 000 партій, але більшість з них діє тільки на місцевому рівні. На загальному рівні значним впливом користуються представлені в різні роки в парламенті такі політичні партії:

- Ліберально-демократична партія (ЛДП).
- Соціалістична.
- «Передвісник» (Сакіяге).
- Комуністична партія.
- Партія демократичного соціалізму.
- Партія чистої політики (Комейто).

Ліберально-демократична партія

Голова партії – єдина виборна посада в ієрархії ліберально-демократичної партії, інші виборні вакансії заповнюються на підставі консенсусу, що досягається між лідерами різних фракцій.

Роль фракцій у вирішенні внутрішніх проблем обумовлена самою процедурою створення партії у 1955 р., коли вона виникла в результаті об'єднання внутріпартійних фракцій з чіткою внутрішньою структурою. До неї входять:

Усі вони представляють постійний секретаріат фракції. Існує також секретаріат у кількості 26 чоловік з депутатів обох палат парламенту. Виконавчі фракції очолює генеральний секретар і завідувачі загальним та політичним бюро.

Кожна окрема фракція виступає як самостійна політична організація, але повного відокремлення не відбувається з двох обставин:

- лідери фракцій повинні опиратися на своїх прибічників, разом з якими мають можливість брати участь у важливих політичних рішеннях (узгоджені дії депутатів обох палат при прийнятті парламентських рішень);
- доступ до використання фінансових ресурсів, які збираються політичними фондами. В Японії існує практика фінансового пожертвування різних корпорацій парламентаріям на їх політичну діяльність, що є атрибутом політичного життя країни.

Це дозволило скоротити позафракційних депутатів від ліберально-демократичної партії в парламенті і зробити гнучкою та демократичною партійну структуру.

У структурі партії діють префектурні федерації із самостійною автономною структурою, що забезпечує проведення виборчої кампанії в округах, а також участь у виборах голови партії та з'їздах партії.

Спочатку голову партії обирали депутати від ЛДП та по два депутати від префектурних федерацій. У 1977 році процедуру виборів ускладнили. Спочатку обирають кандидатуру на посаду голови, а потім – лідера партії. Кожний претендент повинен заручитися підтримкою 20 депутатів від ЛДП та пройти балотування в префектурних федераціях. Таким чином, лідери партії отримують шанс пройти важливі ступені відбору та одержують важливу підтримку на периферії. Ця процедура сприяла об'єднанню партії навколо відповідного авторитетного лідера. Згодом, коли партія здобула можливість формувати уряд на підставі своєї парламентської більшості, такий механізм вибору лідера сприяв формуванню дієздатної коаліції, в якій важливу домінуючу роль залишала за собою ЛДП.

Соціалістично-демократична партія (СДП)

Соціалістично-демократична партія здобула нинішню назву у 1991 році, до цього існувала як соціалістична партія, і була заснована в 1945 році. СДП – нечисленна партія, нараховує до 70 тис. членів, але є другою за впливовістю. Основне гасло партії – демократичний соціалізм. СДП підтримують профспілки, робітники, селяни, частина інтелігенції, середні та дрібні підприємці. Вищий орган – з'їзд партії, який проводиться щорічно. З'їзд обирає центральний виконавчий комітет та його голову, а також генерального секретаря. Партія вважається класичною партією компромісу. Будується по територіальному принципу. Головна опора партії – профспілки.

« Передвісник »

Малочисленна консервативна партія, що складається з групи членів ЛДП, які покинули цю партію внаслідок фракційної боротьби. Пропонує себе як нова консервативна партія, співпрацює з ЛДП. Користується підтримкою у великих підприємців та банкірів.

Комуністична партія

Комуністична партія заснована у 1922 році. Має свої осередки в усіх префектурах, первинні організації створені за місцем проживання, а також за виробничим принципом (в установах, на підприємствах, в навчальних закладах). Друга за чисельністю партія (понад 400 тис. членів). Має програму та статут. Вищий орган – з'їзд партії, який скликається кожні 2 – 3 роки, обирає центральний комітет, який керує партійним з'їздом. Незважаючи на свою назву, партія не є марксистсько-ленінською партією, лише окремі пункти її програми співпадають з цим вченням. В останні роки чисельний склад партії та її вплив знижуються.

Партія демократичного соціалізму

Партію засновано у 1960 році групою правих соціал-демократів, що вийшли із соціалістичної партії. Чисельність близько 80 тисяч. Головна соціальна база – це загальнояпонська конфедерація праці (домей). Головне політичне домагання – побудова демократичного

соціалізму. Вищий орган – з'їзд партії. Партія побудована на федеративних принципах. Відповідні структури діють на рівні префектур, а також є нижчі структури партії на місцевому рівні.

Партія чистої політики (комейто)

Партія чистої політики заснована в 1964 році, чисельність якої близько 170 тис. членів. Партія проголошує ідею побудови соціалізму на базі «буддійської демократії», складовими частинами якої є стриманість, постійність, гармонія. Партія відстоює принципи Сакагаккай. В програмі партії передбачено «середній шлях» розвитку, що визначає залучення до управління широких народних мас, та гуманний соціалізм. Партія організована за територіальним принципом.

10 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Сучасна система місцевого самоврядування Японії ґрунтується на конституції та законі про місцеве самоврядування та управління (1947 р.).

В основу самоврядування покладені засади місцевої автономії.

10.1 Основні функції місцевого самоврядування

Власні

- У сфері охорони здоров'я (ремонт, управління).
- У сфері освіти (ремонт, управління).
- Контроль і поліпшення санітарних умов.
- Служба поліції.
- Пожежна служба.
- Забезпечення населення комунальними послугами.

Делеговані національним урядом

- Екологічний контроль.
- У сфері бюджету і цін.
- У сфері соціально-економічного розвитку регіону.
- У сфері діяльності транспорту.
- У сфері земельних відносин.
- Статистичний облік мешканців.

10.2 Структура та повноваження префектур

Основні функції і принципи діяльності префектур

- Міцний незалежний «дух».
- Функція посередника між національним урядом і муніципалітетом.
- Допомога і контроль дотримання законодавства муніципальною владою.

Основні функції і принципи діяльності губернатора

- Обирається прямим голосуванням терміном на 4 роки.
- Може звільнятися прем'єр-міністром.
- У компетенції губернатора 126 питань.
- Має право звільняти мерів міст і старост сіл.
- Може призупиняти виконання актів центральних органів управління на території префектури, за винятком рішень, що прийняті за ініціативою уряду.
- Має право вето на рішення префектурних зборів, яке переборюється 2/3 голосів членів зборів.
- Має право розпуску префектурних зборів та призначення терміну нових виборів.

Вибори депутатів префектурних зборів та їх діяльність

- В адміністративно-територіальних одиницях, наділених правом місцевого самоврядування, обираються терміном на 4 роки. До них входять як професіональні, так і непрофесіональні депутати (останні поєднують депутатську діяльність з іншими видами діяльності).
- Депутати місцевого самоврядування імунітету не мають.
- Заробітну плату професіональні депутати отримують із муніципального бюджету, а не професійні – щорічну доплату в розмірі 4,7 тис. доларів США (за депутатську діяльність та вивчення досвіду роботи інших органів самоврядування).
- Депутати можуть бути відкликані за вимогою 1/3 виборців.
- Затверджують бюджет префектури.
- Контролюють діяльність виконавчого органу префектури.

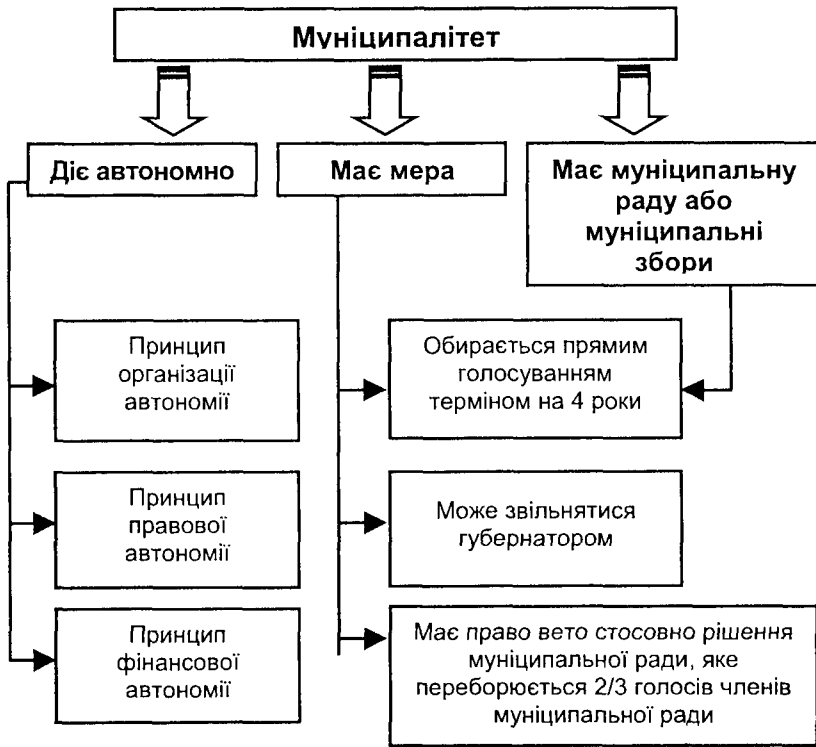
10.3 Структура та функції муніципалітету

Функції муніципалітету, пов'язані з вирішенням щоденних потреб місцевого населення

- Надання населенню і установам комунальних послуг.
- Забезпечення працездатності установ сфери освіти і охорони здоров'я.
- Контроль за санітарним станом відповідної території.
- Забезпечення роботи соціальних служб.
- Ремонт і технічне обслуговування будинків та споруд.
- Забезпечення безперервної роботи транспорту.
- Підтримка суб'єктів самоорганізації населення.
- Кадрове забезпечення місцевої муніципальної служби.

Діяльність муніципалітету

Вибори депутатів муніципалітетів

У селах обирають старост терміном на 4 роки. Виборці невеликих громад можуть скликати збори для вирішення нагальних проблем. Через систему зборів або вимог виборці через депутатів можуть домагатися кадрових змін у місцевих муніципальних службах. Виборці можуть відізнати депутатів. На місцевому рівні населення бере участь у вирішенні різних питань. При високій автономізації місцевого самоврядування існує досить жорсткий контроль центральних відомств за діяльністю органів самоврядування.

10.4 Основні джерела фінансування місцевого самоврядування

Місцеві податки – близько 30 % усього прибутку.

Частина національних податків на прибуток; на алкогольні напої і тютюн; на споживання – близько 35 % усього прибутку.

Субсидії національного уряду та місцеві облігації – близько 25 % усього прибутку.

Нестабільні надходження визначаються самими органами самоврядування в обсязі 10 % усього прибутку.

11 ПІДСУМКОВИЙ КОМЕНТАР

Японська політична та адміністративна системи складались у виняткових умовах замкнутого традиціоналізму. Лише у 1858 році країна відкрила свої порти для іноземних кораблів. До цього часу вона була понад 300 років у цілковитому замкнутому просторі, відокремленому від світу. Перша конституція – мейдзі (1889 р.) виразно акумулювала монархічну модель державного устрою, яка того часу панувала у більшості європейських країн. Згідно з нею особа імператора була священна і недоторкана, а імператорська влада божественна за походженням. Імператор виступав носієм влади та творцем законодавства, котре він здійснював разом з парламентом.

Поразка Японії у Другій світовій війні та окупація території американськими військами примусили японських політиків визнати 15 вересня 1945 р. Потсдамську декларацію, яку довів до японців імператор відповідним вердиктом.

Спроба відповідних політичних сил після Другої світової війни створити своєрідну гібридну форму державно-політичного устрою з використанням старих конституційних норм закінчилася поразкою навесні 1946 року. Проект першого тексту конституції був відхилений Далекосхідною комісією. Другий текст конституції, ухвалений восени 1946 року японським парламентом, був стверджений Далекосхідною комісією, і з травня 1947 року конституція вступила в силу.

Конституція післявоєнного державного устрою відтворювала класичні норми англосаксонського права. Імператор залишався символом єдності нації і цілком утратив можливість виконання державної влади. Створюється нова законодавча база, яка ліквідує старі тоталітарні основи в економіці, в організації місцевих органів влади. Самоврядування стає автономною сферою в системі владних відносин, через яку народ безпосередньо впливає на прийняття рішень на рівні муніципалітету префектури.

Наприкінці 40-х років ліквідуються великі земельні латифундії та запроваджуються могутні монополії, відбувається адміністративна реформа, у ході якої державний апарат звільняється від людей, які запламували себе у співпраці з військовими злочинцями.

Влада імператора залишається як символ, скоріше як фасадний атрибут, який відтворює притаманну традиційність вічного існування імператора. Реальна влада переходить до народу, який обирає представницькі органи влади, а ті контролюють діяльність виконавчих структур. Парламент контролює урядову діяльність. Уряд призначає суддів, а парламент використовує імпичмент суддів у порядку нагляду за їх діяльністю. Членів Верховного суду кожні 10 років перевіряють через схвалення або осудження їх діяльності на всенародному референдумі.

Як бачимо, в Японії створена дієздатна система впливу однієї гілки влади на іншу. Народ здобув конституційні гарантії в дотриманні довічної непорушності їх громадянських прав, які стали «священними і недоторканими».

Особливість якісної політичної системи пов'язана з виразним пацифізмом. Згідно з конституцією народ відмовляється від війни, «ніколи в подальшому не будуть створюватись сухопутні, морські, військово-повітряні сили, як і інші засоби війни» – підкреслюється у 9 статті. Відмова Японії від війни, утримання збройних сил створює і деякі проблеми. Важко уявити собі країну, яка має другу щодо потужності економіку, з населенням

128 млн. чоловік, яка відстоює свій авторитет у світовій спільноті не силою, а обсягом велетенського економічного потенціалу. В цьому винятковість перспектив розвитку глобальної світової цивілізації, яка має перспективи майбутнього світовлаштування без зброї та загрози її використання.

Невже усі ці нововведення в політичну сферу не хвилювали японців як самобутню націю, порушили їх традиціоналізм та суверенність? Навпаки, істотне реформування ліквідувало усі якості, властиві тоталітаристській системі. Зокрема були ліквідовані та знищені усі підстави для узурпації, централізації та монополізації влади. Децентралізація влади, реальний розподіл владних повноважень та визначеність сфер впливу кожної владної структури зробили владу прозорою та підконтрольною народу. Автономізація самоврядування приблизила владні структури до вирішення нагальних проблем населення. Особливість колективної психології, відданість культурно-етичній спадщині доповнилися демократичними засадами в організації суспільства, збагатили вікові традиції сучасним змістом.

В японських реформах знайшла своє відтворення нова демократична форма поступового соціального росту людини. Жодним законодавчим актом не передбачено поступовий перехід від однієї сфери управлінської діяльності до іншої, але така вже традиція, що переконлива більшість управлінців після виснажливого навчання іде в політику, де відпрацьовує навички роботи з людьми, як краще представляти, захищати та відстоювати інтереси людей. Після набуття досвіду політичної роботи управлінці переходять на державну службу, де інтенсивно працюють у владних структурах на державному рівні, на рівні префектур та муніципалітетів. Тут вони оволодівають майстерністю управлінської діяльності, розширюють коло знайомств з відомими в країні діячами, а потім переходять у бізнес. Їх залучають до управління виробництвом, вони стають менеджерами і керівниками великих компаній або відкривають власний бізнес. Важко собі уявити терплячість японців, але їх природна здібність підкорюватись традиції не викликає жодного сумніву. Традиція, адаптована до нових суспільних вимог, живе і розвивається. Тому можна зрозуміти, чому японські надомники, які, до речі, виробляють до 50 % потенціалу країни, поставляють свою продукцію одному і тому ж замовнику, коли її можна вигідніше продавати на ринку іншому покупцю, але японець цього ніколи не зробить.

Сила японської традиції чомусь не в сліпому наслідуванні старого консерватизму, а у вірності національному духу, японській порядності та винятковій працездатності.

Японський досвід реформ та реальні досягнення країни – це виняткова творча лабораторія, якою можна скористатися при запровадженні істотних змін в Україні. Японці досить обачливо та уважно підходили до запровадження процедур знищення та руйнування. Вони зі старим тоталітарним минулим дуже прискіпливо ставилися до збереження традиційного, духовного, національного самобуття, яке не втратило свого змісту навіть в умовах іноземного примусу. Японські реформи – це процес очевидного збагачення традиційного новим демократичним нововведенням.

Вивчаючи японську політичну та адміністративну систему, слід би врахувати, як японці використали притаманні властивості народу, зокрема його працездатність, за допомогою якої політична та адміністративна системи зробили управління винятковою мистецькою сферою, що забезпечила японське диво.

Японська модель суспільно-політичного розвитку, в якій органічно сполучилися англосаксонські політичні форми і традиційні цінності і механізми здійснення влади, характеризується, серед іншого, такими особливостями:

Сакральною природою імператорської влади; імператор не просто символ нації і єдність державної влади (як в монархіях сучасної Європи), але і об'єкт релігійного поклоніння, живе божество в традиціях національної синтоїстської релігії. Тільки імператор в 1945 р. міг оголосити про капітуляцію Японії і його рішення було виконано беззаперечно.

Традиційною орієнтацією японців на ту групу, з якою вони себе добровільно ідентифікують (на відміну від англосаксонського індивідуалізму і російського колективізму). Такою групою може бути сім'я, вуз, промислова корпорація, органи влади і навіть держава загалом. Саме розвинені взаємні моральні зобов'язання щодо ставлення до членів своєї групи (групизм) створюють те виключно дійове внутрішнє спонукання до добросовісної праці, якого не вистачає в країнах Заходу.

Політична система сучасної Японії відрізняється від західної моделі не стільки формою устрою органів державної влади (вони багато в чому універсальні), скільки принципами і правилами їх функціонування: наприклад, методами підбору державних службовців і їх просування по службі, системою професійної підготовки, особливим механізмом попереднього узгодження особливо важливих рішень, високою етичною мотивацією управлінської діяльності, недоступним на заході почуттям моральної відповідальності за результати роботи.

Українське суспільство значно більшою мірою, ніж західне, орієнтоване на колективні цінності, командні форми роботи, моральні стимули до праці. Усе це створює можливість (але не більш) запозичення елементів японської системи управління, збагачення ними вітчизняної політичної культури і практики діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування.

ГЛОСАРІЙ

- Абсентеїзм** – байдуже ставлення людей до здійснення своїх політичних прав. Ухилення людей від участі в голосуванні при виборах до представницьких органів; систематична відсутність на засіданнях членів колегіального органу.
- Автономія** – право на самостійне вирішення проблем місцевого значення – здійснювати власний розвиток та управляти процесами суспільного життя, свобода на впровадження на відповідній території самоврядування в обсязі, визначеному державними структурами.
- Агентство** – спеціальний орган, який виконує відповідні функції у рамках повноважень державної адміністрації. Створюється урядом, а його персонал затверджується урядовим розпорядженням. Агентство має власний бюджет, розміри якого залежать від масштабності виконуваних завдань.
- Адміністративно-допоміжні служби парламенту** – відповідні структури парламенту, які забезпечують необхідні організаційні матеріально-технічні умови для роботи парламентаріїв. Ці служби укомплектовані персоналом, який виконує посадові обов'язки за наймом.
- Адміністративно-територіальний поділ** – поділ території держави на систему адміністративних одиниць, згідно з якою утворюється вертикальна структура органів державної влади і управління та запроваджується система самоврядування.
- Анексія** – насильницьке приєднання відповідної території іншої країни.
- Асамблея конституційна** – одна з можливих організаційних форм розробки і прийняття конституції.
- Асоціація місцевих органів влади** – об'єднання представників місцевої влади, які діють як консультанти на національному та регіональному рівнях.
- Багато-партійність** – неодмінна умова демократичного суспільства, яка розкриває тісний зв'язок політичних партій з широкими соціальними групами та їх адекватними інтересами.
- База голосів** – кількість голосів, за якою визначається більшість. Найчастіше база голосів складає загальну кількість тих, хто взяв участь у голосуванні, у найважливіших випадках це загальна кількість депутатів представницького органу.
- Батіг** – спеціальна інструкція, яку щотижня розповсюджують у парламенті Великої Британії партійні організатори. У ній подається порядок денний та підкреслені (за їх важливістю) однією, двома чи трьома рисками питання. Депутат, який не отримує такої інструкції, вважається покараним дисциплінарною санкцією з боку партійного керівництва.
- Батоги** – спеціальні партійні організатори, що діють у парламентах Великої Британії та США. Вони стежать за дотриманням членами партійної фракції партійної дисципліни, входять до складу керівництва відповідних партій у парламенті і забезпечують необхідну для партії парламентську поведінку відповідних депутатів. Серед них існує ієрархія, яка визначає головного батога, молодшого батога та їх помічників. Згодом батоги займають високі урядові посади.
- Бікамералізм** – створення двопалатного парламенту, який реалізує систему законодавчого процесу і зменшує прийняття непродуманих рішень. У федеративних державах верхня палата парламенту виконує роль представницького органу суб'єктів федерації. В унітарних державах верхня палата може виконувати представницьку місію регіонів, департаментів, областей, автономних об'єднань (або представляти спадкоємну знать – Велика Британія).

- Більшість відповідна** – підсумок голосування у представницькому органі, при якому кількість поданих голосів за один варіант рішення з винесеного питання дорівнює більш ніж половині бази голосів.
- Більшість кваліфікована** – підсумок голосування у представницькому органі, при якому за один варіант винесеного питання подано голосів більше встановленого завчасно рівня (він складає 2/3 або 3/4 бази голосів).
- Біпартизм** – партійна система, за якої визначальну роль відіграють дві основні політичні партії, що перемагають на виборах, змінюючи одна одну при владі. (США та Велика Британія.)
- Блок політичний** – об'єднання політичних партій, політичних рухів задля узгоджених дій та досягнення спільних політичних цілей.
- Бойкот** – спосіб політичної боротьби, який полягає у висловлюванні протесту проти певних дій органів та представників влади шляхом повної або часткової відмови громадян скористатися правом участі у політичному житті.
- Бюджет** – виражений у цифрах план діяльності, який набуває юридичної сили закону після затвердження парламентом. Бюджет розробляє уряд.
- Верхня палата** – одна із палат парламенту, яка представляє інтереси певних територій держави. Формування цієї палати відбувається різними шляхами – виборами, призначенням, престолонаслідуванням. Найчастіше верхня палата має менший обсяг прав ніж нижня.
- Вето** – заборона одним органом влади рішення іншого. Право вето має глава держави, рідше – верхня палата парламенту щодо актів, прийнятих нижньою палатою. Інколи таке право мають деякі члени невеликих колегіальних органів.
- Вибори** – реалізація кожним громадянином свого невід'ємного права (в окремих країнах громадянського обов'язку) брати участь у формуванні представницьких органів державної влади та органів самоврядування або брати участь у формуванні виборчих органів політичних та громадських організацій.
- Виборча дієздатність** – виборче право кожного громадянина, що може обмежуватися тільки відповідними законами кожної країни, які визначають вікові, майнові, освітні, професійні, статеві чи осідлі цензи або заборони через скоєні кримінальні злочини та неповноцінний психологічний стан, визначений судом.
- Виборчий округ** – територіальний підрозділ, у рамках якого населення обирає своїх депутатів або інших виборних посадових осіб.
- Відкрите голосування** – використовується для прийняття більшості рішень парламенту.
- Виконавча влада** – одна з трьох гілок державної влади, котра організовує і спрямовує внутрішню і зовнішню діяльність держави, забезпечує втілення законів у життя, охорону прав і свобод людини.
- Вільний мандат** – забезпечує можливості для виконання депутатських повноважень у повному обсязі на весь термін обрання представницького органу без права виборців дострокового відкликання депутата.
- Внески та збори** – основа фінансових ресурсів місцевої влади, політичної партії, громадської організації або іншого самостійного формування, плата за послуги.
- Вотум** – найчастіше є вираженням нижньою палатою парламенту схвалення (довіри) або несхвалення (недовіри) політичної лінії або довіри певній акції уряду. Ініціативу постановки питання вотуму довіри може подавати парламент або уряд. Якщо вотум недовіри вноситься уряду, то найчастіше він виходить у відставку. В деяких державах у цьому випадку парламент розпускається та переобирається достроково.
- Глава держави** – вища посадова особа держави, яка є носієм виконавчої влади та верховним представником держави у міжнародних відносинах.

- Голова палати парламенту** – представляє робочий орган однієї із палат парламенту, обирається здебільшого із складу депутатів відповідної палати на весь термін її роботи. У деяких країнах його призначає монарх або він отримує цю посаду згідно з відповідною державною посадою (наприклад, віце-президент США, який головує у Сенаті). Повноваження голови палати визначаються відповідною правовою системою кожної країни.
- Голова уряду** – голова найвищого виконавчого органу влади (прем'єр-міністр, голова Ради міністрів та ін.) Призначається на посаду найчастіше главою держави, у президентських республіках главою уряду є глава держави.
- Голосування в парламенті** – остання стадія прийняття закону в парламенті. Воно може бути таємним, відкритим анонімним, відкритим поіменним.
- Громадська думка** – один з проявів масової суспільно-політичної свідомості, що відображає ставлення народу чи певної його частини до діяльності владних структур.
- Громадянство** – політико-правовий статус особи, який визначає її приналежність до конкретної держави та підпорядкованість законам цієї держави.
- Групи тиску** – суспільно-політичні об'єднання, які задовольняють свої інтереси засобами впливу на органи державної влади.
- Дебати** – обговорення тексту проекту документа в парламенті, котрий повинен бути ним прийнятий (закон, декларація). Метою дебатов є формування остаточного варіанта тексту проекту для передачі його на голосування. Окремі рішення по розділах можуть прийматися різними методами – рішенням голови чи президії, голосуванням та ін. Найчастіше дебати проводять у формі читання. Перше читання включає обговорення змісту тексту: його мету та методи її досягнення. Друге читання складає обговорення відносин самостійних розділів документа, його тексту. Третє читання – остаточне узгодження тексту.
- Декларація** – офіційне звернення, заява від імені уряду, партії або парламенту, в якому фіксуються відповідні програмні положення. Найчастіше змістом декларації є принципи внутрішньої та зовнішньої політики держави. Декларація не є законом або нормативним актом і буквальному виконанню не підлягає.
- Деконцентрація** – передача функцій локальним представникам центральної влади.
- Декрет, указ** – нормативні акти, видані президентом, як главою держави.
- Делеговане законодавство** – видання урядом на підставі повноважень, наданих парламентом, нормативних актів, які мають фактичну силу закону.
- Делегування** – передача функцій виконавчої влади недержавними організаціями.
- Депутат** – представник відповідного виборчого органу, який обирається безпосередньо виборцями або отримує депутатський мандат опосередкованим способом. Він бере участь у роботі відповідного органу державної влади або органу самоврядування.
- Депутатська несумісність** – відповідно до неї депутат протягом усього терміну виконання повноважень не може займати визначені законом посади або претендувати на депутатський мандат, займаючи відповідну, як несумісну з депутатською, державну або військову посаду, котру визначено законом.
- Депутатський імунітет** – недоторканність парламентаріїв, які користуються захистом з боку представницького органу від арешту і судового переслідування. При цьому депутати можуть бути заарештовані і притягнуті до кримінальної відповідальності тільки за згодою відповідної палати парламенту.
- Держава** – базовий інститут політичної системи, який створюється для соціальної організації суспільства, здійснення публічної влади та забезпечення організації суспільного життя населення, що проживає на відповідній території та має суверенітет.

- Дефіцит демократії** – нестача суспільного втручання, яке могло б забезпечити вираження та реалізацію центральних та місцевих інтересів різних соціальних груп та прошарків населення.
- Децентралізація** – передача влади центральними органами на місцеві рівні виконавчої влади та органам самоврядування.
- Дискреційні повноваження** – повноваження, які здійснюються без урахування законів. Ними наділяються глава держави, уряд у випадку надзвичайних ситуацій або особливих обставин (війна, безладдя, криза, стихії).
- Дисперсія влади** – характерна ознака розподілу влади, що засвідчує одночасне здійснення влади на всіх рівнях її функціонування.
- Екстерналізація** – передача фондів органів управління в приватну власність з урахуванням узгодженості про дальшу турботу уряду про приватні підприємства.
- Загальна компетенція** – повноваження та функції місцевої влади, визначені конституцією чи законом для здійснення місцевих інтересів.
- Загальні кошти** – кошти, які виділяються для підтримки місцевого самоврядування і мають цільовий характер. Це може бути частка від витрат на утримання місцевого самоврядування, окремої території з урахуванням її географічних, економічних, соціальних та демографічних характеристик.
- Закон** – нормативно-правовий акт, що приймається з важливих питань суспільного життя і має найвищу юридичну силу.
- Законодавча влада** – одна з гілок державної влади, яка впливає на суспільне життя за допомогою законів, правових актів та рішень. Їх приймають представницькі органи (парламент).
- Змішана виборча система** – включає комбінацію з мажоритарної й пропорційної виборчих систем.
- Імперативний мандат** – забезпечує виконання депутатських повноважень з урахуванням місцевих, регіональних вимог або вимог виборців відповідного округу, які в разі незадоволення їх потреб можуть достроково відкликати депутата.
- Індемнітет** – означає, що член парламенту не несе відповідальності за свої слова, які він виказує в процесі виконання своїх депутатських обов'язків. Цей привілей свободи слова депутатів існує майже в усіх країнах за винятком окремих обмежень, коли за образу в парламенті депутата можна притягти до відповідальності за санкцією самої палати.
- Інтерполяція** – специфічна процедура парламентського контролю уряду, яка передбачає використання окремих санкцій, оскільки вона завершується голосуванням про довіру. Застосовується як для уряду в цілому, так і для окремих його членів. У більшості країн пропозиція про інтерполяцію висувається з дозволу відповідної кількості параметрів і передбачає письмову відповідь уряду.
- Екстремізм** – схильність суб'єктів політики до крайніх поглядів і надзвичайних дій у політиці та ідеологічному протиставленні, до нетерпимості, несприйняття й неприйняття інших думок, чужих позицій та вподобань.
- Електорат** – сукупність громадян, які користуються виборчим правом, беруть участь у виборах органів влади.
- Кваліфікована більшість палати парламенту** – визначена палатою кількість депутатів, що перевищує дві третини від загальної кількості депутатів.
- Квестори** – посадові особи парламенту, які займаються питаннями парламентського персоналу та забезпечують проведення офіційних церемоній в парламенті. Вони існують у деяких західноєвропейських країнах.

- Кворум парламенту** – визначена парламентом квота присутності відповідного мінімального числа депутатів, необхідного для обговорення питань та голосування. В окремих парламентах кворум не встановлюється, а в деяких парламентах він визначається тільки при голосуванні. В Палаті громад Великої Британії кворум складає 40 депутатів, у Палаті лордів – 3.
- Клерк палати** – посадова особа, яка призначається самою палатою на початку роботи американського Конгресу. До обрання спікера він головує на початкових засіданнях сесії. Під його керівництвом працюють усі адміністративні служби та запроваджується матеріально-технічне забезпечення. У парламенті Великої Британії його призначає монарх за пропозицією уряду. В інших парламентах ця посада називається «генеральним секретарем» або «директором», зміст компетенцій яких ідентичний.
- Клерикалізм** – практика здійснення церквою та політичними партіями релігійного спрямування системи заходів на конфесійній ідеологічній основі, спрямованих на досягнення домінуючої ролі релігії й церкви в усіх сферах суспільного життя.
- Кодекс поведінки** – сукупність правил, норм, принципів, які передбачають та регулюють діяльність депутатів та посадових осіб парламенту.
- Кокуси** – специфічні збори, які використовуються демократичною партією США. У республіканській партії США подібну місію виконують конференції. Вони проводяться на початку кожної сесії Конгресу, їх завданням є обговорення організаційних і політичних питань, визначення кандидатур на різні вакантні посади в палатах. Постійним керівником кокусів є їх голова. Така форма зборів використовується при попередньому висуванні кандидатів на посаду президента країни від демократичної партії.
- Консенсус** – спосіб, процедура відпрацювання й прийняття концептуальних рішень шляхом узгодження позицій сторін, досягнення погодженості думок, які відповідають потребам усіх учасників процесу взаємодії.
- Колегіальний орган палати парламенту** – робочий орган палати, який не має права приймати будь-які рішення замість самої палати. Створюється для вирішення початкових внутріпарламентських проблем, насамперед консультативного характеру. В їх роботі відсутня політична упередженість, їх структура та назва визначаються у кожному парламенті відповідними нормативними документами.
- Комерціалізація** – стандартизація видів діяльності, в основному приватного сектора. До неї відносяться: облік собівартості, зовнішній аудит, повернення витрат та розрахунок економічно вигідної плати за послуги. Здійснення стандартизації відноситься до компетенції урядових закладів.
- Комісія** – група незалежних представників з уряду та інших владних органів, що створюється для здійснення необхідних функцій, діяльність комісії носить короткотерміновий характер.
- Комітет** – об'єднання урядового персоналу для виконання визначених функцій.
- Комітети палати парламенту** – специфічні робочі органи парламенту, які створюються із числа депутатів для вирішення відповідних питань, пов'язаних з парламентською діяльністю. Вони діють або в окресленій сфері, або у визначеному терміні.
- Конституція** – основний закон держави, який закріплює її суспільний і державний устрій, основні права, свободи й обов'язки громадян, організацію державної влади та визначає основні державні атрибути.
- Конституційна роль місцевого самоврядування** – виконання завдань місцевого значення з урахуванням локальних інтересів; функції агентства в межах повноважень державної адміністрації.

- Конституційне положення місцевого управління** – місцеве самоврядування визначається в національному законодавстві, інституції, де вказані його юридичний статус, права та обов'язки.
- Конфедерація** – форма державного устрою, за якою ознаки державного утворення мають як держава в цілому, так і складові її частини. Це об'єднання держав для вирішення відповідних політико-правових завдань інтеграційного характеру.
- Легальність** – дозволеність, відповідність чинним законам, прийнятність якогось політичного явища чи події та дотримання законів і регламентів, офіційної реєстрації у відповідних державних органах.
- Легітимізм** – визначення або підтвердження відповідності праву або законності якогось органу влади, державно-політичного рішення, повноважень громадських представників, прийняття учасниками політичної взаємодії умов та правил «гри».
- Мажоритарна виборча система** – визначає правила виборів, за умови яких переможцем у даному виборчому окрузі стає один кандидат, який набрав більше голосів, ніж кожний окремих його конкурент.
- Маршалк (маршалик)** – голова Сейму та голова Сенату у польському парламенті, а також голова у воєводському сеймику (органи самоврядування на рівні воєводства).
- Механізми управління** – сукупність механізмів, з яких складається управління, а саме структура, функції, фінанси.
- Місцева влада** – орган влади, який відстоює інтереси місцевого населення та діє через виборчу раду та виконавчий орган.
- Міське самоврядування** – політико-правовий інститут, у межах якого здійснюється управління місцевими справами у відповідних територіальних одиницях у межах їх компетенцій, визначених державними органами.
- Міське управління** – регіональні, районні, міські та інші рівні управління (всі, що нижчі державного).
- Надання прав** – наділення людей можливістю брати участь у управлінні місцевого рівня.
- Натуральна спільнота** – група людей, спільність яких обумовлена єдиним кордоном, історією, економічними умовами та соціальною орієнтацією.
- Національний агент** – виконання функцій центрального уряду місцевим управлінням (освіта, закон та правопорядок згідно з державними стандартами).
- Неурядова організація** – приватна організація з некомерційною діяльністю.
- Нецільові кошти** – кошти, які передаються місцевій владі без конкретної мети та можуть бути визначені як надбавка до прибутку.
- Обструкція** – використання у політичній практиці особливої форми поведінки, коли демонструється дія з метою зірвати якийсь захід чи прийняття рішення.
- Омбудсмен** – посадова особа, яка розглядає скарги населення, має адміністративний, напівюридичний характер. Вона обирається парламентом для розслідування фактів порушень прав і свобод громадян органами самоврядування та представниками виконавчої влади. Здебільшого ці посадові особи самостійно нічого не вирішують. В одних випадках вони звертаються до самих органів, які припустили порушення прав громадян, в інших – виносять ці правопорушення через депутатів на парламентські слухання.
- Особливі гранти** – кошти, які отримує місцева влада за виконання особливих послуг.
- Опозиція** – форма протистояння влади і певної соціальної групи, протидія партії офіційному курсу правлячих кіл, її прагнення боротися, коли й не за владу, то хоча б за вплив на неї, за прихильність виборців; партійні угруповання, парламентські фракції, які перебувають у меншості.

- Парламент** – постійно діючий вищий державний орган, який забезпечує прийняття законів та виконання інших відповідних функцій у державі. Парламент формується на загально-національному рівні. У федеративній державі він створюється на двох рівнях: на федеративному та на рівні суб'єктів федерації.
- Парламентаризм** – конкретна форма взаємодії держави та суспільства, яка реалізується вищим представницьким органом, який виконує відповідні державно-владні функції.
- Парламентська опозиція** – створюється з депутатів, які не входять до парламентської більшості або урядової парламентської коаліції. Вона розробляє альтернативу урядовому курсу з різних проблем економіки, політики країни, формування і репрезентації поглядів, які підтримуються значною частиною населення, що виступає зі своїми інтересами.
- Парламентська фракція** – робочий орган парламенту, котрий в більшості випадків створюється із членів однієї партії або із представників партійної коаліції, які проводять близьку лінію в політиці. Фракція діє на постійній основі. Для забезпечення своєї дієздатності в ній обирається лідер та створюються відповідні механізми. Фракція вирішує власні внутрішньопартійні питання та займається поточною роботою парламенту.
- Партійна система** – політична структура, що утворюється з сукупності політичних партій різних типів.
- Парламентські розслідування** – відповідні парламентські процедури, які проводять спеціалізовані слідчі комітети та комісії, створені спеціально для розслідування того чи іншого факту.
- Перевірки і звіти** – вертикальна і горизонтальна звітність і контроль за управлінням на різних рівнях владних відносин. Вона переконує, що діяльність владних структур забезпечує реалізацію різноманітних інтересів, а також передбачає відповідне урегулювання розбіжностей між вищими структурами по вертикалі та по горизонталі за допомогою відповідних аналітичних висновків та рішень.
- Передача влади** – це передача влади та коштів автономним одиницям піднаціонального рівня, якими є відповідні територіальні формування.
- Питання в парламенті** – звернення членів палати, відповідних міністрів та членів уряду з вимогою дати пояснення з якоїсь певної справи. Питання не передбачають негайного використання політичних санкцій.
- Плюралізм** – різноманітність думок, поглядів, інтересів.
- Плебісцит** – у Стародавньому Римі – рішення плебейських зборів. Зараз – узагальнене опитування громадян з метою виявити думку, волю й позицію щодо якогось спільного й значущого питання. Уперше плебісцит було проведено 1791 року при вирішенні питання про приєднання Авіньйону до Франції.
- Політична відповідальність уряду** – передбачає обов'язок уряду завжди діяти у відповідності з думкою більшості парламенту. Така зобов'язаність передбачає, що окремий міністр або уряд повинні піти у відставку, якщо їх діяльність не отримала підтримки депутатів.
- Постійні комісії та комітети палати парламенту** – створюються на весь термін дії палати для детального розгляду законопроектів відповідно до процедури та регламенту роботи парламенту.
- Популізм** – схильність політиків перш за все домагатися визнання їхньої громадської діяльності, піднесення популярності, вдаючись до простих і безперечно прийнятих для населення аргументів та пропозицій, уникаючи непопулярних ходів щодо вирішення суспільних проблем.

- Право «поради та згоди»** – виключне право Сенату США давати президенту країни «пораду і згоду» на призначення на державні посади відповідних працівників та ратифікацію міжнародних договорів.
- Право вето** – передбачає вирішальне право невтручання в законодавчий процес, що є натуральним доповненням принципу рівності та розподілу влади. Воно обмежує можливість дій однієї гілки влади чи одного інституту стосовно до іншого. Вето обов'язково потрібно враховувати при прийнятті остаточного рішення.
- Праймеріз** – висування кандидатів із застосуванням голосування виборців. Ця процедура носить закритий характер, здебільшого відбувається в рамках однієї партії. Наприклад, висування кандидата на посаду президента США.
- Президент палати** – голови нижньої та верхньої палат німецького парламенту (Бундестагу та Бундесрату). Така посада голови палати парламенту існує і в ряді інших країн світу.
- Представницька демократія** – форма народовладдя, за якої громадяни не беруть безпосередньої участі у прийнятті державних рішень, а доручають це своїм представникам (делегатам, депутатам), уповноважують їх репрезентувати й відстоювати їхні інтереси.
- Прерогатива** – коло повноважень, виключних прав якої-небудь державної посадової особи або установи, в межах яких можуть домагатися дотримання їхніх рішень.
- Промульгація закону** – надання прийнятому в парламенті законопроекту сили закону та його публікація. В парламентських монархіях вона має форму королівської санкції. У республіках визначає санкції виконавчої влади. В промульгації підкреслюється велика роль виконавчої влади в процесі видання і публікації законів.
- Пропорційна виборча система** – визначає правила виборів, за яких створюється єдиний чи декілька виборчих округів, у рамках яких розподіляються мандати відповідно до кількості поданих голосів. За цієї системи вирізняється визначена квотова кількість голосів, необхідних для отримання одного мандата, або визначена мінімальна квота голосів, яка надає право брати участь у розподілі мандатів (здебільшого це 4–5 % голосів, які потрібно отримати політичним партіям, щоб увійти до парламенту). В деяких країнах використовується розподіл мандатів за системою д'Одонта, в котрій мандати поділяються за силою голосу.
- Пропорційне представництво** – представництва політичних партій або груп відносно частки голосів, де фіксується мінімум, який гарантує вищу посаду.
- Публічне голосування Путч** – означає, що прізвище депутата і те, як він проголосував, стає відомим в результаті публікації офіційного звіту.
– державний переворот (або його спроба) шляхом виступу проти існуючої влади і з залученням армійських підрозділів. Путч здійснюється вузьким колом змовників і, як правило, призводить до встановлення військово-авторитарного режиму.
- Ратифікація** – затвердження верховним представницьким органом державної влади міжнародного договору, який після цього набуває юридичної сили для цієї держави.
- Самостійність** – право місцевої влади приймати рішення про надання послуг населенню за своїми стандартами, не звертаючи уваги на центральний уряд.
- Саміт** – двосторонні або багатосторонні міждержавні переговори на найвищому рівні представництва, за участю глав держав чи глав урядів.
- Сесія парламенту** – період діяльності парламенту, коли він має законне право збиратися і виконувати свою роботу.

Соціальні послуги	– комплекс соціальних дій установ, відповідних громадських і приватних організацій, спрямованих на створення та покращення умов життєдіяльності людей, можливостей їх самореалізації, реалізацію особистих, політичних і соціальних справ.
Соціальне обслуговування	– вид соціальної дії щодо надання безкоштовно чи на пільгових умовах, на компенсаційних або благодійних засадах різноманітних соціальних послуг з метою задоволення духовних, естетичних, моральних, освітніх, оздоровчолікувальних, матеріальних та інших інтересів людей.
Спеціально призначені кошти	– кошти, які надаються для цільових витрат (тобто на визначені послуги або функції).
Співпадаючі функції	– функції, які можуть виконуватися на різних рівнях.
Спікер	– одноосібний голова нижньої палати парламенту у англомовних країнах. Останнім часом деякі інші країни теж широко використовують цей термін.
Спільнота	– група людей, об'єднана спільними поглядами та помешканням на одній території.
Система виборча	– сукупність установлених законом правил організації та проведення політичних виборів, критеріїв визначення їх результатів. Розрізняють мажоритарну, пропорційну та змішану виборчі системи.
Суверенітет	– стан незалежності державної влади від будь-якої іншої влади, який полягає в її праві та здатності самостійно, без втручання в них якоїсь іншої держави керувати своїм внутрішнім і зовнішнім життям.
Судова влада	– одна з трьох гілок державної влади, покликана заповідати змові чи протистоянню двох гілок влади (законодавчої та виконавчої) та здійсненню конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального та іншого судочинства.
Тасмне голосування	– здебільшого використовується при визначенні посад голови та інших керівних органів парламенту, а також може використовуватися при спеціальному рішенні парламенту.
Узгоджувальні комісії	– спеціально створені комісії палати парламенту або палати та уряду, які розглядають суперечки та знаходять компромісні рішення або констатують, що такі рішення не вдалось знайти.
Указ	– нормативний акт, що видається президентом.
Ультиматум	– рішуча, остання й остаточна вимога, супроводжувана погрозами. У міжнародних відносинах – дипломатична нота з категоричною вимогою однієї держави до іншої про виконання у зазначений термін певних дій або про утримання від них, супроводжувана погрозою застосування санкцій.
Урядові гранти	– кошти, які передаються місцевим владам центральними органами для підтримки та виконання функцій місцевого самоврядування.
Унітарна держава	– форма державного устрою, за якої жодна із територіальних одиниць не має статусу державного утворення, при цій формі створюється єдиний керівний центр органів державної влади, поділених на законодавчу, виконавчу та судову владу з вертикально-ієрархічним поділом владних повноважень.
Фінансова система парламенту	– автономна фінансова структура, яка включає кошторис витрат і порядок здійснення контролю за їх витрачанням, автономна фінансова система парламенту включається в державний бюджет.
Федерація	– форма державного устрою, за якої складові частини держави мають ознаки державного утворення і виступають відповідними суб'єктами федерації. Вона має широкі власні компетенції, реалізація котрих здійснюється через систему взаємодії загальнофедеральних органів влади з відповідними органами суб'єктів федерації.

Форма держави

– сукупність найбільш загальних ознак держави, які зумовлені відповідною структурою інститутів і територіальним поділом, що використовуються при реалізації влади.

Форма державного правління Хабацу

– особлива форма організації владних відносин в країні, зумовлена характером організації державної влади та структурою вищих органів держави.

– специфічні внутріпартійні утворення, які панували до 1977 року в ліберально-демократичній партії Японії. Зараз вони офіційно розпущені, але залишаються неформальними структурами ЛДП. Вони реєструються як самостійні, внутрішньопартійні угруповання, які є незалежними від центрального партійного керівництва; мають власний бюджет та чітко виражену організаційну структуру.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Германия. Факти.* – Франкфурт-на-Майне, 1996.
2. *Конституции зарубежных государств.* – М., 1997.
3. *Конституционное (государственное) право зарубежных стран.* Общая часть. / Под ред. Б. А. Страшун. – М., 1996.
4. *Конституция Российской Федерации.* – М., 1997.
5. *Konstytuciya RZECZY POSPOLITEY Polskiej.* – Warszawa, 1996.
6. *Лешек Бальцерович.* Соціалізм, капіталізм, перетворення. – Харків, 2000.
7. *Місцеве самоврядування в країнах Східної Європи та Співдружності незалежних держав у 1994 році.* – Тирана, 1994.
8. *Муниципальный менеджмент.* – М., 1998.
9. *Парламенты мира.* – М., 1991.
10. *Політологічний енциклопедичний словник /* За ред. Ю. С.Шемшученко, В. Д. Бабкіна. – К., 1997.
11. *Сравнительное конституционное право /* Под ред. В. Е. Чиркина. – М., 1996.
12. *Жак Зіллер.* Політико-адміністративні системи країн ЄС. – К., 1996.
13. *Харлоф Э.* Местные органы власти в Европе. – М., 1992.
14. *Чиркин В. Е.* Конституционное право зарубежных стран. – М., 1997.
15. *Шаповал В.* Вищі органи держави. – К., 1995.
16. *Шаповал В.* Зарубіжний парламентаризм. – К., 1993.
17. *Шаповал В.* Конституційне право зарубіжних країн. – К., 1992.
18. *Шаповал В.* Конституційне право зарубіжних країн. – К., 1997.
19. *Шаповал В.* Державний лад країн світу. Довідник. – К., 1999.

ІБІ ПНУС

669138

ЗМІСТ

Передмова	4
Об'єднане Королівство Великої Британії і Північної Ірландії	9
Іспанія	45
Республіка Польща	83
Російська Федерація	125
Сполучені Штати Америки	167
Федеративна Республіка Німеччина	207
Французька Республіка	249
Японія	291
Глосарій	324
Література	334

Навчальне видання

Лісничий Василь Васильович

**ПОЛІТИЧНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ СИСТЕМИ
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

2-ге видання, виправлене

*Керівник видавничих проектів О.С. Прокопчук
Верстка та дизайн обкладинки К.Р. Іщенко*

При верстанні використано оригінал-макет 1-го видання
навчального посібника, який був предоставлений автором

Формат 70x100/16. Підписано до друку 23.07.2004.
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Arial.
Ум. друк. аркушів 21. Наклад 500 прим.

ТОВ "Видавничий дім "Професіонал"
03150, м. Київ, вул. Боженка, 47/49
Тел. (38-044) 268 93 95, 268 24 69,
Тел/факс (38-044) 269 63 30
e-mail: vdbook@ua.fm

*Свідоцтво про внесення суб'єкту видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №1533*

Надруковано у видавництві "Фенікс".
Свідоцтво ДК №271 від 07.12.2000 р.
Зам. 24-379.